॥ श्री जिनेन्द्राय नमः ॥

શ્રી જ્ઞાન ભંડાર.

ભાગ ૧ લો.

શ્રી જૈન સ્થાનકવાસી વિદ્યાલયની મેનેજીંગ કમીટીની મંજુરીથી,

સંશોધન કરી

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

શાહ ત્રીભોવનદાસ ગુલાબચંદ.

અને

ગાંધી રતનચંદ પાનાચંદ.

ઠે. સી. પી. ટેંક રોડ, નં. ૫૩-૫૭.

મુંબઈ.

આવૃત્તિ ૧ લી. પ્રત ૧૦૦૦.

સંવત ૧૯૭૮. સને ૧૯૨૨.

કીંમત રૂ. ૧-૮-૦.

ધી ડાયમંડ જ્યુબિલી પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં પરીખ દેવીદાસ છગનલાલે છાપ્યું.
સલાપોસ રેડ—અમદાવાદ.

આ પુસ્તક મળવાનાં ઠેકાણાં:—

મુંબઇ—૧. પ્રસિદ્ધ કર્ત્તા પાસેથી.

૨. ગાંધી રતનચંદ પાનાચંદ,
ઠે. ભીંડીબજાર—ફુલગલીને નાકે, દુકાન નં. ૪૦૦.

અમદાવાદ—૧. વાડીલાલ કાકુભાઇ સંઘવી,
ઠે. સારંગપુર—તળીયાની પોળ.

૨. ત્રીભોવનદાસ રૂગનાથદાસ શાહ,
ઠે. રાયપુર—આકાશેઠના કુવાની પોળ.

૩. બાલાભાઇ છગનલાલ શાહ,
ઠે. ફીકાભટની પોળ.

ખંભાત—છોટાલાલ મોતીચંદ શાહ,
ઠે. સુતારવાડો.

જામનગર—તારાચંદ જેચંદ મોદી,
ઠે. રાજગર ફળીયું.

પ્રસ્તાવના.

મનુષ્યપણામાં ઘણુંજ સમજવાનું હોય છે, અને તેથીજ મનુષ્યપણું શ્રેષ્ટ માનવામાં આવ્યું છે. મોક્ષ મેળવવા માટે પ્રથમ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપ, એ ચાર બાબત જરૂરની છે, અને તેથીજ એ ચારને મોક્ષના દરવાજારૂપ કહ્યાં છે. આચારમાં શ્રેષ્ટપદે જ્ઞાનને ગણવામાં આવ્યું છે. શ્રી દશવૈકાલીક સૂત્રમાં કહ્યું છે કે, 'પહેલું જ્ઞાન અને પછી દયા'. આ શબ્દાનુસાર વિચાર કરીએ તો, જ્ઞાન એટલે પુરી સમજણ. જ્યાં સુધી કોઇ શબ્દની પુરી સમજણ ન પડી હોય ત્યાં સુધી તે કામમાં ફત્તેહ મળી શકતી નથી. શ્રી સુયગડાંગ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે, 'જે સંધીને જાણે તે કર્મને તોડે.' એટલે જ્ઞાનાવરણીય કર્મ કેવી રીતે બંધાય છે, અને કેવી રીતે છૂટે છે, તેની પ્રકૃત્તિઓને સમજે. તે સમજ્યા વિના કર્મ તોડી શકાતાં નથી. શ્રી આચારાંગ સૂત્રમાં,–જે છકાય જીવોને ઓળખતો નથી, તેઓની ઉત્પત્તિ અને લયના કારણ જાણતો નથી, અને જેને તેઓના દુઃખની ખબર નથી, તે કદી માસ, માસખમણનો તપ કરે, છતાં તેને બાલ તપસ્વી કહ્યો છે; અને તેથીજ પ્રથમ સમજણ અને પછી કર્ત્તવ્ય કહ્યું છે.

આ પુસ્તકમાં શરૂથી અંત સુધીમાં જૈન ધર્મનું યથાર્થ સ્વરૂપ બતાવ્યું છે. એટલે કે, જાણવા યોગ્ય, છાંડવા યોગ્ય, અને આદરવા યોગ્ય એ સર્વે બાબતો બતાવી છે, તો તે બનતા સુધી ગુરૂદ્વારા જાણી, આદરવા યોગ્ય આદરવું અને છાંડવા યોગ્ય છાડવું કે જેથી મોક્ષનો રસ્તો સહેલાઇથી પ્રાપ્ત કરી શકાય. સમજણ વિના જેટલું કરવામાં આવે તેટલું વૃથા સમજવું.

આ પુસ્તક વિદ્યાલય તરફથી ધંધો કરવા કે નફો મેળવવા માટે છપાવ્યું નથી, પરંતુ લોકો થોડી કીંમતે લાભ લઈ શકે, અને બુકસેલરોનું કમીશન જતાં, વિદ્યાલયને નુકસાન ન થાય, એ પ્રમાણે પડતર કીંમત રાખવામાં આવી છે; જે હાલનું કાગળ, છપાઈ વગેરે ખર્ચ અને કીંમત જોતાં જણાઈ આવશે. આ પુસ્તકમાં 'જ્ઞાનસાગર' નો કેટલોક ભાગ સુધારા વધારા સાથે દાખલ કર્યો છે. આશા છે કે, દરેકને ઉપયોગી થઈ પડશે.

આ પુસ્તક રા. **વાડીલાલ કાકુભાઇ સંઘવી** મારફત છપાવતાં અમને ઘણોજ સંતોષ પ્રાપ્ત થયો છે. પ્રુફ સુધારવામાં બનતી કાળજી રાખવામાં આવી છે, છતાં દૃષ્ટિદોષ કે છાપદોષથી કોઈ ભૂલચૂક રહી ગઇ હોય તો પંડિતવર્ગ સુધારીને વાંચવા તસ્દી લેશે એવી આશા છે.

ॐ. શાન્તિ! શાન્તિ!! શાન્તિ!!!

મુંબઇ.
તા. ૧-૩-૧૯૨૨.

લી. શ્રી સંઘના સેવક,
શ્રીભોવનદાસ ગુલાબચંદ શાહ.
ગાંધી રતનચંદ પાનાચંદ.

શ્રી વિદ્યાલયમાં મળતાં પુસ્તકો.

૧. **ઉપદેશ સાગર**—જેમાં, ૧. આણંદ શ્રાવકનો અધિકાર ઉપાસક સૂત્રને આધારે, અને મહાવીર ભગવાનના સમોસરણનો વિષય ઉવવાઇ સૂત્રને આધારે કથાઓ સહિત; ૨. હરીકેશી મુનિનું ચરિત્ર સૂત્ર તથા ટીકાને આધારે કથાઓ, ભાવાર્થ અને ટબા સહિત; ૩. સંજતી રાજાનું ચરિત્ર ઘણી વખત સાંભળ્યું હશે, પરંતુ આ ભાવાર્થ જૂદીજ સમજણ સહિત; ૪. ઉપદેશ શતક-એકસો શ્લોક લૌકીક લોકોત્તર શાસ્ત્રના, ભાવાર્થ કથાઓ સહિત; ૫. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના પહેલેથી ૯ અધ્યયન અર્થ સહિત; ૬. શ્રી દશવૈકાલિક મૂળ સૂત્ર; આ સિવાય જ્યોતિષ વિષયો દાખલ કરવામાં આવ્યા છે, જે વાંચતાં કંટાળો નહિ આપતાં ગમ્મત સાથે જ્ઞાન થાય તેવું છે. પાકું પુંઠું, ગ્લેઝ કાગળ, કીંમત રૂ. ૨ાા. પરંતુ સાથે ખરીદનાર પાસેથી ફક્ત રૂા. ૨) જૂજ નકલો છે. તાકીદે લખો.

૨. **આત્મસિદ્ધિ**—જેમાં સુયગડાંગ સૂત્રનું છઠું અધ્યયન અર્થ સહિત; શ્રાવકની આલોયણા, જે પર્યુષણમાં વાંચવામાં આવે છે તે, અંત વખતે કરવાના પચ્ચખાણની સમજણ સહિત; પંચપરમેષ્ટિની મોટી વંદણા જે વાંચતા ધર્મિ જીવોના રૂંવાડે રૂંવાડે આનંદ પ્રકટે છે તેમજ કોઇ વખત નહિ સાંભળેલી અપૂર્વ ગૌતમ શુકનાવળી કે જેમાંથી, હૃદયપૂર્વક જોનારને મનપસંદ જવાબ મળે છે; ટૂંકામાં આ નાનકડું પુસ્તક દરેકને ઉપયોગી છે. કીંમત ફક્ત ૭ આના. સામટી મંગાવનારને ચાર આને મળશે, અને ગરીબ વર્ગને વિના મૂલ્ય આપવામાં આવે છે. તાકીદે લખો.

૩. **પ્રકરણ સંગ્રહ**—આ પુસ્તક હમણાંજ અમદાવાદ-શાહ ત્રીભોવનદાસ રૂગનાથદાસ તરફથી બહાર પડયું છે. જેમાં સિદ્ધાંતના બત્રીસ થોકડા છે. જેની ઉપરાઉપરી માગણી ચાલુ હતી, જે તેમણે શાસ્ત્રના જાણપણાવાળા માટે પુરી પાડી છે. તેની જથાબંધ નકલો બહાર પડતાંજ મારવાડ, પંજાબ, કચ્છ વગેરે સ્થળે જાય છે. શાસ્ત્રી મોટા ટાઇપ કીંમત પાટલીવાળું રૂા. ૨, અને પાકું રૂા. ૨-૪-૦. ખપી જવા આવ્યું છે.

આ સિવાય સજ્ઝાયમાળા ભાગ ૪, કામલક્ષ્મી; ભાવના-શતક; વૈરાગ્ય-શતક પુર્વાર્દ્ધ; તેમજ ખેતશી જીવરાજના સૂત્ર અમારે ત્યાંથી સસ્તી કીંમતે મળશે, વળી ધર્મ ઉપગરણ ગુચ્છાં, પાતરાં, નોકારવાળી વગેરે પણ રાખવામાં આવે છે. લખોઃ—

ગાંધી રતનચંદ પાનાચંદ. } **ત્રીભોવનદાસ ગુલાબચંદ શાહ.**
ભીંડીબજાર-ફુલગલીને નાકે-મુંબઇ. } સી. પી. ટેંક રોડ-૫૩-૫૭-મુંબઇ.

નુક્રમણિકા.

શ્રી વિદ્યાલયમાં થતાં કામકાજની યાદી.

મુંબાઈ—'શ્રી જૈન સ્થાનકવાસી વિદ્યાલય' એ ખાતુ ચાલુ કર્યાને હાલ ત્રીજું વર્ષ ચાલે છે. તેમાં થતાં કામ-કાજનો કાર્યક્રમ નીચે પ્રમાણે છે:—

૧. આ ખાતાની એક કમીટી નીમવામાં આવી છે, અને આ ખાતાનો આવક-જાવકનો હીસાબ દર વર્ષે ઑડીટરો પાસે તપાસાવી, છપાવીને બહાર પાડવામાં આવે છે.

૨. દર માસની આઠમ-પાખી તીથિએ અને પર્યુષણમાં હંમેશાં કસાઈવાડે કપાતા જીવોને છોડાવવામાં આવે છે.

૩. ધાર્મિક અભ્યાસ માટે ચોપડીઓની જરૂર હોય અને મંગાવે તો મોકલવામાં આવે છે.

૪. પોતાના વપરાશ માટે દરેક માણુસને પુંજણીઓ અને કાજા થાળીઓ મફ્ત આપવામાં આવે છે.

૫. અશક્ત માણુસને માટે દવા ઘેર પહોંચાડવાની અને કોઇ પણ જાતની મદદની ઈચ્છાવાળાને માટે બનતી ગોઠવણ કરવામાં આવે છે.

૬. વિદ્યાલયને મોકલવામાં આવતી દરેક રકમની છાપેલી પહોંચ આપવામાં આવે છે.

૭. બહારગામથી જીવદયા વગેરે ખાતે જે રકમ આવે છે, તે સ્વિકારી લઈ પહોંચ મોકલાય છે, અને તેની વિગત રીપોર્ટ દ્વારા બહાર પાડવામાં આવે છે.

૮. આ ખાતા તરફથી દર વર્ષે પાંચ પરબી ટીપો છપાવવામાં આવે છે, અને જ્યાં મગાવવામાં આવે ત્યાં મોકલ-વામાં આવે છે.

૯. આ ખાતામાં ધર્મ ઉપગરણ રાખવામાં આવે છે, તે અશક્ત માણસ સિવાય પાસેથી કીંમત લઈ આપવામાં આવે છે.

૧૦. વિદ્યાલયનું મકાન ધર્મકરણીને માટે આખો દિવસ ખુલ્લું રાખવામાં આવે છે.

૧૧. આ ખાતામાંથી જ્ઞાનનો ઉદય થાય તેવાં પુસ્તકો છપાવવામાં આવે છે અને તે પડતર કીંમતે વેચવામાં આવે છે.

૧૨. આ ખાતાને મદદ આપનાર દાનવીર ગૃહસ્થોએ પોતાને ત્યાં આ ખાતાની ધર્માદા પેટી રાખી છે, તે આ ખાતાના વહીવટ કરનાર તરફથી ખોલવામાં આવે છે, અને નામવાર રકમ જમે કરી, રીપોર્ટમાં બહાર પાડી, દરેકને છાપેલી પહોંચ મોકલી આપવામાં આવે છે.

આશા છે કે, દાનવીર ગૃહસ્થો આવા ઉત્તમ ખાતા તરફ પોતાનો ઉદાર હાથ લંબાવી આ ખાતાને પગભર કરવા ચૂકશે નહિ.

લી. સેવકો,

શાહ ત્રીભોવનદાસ ગુલાબચંદ (જામનગરવાળા).

ગાંધી રતનચંદ પાનાચંદ (થોરડીવાળા).

ઑાનરરી સેક્રેટરી.

॥ श्री जिनेन्द्राय नमः ॥

શ્રી જ્ઞાન ભંડાર

ભાગ ૧ લો.

મંગળાચરણ.

[મારા હૈયા કેરા હાર—એ રાગ.]

વ્હાલા વીર જીનેશ્વર, જન્મ જરા નીવારજોરે;
પ્યારા પ્રભુજી પ્રીતે, મુજ શીરપર કર સ્થાપજોરે.
ત્રણુ રત્ન આપો, પ્રભુ મુજને;
ખોટ ખજાને, કો નહી તુજને;
અરજી ઉર ધારી, કરમ કટક સંહારજોરે. વહાલા૦ ૧

કુમતી ડાકણુ, વળગી મુજને,
નમી નમી વીનવું, હે પ્રભુ તુજને;
એ દુઃખથી દૂર કરવા, વહેલા આવજોરે. વહાલા૦ ૨

આ અટવીમાં, ભૂલો પડીયો;
તું સાહેબ સાચો, મુને મલીયો;
સેવકને શીવપુરની, સડક બતાવજોરે. વહાલા૦ ૩

અરજી ઉચ્ચારી, શ્રી જીન આગે;
મહાવીર શિષ્યો, પ્રભુ પદ માગે;
મહેર કરી મહારાજ, અમોને તારજોરે. વહાલા૦ ૪

શ્રી સામાયિક વ્રત.

નવકાર.

નમો—નમસ્કાર હોજો. **અરિહંતાણં**--કર્મરૂપ વેરીના હણનાર એવા **અરિહંતને**, જેણે ચાર ઘનઘાતી કર્મ જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી, મોહની અને અંતરાય, ક્ષય કર્યા તથા જેનાથી કાંઈ રહસ્ય નથી અને જે ચોત્રીશ અતિશયે તથા પાંત્રીશ પ્રકારની વાણીએ તથા બાર ગુણે કરી બીરાજમાન છે. **નમો**—નમસ્કાર હોજો. **સિદ્ધાણં**—સકલ કાર્ય સાધ્યાં જેણે તે **સિદ્ધ** ભગવંતને, જે આઠ કર્મ ખપાવી સિદ્ધના સુખને પામ્યા તથા એકત્રીશ ગુણે કરી સહિત છે. **નમો**—નમસ્કાર હોજો. **આયરિયાણં**–આચાર્યજીને, જે શુદ્ધ રીતે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ અને વીર્ય એ પાંચ આચાર પોતે પાળે અને બીજાને પળાવે, તથા છત્રીશ ગુણે કરી સહિત છે. **નમો**—નમસ્કાર હોજો. **ઉવજ્ઝાયાણં**—ઉપાધ્યાયજીને, જે શુદ્ધ સૂત્રાર્થ ભણે, ભણાવે તથા પચીશ ગુણે કરી સહિત છે. **નમો**—નમસ્કાર હોજો. **લોએ**—લોકને વિષે. **સવ્વસાહુણં**—સર્વ સાધુને, જે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર અને તપના સાધનાર તથા સત્તાવીશ ગુણે કરી સહિત છે.

તિખુત્તો અથવા વંદના.

તિખુત્તો—ત્રણ વાર. **આયાહિણં**—બે હાથ જોડીને જમણા કાનથી ડાબા કાન સુધી. **પયાહિણં**--પ્રદક્ષિણા કરીને. **વંદામિ**--વાંદું છું એટલે પગે લાગું છું. **નમંસામિ**--નમસ્કાર કરૂં છું (પાંચ અંગ નમાવીને). **સક્કારેમિ**--સત્કાર દઉં છું. **સમ્માણેમિ**—સન્માન દઉં છું. **કલ્લાણં**--કલ્યાણકારી છો. **મંગલં**--મંગળકારી છો. **દેવયં**—ધર્મદેવ સમાન છો. **ચેઇયં**--છકાય જીવને સુખદાયક, જ્ઞાનગુણસંપન્ન છો. **પજ્જુવાસ્સામિ**—સેવા કરૂં છું (મન, વચન, કાયાએ).

ઇરિયાવહી.

ઇચ્છામિ--ઇચ્છું છું. **પડિક્કમિઉં**–પાપ કર્મથી નિવર્તવાને. **ઇરિયા**–(રસ્તામાં) પંથને વિષે. **વહિયાએ**--ચાલતી વખત. **વિરાહણાએ**–દુ:ખ દીધું હોય. **ગમણાગમણે**--આવતાં, જતાં. **પ્રાણ**--પ્રાણીજીવને. **કમણે**–કચર્યાં હોય. **બીય**--બીજ. **કમણે**—કચર્યાં હોય. **હરિય**—લીલોતરી (વનસ્પતિ). **કમણે**--કચરી હોય. **ઉસા**--ઝાકળ, ઠાર. **ઉત્તિંગ**--કીડી-

યારાં **પણુંગ**—લીલ, ફુગ (પંચવર્ણી). **દગ**—કાચું પાણી. **મટ્ટી**—કાચી માટી. **મક્કડા**—કરોળીઆનાં પડ. **સંતાણા**—કરોળીઆની જાળ. **સંકમણે**—એ સર્વેને કચર્યાં હોય. **જેમેં જીવા**—મેં કોઇ જીવને. **વિરાહિયા**—દુઃખ દીધું હોય, વિરાધના કરી હોય. **એગિંદિયા**—એક ઈંદ્રિય, શરીરવાળા (પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિના) જીવ. **બેઇંદિયા**—બે ઈંદ્રિય, શરીર અને જીભવાળાં (કીડાં, વાળા, પુરા અને કરમીયાં વગેરે). **તેઇંદિયા**—ત્રણ ઈંદ્રિય, શરીર, જીભ ને નાકવાળાં (કીડી, મંકોડી, જાું, માંકડ, ધનેડાં વગેરે). **ચઉરિંદિયા**—ચાર ઈંદ્રિય, શરીર, જીભ, નાક ને આંખવાળાં (પતંગીયાં, માખી, ડુંદાં, તીડ, ભમરા, વીંછી વગેરે). **પંચિંદિયા**—પાંચ ઈંદ્રિય, શરીર, જીભ, નાક, આંખ ને કાનવાળાં (મનુષ્ય, પશુ, પંખી વગેરે). **અભિહયા**—સામા આવતા હણ્યા હોય. **વત્તિયા**—વાટલા વાળ્યા હોય, ધૂળે કરી ઢાંક્યા હોય. **લેસિયા**—મસળ્યા હોય. **સંઘાઇયા**—એક બીજા સાથે અથડાવ્યાં હોય. **સંઘટ્ટિયા**—થોડો સ્પર્શ કરી દુખ દીધું હોય. **પરિયાવિયા**—સર્વ પ્રકારે પીડા ઉપજાવી હોય. **કિલામિયા**—કિલામના ઉપજાવી હોય. **ઉદ્દવિયા**—ફળ પાડી હોય. **ઠાણા**—રહેવાના ઠેકાણાથી. **ઓઠાણં**—બીજે ઠેકાણે. **સંકામિયા**—મુક્યા હોય. **જીવિયાઓ**—જીવિત થકી. **વવરોવિયા**—નાશ કીધો હોય. **તસ્સ**—તેનું. **મિચ્છામિદુક્કડં**—ફળ મને નિષ્ફળ થાઓ.

તસ્સઉત્તરિ.

તસ્સ—તેને. **ઉત્તરિ**—વિશેષ શુદ્ધ. **કરણેણં**—કરવા સારૂ. **પાયચ્છિત્ત**—લાગેલાં પાપનું છેદન. **કરણેણં**—કરવા સારૂ. **વિસોહિ**—વધારે નિર્મળ. **કરણેણં**—કરવા સારૂ. **વિસલ્લી**—શલ્ય રહિત (કપટ, નિયાણું અને મિથ્યાત્વ). **કરણેણં**—કરવા સારૂ. **પાવાણં**—પાપ. **કમ્માણં**—કર્મ. **નિગ્ઘાએણં**—ટાળવાને. **ઠાએ**—અર્થે. **ઠામી**—સ્થિર રહીને કરૂં છું. **કાઉસ્સગં**—કાયાને હલાવવી નહિ તે. **અનથ**—તેમાં આગળ કહ્યા મુજબ કાયા હલે તેની છુટ રાખુંછું. **ઉસ્સસિયેણં**—ઉંચો શ્વાસ લેવાથી. **નીસ્સસીએણં**—નીચો શ્વાસ મુકવાથી. **ખાસિએણં**—ઉધરસ આવવાથી. **છીએણં**—છીંકથી. **જંભાઈએણં**—બગાસું આવવાથી. **ઉડ્ડુએણં**—ઓડકાર આવવાથી. **વાયનિસગ્ગેણં**—વાસરવાથી. **ભમલીએ**—ફેર તથા ચક્રી આવવાથી. **પિત્ત**—વમન કરવાથી. **મુછાએ**—મૂર્છા આવવાથી. **સુહુમેહિં**—સૂક્ષ્મ (થોડુંક). **અંગ**—શરીર. **સંચાલેહિં**—હલવાથી. **સુહુમેહિં**—થોડોક. **ખેલ**—બળખો આવવાથી. **સંચાલેહિં**—હલવાથી.

સુહુમેહિં—થોડીક. **દિઠિ**—નજર (દૃષ્ટિ). **સંચાલેહિં**-હલવાથી. **એવ-માઈએહિં**—એ આદિ બીજા મનમાં ચિંતવ્યા હોય તે. **આગારેહિં**—આગાર એટલે મોકળથી. **અભગ્ગો**—ભાંગે નહિ. **અવિરાહિઓ**—હાનિ પહોંચે નહિ. **હુજ્જ**—હોજો. **મે**—મ્હારો. **કાઉસગ્ગો**—કાઉસગ એટલે કાયાનું અણ હલાવવું. **જાવ**—જ્યાં સુધી. **અરિહંતાણં**—અરિહંતનું નામ સંભાળું. **ભગવંતાણં**—ભગવંતનું નામ સંભાળું. **નમોક્કારેણં**—નમસ્કાર કરૂં. **નપારેમિ**—ધ્યાન મુકું નહિ. **તાવ**—ત્યાં સુધી. **કાયં**—કાયાને. **ઠાણેણં**—એક સ્થાને સ્થિર રાખીને. **મોણેણં**—અબોલ રહીને. **ઝાણેણં**—ધ્યાને કરીને. **અપાણં**—આત્માને. **વોસિરામિ**—તજું છું.

આ ઠેકાણે ("ઇચ્છામિ પડિક્કમિઉં" થી તે "જીવિયાઓ વવરોવિઆ તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં" તથા એક નવકાર સૂધી પાઠ મનમાં બોલીને કાઉસગ કરવો અને નમો અરિહંતાણં શબ્દ બોલી પાળવો).

લોગસ્સ.

લોગસ્સ—લોકમાં. **ઉજ્જોયગરે**—ઉદ્યોતના કરનાર. **ધમ્મ**—ધર્મ. **તિથ્થયરે**—×તીર્થના સ્થાપનાર. **જિણે**—જિન, રાગ-દ્વેષના જીતનાર. **અરિહંતે**—અરિહંત દેવની. **કિત્તઇસ્સં**—નામ લઇને સ્તુતિ કીર્તિ કરૂં છું. **ચઉવીસંપિ**—ચોવીશે એકઠા. **કેવલી**—કેવળજ્ઞાની તીર્થંકર, તેનાં નામ કહે છે. **ઉસભ**—પહેલા રીખભદેવ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાએ સ્વપ્નામાં વૃષભ દીઠો તેથી એ નામ આપ્યું. **મજિયંચ**—બીજા અજિતનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતા પાસે રમતાં જીત્યાં તેથી એ નામ આપ્યું. **વંદે**-વાંદું છું. **સંભવ**—ત્રીજા સંભવનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી દુષ્કાળ ટળીને સુકાળ થયો, ધાન્યના સંભવ થયા તેથી એ નામ આપ્યું. **મભિનંદણંચ**—ચોથા અભિનંદન સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી ઈંદ્રે જયકાર કર્યો તેથી એ નામ આપ્યું. **સુમઇં**—પાંચમાં સુમતિનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાને ભલી મતિ ઉપજી તેથી તે નામ આપ્યું. **ચ**—વળી. **પઉમપ્પહં**—છઠ્ઠા પદ્મપ્રભુ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાને પદ્મ-કમળની શય્યામાં સુવાની ઇચ્છા થઈ તેથી તે નામ આપ્યું. **સુપાસં**—સાતમા સુપાર્શ્વનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાનાં પાસાં ખરસટ હતાં તે સુંવાળાં થયાં તેથી એ નામ આપ્યું. **જિણં**—રાગ-દ્વેષના જીતનાર.. **ચ**—વળી. **ચંદપ્પહં**—આઠમા ચંદ્રપ્રભ સ્વામી, સ્વામી

× સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા એ ચાર તીર્થ.

ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાને ચંદ્રમાની રમુજ થઇ તથા ચંદ્ર સરખી શરીરની પ્રભા થઇ તેથી તે નામ આપ્યું. **વંદે**—વાંદું છું. **સુવિહં**—નવમાં સુવિધિનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી નગરમાંથી અવિધિ ટાળીને સુવિધિ કરી તેથી તે નામ આપ્યું. **ચ**—વળી. **પુપ્ફદંતં**—તથા બીજું નામ પુષ્પદંતનાથ સ્વામી, સ્વામીના દાંત ફુલ સરખા હતા તેથી તે નામ આપ્યું. **સીયલં**—દશમાં શીતળનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી પિતાને જ્વર થયો ત્યારે સ્વામીની માતાનો હાથ ફરસ્યાથી કાયા શીતળ થઈ તેથી તે નામ આપ્યું. **સીજંસ**—અગ્યારમા શ્રીશ્રેયાંસનાથ સ્વામી, શીતળ પોઢવાની અદૃષ્ટ દેવ શેજામાં સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાં સુતાં તે દેવતા નાઠો તેથી તે નામ આપ્યું. **વાસુપુજં**—બારમા વાસુપૂજ્ય સ્વામી, માતાની સુવાની સેજામાં દેવતા રહી કોઇને સુવા દેતો નહિ, તે સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી દેવતા તેમાંથી નાશી ઊલટી માતાની પૂજા કીધી તેણે કરી એ નામ દીધું. **ચ**-વળી. **વિમલ**-તેરમાં વિમળનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાની પુંઠ વાંકી હતી તે પાંસરી થઇ તેથી તે નામ આપ્યું. **મણંત**—ચઉદમાં અનંતનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી અનંત રત્નોની રાશિ સ્વપ્નમાં દીઠી તેથી તે નામ આપ્યું. **ચ**—વળી. **જિણં**-રાગદ્વેષના જીતનાર. **ધમ્મં**—પંદરમા ધર્મનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતા ધર્મને પામી. **સંતિં**—સોળમા શાંતિનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી મરકીનો રોગ મટયો ને શાંતિ થઇ તેથી તે નામ આપ્યું. **ચ**—વળી. **વંદામિ**—વાંદું છું. **કુંથું**—સતરમા કુંથુનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી શત્રુ કુંથવા સરખા થયા તેથી તે નામ આપ્યું. **અરં**—અઢારમા અરનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાએ રત્નમય આરો દીઠો તેથી તે નામ આપ્યું. **ચ**-વળી. **મલ્લિં**-ઓગણિશમા મલ્લીનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાને ફુલની શય્યાનો ડોહળો ઉપન્યો તે દેવતાએ પૂરો પાડયો તેથી તે નામ આપ્યું. **વંદે**—વાંદુ છું. **મુણીસુવ્વયં**—વીશમા મુનિસુવ્રત સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી વેરી નમી ગયા તેથી તથા માતાએ મુનિના જેવાં વ્રત પાળ્યાં તેથી તે નામ આપ્યું. **નમિજિણં**—એકવીશમા નમિનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી વેરી નમાડયા તેણે કરી તે નામ આપ્યું. **ચ**—વળી. **વંદામિ**—વાંદું છું. **રિઠનેમિં**—બાવીશમાં અરિષ્ટનેમી સ્વામી (નેમનાથ), માતાએ સ્વપ્નમાં અરિષ્ટ રત્નમય નેમી ચક્રધારા દીઠી તેથી તે નામ આપ્યું. **પાસં**—ત્રેવીશમાં પાર્શ્વનાથ સ્વામી, પિતાની શેજા નીચે સર્પ આંટા દેતો હતો ને તેનો હાથ

હેઠે હતો તે માતાએ લઇ ઉપર મુકયો અને વિઘ્ન ગયું તેથી તે નામ આપ્યું. **તહ**—તેમજ **વદ્ધમાણં**-ચોવીસમા વર્ધ્ધમાન સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી ધન વગેરેના ખૂબ વધારા થયા તેથી તે નામ આપ્યું. **ચ**—વળી. **એવં-મએ**—એ પ્રકારે મેં. **અભિથ્થુયા**—નામે કરી સંસ્તવ્યા, તે ચોવીશ તીર્થંકર કેવા છે? **વિહુય**—ટાળ્યાં છે. **રય**—કર્મરૂપી રજ. **મલા**—બાંધેલ કર્મરૂપી મેલ. **પહિણ**—ખપાવ્યાં છે. **જરમરણા**—જરા ને મરણ. **ચઉ-વીસંપી**—ચોવીશે એકઠા. **જિનવરા**—જિનવર. **તિથયરા**—તીર્થંકર. **મે**—મુજને. **પસીયંતુ**—પ્રસન્ન થાઓ. **કિત્તિય**—કીર્તિ કીધી. **વં-દીય**—નમસ્કાર કીધો. **મહિઆ**—શુભ ધ્યાનયોગે કરી પૂજા કીધી. **જેએ**—જે કહ્યા તે. **લોગસ્સ**—લોકમાં **ઉત્તમા**—ઉત્તમ. **સિદ્ધા**—સિદ્ધ પદ પામ્યા. **આરોગં**—સર્વ રોગ રહિત. **બોહિલાભં**—સમકિતરૂપ બોધની પ્રાપ્તિ. **સમાહિ**—સમાધિ. **વર**—પ્રધાન **મુત્તિમં**—સર્વોત્તમ. **દીંતુ**-દીઓ. **ચંદેસુ**—ચંદ્રમાંથી અધિક **નિમલયરા**—નિર્મળ છો. **આઇ-ચ્ચેસુ**—સૂરજ થકી. **અહિયં**—અધિક **પયાસયરા**—પ્રકાશના કરનાર છો. **સાગર**—સમુદ્ર. **વર**—મ્હોટા. **ગંભીરા**—ગંભીર એટલે મ્હોટા સમુદ્રથી પણ વધારે ગંભીર છો. **સિદ્ધા**—એવા હે સિદ્ધ ભગવાન! **સિદ્ધિં**—મુક્તિ પદ. **મમ**—મને. **દિસંતુ**—દીઓ.

સાધુ અથવા શ્રી સીમંધર સ્વામીની આજ્ઞા માગી
સામાયિક આદરવાની વિધિ.

દ્રવ્યથકી—કાયાએ કરી, **સાવજજોગનાં**—પાપના વ્યાપાર કરવા-ની. **પચ્ચખાણ**—બંધી. **ક્ષેત્રથકી**—જમીનથી **આખા લોક પ્રમાણે**—બધા જગતમાં. **કાળથકી**—કેટલો વખત **બે ઘડી સુધી ઉપરાંત ન પાળું ત્યાં સુધી**—બે ઘડી ઉપરાંત જેટલું રહેવું હોય તેટલું. **ભાવથ-કી**—મનની ધારણાથી **છકોટીએ**—છ પ્રકારે તે બે કરણ ને ત્રણ જોગે. **પચખાણ**—બંધી. **કરેમિ**—કરૂં છું. **ભંતે**—હે પૂજ્ય **સામાઇયં**—સમતારૂપી સામાયિક. **સાવજ્જં**—પાપના કામની. **જોગં**—મન, વચન, કાયાના જોગે. **પચખામિ**—બંધી કરૂં છું. **જાવ**—જ્યાં સુધી. **નિયમ પજ્જુવાસામિ**—બંધીની મર્યાદા કરી છે ત્યાં સુધી સેવા કરૂં છું. **દુવિ-હં**—બે કરણે. **તિવિહેણં**—ત્રણ જોગે. **ન કરેમિ**—કરૂં નહિ. **ન કાર-વેમિ**—કરાવું નહિ (એ બે કરણ). **મણસા**—મનની કલ્પનાએ કરી. **વયસા**—વચનની કલ્પનાએ કરી. **કાયસા**—કાયા પ્રવર્ત્તાવવી (એ ત્રણ

જોગ) **તસ્સ**—તે સર્વેને. **ભંતે**—હે પૂજ્ય ! **પડિક્કમામિ**—નિવર્ત્તું છું. **નિંદામિ**—નિંદું છું. આત્માની સાખે. **ગરિહામિ**—ગરહું છું. ગુરૂની સાખે **અપ્પાણં**-અશુભ જોગમાં જતાં આત્માને **વોસિરામિ**—તજું છું.

નમોથ્થુણંનો પાઠ.

નમોથ્થુણં—નમસ્કાર હો. **અરિહંતાણં**—અરિહંત દેવને **ભગવંતાણં**—ભગવંતને **આઇગરાણં**—ધર્મની આદિના કરનારને. **તિથ્થયરાણં**—તીર્થના સ્થાપનાર એટલે સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક શ્રાવિકા એ ચાર જાતના તીર્થના સ્થાપનારને **સયંસંબુદ્ધાણં** પોતાની મેળે બુઝ્યા છે. તેને **પુરિસોત્તમાણં**—પુરૂષમાંહે ઉત્તમ. **પુરિસસિહાણં**—પુરૂષમાંહે સિંહસમાન. **પુરિસ વર પુંડરિઆણં**—પુરૂષમાંહે ઉત્તમ પુંડરિક કમળ સમાન. **પુરિસ**—પુરૂષમાંહે **વર**—પ્રધાન, **ગંધ હથ્થીણં**—ગંધ હસ્તી સમાન છે. **લોગુત્તમાણં**—લોક માંહે ઉત્તમ છે. **લોગનાહાણં**—લોકના નાથ છે. **લોગહિયાણં**—લોકના હિતકારી **લોગપઇવાણં**—લોકને વિષે દીપક સમાન છે. **લોગપજ્જોયગરાણં**—લોકમાંહે ઉદ્યાત કરનાર. **અભયદયાણં**—અભય દાનના દેનાર **ચખ્ખુદયાણં**—જ્ઞાનરૂપ ચક્ષુના દેનાર. **મગ્ગદયાણં**—મોક્ષ માર્ગના દેનાર **શરણદયાણં**—શરણના દેનાર **જીવદયાણં**—સંજમરૂપ જીવતરના દેનાર **બોહિદયાણં**—સમકિતરૂપ બોધના દેનાર **ધમ્મદયાણં**—ધર્મના દેનાર, **ધમ્મદેસીઆણં**—ધર્મ ઉપદેશના દેનાર. **ધમ્મનાયગાણં**—ધર્મના નાયક **ધમ્મસારહિણં**—ધર્મરૂપ રથના સારથિ. **ધમ્મ**—ધર્મને વિષે. **વર**—પ્રધાન **ચાઉરંત**—ચાર ગતિના અંત કરવા માટે **ચક્કવટિણં**—ચક્રવર્તિ સમાન છો. **દિવો**—સંસાર સમૂદ્રમાં બુડતા જીવને બેટ સમાન. **તાણં**—દુઃખના નિવારણ કરનાર. **સરણ**—આધાર. **ગઇ**—ચાર ગતિમાં **પઇઠા**—પડતા જીવને. **અપડિહય**-નથી હણાણું એવું **વર**—પ્રધાન. **નાણં**—જ્ઞાન. **દંસણ**—દર્શન એટલે દેખવું. **ધરાણં**—ધરનાર. **વિયટ**—ગયું છે. **છઉમાણં**—છદમસ્તપણું. **જિણાણં**—જીત્યા છે રાગ દ્વેષને **જાવીયાણં**—બીજાને જીતાવ્યા છે રાગ દ્વેષ. **તિનાણં**—તર્યા છે સંસારરૂપી સમુદ્ર. **તારીઆણં**—બીજાને તારે છે સંસાર સમુદ્રથી. **બુધાણં**—પોતે સમજ્યા તત્વજ્ઞાનને. **બોહિયાણં**—બીજાને તત્વજ્ઞાન સમજાવનાર. **મુત્તાણં**—પોતે મુકાણા બહાર તથા અંતરના બંધનથી **મોયગાણં**—બીજાને એથી મુકાવનાર **સવ્વન્નુણં**—સર્વે જ્ઞાની છે. **સવ્વદરિસિણં**—સર્વ પદાર્થના દેખનાર છે. **સિવ**—ઉપદ્રવ રહિત **મયલ**-અચળ **મરૂય**-રોગ રહિત **મણંત**—મરણ

રહિત **અખય**--ક્ષયરહિત **અવાબાહ**--બાધા પીડા રહિત **અપુણરા-વત્તિં**--નથી ફરીથી અવતરવું જેને. **સિદ્ધિગઇ**--એહવી સિદ્ધની ગતિ **નામધેયં**--એવું અમર નામ **ઠાણં**--એવું સ્થાનક **સંપત્તાણં**--પામ્યા છે. **નમોજિણાણં**--નમસ્કાર હોજો એવા તીર્થંકરને. **જીયભયાણં**--સાત ભયના જીતનારને.

(પહેલું નમોથુણં શ્રી સિદ્ધ ભગવંતને કહેવું, બીજું શ્રી અરિહંત દેવને કહેવું. તેમાં ઠાણંસંપત્તાણંને બદલે ઠાણંસંપાવીઓકામાણં કહેવું ને પછીના બોલ કહેવા નહિ)

સામાયિક પાળવાની વિધિ.

(પહેલા પાઠથી લોગસ સુધીની ક્રિયા ા રવાની રીતે કરીને છઠ્ઠા પાઠને ઠેકાણે નીચે મુજબ કહેવું.)

દ્રવ્યથકી સાવજ જોગનાં પચખાણ કર્યાં હતાં તે પૂરાં થયાં તે પાળુ છું, ક્ષેત્રથકી આખા લોક પ્રમાણે, કાળથકી બેઘડી, ઉપરાંત ન પાળું ત્યાં સુધી ભાવકોટી છકોટીએ પચખાણ કર્યાં હતાં તે પૂરાં થયાં તે પાળુ છું, એહવા નવમા સામાયિક વ્રતના--ઉપરની વિધિ મુજબ આદરેલા સામાયિક વ્રતને વિષે. **પંચઅઇયારા**--પાંચ અતિચાર **જાણીયવા**--જાણવા **ન સમાયરીયવા**--આચરવા નહિ. **તંજહા**-તે આ પ્રમાણે. **તે આલોઉં**--તે કહી દેખાડું છું. **મણદુપ-ણિહાણે**--મન માઠું પ્રવર્તાવ્યું હોય. **વયદુપણિહાણે**--વચન માઠું પ્રવર્તાવ્યું હોય. **કાયદુપણિહાણે**--કાયા માઠી પ્રવર્તાવી હોય **સામાઇ-યસ્સસઇ**--સમતારૂપ સામાયિક **અકરણયાએ**--બરાબર કીધું કે નહિ, તેના બરાબર ખબર ન રહ્યાં હોય. **સામાઇયસ્સ**--સામાયિક, **અણવઠિ-યસ સાઇકરણયાએ**--પૂરૂં થયા વિના પાળ્યું હોય, **તસ્સ**--તેનું, **મિ-ચ્છાદુમિક્કડં**--ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાઓ.

સામાયિકને વિષે દશ મનના, દશ વચનના, બાર કાયાના એ બત્રીશ દોષમાંથી કોઇ દોષ લાગ્યો હોય તો મિચ્છામિદુક્કડં.

સામાયિકમાં **આહારસંજ્ઞા**--ખાવાની ઇચ્છા થઇ હોય. **ભયસં-જ્ઞા**--બીક લાગી હોય. **મૈથુનસંજ્ઞા**--સ્ત્રી સેવવાની ઇચ્છા કરી હોય. **પરિગ્રહસંજ્ઞા**--માયાની ઇચ્છા કરી હોય. **એ ચાર સંજ્ઞા માંહેલી કોઇ સંજ્ઞા કરી હોય તો મિચ્છામિદુક્કડં.**

સામાયિકમાં **સ્ત્રીકથા,* રાજકથા, ભતકથા, દેશકથા, એ ચાર કથામાંહેલી કોઇ કથા કરી હોય તો મિચ્છામિદુક્કડં.**

* સ્ત્રીઓએ આ ઠેકાણે પુરૂષકથા એમ કહેવું.

સામાયિકસમકાએણં—સામાયિક કાયાએ બરાબર રીતે. **ફાસીયં**--સ્પર્શ કર્યું અંગીકાર કર્યું. **પાલીયં**--તેવુંજ પાળ્યું. **સોહિયં**--શુદ્ધ કર્યું. **તિરિયં**--પાર ઉતાર્યું. **કિત્તિયં**--કીર્તિ કીધી. **આરાહિયં**--આરાધના કીધી. **આણાએ**--વીતરાગ દેવની આજ્ઞાને. **અણુપાલીયં**--ઉલટી પાળી હોય. **નભવઇ**--તે પ્રમાણે ન વરતાયું હોય. **તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં**--તે ખોટા કીધાનું ફળ નિષ્ફળ થાઓ.

સામાયિક વિધિએ લીધું, તે વિધિએ પાળ્યું, વિધિએ કરતાં અવિધિએ થયું હોય તો મિચ્છામિદુક્કડં. સામાયિકમાં અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ અતિચાર, અણાચાર, જાણતાં અજાણતાં મને, વચને, કાયાએ કરી કાંઈ દોષ લાગ્યો હોય તો તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં.

સામાયિકમાં કાનો, માત્રા, મીંડી, પદ, અક્ષર, ગાથા, સૂત્ર, ઓછું અધિક વિપરીત કહેવાણું હોય તો અરિહંત અનંતા સિદ્ધ કેવળિનીસાખે તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં.

(પછી આગળ મુજબ નમોથ્થુણં બેવાર કહેવું.)

સામાયિકવ્રત સંપૂર્ણ.

સામાયિક કરતાં મનના દશ, વચનના દશ તથા કાયાના બાર એ પ્રમાણે બત્રીશ દોષ ન લાગે તે માટે નિરંતર ઉપયોગ રાખવો. તે બત્રીશ દોષ નીચે પ્રમાણે:--

મનના દશ દોષ.

૧ **અવિવેક દોષ**—સામાયિક કરે તે વારે સર્વ ક્રિયા કરે પણ મનમાં વિવેક ન હોય એટલે સામાયિક શું ચીજ છે તે જાણે નહિ અને વિવેકસહિત સામાયિક કરવાથી કોણ તર્યા છે? એનાથી શું ફળ પ્રાપ્તિ છે? એ કોનું સાધન છે? એમાં કોણ પરસાધ્ય છે? વ્યવહાર સામાયિક કયું અને નિશ્ચય સામાયિક કયું? સામાયિકની રીતિ જિનેશ્વરે શા પ્રમાણે કહી છે વગેરે વિવેક વિના જે સામાયિક કરે તે અવિવેકનો પ્રથમ દોષ.

૨ **યશ વાંછા દોષ**—સામાયિક કરીને કીર્તિની વાંછના કરે એટલે સામાયિક તો નિર્જરાનો હેતુ છે અને સિદ્ધ પદનું સાધન છે તેને બદલે તેનાથી કીર્તિની વાંછના કરે તે યશ વાંછા દોષ.

૩ **ધન વાંછા દોષ**—સામાયિક કરવાથી ધન પ્રાપ્તિની ઇચ્છા કરે તે.

૪ **ગર્વ દોષ**—સામાયિક લઇને મનમાં ગર્વ આણવો કે હુંજ ધર્મ જાણનાર છું. હું કેવું સામાયિક કરૂંછું! બીજા મૂર્ખ લોકો સામાયિક શું સમજે? વગેરે બાબતનો જે ગર્વ કરવો તે ગર્વ દોષ.

૫ **ભય દોષ**—એટલે કોઇ પ્રકારના ભયથી કે લોકમાં પોતાની નિંદા થશે એવી બીકથી સામાયિક કરે પણ મનમાં સામાયિક કરવાનો ભાવ ન હોય તે ભય દોષ.

૬ **નિદાન દોષ**—સામાયિક કરીને ધનાદિકનું અથવા બીજી કોઈ ઇચ્છિત વસ્તુનું નિયાણું કરે તે કારણે સામાયિકનું તો મહત ફળ છે. તે ન વિચારતાં એવા ખોટા ફાયદા ઉપર લક્ષ રાખી નિયાણું કરી તે વેંચી નાંખ્યા બરોબર થાય તે માટે તે નિદાન દોષ.

૭ **સંશય દોષ**—સંશય યુક્ત સામાયિક કરે એટલે મનમાં વિચારે કે સામાયિક કરીએ છીએ તો ખરા, પણ આગળ ઉપર ફળ થશે કે નહિ? એમ પ્રતીતિ નહિ તે.

૮ **કષાય દોષ**—કષાય ભર્યું સામાયિક કરે એટલે કોઇની સાથે રોષ વર્તે છે તેથી તેને જવાબ દેવો નથી એમ ધારી સામાયિક કરી બેસે એવું રહસ્ય છે છતાં કષાય યુક્ત કરે તે દોષિત ગણાય તેનું નામ કષાય દોષ.

૯ **અવિનય દોષ**—વિનય રહિત સામાયિક કરે તે. ગુરૂનો વિનય જાણવો.

૧૦ **બહુમાન દોષ**—બહુ માન સહિત કરે પણ ભક્તિભાવથી ન કરે તે.

વચનના દશ દોષ.

૧ **કુત્સિત વચન દોષ**—જે વચન સાંભળી કોઇને લજ્જા, ભય, કષાયાદિ ઉપજે તેવા કુત્સિત વચન સામાયિકમાં બોલે તે કુત્સિત દોષ.

૨ **સહસાત્કાર દોષ**—સામાયિકમાં આગળ પાછળનો ઉપયોગ રાખ્યા સિવાય અણવિચાર્યું વચન બોલે તે.

૩ **અસદ્દારોહણ દોષ**—સામાયિકમાં કોઈ ઉપર અસત્ય દોષ (તોહમત) મુકે તે.

૪ **નિરપેક્ષ વાક્ય દોષ**—સામાયિકમાં શાસ્ત્રની અપેક્ષા વિના સ્વમતિનાં વચન બોલે તે.

૫ **સંક્ષેપ દોષ**—સામાયિકમાં સૂત્ર પાડે વચન સંક્ષેપ કરી બોલે અક્ષરપાઠાદિ હીણા બોલે તે.

૬ **કલહ કર્મ દોષ**—સામાયિકમાં કોઇની સાથે કલેશ કરે તે.

૭ **વિકથા દોષ**—સામાયિકમાં સઝાય, ધ્યાન, ધર્મ કથા, મહા પુરૂષનાં ચરિત્ર અથવા તીર્થંકર આદિનો મહિમા વગેરે ક્રિયા કરવાની કહી છે તે પ્રમાણે ન વર્તતાં રાજ્યાદિક વગેરેથી ચાર કથા કરે તે.

૮ **હાસ્ય દોષ**—સામાયિકમાં કોઇની મશ્કરી કરે તે.

૯ **અશુદ્ધ પાઠ દોષ**—સામાયિકનાં સૂત્રાદિક ઉચ્ચાર કરે તેમાં મુખથી

સંપાદહીન અથવા હ્રસ્વ અક્ષરને ઠેકાણે દીર્ઘ બોલે, કોઈ ઠેકાણે માત્રાહીન અથવા અધિક ઉચ્ચરે, અશુદ્ધ પાઠનો ઉચ્ચાર કરે તે.

૧૦ **મુણુ મુણુ વચન દોષ**—સામાયિક લઇને ઉતાવળે પાઠનો ઉચ્ચાર કરે, સ્પષ્ટ પ્રગટ અક્ષર ન ઉચ્ચરે, પદનું ગાથાનું ઠેકાણું માલમ ન પડે, માંખીની પેઠે બણબણ કરે એમ ગડબડ કરીને પાઠ પૂર્ણ કરે તે.

કાયાના બાર દોષ.

૧ **અયોગ્ય આસન દોષ**—સામાયિક કરતી વખતે પગ ઉપર પગ ચડાવીને બેસે, મહાત્મપર્યાય થકી વિનય ગુણની વૃદ્ધિની હાની કરે, વસ્ત્રવડે જાનું બાંધીને બેસે તે પ્રથમ દોષ; માટે જે વડે વિનય ગુણ રહે, ઉદ્ધતાઇ ન જણાય, અજયણા ન થાય તેવી રીતે બેસવું.

૨ **ચળાસન દોષ**—આસનને સ્થિર ન રાખે, વારંવાર આગળ પાછળ ચલાયમાન કરે ને પોતે ચપળતા ઘણી કરે તે ચળાસન દોષ કહેવાય.

૩ **ચળદૃષ્ટિ દોષ**—સામાયિક લઇને દૃષ્ટિને નાસિકા ઉપર સ્થાપિ મનમાં શ્રુતોપયોગ રાખી મૌનપણે ધ્યાન ન કરે, શાસ્ત્રાભ્યાસ કરતો હોય તો જયણાયુક્ત પુસ્તક ઉપર દૃષ્ટિ રાખવી વગેરે શુદ્ધ સામાયિકની રીતિ જે શાસ્ત્રકારે કહેલી છે તે રીતિનો ત્યાગ કરી ચકિત મૃગની જેમ ચારે દિશાએ નેત્રો ફેરવે તે ચળદૃષ્ટિ દોષ.

૪ **સાવદ્ય ક્રિયા દોષ**—કાયાવડે કંઇ સાવધ ક્રિયા કરે અથવા સાવધ ક્રિયાની સંજ્ઞા કરે તે.

૫ **આલંબન દોષ**—સામાયિકમાં દીવાલ પ્રમુખનો આશ્રય છોડી એકાંત બેસવું એ રીતિ છે તે રીત ત્યાગી દીવાલ, થાંભલા વગેરેને પીઠ લગાડીને બેસે તે કારણે પુંજ્યા વિનાની દિવાલ ઉપર ઘણા જીવોનો વિશ્રામ હોય ત્યાં પીઠ લગાડતાં ઘણા જીવોની વિરાધના થાય અથવા ઓઠીંગણ દઇ બેસવાથી નિદ્રાદિક પ્રમાદ વધે અને તેથી શુભ ધ્યાનાદિકમાં ખામી આવે તેથી તે દોષયુક્ત છે.

૬ **આકુંચન પ્રસારણ દોષ**—સામાયિક લઇને કારણવિના હાથ પગ સંકોચે અથવા લાંબા કરે.

૭ **આલસ્ય દોષ**—સામાયિકને વિષે અંગે આલસ મરડે, ટાચકા ફોડે, કરડકા કરે, કમ્મર વાંકી કરે વગેરે પ્રમાદની બહુલતાના કાર્યો કરે તે.

૮ **મોટન દોષ**—સામાયિકમાં અંગુલી પ્રમુખને વાંકી કરી ટાચકા વગાડે તે.

૯ **મલસ્ય દોષ**—સામાયિક લઇને શરીરે ખસ પ્રમુખ થઈ હોય તે વલુરે મેલ ઉતારે તે.

૧૦ **વિમાસણ દોષ**—સામાયિકમાં અંગ વિમાસણ કરાવે, હાથનો ટેકો દે, ગળે હાથ દઇ બેસે તે.

૧૧ **નિદ્રા દોષ**—સામાયિકમાં નિદ્રા કરે તે.

૧૨ **વસ્ત્ર સંકોચન દોષ**—ટાઢ પ્રમુખના પ્રબળથી પોતાને સમસ્ત અંગે સારી પેઠે વસ્ત્ર ઓઢે તે.

એ પ્રમાણે મનના દશ દોષ, વચનના દશ દોષ અને કાયાના બાર દોષ એ સર્વે બત્રીશ દોષ થાય. વિવેકી પુરૂષો તે દોષ ટાળી શુદ્ધ સામાયિક કરે.

નીચેના વીસ દોષ ટાળી કાઉસગ્ગ કરવો.

૧ ઘોડાની પેઠે પગ ઉંચો નીચો કરે તે ઘોટક દોષ. ૨ લતાની પેઠે સુઇ રહે તે લતા દોષ. ૩ સ્થંભને આધારે ઓઠીંગે રહી ઉભો ઝુલે તે સ્થંભ દોષ. ૪ પર્વતના કૂટની પેઠે અક્કડ ઉભો રહે તે કૂટ દોષ. ૫ ઝાલણીઆના ઉંચા ઓઠીંગે રહી કાઉસગ કરે તે માળા દોષ. ૬ ભીલડીની પેઠે હાથ આગળ રાખી કરે તે શબરી દોષ. ૭ વહુની પેઠે ઘુંઘટો કાઢી વસ્ત્ર ઓઢે તે વધૂ દોષ. ૮ પ્રમાણ ઉપરાંત વસ્ત્ર માથે રાખી કરે તે લંબતર દોષ. ૯ શરીરને સ્તનની પેઠે ઢાંકીને કરે તે સ્તન દોષ. ૧૦ ગાડાંની ઉધની પેઠે બે પગની પાની એકઠી રાખે તે ઉધ દોષ. ૧૧ સાધ્વીની પેઠે વસ્ત્ર ઓઢી કરે તે સંજતી દોષ: ૧૨ દિગંબરની પેઠે હાથ ઉંચા રાખી કરે તે ખલીણ દોષ. ૧૩ કાગની પેઠે નેત્ર ચંચળ કરે તે વાયસ દોષ. ૧૪ કોઠનાં ફળ એકઠાં કર્યાની પેઠે વસ્ત્ર એકઠાં કરે તે કવીઠ દોષ. ૧૫ શરીરમાં ભૂત પ્રવેશ જેમ મસ્તક ધૂણાવે તેમ ધૂણી કાઉસગ કરે તે શીશકંપન દોષ. ૧૬ મુંગાની પેઠે હું હું કરે તે મૂક દોષ. ૧૭ આંગળી પાંપણે રાખી વિચાર કર્યાની પેઠે કાઉસગ કરે તે અંગુલીભ્રમૂહ દોષ. ૧૮ દારૂ શીશામાં નાખતાં ગરમીને યોગે બડબડ થાય તેની પેઠે કરે તે વારૂણી દોષ. ૧૯ તરસ્યા કપિની પેઠે હોઠ હલાવે તે પ્રેક્ષા દોષ. ૨૦ બીજાની પાસે પાઠ ઉચરાવી કરે તે અન્ય પાઠોચ્ચરિત દોષ.

કાઉસગ કરતી વખતે ઉપરના વીસ દોષોમાંથી એક પણ દોષ પોતામાં ન આવે તેનું બરાબર ધ્યાન આપવું.

શ્રી પ્રતિક્રમણ સૂત્ર.

પ્રતિક્રમણ શરૂ કરતાં પહેલાં ઉભા થઇ સવિનયે ગુરૂઆદિકને વંદણા કરી પ્રતિક્રમણના ત્રણ આવશ્યકની આજ્ઞા માગવી.

પહેલો આવશ્યક.[1]

(આ ઠેકાણે નવકાર તથા તિખ્ખુતાનો પાઠ પૂરો કહેવો.)

ઇચ્છામિણં—મારી ઇચ્છા છે. **ભંતે**—હે પૂજ્ય. **તુભેહિં**—તમારી. **અભણુંનાયસમાણે**—આજ્ઞા થવાથી. **દેવસી**—દિવસ સંબંધી **પડિક્રમણું**—પાપને નિવારણ કરવાને. **ઠાએમી**—એક સ્થાનકે બેસું છું. **દેવસી**—દિવસ સંબંધી. **જ્ઞાન**—જ્ઞાન. **દંસણ**—દર્શન. **ચારિત્ર**—આવતાં કર્મને રોકવાં તે. **તપ**—પૂર્વ કર્મ ખપાવવા તે. **અતિચાર**—લીધેલા વ્રત ભાંગવાને તૈયાર થવું તે. **ચિંત્તવનાર્થે**—વિચારવાને અર્થે. **કરેમિ**—કરૂં છું. **કાઉસગં**—કાયા સ્થિર રાખવી તે. (નવકાર તથા કરેમિભંતેનો પાઠ બોલવો.)

સ્તુતિ—બાર ગુણ શ્રી અરહિંતના, આઠ ગુણ શ્રી સિદ્ધભગવંતના છત્રીશ ગુણ શ્રી આચાર્યજીના, પચીશ ગુણ શ્રી ઉપાધ્યાયજીના, સત્તાવીશ ગુણ શ્રી સાધુના, એ પંચ પરમેષ્ઠીના મળી એકસો આઠ ગુણ સંબંધી જ્ઞાન, દર્શન, ચરિત્ર, તપસંબંધી અવિનય અભક્તિ, અસાતના થઇ હોય તે મન, વચન, કાયાએ કરી જાણપણે, અજાણપણે, આકોટીપણે, અણાકોટીપણે, દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, દેશથી, સર્વથી વિરાધના કરી હોય, ને દિવસ સંબંધી અવજ્ઞા, અપરાધ કીધો હોય, કરાવ્યો હોય, અનુમોદ્યો હોય તે સર્વે અરિહંત અનંતાસિદ્ધ ભગવાનની સાખે મિચ્છામિદુક્કડં.

ઇચ્છામિ—ઇચ્છું છું. **ઠામી**—એક ઠેકાણે રહીને કરૂં છું. **કાઉસગ**—કાયા સ્થિર રાખવી તે. **જો**—જે. **મે**—મહારે જીવે. **દેવસી**—દિવસ સંબંધી. **અઇયારો**—અતિચાર. **કઓ**—લગાડયો હોય. **કાઇઓ**—કાયાએ કરી. **વાઇઓ**—વચને કરી. **માણુસીઓ**—મને કરી **ઉસૂતો**—સૂત્રવિરૂદ્ધ કર્યું હોય. **ઉમ્મગો**—જિન માર્ગ છોડીને અન્ય માર્ગ પકડયો હોય. **અકપ્પો**—ન ભોગવવા જેવી વસ્તુ ભોગવી હોય. **અકરણિજો**—ન કરવા

---

1. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાએ વિશેષ કરીને અવશ્ય કરવું તેને આવશ્યક કહે છે.

જેવું કર્યું હોય. **દુજ્ઝાઓ**--માઠું ધ્યાન ધર્યું હોય. **દુવિચિંતિઓ**--માઠી ચિંતવણા કરી હોય. **અણાયારો**--આચરવાયોગ્ય નહિ. **અણિચ્છિયવ્વો**-ઇચ્છવાયોગ્ય નહિ. **અસાવગ**--શ્રાવકને નહિ કરવા યોગ્ય. **પાવગો**--કાંઇ પ્રયોગ કર્યો હોય. **નાણે**--જ્ઞાનને વિષે. **તહ**--તેમજ. **દંસણે**--દર્શનને વિષે. **ચરિત્તાચરિત્તે**--થોડીવાર ચરિત્ર ને થોડીવાર નહિ ચરિત્ર એવું જે શ્રાવકનું ચારિત્ર તેને વિષે. **સૂએ**--સૂત્ર સિદ્ધાંતને વિષે. **સામાઇએ**--સમતારૂપ સામાયિકને વિષે. **તિણ્હં**--ત્રણ પ્રકારની. **ગુત્તિણં**--ગુપ્તિ, મન, વચન અને કાયા એ ત્રણને. **ચઉણ્હં**--ચાર પ્રકારનાં. **કસાએણં**--કષાય એટલે ક્રોધ, માન, માયા ને લોભ. **પંચણ્હં**--પાંચ પ્રકારનાં. **અણુંવયાણં**-અણુવ્રત (પહેલેથી પાંચવ્રત). **તિણ્હં**--ત્રણ પ્રકારનાં. **ગુણવયાણં**--ગુણવ્રત (તે છઠું, સાતમું ને આઠમું વ્રત). **ચઉણ્હં**--ચાર પ્રકારનાં. **સિખાવયાણં**--શિક્ષાવ્રત (તે નવ, દશ, અગીયાર ને બારમું વ્રત.) **બારસવિહસ**--(એ કહ્યો તે) બાર પ્રકારના. **સાવગ**--શ્રાવકના. **ધમ્મસ**--ધર્મને વિષે. **જં**--જે કાંઇ. **ખંડીયં**--ખંડિત કર્યું હોય. **જં**--જે કાંઈ. **વિરાહિયં**--વિરાધ્યું હોય. **તસ્સ**--તેનું **મિચ્છામિદુક્કડં**--દુષ્કૃત, પાપ નિષ્ફળ થાઓ.

સ્તુતિ—પ્રથમ મારો આત્મા અનાદિકાળનો મમતાપણે પરિણમ્યો છે તેને સમતાપણે પરિણમવાને વાસ્તે સાવજ જોગની વૃતિ કરવી. સમભાવનો લાભ તે સામાયિક કહીયે. પ્રથમ સામાયિક આવસ્યક તે સમતા પરિણામ રાખવા માટે નીપજાવવો.

બીજો આવશ્યક.

તસ્સઉત્તરિકરણેણંથી ઠેઠ અપાણંવોસિરામિ સુધી કહીને તે પછી સ્થિર રહી કાઉસગ કરવો. તેમાં નવાણું અતિચાર જે દરેક વ્રત વગેરેને અંતે કહેવાશે તે અથવા ચાર લોગસ મનમાં બોલવા અને એક નવકાર ગણી કાઉસગ પાળવો.

સ્તુતિ—જે સમતાપણે પરિણમ્યા, મમતા પરિહર્યા, ચૌદ રાજલોકને મસ્તકે સિદ્ધ વર્યા, સંસાર સમુદ્ર નિસ્તર્યા, સર્વ ઉપમા અલંકૃત, સર્વ અઘમળહર, એવા ચોવીશ તીર્થંકર જન્મ, જરા, મરણને પરિક્ષીણ કરી, આત્મગુણ, આત્મપણે પરિણમ્યા, સાદિ અનંત ભાગે સિદ્ધ થયા. સમણ રમણરૂપ અનુભવ સ્થિર રહ્યા, તમારી સહાયપણે સમતા પ્રગટ થવા, મમતા પરિહરવાને અવસરે, સ્મરણ, ચિંતન, મનન, ધ્યાનરૂપે સહાય હોજો. એવા ચોવીશ તીર્થંકરની સ્તુતિરૂપ બીજો ચોવીસંથારૂપ આવસ્યક. (લોગસ્સનો પાઠ કહેવો).

ત્રીજો આવશ્યક.

સ્તુતિ--હવે એવા ચોવીશ તીર્થંકર જેણે ઓળખાવ્યા; તેવા મારા ગુરૂ, ધર્માચાર્ય, મહાઉપકારી, જ્ઞાનલોચનના દાતાર, અજ્ઞાનતિમિરના ુહાર, મિથ્યાત્વ કલંકના મિટાવણહાર, ભવદાવાનળ શમાવવાને અર્થે ૃતધારા વાણી વરસાવતા, મુજ અપરાધીને ન્યાલ કરવા, મારગથી યાને મારગે ચડાવ્યો, (પછી પોતાના ભાગ્યની વાત) એવા મારા ગુરૂ, ધર્માચાર્ય, ધર્મોપદેશક, ધર્માત્મા, છ કાયના ગોવાળ, અધમ. ારણ, ભવદુઃખભંજન, લોચનદાતાર, નિર્લોભી, નિર્લાલચી, સમતાવંત, વંત, વિવેકી, વિજ્ઞાની, એકાંત ઉપકાર નિમિત્તે મેહેરબાની કરી સાચા ત્રપણે હાથ દઇ, મુજ કિંકર અપરાધી, ગુણરહિતઉપર કરૂણાબુદ્ધિએ યમાર્ગ દેખાડી સાચા દેવાધિદેવને ઓળખાવ્યા.

વંદણા.

ઇચ્છામિ ખમાસણો. (ઉકડે આસને બેશી કહેવું.)

ઇચ્છામિ--ઇચ્છું છું. **ખમા**--ક્ષમાવંત. **સમણો**--સાધુ. **વંદિઉં**--ુ છઉં. **જાવણિજ્જાએ**--યથાશક્તિ. **નિસિહિયાએ**--અશુભ જોગને ષેધ કરીને. **અણુજાણહ**--આજ્ઞા દીઓ. **મે**--મુજને. **મિ**--મર્યાદાથી. ગહં--આવવાની. **નિસિહિ**--નિષેધ કરીને અશુભ જોગને. **અહો-** યં--તમારી કાયાને. **કાયસંફાસિયં**--મારી કાયાએ સ્પર્શ કરૂં છું. મણિજ્જો--ખમજો. **ભે**--પૂજ્ય. **કિલામો**--ક્લેશ ઉપજાવ્યો હોય તે. પ્પ--ગઇ છે. **કિલંતાણં**--ક્લામના તમારી. **બહુ**--ઘણી. **સુ-** ણું--શુભયોગે કરી. **ભે**--પૂજ્ય. **દિવસો**--દિવસ. **વઇક્કંતો**--વહી ા (ચાલ્યો ગયો). **જત્તાભે**-જાત્રારૂપ પૂજ્ય. **જવણિ**--જીતી છે દ્રને. **જંચ**--યથાશક્તિ. **ભે**--પૂજ્ય તમે. **ખામેમિ**-ખમાવું છઉં. **ખમાસમણો**--ક્ષમાસહિત સાધુ તમને. **દેવસિયં**--દિવસ સંબંધી. **વઇક્કમં**--થયેલા અપરાધને. **આવસ્સિયાએ**--અવશ્ય કરણી કરતાં લા અતિચારથી. **પડિક્કમામિ**--હું નિવર્તું છઉં. **ખમાસમણાણં**--ાવંત સાધુની. **દેવસિયાએ**--દિવસ સંબંધી. **આસાયણાએ**--ાતના. **તેત્તીસંનયરાએ**--તેંત્રીસ તથા તેથી અનેરે પ્રકારે. **જં**--કિંચિ--કાંઇ. **મિચ્છાએ**--ખોટું કીધું હોય. **મણ**--મને. **દુક્કડાએ**--ુ કર્યું હોય. **વય**--વચને. **દુક્કડાએ**--માઠું બોલ્યો હઉં. **કાય**--કાયા. ડાએ--માઠી વર્તાવી હોય. **કોહાએ**--ક્રોધ કર્યો હોય. **માણાએ**--

માન કર્યું હોય. **માયાએ**--કપટ કર્યું હોય. **લોહાએ**--લોભ કર્યો હોય. **સવ્વકાલિયાએ**--સર્વ કાળને વિષે. **સવ્વમિછોવયરાએ**--સર્વ જે કાંઇ ખોટું કર્યું હોય. **સવ્વ**—સર્વ. **ધમ્માઈ**—ધર્મની. **કમણાએ**—કરણીને વિષે. **આસાયણાએ**--આશાતના કરી હોય. **જા**--જે. **મે**--મને. **દેવસિઓ**--દિવસ સંબંધી. **અઈયારો**--અતિચાર. **કઓ**--લાગ્યા હોય. **તસ્સ**--તે અત્તિચારને. **ખમાસમણો**—ક્ષમાવંત સાધુ. **પડિકમામિ**--નિવર્તું છું. **નિંદામિ**--નિંદું છું, **ગરિહામિ**--ગરહું છઊં, હેલુંછું. **અપ્પાણંવોસિરામિ**--આત્માને તજું છઊં (આ પાઠ બે વખત કહેવો).

સ્તુતિ--એવા મારા ધર્મગુરૂએ, મુજને ન્યાલ કરવા મેહેરબાન થઇને મુજ અપરાધિને સુકૃત કમાણીરૂપ પુંજી સબળ, અર્થ, ભાવ, લક્ષ્મી, ભવોભવ કલ્યાણકારી, શિવ એકાંત સુખકારી, આનંદકારી, જયવિજયકારી પુણ્ય અને ધર્મબુદ્ધિકારી, સુલબોધબીજદાયક, સંવર કરણી બતાવી. મારી સમજણ માફક ભાગ્ય પ્રમાણે. છતી શક્તિ પ્રમાણે, મૂળગુણ, ઉત્તરગુણ, વ્રત, પચખાણ નિયમ મર્યાદા કરાવી છે, તે પાંચ આચાર સંબંધી થોડા કાળની મર્યાદા કરી ભલાં પચખાણ કરાવ્યાં છે. પાંચ અણુવ્રત, ત્રણ ગુણવ્રત, ચાર શિક્ષાવ્રતાદિકને વિષે કોઇ અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર, અણાચાર દોષ લાગ્યો હોય, તે આલવણ, નિંદણ, ગ્રહણ આત્માને વિશુદ્ધ કરી પાપથી પાછા પગલાં ભરીને; આત્માને વિશુદ્ધ કરવા સારૂ, સંભાળી સંભાળી ધારી ધારી વિચારી વિચારીને દોષ નિવારવા પ્રતિક્રમણરૂપ ચોથો આવશ્યક કરવાની ઇચ્છા ઉપજી છે તે સફળ હોજો. દુષ્કૃત નિષ્ફળ હોજો.

સામાયિક એક, ચોવીસંથ્થો એટલે લોગસ એ અને વંદણા ત્રણ એ ત્રણ આવશ્યક પૂરા થયા તેને વિષે કાનો, માત્રા, મીંડી, પદ, અક્ષર, ગાથા સૂત્ર ઓછું અધિક વિપરીત કહેવાણું હોય તે મિચ્છામિદુક્કડં.

(ચોથા આવશ્યકની આજ્ઞા લેવી.)

ચોથો આવશ્યક.

દિવસસંબંધી--દિવસને વિષે. **જ્ઞાન**--જ્ઞાન. **દરશણ**--દરશન. **ચારિત્રતપને વિષે જે અતિચાર લાગ્યો હોય તે આલોઉં**--કહી દેખાડું છઊં. **આગમે**--સૂત્ર, સિદ્ધાંત. **તિવિહે**--ત્રણ પ્રકારનાં, **પનંતે**--પરૂપ્યા. **તંજહા**--જેમ છે તેમ કહે છે. **સુત્તાગમે**--સૂત્ર આગમ. **અથ્થાગમે**--અર્થ આગમ એટલે સૂત્રના અર્થ કરવા તે. **તદુભયાગમે**--તે બે આગમ સૂત્ર તથા તેના અર્થ બન્ને સાથેજ હોય તે. **એહવા જ્ઞાનને વિષે જે**

અતિચાર દોષ લાગ્યો હોય તે આલોઉં—કહું છઉં. જંવાઈદ્ધં—સૂત્ર આઘાં પાછાં ભણાયાં હોય. વચ્ચામેલીયં—ધ્યાનવિના શૂન્ય ઉપયોગે સૂત્ર ભણાયાં હોય. હીણક્ખરં—ઓછો અક્ષર ભણાયો હોય. અચ્ચખરં—અધિક અક્ષર ભણાયો હોય. પયહીણં—પદ ઓછું ભણાયું હોય. વિણયહીણં—વિનયરહિત ભણાયું હોય. જોગહીણં—મન, વચન, કાયાના જોગ સ્થિર વિના ભણાયું હોય. ઘોસહીણં—શુદ્ધ ઉચ્ચારરહિન ભણાયું હોય. સુદુદિન્નં—રૂડું જ્ઞાન અવિનીતને દીધું હોય. દુદુપડિછિયં—દુષ્ટ રીતે ભણાયું હોય. અકાલે કઓ સઝાઓ—સંધ્યાકાળઆદિ બાર અકાળ તે વખતે સઝાય કરી હોય. કાલે ન કઓ સઝાઓ—ખરો વખત છે તે વખત સઝાય ન કરી હોય. અસઝાઈએ સઝાયં—લોહી પરૂ આદિ અપવિત્ર જગ્યાએ સઝાય કરી હોય. સઝાઇએ ન સઝાયં—સઝાય કરવા યોગ્ય જગા હોય ત્યાં સઝાય ન કરી હોય. તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં—એ ચૌદ પ્રકારના અતિચારમાંહેલો કોઈ દોષ લાગ્યો હોય તે ખોટું કરેલું નિષ્ફળ થાજો.

દંસણ—સદહણા, આસ્તા. સમકિત[1]—ખરા ધર્મનું આચરણ. પરમત્થ—એ મોહોટા અર્થ. સંથવોવા—પરિચય કરવો, સમાગમ કરવો. સુદિઠ—ભલી દૃષ્ટિથી. પરમત્થ—એ મુખ્ય અર્થની. સેવણા—સેવના કરવી. વાવિ—અથવા. વાવન—સમકિત પામી ખસી જાય તે. કુદંસણ—ત્રણસેં ત્રેસઠ પાખંડી (મુળગું સમકિત જેને ન હોય) વજણા—તેને વર્જવા, ત્યાગ કરવો. સમત્ત—એ સમકિતવંતની. સદહણા—શ્રદ્ધા. એહવા સમકિતના સમણોવાસએણં—એવા સમકિતી જીવ સાધુના પાસાના સેવનાર શ્રાવકને. સમત્તસ્સ—સમકિતના. પંચ—પાંચ. અઇઆરા—અતિચાર. પાયાલા—મોહોટા પાતાળ કળશાસમાન. જાણિયવ્વા—જાણવા. ન સમાયરિયવા—(પણ) આચરવા નહિ. તંજહા—જેમ છે તેમ. તે—તે. આલોઉં—કહું છું. શંકા—સમકિતને વિષે શંકા રાખે (જૈનધર્મ ખરો હશે કે ખોટો હશે). કંખા—મિથ્યાત્વના મતની ઇચ્છા કરવી તે. વિત્તિગિછા—કરણીના ફળનો સંદેહ આણે. પરપાસંડ—બીજા પાખંડીના મતનાં. પરસંસા—વખાણ કર્યાં હોય. પરપાસંડ—બીજા પાખંડીનો. સંથવો—સમાગમ કર્યો હોય (કેમકે જે પોતાના મતમાં જાણીતો ન હોય ને બીજાનો સમાગમ કરે તો તે એકતરફી વિચારથી

૧ પાંચ ગુણ જેનામાં હોય તેને સમકિત કહેલું—૧ સંમ, ૨ સંવેગ, ૩ નિર્વેગ, ૪ અનુકંપા, ૫ આસ્તા.

ખસી જાય છે). એ પાંચ અતિચાર મધ્યેથી કોઇ અતિચાર લાગ્યો હોય તો. **તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં**—તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાજો.

પહેલું વ્રત.

પહેલું—પહેલું **અણુવ્રત**—નાનું (સાધુનાથી). **થુલાઓપાણા- ઇવાયાઓ**—મોટકા પ્રાણી હણવાથી. **વેરમણં**—નિવર્તું છું. **ત્રસજીવ**—હાલતા ચાલતા જીવ (તે કહે છે.) **બે ઇંદ્રિય**-બે ઇંદ્રિયવાળા. **તેઇંદ્રિય**-ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા. **ચઉરિંદ્રિય**—ચાર ઇંદ્રિયવાળા. **પંચેદ્રિય**—પાંચ ઇંદ્રિયવાળા. **જીવ**—પ્રાણી. **જાણિ**—જાણીને **પ્રીછી**—ઓળખ્યા છતાં **સ- વ્વસંબંધી**—પોતાના સગાંસંબંધી. **શરીરમાંહેલા પીડાકારી**—પોતાના શરીરમાં પીડા ઉપજાવે એવા જીવ. **સઅપરાધી**—પોતાનો અ- પરાધ જેણે કર્યો હોય તે. પણ **વિગલેંદ્રિવિના**—જ્ઞાન રહિત (ભાન રહિત) તે બેઇંદ્રી તેઇંદ્રી ચઉરંદ્રી એ વરજીને. **આકુટી**-જાણીને. **હણવા**-હણવાની. **નિમિત્તે**—બુદ્ધિએ. **હણવાના**—હણવાની. **પચખાણ**—બંધી. **તથા સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિય પણ હણવાના પચખાણ જાવજીવાએ**—જ્યાં સુધી જીવું ત્યાં સુધી. **દુવિહં**—બે કરણે કરી. **તિવિહેણં**—ત્રણ જોગે કરી. **ન કરેમિ**—કરૂં નહિ. **ન કારવેમિ**—બીજા પાસે કરાવું નહિ. **મણસા**—મને કરી. **વયસા**—વચને કરી. **કાયસા**—કાયાએ કરી. **એહ- વા**—એવા. **પહેલા**—પહેલા. **થૂલ**—મોહોટા. **પ્રાણાતિપાત**—જીવ હણવા થકી. **વેરમણં**—નિવૃત્તવાના. **વ્રતના**—વ્રતના. **પંચ અઈયારા**-પાંચ અતિચાર. **પાયાલા**—પાતાળ કળશા સમાન. **જાણિયવ્વા**—જા- ણવા. **ન સમાયરિવા**—(પણ) આચરવા નહિ **તંજહા**—જેમ છે તેમ. **તે આલોઉં**—કહું છું. **બંધે**—કોઇ જીવને તાણીને બાંધ્યો હોય. **વહે**-ઘણો માર માર્યો હોય. **છવિછેએ**—અવયવ છેદ્યા હોય (કાન, નાક આદિ.) **અઈભારે**—ઘણો ભાર ભર્યો હોય (ગજા ઉપરાંત). **ભત્તપાણવોછોએ**-અન્ન પાણી ભોગવતાં અટકાવ્યાં હોય. **તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં**—તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાજો.

બીજું વ્રત.

બીજું અણુંવ્રત—બીજું અણુંવ્રત. **થૂલાઓ**—મોટું. **મુસા- વાયાઓ**—જુઠું બોલવાથી. **વેરમણં**—નિવર્તું છું. **કન્નાલીક**—કન્યા- સંબંધી કામમાં. **ગોવાલીક**—ગાય ભેંશ આદિ ઢોરસંબંધી કામમાં **ભોમાલીક**—જમીનના કામમાં. **થાપણ**—થાપણ ઓળવવી. **મોસો**—

પ્ંચેદ્રિય જીવનો વધ થાય અથવા કોઇને મોટા દુઃખનું કારણ થાય તેવી. **મોટકીકુડીસાખ**--મોહોટી ખોટી સાક્ષી આપવા સંબંધી. **ઇત્યાદિક**--એ વગેરે. **મોટકું**--મોહોટું. **જીઠું**--જુઠું. **બોલવાના**--બોલવાની. **પચખાણ**--બંધી, ત્યાગ. **જાવજીવાએ**--જ્યાં સુધી જીવું ત્યાં સુધી. **દુવિહં**-બે કરણ. **તિવિહેણું**--ત્રણ જોગે કરી, **ન કરેમિ**-(એ કામ) હું કરૂં નહિ. **ન કારવેમિ**--(બીજા પાસે તેવું કામ) કરાવું નહિ. **મણસા**--મને કરી. **વયસા**--વચને કરી. **કાયસા**--કાયાએ કરી. **એહવા બીજાથૂલ**--મહોટા. **મૃખાવાદ**--જુઠું બોલવાનું. **વેરમણં**--તજવાના. **વ્રતનાપંચ**--પાંચ. **અઇયારા**--અતિચાર. **જાણિયવા**--જાણવા. **ન સમાયરિયવ્વા**--(પણ) આચરવા નહિ. **તંજહા**--જેમ છે તેમ. **તેઆલોઉં**--કહું છું. **સહસ્સાભખ્ખાણે**-ધ્રાસકો પડે એવું બોલાણું હોય. **રહસ્સાભખ્ખાણે**--કોઇની છાની વાત ઉઘાડી કરી હોય. **સદારમંતભેએ**--પોતાની સ્ત્રીના મર્મ ઉઘાડા કર્યા હોય. **મોસોવએસે**--ખોટો ઉપદેશ કર્યો હોય. **કુડલેહકરણે**--ખોટા લેખ કર્યા હોય. **તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં**--તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાજો.

ત્રીજું વ્રત.

ત્રીજું અણુવ્રત--અણુવ્રત. **થૂલાઓ**--મોહોટું. **અદિન્નાદાણાઓ**--અણ દીધેલું લેવાથી એટલે ચોરી કરવાથી. **વેરમણં**--નિવર્તું છું. **ખાતર ખણી**--ખાતર ખોદીને. **ગાંઠડી છોડી**--કોઇની ગાંસડી છોડી. **તાલુંપર કુંચિએ કરી**--કોઇનું તાળું બીજી કુંચીએ ઉઘાડીને. **પડી વસ્તુ ધણીયાતી જાણી**--કોઇ પડેલી વસ્તુ તેનો કોઇ ધણી છે એમ જાણ્યા છતાં લેવી. **ઇત્યાદિક**--એ વગેરે બીજી. **મોટકું અદત્તાદાન લેવાના પચખાણ**--મોહોટી કોઇની રજા વગર લેવાની બંધી (તેમાં એટલો આગાર કે). **સગાં સંબંધી, વ્યાપાર સંબંધી નિભ્રમી વસ્તુ ઉપરાંત**--ભરમ વિનાની વસ્તુ એટલે એવી હલકી કે જે લેતાં કોઇ ચોર ઠરાવે કે ઠપકો આપે નહિ તે સિવાય બીજી બધી વસ્તુઓ. **અદત્તાદાન લેવાના પચ્ચખાણ**--આપ્યા વગર લેવાની એટલે ચોરી કરવાની બંધી. **જાવજીવાએ**--જ્યાં સુધી જીવું ત્યાં સુધી. **દુવિહં**--બે કરણે કરી. **તિવિહેણું**--ત્રણ જોગે કરી **ન કરેમિ**--હું પોતે ચોરી કરૂં નહિ. **ન કારવેમિ**--બીજા પાસે કરાવું નહિ. **મણસા**--મને કરી. **વયસા**--વચને કરી. **કાયસા**--કાયાએ કરી. **એહવા ત્રીજા થૂલ**--મોહોટા. **અદત્તાદાન**--ચોરી કરવાનું. **વેરમણંવ્રતના**--તજવાના વ્રતના. **પંચ**--પાંચ. **અઇ-**

યારા--અતિચાર. **જાણિયવા**—જાણવા. **ન સમાયરિયવા**—આચરવા નહિ. **તંજહા**—તે જેમ છે તેમ. **તેઆલોઉં**--કહું છું. **તેનાહડે**—ચોરાઉ વસ્તુ લીધી હોય. **તક્કરપઉગે**—ચોરને મદદ આપી હોય. **વિરૂધ-રજાઇકમ્મે**-રાજ્યવિરૂદ્ધ કીધું હોય એટલે દાણ ચોરી વગેરે રાજાએ મ-નાઈ કરેલા ગુનાહ કીધા હોય. **કુડતોલે**--ખોટું તોળ્યું હોય. **કુડમાણે**--ખોટું માપ્યું હોય, ભર્યું હોય. **તપડિરૂવગવવહારે**--સારી વસ્તુ દેખાડી નરસી આપી હોય. **તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં**--તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાજો.

ચોથું વ્રત.

ચોથું અણુવ્રત--અણુવ્રત. **થૂલાઓ**-મોહોટું. **મેહુણાઓ**-મૈથુન સેવવાથી. **વેરમણં**--નિવર્તું છું. **સદાર**--પોતાની સ્ત્રીથીજ. **સંતોસીએ**-સંતોષ રાખવો. **અવસેસં**--તે સિવાય બીજી કોઇ સાથે. **મેહુણવિહં**-મૈથુન સેવવાની. **પચખાણ**--બંધી, ત્યાગ. (**અને સ્ત્રીને સભરથાર**-પોતાના ભરથારથીજ. **સંતોસીએ**--સંતોષ રાખવો. **અવસેસં**--તે સિવાય બીજા કોઇની સાથે. **મેહુણ**--મૈથુન. **સેવવાના**--કરવાની. **પચ-ખાણ**-બંધી) **અને જે સ્ત્રીપુરૂષને મૂળથકી કાયાએ કરી મેહુણ**-મૈથુન. **સેવવાના પચખાણ હોય**--સેવવાની બંધી હોય. **તેહને દેવતા મનુષ્યતિર્યંચ**--દેવતા, માણસ, પશુ વગેરે. **સંબંધીમેહુણના**--મૈથુન સેવવાની. **પચખાણ**--બંધી, ત્યાગ, **જાવજીવાએ**--જ્યાં સુધી જીવું ત્યાં સુધી. **દેવતાસંબંધી**--તેમાં દેવતાની સાથે. **દુવિહં**--બે કરણે. **તિવિ-હેણં**--ત્રણ જોગે. **ન કરેમિ**--એ કામ કરૂં નહિ. **ન કારવેમિ**—બીજા પાસે કરાવું નહિ. **મણસા**--મને કરી **વયસા**--વચને કરી. **કાયસા**--કાયાએ કરી. **અને મનુષ્યતિર્યંચસંબંધી**--અને માણસ તથા પશુ વગે-રેની સાથે. **એગવિહં**--એક કરણે. **એગવિહેણં**-એક જોગે. **ન કરેમિ**-એ કામ કરૂં નહિ. **કાયસા**--કાયાએ કરી. **એવા ચોથા થૂલ**--મ્હોટા. **મેહુણ**--મૈથુન. **વેરમણંવ્રતના**--ત્યાગ કરવાના વ્રતના. **પંચ**--પાંચ. **અઇયારા**--અતિચાર. **જાણિયવા**—જાણવા. **ન સમાયરિયવા**—આચ-રવા નહિ. **તંજહા**—તે જેમ છે તેમ. **તેઆલોઊં**--કહું છું. **ઇત્તરિય-**નહાની ઉમરની સ્ત્રી, **પરિગહિય**—પોતાની પરણેલી સાથે. **ગમણે**--ગમન કર્યું હોય. **અપરિગહિયગમણે**—સ્ત્રીને પરણ્યો નથી તે અગાઉ તેની સાથે ગમન કર્યું હોય. **અનંગક્રીડા**--કામભોગ સંબંધી બીજી કાંઇ ક્રીડા કરી હોય. **પરવિવાહકરણે**—બીજાઓના વિવાહ મેળવી આપ્યા હોય. **કામભોગેસુ**—કામભોગને વિષે. **તિવાભિલાસા**--તીવ્ર અભિલાષા રાખી હોય. **તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં**—તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાજો.

પાંચમું વ્રત.

પાંચમું અણુવ્રત--અણુવ્રત. **થૂલાઓ**--મ્હોટા **પરિગહાઓ**--ધન, દોલત વગેરે પરિગ્રહથી. **વેરમણં**--નિવર્તું છું. **ખેત**--ખેતર, વાડી આદિ ઉઘાડી જમીન. **વથ્થુનો**--ઘર, તબેલા આદિ ઢાંકી જમીનની. **યથાપરિમાણ**--જેટલી મર્યાદા કરી છે. **હિરણ**--રૂપું. **સોવનનું**--સોનાની. **યથાપરિમાણ**--જે પ્રમાણે મર્યાદા કરી છે. **ધન**--સિક્કાબંધ નાણું. **ધાનનું**--દાણાની. **યથાપરિમાણ**--જે પ્રમાણે મર્યાદા કરી છે. **દુપદ**--બે પગાં મનુષ્યાદિક. **ચઉપદનું**--ચોપગાં ઢોરની. **યથાપરિમાણ**--જે પ્રમાણે મર્યાદા કરી છે. **કુવિયનું**--ઘરવખરાની. **યથાપરિમાણ**--જે પ્રમાણે મર્યાદા કરી છે. **એ યથાપરિમાણ કીધું છે**--એ પ્રમાણે જેવી મર્યાદા કરી છે. **તે ઉપરાંત પોતાનો પરિગ્રહ**--દોલત. **કરી રાખવાના પચ્ચખાણ**--બંધી. **જાવજીવાએ**--જ્યાં સુધી જીવું ત્યાં સુધી. **એગવિહં**-એક કરણે કરી. **તિવિહેણં**--ત્રણ જોગે કરી. **ન કરેમિ**-કરૂં નહિ (મર્યાદા ઉપરાંત દોલત રાખું નહિ). **મણસા**--મને કરી. **વયસા**--વચને કરી. **કાયસા**--કાયાએ કરી. **એવા પાંચમા થૂલ**--મ્હોટા. **પરિગહપરિમાણ**--દોલતની મર્યાદા ઉપરાંત. **વેરમણંવ્રતના**--તજી દેવાના વ્રતના. **પંચ**--પાંચ. **અઇયારા**--અતિચાર. **જાણિયવા**--જાણવા. **ન સમાયરિયવા**--આચરવા નહિ. **તંજહા**--તે જેમ છે તેમ. **તેઆલોઉં**--કહું છું. **ખેતવથ્થુપમાણાઇક્કમે**--ઉઘાડી તથા ઢાંકી જમીનની મર્યાદા ઓળંગી હોય. **હિરણસોવનપમાણાઇક્કમે**--રૂપું તથા સોનાની મર્યાદા ઓળંગી હોય. **ધનધાનપમાણાઇક્કમે**--રોકડ નાણું તથા દાણાની મર્યાદા ઓળંગી હોય. **દુપદચઉપદપમાણાઇક્કમે**--બે પગાં, ચો પગાંની મર્યાદા ઓળંગી હોય. **કુવિયપમાણાઇક્કમે**--ઘરવખરાની મર્યાદા ઓળંગી હોય. **તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં**--તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાજો.

છઠ્ઠું વ્રત.

છઠ્ઠું દિશિવ્રત-દિશાઓની મર્યાદા બાંધવાનું વ્રત. **ઉઠ્ઠદિશિનું**-ઉંચી દિશાનું. **યથાપરિમાણ**--મર્યાદા કરી છે. **અધોદિશિનું**--નીચી દિશાની. **યથાપરિમાણ**-મર્યાદા કરી છે. **તિરિયદિશિનું**--ત્રીજી (વચલી) જમીનની દિશાની (ઉત્તર, દક્ષિણ, પૂર્વ અને પશ્ચિમ). **યથાપરિમાણ**--મર્યાદા કરી છે. **એ યથાપરિમાણ કીધું છે.**--એ પ્રમાણે મર્યાદા કરી છે. **તે ઉપરાંત**--તે સિવાય. **સઇચ્છાએ**--પોતાની મરજીથી, **કાયાએ જઇને**--

પોતાની કાયાએ કરીને. **પાંચ**[1] **આશ્રવ સેવવાના**—ભોગવવાની. **પચ્ચખાણ**—બાંધી. **જાવજીવાએ**—જ્યાં સુધી જીવું ત્યાં સુધી. **દુવિહં**—બે કરણે કરી. **તિવિહેણં**—ત્રણ જોગે કરી. **ન કરેમિ**—હું કરૂં નહિ. **ન કારવેમિ**—બીજા પાસે એ કામ કરાવું નહિ. **મણસા**—મને કરી. **વયસા**—વચને કરી. **કાયસા**—કાયાએ કરી. **એહવાછઠ્ઠાદિશિવેરમણંવ્રતના**—એ પ્રમાણે દિશાની મર્યાદા ઉપરાંત કોઇ દિશાએ જવાનું તજી દેવાના વ્રતના. **પંચ**—પાંચ. **અઇયારા**—અતિચાર. **જાણિયવા**—જાણવા. **ન સમાયરિયવા**—આચરવા નહિ. **તંજહા તેઆલોઉં**—તે જેમ છે તેમ કહું છું. **ઉડ્ઢદિશિપમાણાઇકમે**—ઉંચી દિશાનું (પ્રમાણ અતિક્રમ્યા હોય) મર્યાદા ઓળંગી હોય. **અધોદિશિપમાણાઇકમે**—નીચી દિશાની મર્યાદા ઓળંગી હોય. **તિરિયદિશિપમાણાઇકમે**—ત્રીછી દિશા (પૂર્વ, પશ્ચિમ, ઉત્તર, દક્ષિણ) ની મર્યાદા ઓળંગી હોય. **ખેતવુઢ્ઢી**—ક્ષેત્ર વૃદ્ધિ એક દિશા ઘટાડીને બીજી દિશા વધારી હોય. **સઇઅંતરધાએ**—સંદેહ પડયા છતાં આગળ જવાયું હોય. **તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં**—તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાજો.

સાતમું વ્રત.

સાતમું વ્રત ઉવભોગ—જે વસ્તુ એકજવાર ભોગવાય તે ખાનપાનાદિ **પરિભોગવિહં**—જે વસ્તુ વારંવાર ભોગવવામાં આવે તે ઘરેણાં લુગડાં વગેરે તેની મર્યાદાની. **પચખાયમાણે**—બાંધી કરવી. ૧ **ઉલણિયાવિહં**—અંગ લુવાનાં વસ્ત્રની મર્યાદા. ૨ **દંતણવિહં**—દાતણની મર્યાદા. ૩ **ફલવિહં**—ફળની મર્યાદા. ૪ **અભંગણવિહં**—તેલ વગેરે શરીરે ચોપડવાની વસ્તુની મર્યાદા. ૫ **ઉવટણવિહં**—મર્દન કરવાની વસ્તુ (પીઠી વગેરેની) મર્યાદા. ૬ **મંજણવિહં**—નાહાવાના પાણી વગેરેની મર્યાદા. ૭ **વથ્થવિહં**—વસ્ત્રની મર્યાદા. ૮ **વિલેવણવિહં**—વિલેપન કરવાની વસ્તુની મર્યાદા. ૯ **પુફ્ફવિહં**—પુષ્પ–ફુલની મર્યાદા. ૧૦ **આભરણવિહં**—ઘરેણાની મર્યાદા. ૧૧ **ધુપવિહં**—ધૂપ કરવાની મર્યાદા. ૧૨ **પેજવિહં**—પીવાની વસ્તુ ઓષડ ક્વાથ વગેરેની મર્યાદા. ૧૩ **ભખ્ખણવિહં**—સુખડીની મર્યાદા. ૧૪ **ઉદનવિહં**—ધાનની જાતની મર્યાદા. ૧૫ **સુપવિહં**—કઠોળની મર્યાદા. ૧૬ **વિગયવિહં**—(ઘી, તેલ, દુધ, દહીં, ગોળ આદિ) વિગયની મર્યાદા. ૧૭ **સાકવિહં**—લીલોત્રી શાકની મર્યાદા. ૧૮ **મહુરવિહં**—મેવાની મર્યાદા. ૧૯ **જમણવિહં**—જમવાની મર્યાદા–અમુક વખતે આટલી વસ્તુ ખાવી. ૨૦ **પાણિવિહં**—પાણીની મર્યાદા. ૨૧ **મુખવા-**

---

૧ જીવહિંસા. ૨ જુઠું. ૩ ચોરી. ૪ મૈથુન. ૫ પરિગ્રહ.

સવિહં—સોપારી, લવિંગ, એળચી વગેરે મુખવાસની મર્યાદા. ૨૨ **વાહનવિહં**—અશ્વાદિક વાહનની મર્યાદા. ૨૩ **વાહનિવિહં**—પગરખાં વગેરેની મર્યાદા. ૨૪ **સયણવિહં**—શય્યા, પલંગ આદિ સુવાની વસ્તુની મર્યાદા. ૨૫ **સચિતવિહં**—સચિત (જીવ સહિત) વસ્તુની મર્યાદા. ૨૬ **દવવિહં**—બીજાં દ્રવ્ય એટલે પદાર્થની મર્યાદા. ઇત્યાદિકનું **યથા પરિમાણ કીધું** છે—એ તથા એ સિવાય વસ્તુની જે પ્રમાણે મર્યાદા બાંધી (ફલાણી વસ્તુ મારે આજ આટલી ખાવી કે પીવી તથા ફલાણી વસ્તુ આજ ભોગવવી કે નહિ ઇત્યાદિ). **તે ઉપરાંત**—જે મર્યાદા બાંધી છે તે ઉપરાંત. **ઉવભોગ**—જે વસ્તુ એકજવાર ભોગવવામાં આવે તે **પરિભોગ**—જે વસ્તુ વારંવાર ભોગવવામાં આવે તે. **ભોગનિમિત્તે**—ભોગવવાની મરજી કરી. **ભોગવવાના પચખાણ**—ભોગવવાની બંધી. **જાવજીવાએ**—જ્યાં સુધી જીવું ત્યાં સુધી. **એગવિહં**—એક કરણે કરી. **તિવિહેણં**—ત્રણ જોગે કરી. **ન કરેમિ**—એ કામ કરૂં નહિ. **મણસા**—મને કરી. **વયસા**—વચને કરી. **કાયસા**—કાયાએ કરી. **એહવાસાતમાઉવભોગ**—એકજવાર ભોગવવાની. વસ્તુ **પરિભોગ**—વારંવાર ભોગવવાની વસ્તુ. **દુવિહે**—બે પ્રકારે. **પન્નતે**—કહી છે. **તંજહા**—તે જેમ છે તેમ કહે છે. **ભોયણાઉય**—ભોજનનો એક ભેદ. **કમ્મઉય**—વ્યાપારનો બીજો ભેદ. **ભોયણાઉય**—ભોજનનાં. **સમણોવાસએણં**—શ્રાવકને. **પંચઅઇયારા**—પાંચ અતિચાર. **જાણિયવા**—જાણવા. **ન સમાયરિયવા**—(પણ) આચરવા નહિ. **તંજહા**—તે જેમ છે તેમ. **તેઆલોઉં**—કહું છું. **સચિત્તાહારે**—સચેત વસ્તુ ખાધી હોય (વનસ્પતિ આદિ કાચુ ખાવું). **સચિત્તપડિબદ્ધાહારે**—સચેતની સાથે લાગેલી વસ્તુ (લીંબડાનો ગુંદ વગેરે) ખાધી હોય. **અપ્પોલિઓસહીભખ્ખણિયા**—જે વસ્તુમાં જીવના પ્રદેશ રહી ગયા હોય એવી વસ્તુ ખાધી હોય કાચું પાકું શાક આદિ. **દુપોલિઓસહીભખ્ખણિઆ**—માઠી રીતે પકવેલી વસ્તુ ખાધી હોય ભડથાં વગેરે. **તુછોસહીભખ્ખણિઆ**—ખાવું થોડું ને નાખી દેવું ઘણું એવી વસ્તુ ખાધી હોય (સીતાફળ, શેરડી વગેરે) એ પાંચ પ્રકારની વસ્તુ ખાધી હોય તો અતિચાર લાગે. **કમ્મઉણં**—વ્યાપારના **સમણોવાસએણં**—શ્રાવકને. **પનરસકમ્મદાણાઇં**—પંદર પ્રકારે કર્મ આવવાનાં ઠેકાણાં. **જાણિયવા**—જાણવાં. **નસમાયરિયવા**—આચરવા નહિ. **તંજહા**—જેમ છે તેમ. **તેઆલોઉં**—કહું છું. **ઇંગાલકમ્મે**—અગ્નિનો વેપાર કીધો હોય (લુહારાદિ). **વણકમ્મે**—મોટાં મોટાં વનનાં ઝાડો કપાવી વ્યાપાર કીધો હોય. **સાડિકમ્મે**—સોડ કરીને વસ્તુ વેચવાનો વેપાર

કીધો હોય (ગળી દારૂ વગેરેનો). **ભાડીકમ્મે**--ગાડાં ઘર વગેરે નવાં કરાવી તેનાં ભાડાં ખાવાનો વેપાર કર્યો હોય. **ફોડીકમ્મે**--પૃથ્વીનાં પેટ ફોડાવવાનો વેપાર કીધો હોય (કુવા વાવ આદિ કરાવવાનો). **દંતવાણિજે**--હાથી દાંત વગેરેનો વેપાર કીધો હોય. **કેસવાણિજે**--ચમરી ગાય વગેરેના વાળનો વેપાર કીધો હોય. **રસવાણિજે**--મદિરાદિકના રસનો વેપાર કીધો હોય. **લખવાણિજે**--લાખ વગેરેનો વેપાર કીધો હોય. **વિસવાણિજે**--વિષ (ઝેર) નો વેપાર કીધો હોય. **જંતુપીલણકમ્મે**--ઘાણી સંચા વગેરે યંત્રોનો વેપાર કીધો હોય. **નિલંછણકમ્મે**--બળદ ઘોડા વગેરેના અવયવ સમાર્યાનો વેપાર કીધો હોય. **દવગિદાવણિયા**--દાવાનળ સળગાવ્યો હોય. **સર**-સરોવર. **દહ**--દ્રહકુંડ. **તલાગ**--તળાવ. **પરિસોસણિઆ**--ઉલેચાવ્યાં હોય. **અસઇજણપોસણિયા**--ઢોર તથા ગુલામ આદિને ઊછેરી ઊછેરીને વેચ્યાં હોય. **તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં**--એ ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાજો.

આઠમું વ્રત.

આઠમું વ્રત અણથાદંડનું--સ્વાર્થ વિના આત્મા દંડાય છે. **વેરમણં**--(તેથી) નિવર્તું છું. **ચઉવિહે**--ચાર પ્રકારે. **અણથાદંડે**--અર્થ વિના દંડ પડે છે. **પન્નતે**--તે કહે છે. **તંજહા**-જેમ છે તેમ. **અવઝાણાચરિયં**--આર્ત તથા રૌદ્ર ધ્યાન ધરવાથી (માઠી ચિંતવણા કરવાથી). **પમાયાચરિયં**--પ્રમાદ કરવાથી (આળસથી ઘી, તેલ વગેરેનાં ઠામ ઉઘાડાં રાખવાથી જીવ હિંસા થાય છે) **હંસપયાણં**--હિંસા થાય એવા શસ્ત્રનો (છરી, ચાકાં, સુડી વગેરેનો) સંગ્રહ કરવાથી. **પાવકમ્મોવએસં**--પાપ કર્મનો ઉપદેશ કરવાથી. **એહવાંઆઠમાઅણથાદંડ**--અર્થ વિનાનાં પાપ. **સેવવાનાપચખાણ**--સેવવાની બંધી. **જાવજીવાએ**--જ્યાં સુધી જીવું ત્યાંસુધી. **દુવિહં**--બે કરણે. **તિવિહેણં**--ત્રણ જોગે કરી. **ન કરેમિ**--એ પ્રમાણે કરૂં નહિ. **ન કારવેમિ**--બીજા પાસે તેમ કરાવું નહિ. **મણસા**--મને કરી. **વયસા**--વચને કરી. **કાયસા**--કાયાએ કરી. **એવાઆઠમાઅણથાદંડ**-તેઅર્થ વિનાના દંડ આવે તે પાપ. **વેરમણં**--તજી દેવાના. **વ્રતના પંચ**--પાંચ **અઇયારા**--અતિચાર. **જાણિયવા**--જાણવા. **ન સમાયરિયવા**--આચરવા નહિં. **તંજહા**--તે જેમ છે તેમ. **તેઆલોઉં**-કહું છું. **કંદપ્પે** કામ વધે એવી વાત કરી હોય. **કુકુઇએ**--કુચેષ્ટા કરી હોય. **મોહરિએ**--જેમ તેમ બોલ્યો હોય. ગાળ દીધી હોય. **સંજુતાહિગરણે**--ઘણાં હથિઆરો એકઠાં કરી રાખ્યાં હોય. **ઉવભોગપરિભોગ**

અઇરત્તે—એકવાર ભોગવાય તેવી તથા વારંવાર ભોગવાય તેવી વસ્તુ ઉપર આશક્ત રહ્યો હોય. **તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં**—તે ખોટું કિધેલું નિષ્ફળ થાજો.

નવમું વ્રત.

નવમુંસામાયિકવ્રત—સમતારૂપી સામાયિકનું વ્રત **સાવજ્જજોગનું**-પાપના કામથી. **વેરમણું**—નિવર્તું છું. **જાવનિયમ**—જ્યાં સુધી મર્યાદા કીધી છે ત્યાં સુધી. **પજુવાસામિ**—શુભ જોગને સેવું. **દુવિહં**-બે કરણે **તિવિહેણં**—ત્રણ જોગે કરી. **ન કરેમિ**—પાપનું કામ હું કરૂં નહિ. **ન કારવેમિ**—બીજા પાસે કરાવું નહિ. **મણસા**—મને કરી. **વયસા**—વચને કરી. **કાયસા**—કાયાએ કરી. એવી મારી તમારી સદહણા પરૂપણા કરી સામાયિકનો અવસર આવે અને સામાયિક કરી હોય તે વારે સ્પર્શનાએ કરી શુદ્ધ હોજો. **એવા નવમા સામાયિકવ્રતનાપંચ અઇયારા**-પાંચ અતિચાર. **જાણિયવા**—જાણવા. **ન સમાયરિયવા**—આચારવા નહિ. **તંજહા**-તે જેમ છે તેમ. **તેઆલોઉં**—તે કહું છું. **મણદુપડિહાણે**—સામાયિકમાં મન માઠું વર્ત્યું હોય. **વયદુપડિહાણે**—વચન માઠું વર્ત્યું હોય. **કાયદુપડિહાણે**—કાયા માઠી વરતાવી હોય. **સામાઇયસ્સસઈ**—સામાયિક કીધું છે છતાં. **અકરણીયાએ**—બરાબર કીધું કે નહિ તેની ખબર ન રહી હોય. **સામાઇયસ્સ**—સામાયિક કીધું છે તે. **અણવઠિયસસઇકરણયાએ**—પૂરૂં થયા વિના પાળ્યું હોય. **તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં**-તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાજો.

દશમું વ્રત.

દશમું દેશાવગાસિકવ્રત—દિશાની મર્યાદા બાંધવાનું વ્રત (બાંધેલી હદ ઉપરાંત છેટે જવું નહિ). **દિનપ્રતિપ્રભાતથકી પ્રારંભીને**—પ્રતિદિન દિવસ ઉગવાને વખત સવારથી બીજે દિવસ ઉગતાં સુધી આદરીને. **પૂર્વાદિક ૭ દિશે**—પૂર્વ દિશા આદિ [1]૭ દિશાએ. **જેટલી ભૂમિકા**—જેટલી ધરતી. **મોકલી રાખી છે**—મર્યાદા બાંધી છે એટલે સવારમાં ઉઠીને માન કરવું કે આજ મારે દરેક દિશાએ આટલા ગાઉ ઉપરાંત જવું નહિ. **તે ઉપરાંત**—બાંધેલી હદ ઉપરાંત. **સઇચ્છાએ**—પોતાની મરજીથી. **કાયાયે જઇને પાંચ આશ્રવ**—કાયાએ જઇને જીવહિંસાદિક પાંચ આશ્રવ. **સેવવાના પચખાણ**—સેવવાની બંધી. **જાવઅહોરત્તં**—એક દિવસ ને રાત સુધી **દુવિહં**—બે કરણે. **તિવિહેણં**—ત્રણ જોગે. **ન કરેમિ**—પાપ હું કરૂં નહિ. **ન કારવેમિ**—બીજા પાસે કરાવું નહિ. **મણસા**—મને કરી. **વયસા**—વ-

---

૧ ઊંચી, નીચી, ઉત્તર, દક્ષિણ, પૂર્વ, પશ્ચિમ.

ચને કરી. **કાયસા**—કાયાએ કરી. **જેટલી ભૂમિકા મોકલી રાખી છે તેમાંહિ જે દ્રવ્યાદિકની મર્યાદા કીધા છે**—મોકળી રાખેલી ધરતીમાં પણ જે બંધી કરી હોય કે આજ આટલા પદાર્થ ઉપયોગમાં લાવવા. **તે ઉપરાંત**—તે હદ ઉપરાંત. **ઉવભોગ**—એકજવાર ભોગવાય એવી વસ્તુ. **પરિભોગ**—વારંવાર ભોગવાય એવી વસ્તુ. **ભોગનિમિત્તે**—ભોગની ઇચ્છાએ. **ભોગવવાના પચખાણ**—ભોગવવાની બંધી. **જાવઅહોરત્તં**—એક દિવસ ને રાત સુધી. **એગવિહેણં**—એક કરણે. **તિવિહેણં**—ત્રણ જોગે. **ન કરેમિ**—હું કરૂં નહિ, **મણસા**—મને કરીને. **વયસા**—વચને કરીને. **કાયસા**—કાયાએ કરી એવી મારી તમારી સદહણા પરૂપણાએ કરી દશમું વ્રત કરવાનો અવસર આવે ને કરીએ તે વારે સ્પર્શનાએ કરી શુદ્ધ હોજો. **એવા દશમા દિસાવગાસિક વ્રતના પંચઅઇઆરા**—પાંચ અતિચાર. **જાણિયવા**—જાણવા. **ન સમાયરિયવા**—આચારવા નહિ. **તંજહા**—તે જેમ છે તેમ. **તે આલોઉં**—કહું છું. **આણવણપઉગે**—કાંઇ વસ્તુ મંગાવી ઉપયોગ કીધો હોય, બીજા પાસે વસ્તુ મંગાવી હોય. **પેસવણપઉગે**—ચાકરનો ઉપયોગ, ચાકર મોકલીને વસ્તુ મંગાવી હોય; **સદ્દાણુવાએ**—સાદનો ઉપયોગ, સાદ કરીને હદ ઉપરાંતથી બોલાવ્યો હોય. **રૂવાણુવાએ**—પોતાનું રૂપ દેખાડીને કોઇને બોલાવ્યો હોય. **બહીઆ**—બાહેર. **પોગ્ગલપખ્ખેવે**—કાંકરો નાંખી બોલાવ્યો હોય. **તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં**—તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાજો.

અગીઆરમું વ્રત.

અગીઆરમું પરિપૂર્ણપોષધવ્રત—પાપરહિત થઇ સંવરે કરી આત્માને પોષવો તેનું વ્રત. **અસણં**—અન્ન. **પાણં**—પાણી. **ખાઇમં**—મેવાની જાત. **સાઇમંના**—મુખવાસ-સોપારી આદિક ખાવાની. **પચખાણ**—બંધી. **અબંભનાપચખાણ**—મૈથુન સેવવાની બંધી. **મણીસોવનનાપચખાણ**—મણી, સોનું વગેરે રાખવાની બંધી. **માલાવનંગ**—માળા વગેરેની. **વિલેવણના**—વિલેપન કરવાની. **પચખાણ**—બંધી. **સથ**—શસ્ત્ર; હથીયાર. **મુસલાદિક**—સાંબેલાં વગેરે. **સાવજ્જજોગના પચખાણ**—પાપનું કામ કરવાની બંધી. **જાવઅહોરત્તં**—રાત દિવસ સુધી. **પજુવાસામિ**—એ પ્રમાણે આચરીશ. **દુવિહં**—બે કરણે. **તિવિહેણં**—ત્રણ જોગે. **ન કરેમિ**—પાપ કરૂં નહિ. **ન કારવેમિ**—બીજા પાસે કરાવું નહિ. **મણસા**—મને કરી. **વયસા**—વચને કરી. **કાયસા**—કાયાએ કરી. **એહવીસદ્દહણા**—કરવાની શ્રદ્ધા થાય. **પરૂપણાકરી**—પરૂપણા કરીએ. પોષો કરવાનો વખત આવે પોષો કરીએ. **તે વારે ફરશનાએ કરી સુદ્ધિ**—તે

વખત શક્તિમુજબ શુદ્ધ હોજો. **એવા અગીઆરમા પરિપૂર્ણ**--પ્રતિ પૂર્ણ **પોષધવ્રતના**--સંવરે આત્માને પોષવાના વ્રતના. **પંચઇઆરા**--પાંચ અતિચાર. **જાણીયવા**--જાણવા. **ન સમાયરિયવા**--આચારવા નહિ. **તં જહા તે આલોઉં**--તે જેમ છે તેમ કહું છું. **અપડિલેહિયં**--બરાબર તપાસીને જોયાં ન હોય. **દુપડિલેહિયં**--માઠી રીતે જોયાં હોય. **સેજાસંથારએ**--પાટ વગેરે સેજા તથા પથારીને. **અપમજીયં**--પોંજ્યું ન હોય. **દુપમજીયં**--માઠી રીતે પોંજ્યું હોય. **સેજાસંથારએ**--સેજા પથારીને. **અપડિલેહિયં**--તપાસીને જોઈ ન હોય. **દુપડિલેહિયં**--માઠી રીતે જોઈ હોય. **ઉચ્ચારપાસવણભૂમિ**--દિશા તથા પેશાબે જવાની જગ્યાને. **અપમજીયં**--પોંજી ન હોય. **દુપમજીયં**--માઠી રીતે પોંજી હોય. **ઉચ્ચારપાસવણભૂમિ**--દિશા તથા પેશાબે જવાની જગ્યાને. **પોસહસ્સ**--પોષો કીધો છે તેમાં. **સમ્મં**--પ્રમાદ કરે. **અણાણુપાલણયા**--પોષાની ક્રિયા આઘી પાછી કીધી હોય. **તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં**--તેમાં થયેલું પાપ નિષ્ફળ થાજો.

બારમું વ્રત.

બારમું અતિથી--જેની તિથિ નથી (સાધુ આહાર લેવા આવે એ કાંઇ મુકરર નથી). **સંવિભાગવ્રત**--ભાગ કરવો એટલે આહાર કરતી વખત ચિંતવણા કરવી કે જો સાધુ પધારે તો માંહેથી આપું. **સમણેનિગંથે**--નીગ્રંથ સાધુને. **ફાસુ**--જીવ રહિત. **એસણિજેણં**--દોષ રહિત. **અસણં**--અન્ન. **પાણં**--પાણી. **ખાઇમં**--મેવો. **સાઇમં**--મુખવાસ. **વથ**--વસ્ત્ર **પડિગહ**--પાત્ર. **કંબલ**--કાંમળી. **પાયપુછણેણં**--પાથરવાનું લુગડું. **પાડિયારૂ**--આપીને પાછી લેવાય તેવી વસ્તુ (તે કહે છે). **પીઠ**--બાજોઠ. **ફલગ**--પાટીઉં. **સેજા**--શય્યા. **સંથારએણં**--તરણા વગેરેની પથારી. **ઉસહ**--ઓસડ. **ભેસજેણં**--ઘણી વસ્તુથી થએલ ગોળી વગેરે. **પડિલાભેમાણે**--પ્રતિલાભ કરતાં થકાં (આપતાં થકાં). **વિહરામિ**--વિચરીશ **એહવિસદ્દહણા**--શ્રદ્ધા **પરૂપણા**--ઉપદેશ. **સાધુની જોગવાઇ મળે સુજતા આહાર પાણી વહોરાવીએ તેવારે ફરસનાએ કરી શુદ્ધિ હોજો. એહવા બારમા અતિથિસંવિભાગ વ્રતના**--મુકરર તિથિ નહિ માટે ભાગ કરી ચિંતવવાના વ્રતના. **પંચઅઇયારા**--પાંચ અતિચાર. **જાણિયવા**--જાણવા. **ન સમાયરિયવા**--આચરવા નહિ. **તંજહા**--તે જેમ છે તેમ. **તે આલોઉં**--તે કહું છું. **સચિત્તનિખેવણિયા**--સચેત વસ્તુની ઉપર અચેત વસ્તુ મુકી હોય.

સચિત્તપેહણિયા—અચેત વસ્તુથી સચેત વસ્તુ ઢાંકી હોય. **કાલાઇક્કમ્મે**—કાળ વહી ગયો હોય, બગડી ગયેલી કે ખોરી થયેલી વસ્તુ આપી હોય. **પરોવએસે**—સાધુને વહોરાવવાનું બીજાને કહે (સાધુ આવે તે વખત પોતે ન આપતાં બીજાને હુકમ કરે). **મચ્છરિયાએ**—દાન દઇને અહંકાર કીધો હોય. **તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં**—તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાજો.

સંથારાનો પાઠ.

અપછિમ—બીજું કાંઇ કામ કરવું રહ્યું નથી. **મારણંતિયં**—પંડિત મરણને અંતે **સંલેહણા**—આત્માને પાપના કામથી દૂર કરવો. **પોષધશાલા**—સંથારો કરવાની જગા. **પૂંજીને**—વાળી સાફ કરીને. **ઉચ્ચારપાસવણ**—દિશા તથા પેશાબની. **ભૂમિકા**—જગ્યા. **પડિલેહીને**—નજરે જોઇને. **ગમણાગમણે**—જતાં આવતાં જીવ ચંપાણા હોય તેનું. **પડિકમીને**—પ્રાયશ્ચિત લેઇને. **દર્ભાદિકસંથારો**—ડાભ વગેરેની પથારી **સંથરીને**—પાથરીને. **દર્ભાદિકસંથારો**—ડાભ વગેરેની પથારી ઉપર **દુરૂહિને**—બેસીને. **પૂરવ તથા ઉત્તરદિશિ**—પૂર્વ કે ઉત્તર દિશા તરફ. **પલ્યંકાદિક**—પલાંઠી વાળી અથવા શક્તિ પ્રમાણે. **આસનેબેશિને**—આસન વાળીને. **કરયલ**—બે હાથ. **સંપગ્ગહિયં**—જોડીને. **શિરસાવત્તયં**—માથાને આવર્તન કરી. **મથએઅંજલિકટ્ટુ**—માથા ઉપર બે હાથ જોડેલા રાખી. **એવં**—એમ. **વઆસી**—કહે. **નમોથુણં**—નમસ્કાર હોજો. **અરિહંતાણં**—અરિહંત દેવને. **ભગવંતાણં**—ભગવંતને. **જાવસંપત્તાણં**—તે ઠેઠ મુક્તિ પોહોચ્યા, સુધીનો પાઠ (જે સામાયિકને અંતે છે તેટલો કહેવો) એમ અનંતાસિદ્ધને નમસ્કાર કરીને વર્તમાન પોતાના ધર્મગુરૂ ધર્માચાર્યને નમસ્કાર કરીને પૂર્વે જે વ્રત આદર્યાં છે. **તેઆલોઇ**—સંભારીને. **પડિકમી**—પ્રાયશ્ચિત લઇને. **નિંદી**—(આત્માની સાખે) નિંદા કરીને. **નિસલ્લ થઇને**—શલ્ય રહિત થઇને. **સવ્વંપાણાઇવાયં**—સર્વ પ્રકારે જીવ હિંસા કરવાની. **પચખામી**—બંધી કરીને. **સવ્વંમુસાવાયંપચખામી**—સર્વ પ્રકારનું જુઠું બોલવાની બંધી કરીને. **સવ્વંઅદીનાદાણંપચખામી**—સર્વ પ્રકારની ચોરી કરવાની બંધી કરીને. **સવ્વંમેહુણંપચખામી**—સર્વથા મૈથુનની બંધી કરીને. **સવ્વંપરિગહંપચખામી**—સર્વથા દોલત રાખવાની બંધી કરીને. **સવ્વંકોહંપચખામી**—સર્વથા ક્રોધ કરવાની બંધી કરીને. **જાવમિચ્છાદંસણસલં**—તે અન્ય ધર્મ સેવવો તથા શલ્ય રાખવું ત્યાં સુધીનાં જે અઢાર પાપસ્થાન આગળ કહેવાશે ત્યાં સુધીની. **અકરણિજંજોગં**—કરવા જોગ નહિ તેની. **પચખામી**—

બંધી કરીને. **જાવજીવાએ**--જ્યાં સુધી જીવું ત્યાં સુધી. **તિવિહં**--ત્રણ કરણે કરી. **તિવિહેણં**--ત્રણ જોગે કરી. **ન કરેમિ**--હું પાપ કરૂં નહિ. **ન કારવેમિ**--બીજો પાસે કરાવું નહિ. **કરંતંનાણુજાણઈ**--કોઇ પાપ કરે તે ભલું જાણું નહિ. **મણસા**--મને કરી. **વયસા**--વચને કરી. **કાયસા**--કાયાએ કરી. **એમ અઢારે પાપસ્થાનક**--પાપનાં ઠેકાણાં, **પચખીને**--બંધી કરીને. **સવ્વં**--સર્વ. **અસણં**--અન્ન. **પાણં**--પાણી. **ખાઇમં**--મેવો. **સાઇમં**--મુખવાસ. **ચઉવિહંપિયાહારં**--એ ચાર પ્રકારના આહારની. **પચખામી**--બંધી કરીને. **જાવજીવાએ**--જીવું ત્યાં સુધી. **એમ ચારે આહાર પચખીને જં**--જે. **પિયં**--પ્રિય. **ઇમંશરીરં**--આ મારૂં શરીર. **ઇઠં**--ઇષ્ટકારી. **કંતં**--કાન્તિવંત. **પિયં**--પ્રિય. **મણુન્નં**--મનને શોભીતું. **મણામં**--મનને અતિ વાલું. **ધિજં**--ધીરજ દેનાર. **વિસાસીયં**--વિશ્વાસનું ઠેકાણું. **સમયં**--માનવા યોગ્ય. **અણુમયં**--વિશેષ માનવા યોગ્ય. **બહુમયં**--ઘણું માનવા યોગ્ય. **ભંડકરંડગસમાણં**--ઘરેણાંના ડાબલા સમાન. **રયકરંડગભુયં**--રત્નના કરંડીઆ સમાન. **માણંસીયં**--રખે મને ટાઢવાય. **માણંઉન્હં**--રખે મને તાપ લાગે. **માણંખુહા**--રખે મને ભુખ લાગે. **માણંપીવાસા**--રખે મને તરશ લાગે. **માણંબાલા**--રખે મને સર્પ કરડે. **માણંચોરા**--રખે ચોર ઉપાડી જાય. **માણંદંસા**--રખે મને ડાંસ કરડે. **માણંમસગા**--રખે મચ્છર કરડે. **માણંવાહિયં**--રખે મને વ્યાધિ ઉપજે. **પીતીયં**--પીત જાગે. **સંભિમં**--શ્લેષ્મ થાય. **સન્નિવાઈયં**--સન્નિપાત થાય. **વિવિહારોગાયંકા**--રખે વિવિધ પ્રકારનાં રોગ ઉત્પન્ન થાય. **પરિસહોવસગા**--(ઉપસર્ગ) બાવીશ જાતના પરીસહ તથા દેવતાદિકની ડરામણી. **ફાસાફુસંતિ**--એવી રીતના સ્પર્શ થયે થકે. **એયંપિયણં**--એવું મારૂં શરીર વહાલું તે. **ચરિમેહિં**--છેલ્લા. **ઉસાસનિસાસેહિં**--શ્વાસોશ્વાસ સુધી. **વોસિરામિ**--તજું છું. **તિકટ્ટુ**--એમ કહીને. **એમ શરીર વોસિરાવીને**--શરીરને તજી દઇને. **કાલંઅણવકંખમાણે**--કાળને અણવાંછતો થકો (જીવવાની આશા તથા મરણનો ભય ન રાખતો). **વિહરંતિ**--વિચરે. **એહવી સદ્દહણા પરૂપણા કરીએ**--એવી શ્રદ્ધા કે પરૂપણા કરીએ. સંથારાના અવસરે સંથારો કરીએ. **તિવારે ફરસનાએ કરી સુદ્ધિ હોજો**--ત્યારે શક્તિ પ્રમાણે શુદ્ધિ થાજો. **એવા અપછિમ મારણંતિયં**--મરણને અંતે કાંઇ વસ્તુ બાકી નહિ. **સંલેહણા**--આત્માને માઠાં કામથી દૂર કરવાના. **ઝુસણા**--ક્ષમા કરવાના. **આરાહણાના**--આરાધના કરવાના. **પંચઅ-**

ક્ખારા--પાંચ અતિચાર. **જાણિયવા**—જાણવા. **ન સામાયરિયવા**—આચરવાં નહિ. **તંજહાતેઆલોઉં**--તે જેમ છે તેમ કહું છું. **ઇહલોગાસંસપઉગે**—આ લોકને વિષે સુખની વાંછના કરી હોય કે મરી ગયા પછી મોટો રાજા થાઉં. **પરલોગાસંસપઉગે**--પરલોકને વિષે સુખની ઇચ્છા કરી હોય કે મહર્ધિક દેવતા થાઉં.**જીવીઆસંસપઉગે**—જીવતરની ઇચ્છા કરી હોય કે ઝાઝું જીવું તો ઠીક. **મરણાસંસપઉગે**--મરણની ઇચ્છા કરી હોય કે દુઃખ પામું છું માટે ઝટ મરી જાઉં તો ઠીક. **કામભોગાસંસપઉગે**--કામ ભોગની ઇચ્છા કરી હોય. **તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં**--તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાજો. **એમ સમકિત પૂર્વક**--એમ પૂર્વે કહ્યાં તે સમકિતના પાઠથી. **બારવ્રત સંલેષણાસહિત**--બાર વ્રત સંથારાના પાઠ સહિત તથા નવાણું અતિચાર. **એહને વિષે જે કોઇ અતિક્રમ**--(કરેલી બંધીમાં દોષના ચાર પ્રકાર છે તેમાં) અતિક્રમ એટલે બંધી કરેલી વસ્તુ કરવાનું મન કરવું. **વ્યતિક્રમ**--તે વસ્તુ કરવા તરફ ચાલ્યો તે દોષ. **અતિચાર**--તે વસ્તુ હાથમાં લીયે તે દોષનું નામ. **અણાચાર**—તે વસ્તુ ભોગવે એટલે બંધી ભાંગે તે દોષનું નામ, જાણતાં અજાણતાં મન, વચન, કાયાએ કરી સેવ્યો હોય, સેવરાવ્યો હોય, સેવતા પ્રત્યે રૂડું જાણ્યું હોય તે અનંતાસિદ્ધ કેવળીની સાખે. **મિચ્છામિદુક્કડં**--નિષ્ફળ થાજો.

અઢાર પ્રકારના પાપસ્થાનક.

૧ **પ્રાણાતિપાત**--જીવહિંસા. ૨ **મૃષાવાદ** જુઠું બોલવું. ૩ **અદત્તાદાન**--ચોરી કરવી ૪ **મૈથુન**--સ્ત્રી સેવવી. ૫ **પરિગ્રહ**--દોલત. ૬ **ક્રોધ**--રીસ. ૭ **માન**—અહંકાર. ૮ **માયા**--કપટ. ૯ **લોભ**—તૃષ્ણા રાખવી. ૧૦ **રાગ**--પ્રીતિ. ૧૧ **દ્વેષ**--અદેખાઇ. ૧૨ **કલેશ**—કજીઓ. ૧૩ **અભ્યાખ્યાન**—આળ ચડાવવું. ૧૪ **પૈશુન્ય**—ચાડી કરવી ૧૫ **પરપરિવાદ**—પારકું વાંકું બોલવું. ૧૬ **રઇઅરઈ**—(રતિઅરતિ) ખુશી દિલગીરી. ૧૭ **માયામોસો**—કપટ સહિત જુઠું બોલવું. ૧૮ **મીચ્છાદંસણસલ**—ખોટી શ્રદ્ધા તથા શલ્ય રાખવું. એ અઢાર પાપસ્થાનક સેવ્યાં હોય, સેવરાવ્યાં હોય, સેવતાં પ્રત્યે રૂડું જાણ્યું હોય તે અનંતા સિદ્ધ કેવળીની સાખે. **મિચ્છામિદુક્કડં**—પાપ નિષ્ફળ થાજો.

પચ્ચીસ પ્રકારનું મિથ્યાત્વ.

૧ **અભિગ્રહિકમિથ્યાત્વ**—ખરાં ખોટાંની ખબર વગર ખોટાને પકડી રહે, મુકે નહિ તે. ૨ **અણાભિગ્રહિકમિથ્યાત્વ**—બધા દેવ ને બધા ગુરૂને

માને. ૩ **અભિનિવેસિકમિથ્યાત્વ**--તીર્થંકરનો માર્ગ જાણે ને ઉપદેશ અન્ય ધર્મનો આપે. ૪ **સંસયિકમિથ્યાત્વ**—કયો મત ખરો ને કયો મત ખોટો તે નક્કી ન કરે અને સંશય વદે તે. ૫ **અણાભોગમિથ્યાત્વ**—જેમાં બીલકુલ જાણપણું ન હોય તે. ૬ **લોકિકમિથ્યાત્વ**--લોકોને વિષે જે દેવ **કરી** બેસાડયા હોય તે તથા ઢોંગી ગુરૂઓ તથા તેમના નામમાં જે પ્રવર્તે અને માને તે. ૭ **લોકોત્તરમિથ્યાત્વ**--તીર્થંકર દેવની માનતા કરે કે ફલાણું કામ થાય તો આમ કરીશ, તે તથા ફળની લાલચે કાંઇ વ્રત કરે તે. ૮ **કુપરાવચનમિથ્યાત્વ**--ત્રણસે ત્રેસઠ પાખંડીના મતને માને. ૯ અજીવને જીવ સરદહે તો મિથ્યાત્વ ૧૦ જીવને અજીવ સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૧ સાધુને કુસાધુ સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૨ કુસાધુને સાધુ સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૩ જિન મારગને અન્ય મારગ સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૪ અન્ય મારગને જિન મારગ સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૫ અધર્મને ધર્મ સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૬ ધર્મને અધર્મ સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૭ આઠ કર્મથી જે નથી મુકાણા તેને મુકાણા સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૮ આઠ કર્મથી જે મુકાણા તેને નથી મુકાણા સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૯ જિન મારગથી ઓછું પરૂપે તો મિથ્યાત્વ. ૨૦ જિન મારગથી અધિક પરૂપે તો મિથ્યાત્વ. ૨૧ જિન મારગથી વિપરીત પરૂપે તો મિથ્યાત્વ. ૨૨ અવિનય મિથ્યાત્વ. ૨૩ અક્રિયા મિથ્યાત્વ. ૨૪ અજ્ઞાન મિથ્યાત્વ. ૨૫ અશાતના મિથ્યાત્વ. એ પચીસ પ્રકારનું મિથ્યાત્વ સેવ્યું હોય, સેવરાવ્યું હોય, સેવતાં પ્રત્યે રૂડું જાણ્યું હોય તો **તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં**--તે પાપ નિષ્ફળ થજો.

ચૌદ સ્થાનકમાં સમુર્છિમ જીવ ઉપજે છે તે.

૧ **ઉચારેસુવા**—વડી નીતમાં ઉપજે તે. ૨ **પાસવણેસુવા**—લઘુ નીતમાં ઉપજે તે. ૩ **ખેળેસુવા**--બળખામાં ઉપજે તે, ૪ **સંઘાણેસુવા**—લીંટમાં ઉપજે તે. ૫ **વંતેસુવા**—વમનમાં ઉપજે તે. ૬ **પિત્તેસુવા**--પીતોડામાં ઉપજે તે. ૭ **પુએસુવા**--પરૂમાં ઉપજે તે. ૮ **સોણીએસુવા**—રૂધિરમાં ઉપજે તે. ૯ **સુકેસુવા**—વીર્યમાં ઉપજે તે. ૧૦ **સુક્કપોગ્ગલપરિસાડિએસુવા**—વીર્યના પુદ્દગલ સુકાયેલ ભીના થાય તેમાં ઉપજે તે. ૧૧ **વિગયજીવકલેવરેસુવા**—જીવ ગયા પછી રહેલા કલેવરમાં ઉપજે તે. ૧૨ **ઇથીપુરૂષસંજોગેસુવા**--સ્ત્રીપુરૂષના સંજોગથી ઉપજે તે. ૧૩ **નગરનિધમણેસુવા**—નગર માંહેલી ખાળમાં ઉપજે તે. ૧૪ **સવઅસુઇઠાણેસુવા**—બધાં ગંદકીનાં ઠેકાણાંમાં ઉપજે તે. એ ચૌદ સ્થાનકના જીવની વિરાધના થઇ હોય તો મિચ્છામીદુક્કડં.

" આ ઠેકાણે ઇચ્છામિ ઠામી કાઉસગ્ગ, નવકાર અને કરેમિભંતેના પાઠ કહેવા. "

શ્રી ચત્તારિ મંગલં.

ચત્તારિમંગલં—ચાર પ્રકારના માંગલીક તે કહે છે. **અરિહંતા મંગલં**—અરિહંત દેવ માંગલિક છે. **સિદ્ધામંગલં**-સિદ્ધ દેવ માંગલિક છે. **સાહૂમંગલં**—સાધુ માંગલિક છે. **કેવલીપન્નતોધમ્મોમંગલં**-કેવલીનો પ્રરૂપેલો ધર્મ માંગલિક છે. **ચત્તારિલોગુત્તમા**—લોકને વિષે ચાર ઉત્તમ છે. **અરિહંતા લોગુત્તમા**—અરિહંત દેવ, લોકમાં ઉત્તમ છે. **સિદ્ધાલોગુત્તમા**—સિદ્ધદેવ, લોકમાં ઉત્તમ છે. **સાહુલોગુત્તમા**—સાધુ લોકમાં ઉત્તમ છે. **કેવલીપન્નત્તોધમ્મોલોગુત્તમા**—કેવળીનો પ્રરૂપેલો ધર્મ લોકમાં ઉત્તમ છે. **ચત્તારિસરણંપવજ્જામિ**—ચાર પ્રકારનું શરણ અંગીકાર કરૂં છું. **અરિહંતાસરણંપવજ્જામિ**—અરિહંતનું શરણ અંગીકાર કરૂં છું. **સિદ્ધાસરણંપવજ્જામિ**—સિદ્ધનું શરણ અંગીકાર કરૂં છું. **સાહૂસરણંપવજ્જામિ**—સાધુનું શરણ અંગીકાર કરૂં છું. **કેવલીપન્નત્તોધમ્મોસરણંપવજ્જામિ**—કેવળીના પ્રરૂપેલ ધર્મનું શરણ અંગીકાર કરૂં છું. એ ચાર માંગલીક, ચાર ઉત્તમ ને ચાર શરણા કરે જે, ભવસાગરમાં તરે તે, સકળ કરમનો આણે અંત, મોક્ષતણાં સુખ લહે અનંત, ભાવ ધરીને જે ગુણ ગાય, તે જીવ તરીને મુક્તે જાય. સંસારમાં શરણા ચાર, અવર ન શરણું કોય. જે નરનારી આદરે, તેને અક્ષય અવિચળ પદ હોય. અંગુઠે અમૃત વસે, લબ્ધિતણા ભંડાર; ગુરૂગૌતમને સમરીએ, તો સદાય મનવાંછિત ફળ દાતાર. દાન દીજીએ શીયળ પાળીએ તપ તપીજે ભલી ભાવના ભાવીએ તો આ ભવ પરભવ વહેલાં વહેલાં મુક્તિના સુખને પામીએ.

" આ ઠેકાણે—ઇચ્છામીઠામી કાઉસગ તથા ઇરિયાવહીના પાઠ કહેવા "

આલોયણા—ચાર ગતિ, ચોવીશ દંડક, ચોરાશી લાખ જીવાજોનિ, એક ક્રોડ સતાણું લાખ, કુલકોટીના જીવને મારે જીવે, આજના દિવસ-સંબંધી આરંભે સમારંભે, મન, વચન, કાયાએ કરી દુહવ્યા હોય, દ્રવ્ય-પ્રાણ, ભાવપ્રાણ દુહવ્યા હોય; પરિતાપના કીલામના ઉપજાવી હોય, ક્રોધે, માને, માયાએ, લોભે, રાગે, દ્વેષે, હાસ્યે, ભયે, ખળાયે, ક્રીઠાયે, આપથાપનાએ, પરઉથાપનાએ, દુષ્ટલેસ્યાએ, દુષ્ટપ્રણામે, દુષ્ટધ્યાને, આર્તધ્યાને, રૌદ્રધ્યાને કરીને, ઇર્ષ્યાએ, મમતે, હઠપણે, ક્રીઠાઇપણે, અવજ્ઞા કરી હોય, દુઃખમાં જોડયાં હોય, સુખથી ચુકવ્યાં હોય, પ્રાણ, પર્યા, સંજ્ઞા, ઇંદ્રિઆદિ લબ્ધિરૂદ્ધિથી ભ્રષ્ટ કર્યા હોય તે સર્વ અઢાર લાખ ચોવીશ હજાર એકસો વીશ પ્રકારે દોષ લાગ્યો હોય તો મિચ્છામિદુક્કડં.

સમણસૂત્ર.

પહેલું સૂત્ર.

ઇચ્છામિ--ઇચ્છું છું. **પડિક્કમિઉં**--પાપનું નિવારણ કરવાને. **પગામસિજ્જાએ**--ઘણું સુવાણું હોય. **નિગામસિજ્જાએ**--ઘણે પાથરણે કરી સુવાણું હોય. **સંથારઉવટ્ટણાએ**--સુતાં સુતાં વગર પુંજે પડખું ફેરવ્યું હોય. **પરિયટ્ટણાએ**--વારે વારે એ રીતે પડખાં ફેરવ્યાં હોય. **આઉંટણાએ** હાથપગ સંકોચ્યા હોય **પસારણાએ**--હાથપગ પુંજ્યાવિના લાંબા કર્યા હોય. **છપ્પઇસંઘટ્ટણાએ**--છ પગી જૂને કચરી હોય. **કુઇએકક્કરાઇએ**-ઉઘાડે મોઢે બોલાણું હોય. **છીએ**--ઉઘાડે મોઢે છીંક ખાધી હોય. **જંભાઇએ**--ઉઘાડે મોઢે બગાસું ખાધું હોય. **આમોસે**--પુંજ્યા વગર ખણ્યું હોય. **સસરખામોસે**--સચેત રજે ખરડેલ વસ્ત્રાદિકનો સ્પર્શ કર્યો હોય. **આઉલમાઉલાએ**--આકુળ વ્યાકુળ થયો હોય. **સુવણવત્તીયાએ**--સ્વમામાંહે અનેક તરેહનાં રૂપ દીઠાં હોય. **ઇથીવિપરિયાસિયાએ**--સ્ત્રી સંગાતે સ્વમામાં ભોગ કર્યો હોય. **દિઠીવિપરિયાસિયાએ**--દૃષ્ટિએ કરી સ્ત્રી સાથે ક્રીડા કરી હોય. **મણવિપરિયાસિયાએ**--મને કરી સ્વમામાં ભોગ કર્યો હોય. **પાણભોયણવિપરિયાસિયાએ**--પાણી ભોજન સ્વમામાં કરેલ હોય. **જોમે**--જે મને. **દેવસીઓ**--દિવસ સંબંધી **અઇયારોકઓ**--અતિચાર લાગ્યા હોય. **તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં**--તે પાપ નિષ્ફળ થાજો.

બીજું સૂત્ર.

પડિક્કમામિ--પાપનું નિવારણ કરૂં છું. **ગોયરગચરિયાએ**--ગાયની પેઠે થોડો થોડો આહાર લેવા જતાં. **ભિખાયરિયાએ**--ભિક્ષા માગવા જતા. **ઉઘાડકમાડ**--અરધું કમાડ ઉઘાડયું હોય. **ઉઘાડણાએ**--આખું કમાડ ઉઘાડયું હોય. **સાણા**--કૂતરા. **વચ્છા**--વાછરડાં. **દારા**--બાળક. **સંઘટ્ટણાએ**--અડીને કે ઓળંગીને જવાણું હોય. **મંડીપાહુડીયાએ**--બીજા કોઇને વાસ્તે રાખેલ લીધું હોય. **બલીપાહુડીયાએ**--બાકળા ઉડાડવા સારૂં કર્યા હોય તે લીધા હોય. **ઠવણાપાહુડીયાએ**--કોઇ ભીખારી વગેરે સારૂં રાખી મેલ્યું હોય તે લીધું હોય. **સંકીએસહસાગારે**--શંકા પડયા છતાં બળાત્કાર કર્યાથી લેવું પડયું હોય. **અણેસણાએ**--અન્નને. **પાણેસણાએ**--પાણીને. **અણભોયણાએ**--જીવાતવાળું ભોજન. **પાણ-**

ભોયણાએ--જીવાતવાળું પાણી લીધું હોય. **બીયભોયણાએ**--બીજ-વાળું ભોજન લીધું હોય. **હરિયભોયણાએ**--લીલોત્રીવાળું ભોજન લીધું હોય. **પચ્છાકમ્મિયાએ**--આહાર વોહોર્યા પછી કોઇ દોષ લગાડયો હોય. **પુરેકમ્મિયાએ**--આહાર લીધા પહેલાં કોઇ દોષ લગાડયો હોય. **અદિઠ-હડાએ**-નજરે દેખાતું ન હોય ત્યાંથી લાવી દીધેલું લીધું હોય. **દગસંસ-ઠહડાએ**--કાચા પાણીનો સ્પર્શ કરી દીધેલો આહાર લીધો હોય. **રયસં-સઠહડાએ**--સચેત રજના સ્પર્શવાળું લીધું હોય. **પારિસાડણિયાએ**-ઘણો આહાર લઇને પછી નાંખી દીધો હોય. **પારિઠાવણિયાએ**--ખાવો થોડો ને નાંખી દેવો ઘણો એવો આહાર લીધો હોય. **ઉહાસણભિખાએ**--વારંવાર વસ્તુ માગી લીધી હોય. **જંઉગમેણં**--જે ગૃહસ્થથી દોષ લાગ્યા હોય. **ઉપાયણેસણાએ**--પોતાથકી જે દોષ લાગ્યા હોય. **અપડિસુદ્ધં**-એવા અકલ્પનિક આહાર પાણી. **પરિગાહિયં**-લીધાં હોય. **પડિભુત્તંવા**-ભોગવ્યાં હોય. **જંનપરિઠવિયં**--જે નાંખી દેવા યોગ્ય હોય તે નાંખી દીધું ન હોય. **તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં**--તે પાપ નિષ્ફળ થાજો.

ત્રીજું સૂત્ર.

પડિક્કમામિ--પાપનું નિવારણ કરૂં છું. **ચાઉકાલં**--ચાર વખત (સવારે, સાંજે, આગલી રાત્રે, પાછલી રાત્રે). **સઝાઇયસઅકરણિયાએ**-સઝાય પાઠ ન કર્યા હોય. **ઉભયકાલં**--એ વખત (સાંજે સવારે) **ભંડો-વગરણસ**-ભંડ ઉપકરણ (પાત્રાદિક તથા વસ્ત્રાદિકને). **અપડિલેહણાએ**-નજરે જોયાં ન હોય. **દુપડિલેહણાએ**--માઠી રીતે જોયાં હોય. **અપ-મજ્જણાએ**--પોંજ્યાં ન હોય. **દુપમજ્જણાએ**--માઠી રીતે પોંજ્યાં હોય. **અઇક્કમે**--અતિક્રમ કીધો હોય. (પાપ કરવાનો વિચાર). **વઇ-ક્કમે**--વ્યતિક્રમ કીધો હોય. (પાપ કરવાને તૈયાર થયો હોઊં). **અઇ-યારે**--અતિચાર તે વસ્તુ કરવામાં લાગ્યો હોય. **અણાયારે**--અનાચાર તે પાપ કીધું હોય. **જોમેદેવસિઓ**--જે મેં દિવસ સંબંધી. **અઇયારો-કંઓ**--પાપ કીધું હોય. **તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં**--તે પાપ નિષ્ફળ થાજો.

ચોથું સૂત્ર.

પડિક્કમામિ--પાપનું નિવારણ કરૂં છું. **એગવિહે**--એક પ્રકારે. **અસંજમે**--અસંજમપણું (અવ્રત) **પાડક્કમામિ**--નિવર્તું છું. **દોહિં**--બે પ્રકારના. **બંધણેહિં**--બંધનથી. **રાગબંધણેણં**--પ્રીતિ બંધન. **દોસબંધણેણં**--દ્વેષ બંધન. **પડિક્કમામિ**--નિવર્તું છું. **તિહંદંડેહિં**--

ત્રણ પ્રકારના દંડથી. **મણદંડેણં**--મનનો દંડ. (અશુભ મને). **વયદંડેણં**--વચનનો દંડ. **કાયદંડેણં**--કાયાનો દંડ. **પડિક્કમામિ**--નિવર્તું છું. **તિહિંગુત્તીહિં**--ત્રણ પ્રકારની ગુપ્તિ (ન કરી હોય તેથી). **મણગુત્તીએ**--મનને શુભ પરિણામે કરી ગોપવી રાખવું. **વયગુત્તીએ**--શુભ વચનને ગોપાવવું. **કાયગુત્તીએ**--કાયાને ગોપવી રાખવી તે. **પડિક્કમામિ**--નિવર્તું છું. **તિહિંસલ્લેહિં**--ત્રણ પ્રકારનાં શલ્યથી. **માયાસલ્લેણં**--કપટ રાખવું તે શલ્ય. **નિયાણસલ્લેણં**--નિયાણું એટલે ક્રિયાનું ફળ માગી લેવું તે શલ્ય. **મીછાદંસણસલ્લેણં**--જુઠો ધર્મ તે શલ્ય. **પડિક્કમામિ**--નિવર્તું છું. **તિહિંગારવેહિં**--ત્રણ પ્રકારના ગર્વથી. **ઈઢીગારવેણં**--રૂદ્ધિ (નાણા) નો ગર્વ. **રસગારવેણં**--સ્વાદનો ગર્વ. **સાયાગારવેણં**--સાતા (શરીરના સુખનો) ગર્વ. **પડિક્કમામિ**--નિવર્તું છું. **તિહિંવિરાહણાએ**--ત્રણ પ્રકારની વિરાધનાથી (ભંગ લગાડવાથી). **નાણવિરાહણાએ**--જ્ઞાનમાં ભંગ પાડયો હોય. **દંસણવિરાહણાએ**--સમકિતમાં ભંગ પાડયો હોય. **ચરિત્તવિરાહણાએ**--ચારિત્ર કરણીમાં ભંગ પાડયો હોય. **પડિક્કમામિ**--નિવર્તું છું. **ચઉવિહિંકષાએહિં**--ચાર પ્રકારના કષાયથી. **કોહકસાએણં**--ક્રોધ કષાય. **માણકસાએણં**--અભિમાન કષાય. **માયાકસાએણં**--કપટ કષાય. **લોહકસાએણં**--લોભ કષાય. **પડિક્કમામિ**--નિવર્તું છું. **ચઉહિંસન્નાહિં**--ચાર પ્રકારની સંજ્ઞાથી (ઇચ્છા). **આહારસન્નાએ**--આહારની ઇચ્છા. **ભયસન્નાએ**--બ્હીક ભોગવવી. **મેહૂણસન્નાએ**--મૈથુનની ઇચ્છા. **પરિગ્રહસન્નાએ**-દોલત વસ્ત્રાદિકની ઇચ્છા. **પડિક્કમામિ**--નિવર્તું છું **ચઉહિંવિકહાએહિં**--ચાર પ્રકારની વિકથાથી (પાપની કથા). **ઇથીકથાએ**--સ્ત્રીની કથા (રૂપાદિક સંબંધી). **ભતકહાએ**--ભોજનની કથા (સારૂં નરસું કહ્યા કરવું). **દેશકહાએ**--દેશોની કથાને વિષે (સારૂં નરસું કહેવું તે). **રાયકહાએ**--રાજાવિષે (સારૂં નરસું કહેવું). **પડિક્કમામિ**--નિવર્તું છું. **ચઉહિંઝાણેહિં**--ચાર પ્રકારનાં ધ્યાનથી. **અટ્ટેણંઝાણેણં**--આર્તધ્યાન (વિષય સંબંધી ધ્યાન ધરવાથી). **રૂદ્દેણંઝાણેણં**--રૌદ્રધ્યાન (હિંસાદિકનું ધ્યાન ધરવાથી). **ધમ્મેણંઝાણેણં**--ધર્મસંબંધી ધ્યાન (ન ધરવાથી). **સુક્કેણંઝાણેણં**--શુક્લ ધ્યાન (નિર્મળ ધ્યાન ન ધરવાથી) **પડિક્કમામિ**--નિવર્તું છું. **પંચહિંકિરિયાહિં**--પાંચ પ્રકારની ક્રિયા લાગે છે તેથી (કર્મ લાગે છે). **કાઇયાએ**--કાયાએ કરી (અજતનાએ વરતવાથી). **અહિગરણિયાએ**--અધિકરણથી (હથિયારથી) **પાઉસીયાએ**--બીજા ઉપર દ્વેષ રાખવાથી.

પારિતાવણિયાએ—બીજાને પરિતાપ ઉપજાવવાથી. **પાણાઈવાયકિરિયાએ**—જીવહિંસા કરવાથી. **પડિકમામિ**—નિવર્તું છું. **પંચહિંકામગુણેહિં**—પાંચ પ્રકારના કામ વધવાના ગુણથી. **સદ્દેણં**—શબ્દથી–વિષયી ગીત ગાન સાંભળવાથી. **રૂવેણં**—રૂપ નિરખવાથી. **રસેણં**—રસથી, સ્વાદ લેવાથી. **ગંધેણં**—ગંધેથી સુગંધીઓથી. **ફાસેણં**—સ્પર્શથી–સારા સારા સ્પર્શ અંગીકાર કરવાથી. **પડિકમામિ**—નિવર્તું છું. **પંચહિંમહવએહિં**—પાંચ મહાવ્રતને વિષે દોષ લાગવાથી. **પાણાઇવાયાઓવેરમણં**—હિંસા કરવાથી નિવર્તું છું. **મુસાવાયાઓવેરમણં**—સર્વથા જુઠું બોલવાથી નિવર્તું છું. **અદિન્નાદાણાઓવેરમણં**—અણદીધેલું લેવાથી સર્વથા નિવર્તું છું. **મેહૂણાઓવેરમણં**—મૈથુન થકી નિવર્તું છું. **પરિગહાઓવેરમણં**—દોલત રાખવાથી નિવર્તું છું. **પડિકમામિ**—નિવર્તું છું. (પ્રાયશ્ચિત લઉં છું). **પંચહિંસુમિએહિં**—પાંચ પ્રકારની સુમતિને વિષે દોષ લાગ્યો હોય તેથી. **ઇરિયાસુમિએ**—રસ્તે ચાલતાં જોઇને ચાલવું તે સુમતિ. **ભાસાસુમિએ**—બોલતાં દોષ ન લાગે તેવું બોલવું તે સુમતિ. **એસણાસુમિએ**—દોષ રહિત આહાર લેવો તે સુમતિ. **આયાણભંડમત્તનિખેવણાસુમિએ**—પાતરાં, વસ્ત્રને જતનાએ લેવાં મુકવાં તે સુમતિ. **ઉચ્ચાર, પાસવણ, ખેલસંઘાણ, જલ, પારિઠાવણિયાસુમિએ**—ઝાડો, પેશાબ, બળખો, લીટ, મેલને પરઠવવું એટલે જાળવીને નાંખવું તે સુમતિ. **પડિકમામિ**—નિવર્તું છું. **છહિંજીવનીકાએહિં**—છ પ્રકારના જીવની જાતને વિષે દોષ લાગ્યા હોય તેથી. **પુઢવીકાએણં**—પૃથ્વીની જાત. **આઉકાએણં**—અપકાય. **તેઉકાએણં**—અગ્નિકાય. **વાઉકાએણં**—વાયુકાય. **વણસઇકાએણં**—વનસ્પતીની કાય. **તસ્સકાએણં**—ત્રસકાય, બેઇંદ્રિથી પંચેદ્રિ સુધીના જીવ. **પડિકમામિ**—નિવર્તું છું. **છહિંલેસાહિં**—છ પ્રકારની લેશ્યા એટલે જીવનાં પરિણામ (મન). **કિન્હલેસાએ**—કૃષ્ણલેશ્યા. અત્યંત હિંસા કરવાનું મન. **નીલલેસાએ**—નીલ લેશ્યા ક્રોધ દ્વેષ આદિ દુરાચાર કરવાનું મન. **કાઉલેસાએ**—વાંકા કાર્ય કરવાં, સરલપણારહિત, પોતાના દોષ ઢાંકવા, મિથ્યાત્વ તથા અનર્થપણું તે. **તેઉલેસાએ**—તેજુ લેશ્યા કપટરહિત, વનિત, દ્રઢ ધર્મિ, મોક્ષનો અરથી એવા ગુણ હોય તે. **પઉમ્હલેસાએ**—પદમ લેશ્યા, ક્રોધ, માન, કપટ આદિને પાતળાં કરી નાખ્યાં છે, તથા આત્માને દમ્યો છે, મન, વચન, કાયાને જીત્યાં છે, એવા ગુણ હોય તે. **સુક્કલેસાએ**—શુકલ લેશ્યા. ધર્મ ધ્યાન, શુકલ ધ્યાન ધ્યાતા, રાગ દ્વેષ જીત્યા છે જેણે તથા સુમતિ, ગુપ્તિસહિત એવા ગુણ હોય તે.

પડિક્કમામિ--નિવર્તું છું. **સત્તહિં ભયઠાણેહિં**--સાત પ્રકારના ભયના ઠેકાણાથી. ૧ લોકભય. ૨ પરલોકભય. ૩ ધનભય. ૪ અકસ્માતભય. ૫ આજીવિકાભય. ૬ મરણભય. ૭ અપજશભય. **પડિક્કમામિ**--નિવર્તું છું. **અઠહિં મયઠાણેહિં**--આઠ પ્રકારના મદનાં ઠેકાણાં. ૧ જાતિ. ૨ કુળ. ૩ બળ. ૪ રૂપ. ૫ તપ. ૬ લાભ. ૭ સૂત્ર. ૮ મોટાઇ. **નવહિં બંભ-ચેરગુત્તિહિં**--નવ પ્રકારનું બ્રહ્મચર્ય, (સાધુની ગુપ્તિ) ૧ સ્ત્રી, પશુ, નપુંસકરહિત ઠેકાણામાં રહેવું. ૨ સ્ત્રી સાથે એકાંતે વાત કરવી નહિ. ૩ સ્ત્રીને આસને બેસવું નહિ. ૪ સ્ત્રીનું રૂપ નિરખવું નહિ. ૫ સ્ત્રી રહેતી હોય ત્યાં ભીંતને આંતરે રહેવું નહિ. ૬ પૂર્વની ક્રીડા સંભારવી નહિ. ૭ પુષ્કળ ઘી સહિત સરસ આહાર જમવો નહિ. ૮ અતિ આહાર કરવો નહિ. ૯ ચુવા ચંદન આદિ વિલેપન કરી શરીરને શોભાવવું નહિ. **દસવિહેસમ-ણધમ્મે**—દશ પ્રકારનો સાધુનો ધર્મ. ૧ ક્ષમા, ૨ નિર્લોભપણું, ૩ કપટ-રહિતપણું, ૪ માનરહિતપણું, ૫ બાર પ્રકારનું તપ કરવું, ૬ સંજમ પાળવો. ૭ સત્ય બોલવું, ૮ નિર્મળપણું, ૯ ધનરહિતપણું, ૧૦ બ્રહ્મચર્યવ્રત. **ઇક્કા-રસહિં ઉવાસગપડિમાહિં**--અગીયાર પ્રકારની શ્રાવકની પ્રતિમાં (તપની જાત). ૧ દંસણ પ્રતિમા-એટલે સમકિત ચોખું રાખવું. ૨ વ્રત પ્રતિમા એટલે બારે વ્રત નિર્દોષ પાળવાં. ૩ સામાયક પ્રતિમા—દરરોજ બે વખત સામાયક કરવું. ૪ પોસહ પ્રતિમા-પોષા બે એક મહિનામાં કરે. ૫ પોષો કરવો તેમાં બને તો આખી રાત અથવા બે પહોર સુધી કાઉસગ કરવો. ૬ છટ્ઠી પ્રતિમા-પોષાને બીજે દિવસે પણ બ્રહ્મચર્ય પાળવું. ૭ સાતમી સચિત પરિહાર પ્રતિમા-સચિત આહાર ન કરવો, સાત માસ સુધી. ૮ અણારંભ પ્રતિમા-આરંભ પાપ લાગે એવું કામ આઠ માસ સુધી કરે નહિ. ૯ પેષારંભ વિવજણ પ્રતિમા-દાસ વગેરે આગળ પણ આરંભનું કામ ન કરાવે નવ માસ સુધી ૧૦ ઉદ્દિષ્ટકૃત પ્રતિમા-પોતા સારૂ કીધેલાં આહાર પાણી ન લીએ પણ નિર્દોષ હોય તેજ લીએ, દશ માસ સુધી. ૧૧ શ્રવણભૂત પ્રતિમા-સાધુનો વેષ ધારણ કરી તે પ્રમાણે વર્તે ને કોઇ વંદણા કરે તો કહે કે હું સાધુ નથી પણ સાધુની ક્રિયા સર્વ પાળે, અ-ગીયાર માસ સુધી. ઉપર મુજબ અગીયાર પ્રતિમા, તે પેહેલી એક મા-સથી છેલી અગીયારમી અગીયાર માસ સુધી પાળવાની છે (આગળ શ્રાવક તે મુજબ કરતા હતા). **બારસ્સહિં ભિખુપડિમાહિં**—બાર પ્રકારની સાધુની પ્રતિજ્ઞાના નિયમ એટલે જે સાધુ એકલો વિચરી પ્રતિમા કરવા ચાહે તે આ પ્રમાણે કરે. ૧ પ્રતિમા-તે રોજ એક વખત એકજ

ઘેર આહારની એક દાંત એટલે એકધાર તથા પાણીની એક દાંત લેવી ને તેથી નિર્વાહ કરવો. બીજા–ત્રીજા–ચોથા–પાંચમા–છઠ્ઠા અને સાતમા મહીનામાં રોજ બે, ત્રણ, ચાર, પાંચ, છ અને સાત દાંત ઉપરાંત લેવું નહિ. એવો નિયમ તે સાત પ્રતિમા થઇ. ૮ સાત દિવસ સુધી એકાંતરા અપવાસ કરે અને ઉત્કૃષ્ટ આસન એટલે કઠણ આસને બેશે. ૯ સાત દિવસ એકાંતરા અપવાસ કરે પણ દંડાસને બેશે. ૧૦ નવમી મુજબ પણ ગોદોહિક એટલે જેમ ગાયને દોહોવા બેશે એવી રીતે બેશી રહે. ૧૧ એક રાત દિવસની પ્રતિમા તે અગાઉથી બે અપવાસ કરી તેજ દિવસ ને રાત ગામબહાર કાઉસ્સગ કરે. ૧૨ એક રાતની પ્રતિમા તે પહેલાં ત્રણ અપવાસ કરી ત્રીજે દિવસે રાતે વનમાં એક ચિતે રહીને ઉપસર્ગ આવે તે સહે. **તેરસહિંકિરિયાઠાણેહિં**–તેર પ્રકારની ક્રિયા એટલે કર્મ બાંધવાનાં ઠેકાણાં. ૧ કામ સારૂ આરંભ કરવો. ૨ વગર કામે આરંભ કરવો. ૩ જીવઘાત કરવા સારૂ કાંઈ હિંસા કરે. ૪ અકસ્માત કિરીયા–તે જેમ કે હરણને તીર મારતાં માણસને વાગે ને તેનો જીવ જાય. ૫ મિતદોષ ક્રિયા તે મિત્રને વેરી કરી માને તથા અચોરને ચોર ગણી હણે. ૬ મુસાવાઇ ક્રિયા–તે જુઠું બોલવાથી લાગે છે. ૭ અદીનાદાણ ક્રિયા–અણદીધું લેવાથી લાગે તે. ૮ અનથ ક્રિયા–વગર કારણે આર્તરૌદ્ર ધ્યાન ધરવું. ૯ માનવતીયા ક્રિયા–અહંકાર કરવાથી લાગે તે. ૧૦ અમીત ક્રિયા–તે પુત્ર, સેવક આદિને થોડે અપરાધે ઘણો દંડ કરે તે. ૧૧ માયા કપટ કરવું તે ક્રિયા. ૧૨ લોભવતીયા ક્રિયા–તે લોભ કરવો તે. ૧૩ ઇરીયા વહીયા ક્રિયા–મારગે અજતનાએ ચાલતાં ક્રિયા લાગે તે. **ચઉદસહિંભુયગામેહિં**––ચઉદ પ્રકારના જીવના જથા–સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિ, બાદર એકેંદ્રિ, બેઇંદ્રિ, તેઈંદ્રિ, ચૌરિંદ્રિ, અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિ, સંજ્ઞી પંચેંદ્રિ, એ સાત જાતના જીવના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા. એ ચઉદ જાતના જીવ. પર્યા છ છે તે–૧ આહાર, ૨ શરીર, ૩ ઇંદ્રિ, ૪ શ્વાસોશ્વાસ, ૫ ભાષા, ૬ મન, તે જે જીવને જેટલી પર્યા બાંધવી હોય તે ઉપજ્યા પછી પૂરી બાંધી રહ્યો નથી ત્યાં સુધી તે અપર્યાપ્ત કહેવાય ને પછી પર્યાપ્ત કહેવાય. એ સાત જાતિના જીવના બે બે ભાગ કર્યા તેનું કારણ એજ કે, અપર્યાપ્તપણે પણ જીવ મરી જાય છે. **પનરસહિંપરમાહમીએહિં**––પંદર પ્રકારના પરમાધામી એટલે અધર્મિ દેવતા તેનાં નામ–૧ અંબ. ૨ અંબરિસ, ૩ શામ, ૪ સબળ, ૫ રૂદ્ર, ૬ મહારૂદ્ર, ૭ કાળ, ૮ મહાકાળ, ૯ અસિપત્ર. ૧૦ ધનુષ્ય, ૧૧ કુંભ, ૧૨ વાલુ, ૧૩ વેતરણી, ૧૪ ખરસ્વર ને ૧૫ મહાઘોષ. **સોલસહિંગાહાસોલસ**-

એહિં-સુયગડાંગ સૂત્રના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધનાં સોળ અધ્યયન છે. **સત્તરસ-વિહેઅસંજમેહિં**-સત્તર ભેદે અસંયમ-૧ પૃથ્વી, ૨ પાણી, ૩ અગ્નિ, ૪ વાયુ, ૫ વનસ્પતિ, ૬ બેઇંદ્રિ, ૭ તેઇંદ્રિ, ૮ ચોરેંદ્રિ, ૯ પંચેંદ્રિ એ નવને હણવા તે અસંજમ તથા, ૧૦ અજીવ તે પુસ્તકાદિકને અવિધિએ વાવરે તે. ૧૧ (પેહા) જોયા વગર જમીનપર બેસે, ૧૨ (ઉપેહા) સંજમને વિષે લાગેલા સાધુની મદદ કરે નહિ. ૧૩ (અપમજણા) પાત્રાદિકને બરાબર પોંજે નહિ, ૧૪ (પરીઠવણ) માત્રાદિકને અવિધિએ પરઠવે, ૧૫ મન, ૧૬ વચન, ૧૭ કાયા તેને અયોગ્ય રીતે વરતાવે. **અઠ્ઠારસવિહેઅબંભેહિં**--અઢાર પ્રકારનું બ્રહ્મચર્ય-ઉદારિક મનુષ્યને તિર્યંચની સાથે વિષય સેવવો, સેવરાવવો અને સેવતા પ્રત્યે રૂડું જાણવું એ ત્રણ; તે મને કરી, વચને કરી ને કાયાએ કરી એટલે નવ; તેમજ વૈક્રેય શરીર સંબંધી નવ ભેદ એટલે કુલ અઢાર. **એગુણવિસાનાયજ્ઝયણેહિં**--શ્રી જ્ઞાતા ધર્મ કથા સૂત્રના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધનાં ઓગણીશ અધ્યયન છે. **વીસાએઅસમાહિઠાણેહિં**—વીશ પ્રકારનાં અસમાધિનાં ઠેકાણાં (મોક્ષ માર્ગને વિષે એકાંત ચિત્તની સ્થિરતાથકી વિપરીતપણે વરતે તે અસમાધિ). ૧ ઉતાવળો ઉતાવળો ચાલે, ૨ વગર પાંજે ચાલે, ૩ જેમ તેમ પોંજીને ચાલે, ૪ ઘણા પાટ પાટલા ભોગવે, ૫ ગુરૂ સામું બોલે, ૬ સાધુની ઘાત ચિંતવે, ૭ પ્રાણીની ઘાત ચિંતવે, ૮ ક્રોધ કરે, ૯ પારકું વાંકું બોલે; ૧૦ પૂરી ખબર વીના નિશ્ચયકારી ભાષા બોલે, ૧૧ ક્લેશ કરે, ૧૨ બીજાને ક્લેશ ઉપજાવે, ૧૩ અકાળે સઝાય કરે, ૧૪ બહારથી આવ્યા પછી હાથ પગ પોંજ્યા વગર બેસે, ૧૫ પોહોર રાત્રિ ગયા પછી ઉતાવળો બોલે, ૧૬ માંહોમાંહે કજીયા કરે, ૧૭ ગચ્છ ભેદ કરે એટલે તડાં પડાવે, ૧૮ પોતે તપે અને બીજાને તપાવે. ૧૯ ઘણું ખા ખા કરે, ૨૦ જોઇને કામ કરવું તેમાં સાવચેતી ન રાખે. **એગવીસાએસબલેહિં**—એકવીશ પ્રકારના સબળા દોષ કે જેથી ચારિત્રને હાનિ પોહોંચે તે-૧ હસ્ત કર્મ કરે તો સબળો દોષ લાગે, ૨ મૈથુન સેવે તો સબળો દોષ લાગે, ૩ રાત્રિ ભોજન કરે તો, ૪ દોષ સહિત અહાર જમે તો, ૫ રાયપિંડ આહાર ભોગવે (મ્હોટા રાજાને વાસ્તે કીધેલો આહાર જેથી ઘણું સામર્થ્ય ઉપજે તેવો); ૬ વેચાતી લઇ આપેલી વસ્તુ લે તો, ૭ ઉછીતી લઇ આપે તેવી વસ્તુ લે તો, ૮ દીક્ષા લઇને છ મહીનાની અંદર બીજાં ટોળાંમાં જાય તો, ૯ એક મહીનામાં ત્રણ નદી નાળાંમાં પગ મેલે તો, ૧૦ એક મહીનામાં ૩ વાર કપટ કરે તો, ૧૧ વારંવાર બંધી ભાંગે તો. ૧૨ પોતાની કાયાએ કરી

જીવની હિંસા કરે તો, ૧૩ જાણીને જુઠું બોલે તો, ૧૪ જાણીને ચોરી કરે તો, ૧૫ સચિત પૃથ્વી ઉપર બેસે તો. ૧૬ સચિત માટી તથા પાણી ભેળાં કર્યાં હોય તે ઉપર બેઘે સુવે તો, ૧૭ શય્યા પાટ પાટલા ઘણાં ભોગવે તો, ૧૮ સચિત કંદ મૂળનો આહાર ભોગવે તો, ૧૯ એક વરસમાં દશ નદી નાળાં પગેથી ઉતરે તો. ૨૦ એક વરસમાં દશવાર કપટ કરે તો, ૨૧ સચિતે કરી હાથ કે વાસણ ખરડ્યાં હોય તેવા પાસેથી આહાર લે તો સબળો દોષ લાગે. **બાવીસાએપરીસએહિં**--બાવીસ પ્રકારના પરિસહ એટલે ઉપદ્રવ--૧ ક્ષુધાનો, ૨ તૃષાનો, ૩ ટાઢનો, ૪ તાપનો, ૫ દંશમંસનો, ૬ અચેલનો, ૭ અરતિ (સંજમને વિષે અરતિ લાગે ને સંસારને વિષે રતિ લાગે તે ન લાગવા દેવી). ૮ સ્ત્રીનો, ૯ ચરીયાનો (ચાલવાનો). ૧૦ બેસવાનો (એક થાનકે બેસી રહેવું પડે), સેજાનો (સ્થાનક વગેરે બરોબર ન મળે), ૧૨ આક્રોસ વચનનો, ૧૩ વધનો, ૧૪ જાચવાનો, ૧૫ અલાભનો, ૧૬ રોગનો, ૧૭ તૃણ સ્પર્શનો, ૧૮ મેલનો, ૧૯ સત્કારપુરસ્કાર (આદરમાન ન મળે), ૨૦ પ્રજ્ઞાનો (જાણપણું મેળવવાનો), ૨૧ અજ્ઞાનનો, ૨૨ દંસણનો, **તેવીસાએસુયગડઝયણેહિં**-- શ્રી સુયગડાંગ સૂત્રના પહેલા બીજા શ્રુતસ્કંધનાં મળીને ત્રેવીશ અધ્યયન છે. **ચઉવીસાએદેવેહિં**--ચોવીશ જાતના દેવતા-૧૦ ભવનપતિ, ૮ વાણવ્યંતર, ૫ જ્યોતિષી ને ૧ વૈમાનિક (કુલ ચોવીશ) તથા ચોવીશ તીર્થંકર દેવ છે. **પણવીસાએભાવણાહિં**--પચ્ચીશ પ્રકારની ભાવના-પાંચ મહાવ્રત તેમાં. દરેકની પાંચ પાંચ ભાવના એટલે કુલ પચ્ચીશ તે કહે છે-પેહેલા મહાવ્રતની-૧ ઈરીઆ ભાવના (જોઈને ચાલવું), ૨ મન ભાવના (સંજમને વિષે શુદ્ધ મન), ૩ વચન ભાવના, ૪ એષણા ભાવના (નિર્દોષ આહાર પાણી લેવો), નીખેવણા ભાવના (પાત્રાદિક જતનાએ મુકવાં), બીજાં મહાવ્રતની પાંચ ભાવના-૧ ભાષા વિચારીને બોલે, ૨ હાંસી ન કરે, ૩ ક્રોધ ન કરે, ૪ લોભ ન કરે, ૫ ભય ન કરે. ત્રીજાં મહાવ્રતની પાંચ ભાવના-જે જગોએ રહેવું હોય તેના ધણી અથવા તેની તરફના માણસની રજા લઇ તેમાં રહેવું. ૨ તે માંહેની વસ્તુ રજા લીધા વિના ભોગવવી નહિ, ૩ સ્થાનક સમારવું નહિ. ૪ સ્વધર્મિ સાથે સંવિભાગ કરી વસ્તુ ભોગવવી, ૫ પોતાથી મ્હોટા હોય તેનો વિનય કરવો. ચોથાં મહાવ્રતની પાંચ ભાવના-૧ સ્ત્રી, પશુ, નપુંસક રહિત સ્થાનક ભોગવવું, ૨ સ્ત્રીની કથા વારતા કરવી નહિ, ૩ પુર્વના કામ ભોગ સંભારવા નહિ. ૪ સરસ આહાર કરવો નહિ, ૫ સ્ત્રીને આસને બેસવું નહિ. પાંચમા મ-

હાવ્રતની પાંચ ભાવના-૧ શ્રોત્રેંદ્રિ વશ કરવી, ૨ ચક્ષુ ઇંદ્રિ વશ કરવી, ૩ ઘ્રાણુ ઇંદ્રિ વશ કરવી, ૪ રસ ઇંદ્રિ વશ કરવી, ૫ સ્પર્શ ઇંદ્રિ વશ કરવી. એ કુલ પચ્ચીશ ભાવના. **છવીસાએદસાકપ્પવવહારેણુંઉદેસણકાલેણું**—છવીશ ઉદેશા તેમાં દશાશ્રુતસ્કંધના ૧૦, બૃહત્કલ્પના ૬, વ્યવહાર સૂત્રના ૧૦, એ કુલ ૨૬ ઉદેશા તે સરધ્યા તથા પાળ્યા ન હોય. **સતાવીસાએઅણગારગુણેહિં**—સતાવીશ પ્રકારે સાધુના ગુણ છે-૧ પ્રાણાતિપાત, ૨ મૃષાવાદ, ૩ અદત્તાદાન, ૪ મૈથુન, ૫ પરિગ્રહ એ પાંચ મહાવ્રત પાળે, ૬ પૃથ્વી, ૭ પાણી, ૮ અગ્નિ, ૯ વાયુ. ૧૦ વનસ્પતિ અને ૧૧ ત્રસ જીવની હિંસા ન કરે, ૧૨ રાત્રિભોજન ન કરે, ૧૩ શ્રોત્રેંદ્રિ, ૧૪ ચક્ષુ ઇંદ્રિ, ૧૫ ઘ્રાણઇંદ્રિ, ૧૬ રસેંદ્રિ અને ૧૭ સ્પર્શેંદ્રિને વશ કરે, ૧૮ લોભ જીતે, ૧૯ ક્ષમાવંત, ૨૦ ભાવવિશુદ્ધ, ૨૧ ક્રિયા વિશુદ્ધ, ૨૨ સંજમમાં ચિત્ત, ૨૩ મન, ૨૪ વચન, ૨૫ કાયાને ગોપાવનાર, ૨૬ બાવીશ પરીસહના સહન કરનાર, ૨૭ મરણથી ડરે નહિ. **અઠ્ઠાવીસાએઆયારપ્પકપ્પેહિં**—અઠ્ઠાવીશ સાધુના આચાર છે તેમાંનાં પચ્ચીશ અધ્યયન આચારંગ સૂત્રમાં છે તથા ત્રણ અધ્યયન નીસિથ સૂત્રમાં છે. **એગુણતીસાએપાવસુયપસંગેહિં**—ઓગણત્રીશ પ્રકારનાં પાપ સૂત્ર છે-૧ વ્યંતરદેવ કૃત હાસ્યાદિકનો ગ્રંથ, ૨ રૂધિરાદિક વરસે તેનો ગ્રંથ, ૩ ગ્રહના ચાળાનાં ફળ લખ્યાં હોય તે, ૪ ધરતીકંપના ફળનું જ્ઞાન બતાવે તે, ૫ શરીરનાં લક્ષણ સંબંધી ગ્રંથ, ૬ મસા, તિલકાદિના જ્ઞાનસંબંધી ગ્રંથ, ૭ હાથ પગની રેખા પ્રમુખનું જ્ઞાન બતાવે તે, ૮ સ્વરના લક્ષણ સંબંધી ગ્રંથ. એ આઠ મૂળ તેના વ્રતિ, વારતિ; એક એકના ત્રણ ત્રણ ભેદ થાય છે એટલે કુલ ૨૪, ૨૫ ગાંધર્વ, ૨૬ નાટક, ૨૭ વસ્તુવિદ્યાનાં શાસ્ત્ર, ૨૮ આયુર્વેદ, ૨૯ ધનુર્વેદ એ ઓગણત્રીશ પાપસૂત્ર. **તીસાએમોહમોહણીઠાણેહિં**—ત્રીશ પ્રકારનાં મહામોહનીનાં ઠેકાણાં છે. (મહામોહની કર્મ બાંધવાથી જીવ સંસારમાં રઝળે છે). તે મોહની ત્રીશ પ્રકારથી બાંધે તે કહે છે-૧ ત્રસજીવને પાણીમાં બોળી મારે, ૨ બાળકાદિકને મોઢે મુંગો દઇ મારે, ૩ બાળક વગેરેને આળાં ચર્મ વીંટીને મારે, ૪ મુદ્દગળ પ્રમુખ માથામાં મારે, ૫ પરોપકારી જે ઘણા જીવને આધારભૂત હોય તેને મારે, ૬ મોટા રાજાને હણે, ૭ છતી શકિતએ કંગાળ લોકની સંભાળ ન રાખે, ૮ જે સાધુ શુદ્ધ ધર્મમાર્ગને વિષે લાગેલો હોય તેને તેથી બળાત્કારે ભ્રષ્ટ કરે. ૯ જિનધર્મનું વાંકું બોલે, ૧૦ જાત્યાદિ મદે કરી આચાર્ય વગેરેને ગાળો દે, ૧૧ શુદ્ધ સાધુને આહાર પાણી ન આપે, ૧૨ ઘણા હથિયારો

એકઠાં કરે. ૧૩ જ્ઞાનનો મારગ ન પાળે, ૧૪ અધર્મી પ્રયોગ એટલે મંત્ર જંત્ર આદિકની સાધના કરે, ૧૫ ચારિત્ર લીધા પછી વિષયની વાંછના કરે, ૧૬ પોતે વિદ્વાન ન હોય ને હું બહુ વિદ્વાન છું એમ ડોળ બતાવે, ૧૭ તપસી ન હોય ને કહે કે હું તપસી છું, ૧૮ ઘરમાં ઘાલી કોઇને અગ્નિએ બાળે તથા ધુમાડાથી ગુંગળાવે. ૧૯ પોતે પાપ કરી બીજાને માથે નાખે, ૨૦ કોઇનું રહસ્ય કામ ભર સભામાં કહી દે, ૨૧ હમેશાં ક્રોધ તથા ક્લેશ કરે. ૨૨ વિશ્વાસઘાત કરે, ૨૩ કોઇ પુરૂષથી પ્રીતિ લગાડી તેની સ્ત્રીને ભોળવે, ૨૪ પોતે કુંઆરો નથી ને કુંઆરો કહે. ૨૪ જેણે પોતાને ધન આદિકે વધાર્યો તેનું માઠું ચિંતવે, ૨૬ બ્રહ્મચારી ન હોય ને કહે કે હું બ્રહ્મચારી છું. ૨૭ જેને પ્રતાપે લોકમાં પ્રસિદ્ધ થયો હોય, મહત્ત્વ પામ્યો હોય તેને હાનિ કરે, ૨૮ દેશની જેને શિર ચિંતા છે તેને હણે, ૨૯ કાંઇ દેખતો ન હોય તો પણ કપટે કરી કહે કે હું જ્ઞાનમાં દેવતાદિકને પ્રત્યક્ષ દેખું છું, ૩૦ દેવને અવગણે કે દેવ આવો કેવો કે મને કાંઇ આપે નહિ. એ ત્રીશ પ્રકારનું કામ કરે તો મહામોહની કર્મ બાંધે. **એગતીસાએસિદ્ધાઇગુણેહિં**—એકત્રીશ સિદ્ધ ભગવાનના ગુણ કહે છે-પાંચ સંઠાણ-૧ પરિમંડળ, ૨ વાટલો (નકર ગોળ). ૩ ત્રીકોણ. ૪ ચોખુણ, ૫ લાંબું. પાંચ વર્ણ—૬ કાળો, ૭ લીલો, ૮ રાતો, ૯ પીળો, ૧૦ ધોળો. પાંચ રસ-૧૧ ખાટો, ૧૨ મીઠો, ૧૩ કડવો, ૧૪ કસાયલો, ૧૫ તીખો. બે ગંધ-૧૬ સુગંધ, ૧૭ દુર્ગંધ. આઠ સ્પર્શ—૧૮ ખરખરો, ૧૯ સુંહાળો, ૨૦ ઉનો, ૨૧ ટાઢો, ૨૨ હળવો, ૨૩ ભારે, ૨૪ લુખો, ૨૫ ચોપડયો. ત્રણ વેદ—૨૬ સ્ત્રી, ૨૭ પુરૂષ, ૨૮ નપુંસક એમાંનું સિદ્ધને કાંઇ નથી તથા ૨૯ અશરીરપણું, ૩૦ અસંગમપણું છે, ૨૧ જ્ઞાનાવરણી આદિક આઠ કર્મ ખપાવ્યાં છે. તે કુલ એકત્રીશ સિદ્ધના ગુણ. **બત્તીસાએજોગસંગેહેહિં**—બત્રીશ પ્રકારના જોગનો સંગ્રહ કરવો તે કહે છે-૧ શિષ્ય આચાર્ય જેવો થાય તેને માટે તેને જ્ઞાન દેવું ૨ પોતાનું આચાર્યપણું (જ્ઞાન) તે બીજા આગળ પ્રકાશ કરવું, ૩ કઠણ વખતે પણ ધર્મની દૃઢતા મુકે નહિ. ૪ આ લોક પરલોકને વિષે ફળની ઇચ્છા રહિત તપ કરે, ૫ શિક્ષા મળી તે પ્રમાણે વર્તવું ને નવી ગ્રહણ કરતાં જવું. ૬ મમતા ન કરે, ૭ છાનું તપ કરે, ૮ નિર્લોભપણું રાખે, ૯ પરિસહ [ઉપસર્ગ] જીતે, ૧૦ સરસ ચિત્ત રાખે, ૧૧ શુદ્ધ સંજમ પાળે, ૧૨ સમકિત શુધ્ધ રાખે, ૧૩ ચિત્તની સમાધિ રાખે, ૧૪ કપટ રહિત આચાર પાળે, ૧૫ વિનય બરાબર કરે, ૧૬ સંતોષીપણું, ૧૭ વૈરાગીપણું, ૧૮ કપટ રહિતપણું,

૧૯ શુધ્ધ કરણી, ૨૦ સંવર ધરે, [પાપને રોકે], ૨૧ પોતાના દોષ ટાળે, ૨૨ સર્વે વિષયથી વિરક્ત હોય, ૨૩ મૂળ ગુણ પચખાણ [પહેલાં પાંચ] મહાવ્રત પાળે, ૨૪ ઉત્તરગુણ પચખાણ [એ સિવાયનાં વ્રત પાળે]. ૨૫ ભાવસહિત કાઉસગ કરે, ૨૬ પ્રમાદ રહિત વરતે, ૨૭ હમેશાં ચારિત્રને વિષે સાવધાન રહે, ૨૮ ધ્યાન ધરે, ૨૯ મરણાંત દુઃખ પડયેથી પણ ભય ન પામે, ૩૦ સ્ત્રી આદિના સંગને છાંડે, ૩૧ પ્રાયશ્ચિત લે [વિશુધ્ધિ કરે]. ૩૨ મરણકાળે આરાધના કરે, **તેત્તીસાએઆસાયણાએ**—તેત્રીશ પ્રકારની ગુરૂની આસાતના તે અવિનયને ટાળવો-૧ ગુરૂની આગળ આગળ ચાલે તો અવિનય કર્યો, ૨ ગુરૂની જોડાજોડ ચાલે, ૩ ગુરૂને ભરાઈને ચાલે ૪ ગુરૂને પુંઠ દઈ ઉભો રહે, ૫ ગુરૂની જોડાજોડ ઉભો રહે, ૬ ગુરૂની પુંઠે અડીને ઉભો રહે, ૭ ગુરૂની આગળ બેસે, ૮ ગુરૂની જોડાજોડ બેસે, ૯ ગુરૂને અડીને બેસે, ૧૦ ગુરૂ પહેલાં આચમન લીએ, ૧૧ ગુરૂની સાથે દિશાએ ગયો હોય અને આવ્યા પછી તે પહેલાં ઇરિયાવહી પડિકમે, ૧૨ કોઇ માણસને ગુરૂ બોલાવવા ચાહે છે તે અગાઉ પોતે તે માણસ સાથે વાત કરવા મંડી જાય, ૧૩ પોતે સુતો હોય ને જાણતો પણ હોય ને ગુરૂ સાદ કરે તો બોલે નહિ, ૧૪ પોતે આહાર પાણી લાવ્યો તે પહેલાં ગુરૂને દેખાડયા વિના બીજાને દેખાડે, ૧૫ પોતે આહાર પાણી લાવ્યો તે પેહેલાં પોતાના શિષ્યને દેખાડે ને પછી પોતાના ગુરૂને દેખાડે, ૧૬ પોતે જે લાવ્યો છે તે પેહેલાં પોતાના શિષ્યને દઈને પછી ગુરૂને દે, ૧૭ પોતાનો શિષ્ય આહાર પાણી લાવ્યો છે તે ગુરૂને પૂછયાવિના બીજાને આપે. ૧૮ ગુરૂઆદિસાથે આહાર કરવા બેઠો ને પોતે ઉતાવળો ઉતાવળો સારૂં સારૂં ખાઇ જાય, ૧૯ ગુરૂ બોલાવે ને બોલે નહિ, ૨૦ ગુરૂએ બોલાવ્યા છતાં બેઠો બેઠો હોકારા કરે પણ આવી જવાબ ન દે, ૨૧ ગુરૂ બોલાવે ત્યારે જોરથી બોલે કે શું કહો છો? ૨૨ ગુરૂ કામ કહે તો ઉલટું કહે કે તમે કરો, ૨૩ ગુરૂને આકરે વચને બોલાવે, ૨૩ ગુરૂને તિરસ્કારે બોલાવી વચન ન માને. ૨૫ ગુરૂ કથા કહે છે તેમાં આડું બોલે કે આમ કહો, ૨૬ ગુરૂ કથા કહે છે તેમાં કહે કે, તમે શું ભુલી ગયા કે! ૨૭ ગુરૂ ધર્મકથા કહે તેમાં રાજી ન રહે, ૨૮ ગુરૂની ધર્મકથામાં ભેદ પાડે, ૨૯ ગુરૂ ધર્મકથા કહેતાં હોય તેમાં પોતે આડો પડી જુદું બતાવે, ૩૦ ગુરૂનું વાંકું બોલે, ૩૧ ગુરૂની પથારી ન કરી આપે, ૩૨ ગુરૂની પથારી ખુંદી નાખે, ૩૩ ગુરૂથી ઉંચે આસને બેસે, એ તેત્રીશ પ્રકારથી ચાલે તેથી ગુરૂમો અવિનય થાય માટે તેમ કરવું નહિ. **અરિહંતાણંઆસાયણાએ**–

અરિહંત દેવની આસાતના કરી હોય એટલે તેના વિષે કાંઇ ખોટું ચિંતવ્યું હોય તેનું નિવારણ કરૂં છું. **સિદ્ધાણંઆસાયણાએ**--સિધ્ધભગવાનની આસાતના કરી હોય, તે વિષે કાંઈ સંદેહ આણ્યો હોય. **આયરિયાણં-આસાયણાએ**—આચાર્યજીની આસાતના કરી હોય. **ઉવજ્ઝાયાણંઆ-સાયણાએ**—ઉપાધ્યાયની આસાતના કરી હોય. **સાહૂણંઆસાયણા-એ**—સાધુની આસાતના કરી હોય. **સાહુણીણંઆસાયણાએ**—સાધ-વીની આસાતના કરી હોય. **સાવયાણંઆસાયણાએ**—શ્રાવકની આસા-તના કરી હોય. **સાવિયાણંઆસાયણાએ**--શ્રાવિકાની આસાતના કરી હોય. **દેવાણંઆસાયણાએ**—ચાર જાતના દેવતાની શ્રધ્ધા ન આણી હોય. **દેવીણંઆસાયણાએ**—દેવતાની દેવીનું ભુંડું બોલી આસાતના કરી હોય. **ઈહલોગસ્સઆસાયણાએ**—આ લોક જે મનુષ્ય તિર્યંચના ભવ તેની નાસ્તિ કહી આસાતના કરી હોય. **પરલોગસ્સઆસાયણાએ**--પરલોક જે દેવતા નારકીના ભવ તેની નાસ્તિ કહી આસાતના કરી હોય. **કેવલી-ણંઆસાયણાએ**—કેવળજ્ઞાનને વિષે શંકા આણી તેની આસાતના કરી હોય. **કેવલીપન્નતસ્સધમ્મસ્સઆસાયણાએ**--કેવળીના પ્રરૂપેલ ધર્મનું માઠું બોલી તેની આસાતના કરી હોય. **સદેવમણુઆસુરસલોગસ્સ-આસાયણાએ**--દેવતા અને મનુષ્ય સહિત જે લોક તેની શ્રધ્ધા ન આણી આસાતના કરી હોય. **સવપાણ, ભૂય, જીવ, સત્તાણંઆસાયણાએ**-જીવ જે પ્રાણ, શાશ્વતપણું તથા સત્તા સહિત છે તેની શ્રધ્ધા ન આણી આસાતના કરી હોય. **કાલસ્સઆસાયણાએ**--ત્રણ કાળ નથી એમ કહી આસાતના કરી હોય. **સુયસ્સઆસાયણાએ**--સૂત્ર સિધ્ધાંતવિષે શંકા લાવી આસાતના કરી હોય. **સુયદેવયાએઆસાયણાએ**--સૂત્રદેવ જે તીર્થંકર તેની આસાતના કરી હોય. **વાયણારિયસ્સઆસાયણાએ**--વાં-ચણી આપનાર આચાર્યની આસાતના કરી હોય. **જંવાઇધં**--સૂત્ર આઘાં પાછાં ભણાયાં હોય. **વચ્ચામેલીયં**--ઉપયોગ વિના વારંવાર સૂત્ર ભણા-યેલ હોય. **હીણક્ખરં**—અક્ષર ઓછો બોલાણો હોય. **અચ્ચખરં**—અક્ષર અધિક બોલાયો હોય. **પયહીણં**-પદ ઓછું બોલાણું હોય. **વિણય-હીણં**-વિનયરહિત ભણ્યો હોય. **જોગહીણં**--ધ્યાન રાખ્યા વિના ભણ્યો હોય. **ઘોસહીણં**--શુધ્ધ ઉચ્ચાર વિના ભણ્યો હોય. **સુટુદિન્નં**--સારૂં જ્ઞાન અવિનીતને ભણાવ્યું હોય. **દુટુપડિછીયં**-પ્રમાદસહિત-આળસે ભણ્યો હોય. **અકાલેકઓસઝાઓ**--કુવખતે સઝાય કરી હોય. **કાલેનકઓસઝાઓ**-બરાબર વખતે સઝાય ન કરી હોય. **અસઝાઇએસઝાયં**--અપવિત્ર

સ્થાનકમાં સઝાય કરી હોય. **સઝાઇએનસઝાયં**—સઝાઇ કરવાનો બરાબર વખત છે તે વખત સઝાય ન કરી હોય. **તસ્સમિચ્છામિદુક્કડં**—તે સર્વે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાજો.

આલોયણા—એક બોલથી માંડીને તેત્રીશ બોલ સુધી જે કોઇ * જાણુવા જોગ જાણુતા હશે, આદરવા જોગ આદરતા હશે, છાંડવા જોગ છાંડતા હશે, સફળ જન્મ જીવિત કરતા હશે, મુગતગામી હલુકરમી, સુલભ બોધી, ભવ્યજીવ, સમતાવંત, ધીરજવંત, લજ્જાવંત, ધ્યાનવંત, તેને ધન્ય છે, તેને સમય સમયની વંદણા હોજો. મારે જીવે આજના દિવસ સંબંધી જાણવા જોગ જાણ્યા ન હોય, આદરવા જોગ આદર્યા ન હોય, છાંડવા જોગ છાંડયા ન હોય, સમક્તિ સહિત બાર વ્રત, સલેખણા સહિત નવાંણું અતિચાર, પાંચ આચાર સંબંધી એકસોને વીશ દોષ અતિચાર સંબંધી. ૧ દર્પે, ૨ પ્રમાદે, ૩ અણાભોગે, ૪ આતુરતાએ, ૫ આપદાએ, ૬ શંકાએ, ૭ સહસાકારે, ૮ ભયે, ૯ પઉશભાવે, ૧૦ વીમંસાએ. એ દશ પડીશેવણાએ દોષ લાગ્યા હોય તે, સમકાએણં, ફાશીયં, પાળીયં, તીરીયં, કીતિયં, સોહીયં, સામાઇયં, આરાહીયં આણાએ અણુ પાલીતાભવઇ, મન, વચન, કાયાએ કરણુ કોટી ભાંગે કરી, કરણ કરાવણુ અનુમોદવે કરી, ખંડન કરાવ્યો હોય, વિરાધના કરી હોય, દેશથી, સર્વથી, દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, વિરાધના કરી હોય, ઊત્સુત્રે, ઉન્માર્ગે, અકલ્પે, અકર્ણીએ, દુષ્ટ ધ્યાને, દુષ્ટ ચિંતવણાએ, અણાચાર આચરવે, અણેષણીકઇચ્છાએ, સંકલ્પ વિકલ્પ કીધો હોય, આરંભ સમારંભ કીધા હોય, હાસ્યે, ભયે, અજ્ઞાને, મિથ્યાત્વે, અવર્તે, પ્રમાદે, કષાયે અશુભ જોગે કરી, ગતિચપળ, મતિચપળ, દૃષ્ટિચપળ, ભાષાચપળ, ભાવચપળપણે અશુદ્ધ ભાવે કરી આ-પસ્થાપના, પરઉથાપના કરવે, બગ ધ્યાને, ગૃધીપણે, લોલતાપણે, દુષ્ટપણે, મૂઢપણે, મંજાર બુદ્ધિએ, દંભ કદાગ્રહપણે, અવિનયપણે, અજોગપણે, કામ બુદ્ધિ, વિષયવિકારપણે, આળસે, આકોટીએ, અણાકોટીએ, જાણુપણે, અ-જાણુપણે, જે કાંઇ અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર, અણાચાર, સેવ્યા હોય, સેવરાવ્યા હોય, સેવતા પ્રત્યે અણુમોઘા હોય, ને આલોવ્યા ન હોય, નિંદ્યા ન હોય, પડિકમ્યા ન હોય, વિશુદ્ધ કર્યા ન હોય, પ્રાયશ્ચિત લીધું ન હોય, ને નિવારણુ સમી રીતે કર્યું ન હોય એવા અવિશુદ્ધ આત્મા, સપાપ જોગે કરી આત્માને અરિહંતની સાખે, ધર્માચાર્યની સાખે, સિદ્ધાંતપ્રવચનની સાખે, આત્માની સાખે, મિચ્છામિદુક્કડં.

પાંચમું સૂત્ર.

નમો—નમસ્કાર હોજો. **ચઉવીસાએ**—ચોવીશ. **તિથ્થયરાણં**—તીર્થંકર દેવને. **ઉસભાઇમહાવીર**—રીખવદેવ સ્વામીથી મહાવીર સ્વામી સુધી. **પજ્જુવસણાણં**—સેવા ભક્તિ કરૂં છું. **ઈણમેવ**—એવા. **નિગ્ગંથં**-નિગ્રંથ (ધન રહિત) નો. **પાવયાણં**-પ્રરૂપેલ-બતાવેલ. **સચ્ચં**-સાચો. **અણુત્તરં**—સર્વેથી ઉત્તમ. **કેવલીયં**—કેવળજ્ઞાનીનો કહેલ. **પડિપુન્નં**—પ્રતિપૂર્ણ-સંપૂર્ણ. **નેયાઉયં**—ન્યાયકારક. **સંસુદ્ધં**—બરાબર શુદ્ધ. **સલ્લકતાણં**—શલ્ય-વહેમનો કાપનાર. **સિદ્ધિમગ્ગં**—એવો સિદ્ધ થવાનો માર્ગ. **મુત્તિમગ્ગં**—(મુક્તિ) કર્મેથી મુકાવવાનો માર્ગ. **નિજ્જાણમગ્ગં**-કર્મનો છેડો આણવાનો માર્ગ. **નિવ્વાણમગ્ગં**—(નિર્વાણ) કર્મ નિવારીનેં શીતળ થવાનો માર્ગ. **અવીતહ**—એના વિશે. **મવિસંધિ**-સંદેહ રાખવો નહિ. **સવ્વદુઃખપહીણમગ્ગં**—સઘળાં દુઃખ મટાડવાનો માર્ગ છે. **ઇથ્થંઠિયાજીવા**—એને વિષે રહેલા જીવ. **સિઝંતિ**—સિદ્ધ થશે. **બુઝંતિ**—બુઝશે, સર્વ જાણશે. **મુચ્ચંતિ**—કર્મથી મુકાશે. **પરીનિવાયંતિ**—કર્મ નિવારીને શીતળભૂત થશે. **સવ્વદુખાણમંતંકરંતિ**—સર્વ દુઃખનો અંત કરશે. **તં**-તે.-**ધમ્મં**—ધર્મ. **સદ્દહામિ**—શ્રદ્ધું છું. **પત્તિયામિ**—પ્રતીતિ આણું છું. **રોએમિ**—રૂચવું છું. **ફાસેમિ**—સ્પર્શ કરૂં છું-તે મુજબ ચાલું છું. **પાલેમિ**—પાળું છું-વર્તુ છું. **અણુપાલેમિ**—વિશેષે પાળું છું. **તં**—તે. **ધમ્મં**—ધર્મ. **સદ્દહંતો**—બીજાને શ્રદ્ધા લેવરાવતો. **પત્તિયંતો**—પળાવતો. **રોયંતો**—રૂચવતો. **ફાસંતો**—સ્પર્શ કરાવતો. **પાલંતો**—પળાવતો. **અણુપાલંતો**—વિશેષે પળાવતો. **તસ્સ**—તે. **ધમ્મસ્સ**—ધર્મ. **કેવલીપંનત્તાસ્સ**—કેવળીનો પ્રરૂપેલ તેને. **અભુઠિઓમિઆરાહણાએ**—આરાધવાને હું ઉદ્યમવંત થયો છું-તત્પર થયો છું. **વિરોમિ**—હું નિવર્તુ છું. **વિરાહણાએ**—તેની વિરાધના કરવાથી. **અસંયમં**—અસંજમ પાપ. **પરિણામિ**—છાંડુ છું. **સંયમં**—સંજમને. **ઉવસંપજામિ**—અંગીકાર કરૂં છું. **અબંભં**—અબ્રહ્મચર્યને. **પરિયાણામિ**—છાંડુ છું. **બભં**—બ્રહ્મચર્યને. **ઉવસંપજામિ**—અંગીકાર કરૂં છું. **અકપ્પં**—લેવાનું અયોગ્ય તે. **પરિયાણામિ**—છાંડુ છું. **કપ્પં**—લેવાનું યોગ્ય તે. **ઉવસંપજામિ**—અંગીકાર કરૂં છું. **અન્નાણં**—અજ્ઞાન. **પરિયાણામિ**—છાંડુ છું. **નાણં**—જ્ઞાન. **ઉવસંપજામિ**—અંગીકાર કરૂં છું. **અકિરિયં**—અક્રિયા (ખોટી કરણી). **પરિયાણામિ**—છાંડુ છું. **કિરિયં**—સુકૃત. **ઉવસંપજામિ**—અંગીકાર કરૂં છું. **મિછ્છત્તં**—મિથ્યા-

ત્વને. **પરિયાણામિ**—છાંડું છું. **સમંતં**—સમકીતને. **ઉવસંપજ્જામિ**—અંગીકાર કરૂં છું. **અબોહિં**—દુબાંધ. **પરિયાણામિ**—છાંડું છું. **બોહીં**—સુબોધ. **ઉસંપજામિ**—અંગીકાર કરૂં છું. **અમગ્ગં**—ઉન્માર્ગ. **પરિયાણામિ**—છાંડું છું. **મગ્ગં**—મોક્ષ માર્ગ. **ઉવસંપજામિ**—અંગીકાર કરૂં છું. **જંસંભરામિ**—જે મને સાંભરે છે. **જંચનસંભરામિ**—જે મને નથી સાંભળતું. **જંપડિકમામિ**—જેનું પ્રાયશ્ચિત્ત લીધું છે. **જંચનપડિકમામિ**—જેનું પ્રાયશ્ચિત્ત ન લીધું હોય. **તસ્સ**—તે **સવ્વસ્સ**—સર્વ. **દેવસિયસ્સ**—દિવસ સંબંધી કીધેલા-કહેલા. **અઈઆરસ**—અતિચાર પાપનાં. **પડિકમામિ**—પ્રાયશ્ચિત્ત કરૂં છું. નિવારણ કરૂં છું. **સમણોહં**—શ્રમણ છું. **સંજય**—સંજતી છું. **વિરય**—સંસારથી વિરક્ત થયો છું. **પડિહય**—હણ્યાં છે. **પચ્ચખાય**—બંધી કરીને. **પાવકમ્મે**—પાપ કર્મને. **અનિયાણો**—નીયાણા રહિત, કરણીનું ફળ માગી લેવું નહિ. **દિઠિ**—સમકીત દૃષ્ટિ. **સંપન્નો**—સહિત છે. **માયા**—કપટ. **મોસં**—જુઠાપણું. **વીવજ્જઓ**—તજી દીધું છે. વરજી દીધું છે. **અઢાઇજ્જેસુ**—જે અઢી. **દીવસમુદ્દેસુ**—દ્વીપ સમુદ્ર છે તેને વિષે. **પનરસકમ્મભૂમીસુ**—પંદર કર્મ ભૂમી ક્ષેત્રને વિષે. **જાવંતિ**—જેટલા. **કેઇ**—કોઇ. **સાહૂ**—સાધુ. **રયહરણ**—રજોહરણ જેથી રજ કાઢી શકાય છે. **ગુછ્છિગ**—ગુચ્છો. **પડિગ્ગહ**—પાત્રાનાં. **ધારા**—ધરણહાર છે, રાંખનાર છે, **પંચમહવ્વયધારા**—પાંચ મહાવ્રતના ધરનાર છે. **અઠારસસહસ્સ**—અઢાર હજાર. **સીલંગરથધારા**—બ્રહ્મચર્યના શ્લોક રૂપી રથના ધરનાર છે. **અખયઆયારચરિત્તા**—અક્ષય છે જેના આચાર અને ચારિત્ર. **તેસવ્વે**—તે સર્વને. **સિરસા**—મસ્તક નમાડીને, **મણસા**—મને કરી. **મથએણવંદામિ**—મસ્તકે કરી નમું છું. અતિચાર આળોવ્યા,' પડિકમ્યા, નિંધા, ગરહ્યા, નિસહ્ય થયા, વિશેષે વિશેષે, અરિહંત, સિદ્ધ, કેવળી, ગણધર, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ, સાધ્વી, ગુર્વાદિકને ભુજ્જો ભુજ્જો કરી ખમાવું છું.

ઇતિ સમણસૂત્ર સમાપ્ત.

પહેલાં ખામણાં:

પહેલાં ખામણાં પંચમહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે જયવંતા તીર્થંકર દેવ બિરાજે છે. તે જઘન્ય તીર્થંકર ૨૦ અને ઉત્કૃષ્ટા હોય તો ૧૬૦ તે સ્વામિના ગુણગ્રામ કરતાં જઘન્ય કર્મની કોડું ખપે, ઉત્કૃષ્ટો રસ ઉપજે તો આ જીવ તીર્થંકર નામ ગોત્ર ઉપાર્જે તે

વીશ સ્વામિનાં નામ કહું છું. ૧ શ્રીસીમંધરસ્વામી, ૨ શ્રીજુગમંધરસ્વામી, ૩ શ્રીબાહુસ્વામી, ૪ શ્રીસુબાહુસ્વામી, ૫ શ્રીસુજાતનાથસ્વામી, ૬ શ્રીસ્વયંપ્રભુસ્વામી, ૭ શ્રીઋષભાનનસ્વામી, ૮ શ્રીઅનંતવીર્યસ્વામી, ૯ શ્રીસુરપ્રભુસ્વામી, ૧૦ શ્રીવિશાળપ્રભુસ્વામી, ૧૧ શ્રીવજ્રધરસ્વામી, ૧૨ શ્રીચંદ્રાનનસ્વામી, ૧૩ શ્રીચંદ્રબાહુસ્વામી, ૧૪ શ્રીભુજંગદેવસ્વામી, ૧૫ શ્રીઈશ્વિરસ્વામી, ૧૬ શ્રીનેમપ્રભુસ્વામી, ૧૭ શ્રીવીરસેનસ્વામી, ૧૮ શ્રીમહાભદ્રસ્વામી, ૧૯ શ્રીદેવજસ્વામી, ૨૦ શ્રીઅજીતસેનસ્વામી, તેમને મારી તમારી સમય સમયની વંદણા હોજો. તે સ્વામી કેવા છે? મારા તમારા મન મનની વાત જાણી દેખી રહ્યા છે, ઘટઘટની વાત જાણી દેખી રહ્યા છે. સમય સમયની વાત જાણી દેખી રહ્યા છે, ચઉદ રાજ લોક હસ્તામલકવત્ જાણી દેખી રહ્યા છે. અનંત જ્ઞાન છે, અનંત દર્શન છે, અનંત ચારિત્ર છે, અનંત તપ છે, અનંત ધીરજ છે, અનંત વીરજ છે, ખટ ગુણે કરી સહિત છે, ચોત્રીશ અતિશયે કરી બિરાજમાન છે, પાંત્રીશ પ્રકારની સત્યવચન વાણીગુણે કરી સહિત છે, એક હજાર ને અષ્ટ ઉત્તમ લક્ષણે કરી સહિત છે, અઢાર દોષ રહિત છે, બાર ગુણે કરી સહિત છે, ચાર કર્મ ઘનઘાતીયાં ક્ષય કર્યાં છે, બાકીનાં ચાર કર્મ પાતળાં પાડયાં છે, મુક્તિ જવાના કામી થકા વિચરે છે, ભવ્યજીવના સંદેહ ભાંગે છે, સજોગી, સશરીરી, કેવળજ્ઞાની, કેવળદર્શની, જથાખ્યાત ચારિત્રના ધરણહાર છે, ક્ષાયક સમકિત, શુકલધ્યાન, શુકલલેશ્યા, શુભધ્યાન, શુભજોગ, ચોસઠ ઇંદ્રના પૂજનિક વંદનિક અર્ચનિક છે, પંડિત વીરજ એ આદિ અનંત ગુણે કરી સહિત છે, ધન્ય તે સ્વામિનાથ ગામનગર રાયહાણી પુરપાટણ એકં ગાંમથી બીજે ગામ વિહાર કરતા હશે ત્યાં જિનેંદ્ર દેવરૂપી સૂર્ય આગળથી ચાલે, તે વાંસે ગણધર ચાલે, તે વાંસે શેષ સાધુ ચાલે, સ્વામી પગ ધરે ત્યાં લાખ પાંખડીનું પદ્મ કમળફૂલ થઇ આવે. પાછો પગ ઉપાડે ત્યારે વીસરાળ થઈ જાય. નદી નાળાં આવે ત્યાં પાજ બંધાઇ જાય.

કાંટા સમે મુખે હોય તે ઉંધે મુખે થઈ જાય. સ્વામિજી હજારો ગાઉનો વિહાર કરી બાગ બગીચામાં વનપાળની આજ્ઞા લઈ સમોસરે, ત્યાંથી પચીશ પચીશ જોજનમાં માર નહિ, મરકી નહિ, સ્વચક્ર પરચક્રના ભય નહિ, સાત પ્રકારની ભીતિ માત્ર રહે નહિ, ઝાઝું મિથ્યાત્વ હોય ત્યાં ત્રગડા ગઢની રચના થઈ આવે, રૂપાનો ગઢ ને સોનાના કાંગરા, સોનાનો ગઢ ને રત્નના કાંગરા, રત્નનો ગઢ અને મણિરત્નના કાંગરા, ચાર દિશાએ ચાર ચાર દરવાજા થઇ આવે, એક એક દરવાજે વીશ વીશ હજાર પગથીઆં થઈ આવે, સમોસરણને મધ્ય ભાગે ફટક રત્નનું સિંહાસન થઈ આવે, બારગણું અશોકવૃક્ષ થઈ આવે, અંબોડાને ઠેકાણે ભામંડળ થઈ આવે. ઉપર ચોવીશ જોડા ચામરના થઈ આવે, વનપાળ જઈ રાજાદિકને વધામણી આપે, બાર પ્રકારની પ્રખદા વખાણવાણી સાંભળે, સૌ સૌની ભાષામાં સૌ સમજી જાય, કોઇને શંકા ઉપજે નહિ. ભવનપતિ અને તેની દેવી, વાણવ્યંતર અને તેની દેવી, જ્યોતિષી અને તેની દેવી, વૈમાનિક અને તેની દેવી, મનુષ્ય અને મનુષ્યાણી; તિર્યંચ ને તિર્યંચણી એ બાર જાતની પ્રખદા વખાણવાણી સાંભળતાં કોઈ કોઈનું વેર ઉલસે નહિ. ધન્ય તે મહારાજ જ્યાં જ્યાં દેશના દેતા થકા વિચરતા હશે ત્યાં ત્યાં રાઈસર, તલવર, માડંબિ, કોડંબિ, શેઠ, સેનાપતિ, ગાથાપતિ, સ્વામીની દેશના સાંભળી કર્ણ પવિત્ર કરતા હશે, દર્શન દેદાર કરી નેત્ર પવિત્ર કરતા હશે, અશનાદિક ચઉદ પ્રકારનું દાન દેઈ કર પવિત્ર કરતા હશે, તેને ધન્ય છે. સ્વામિનાથ તમે પંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે બિરાજો છો. હું અપરાધી, દીન, કિંકર, ગુણહીન, ઈહાં બેઠો છું. તમારા જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્ર તપ સંબંધી અવિનય, અશાતના, અભક્તિ, અપરાધ કર્યો હોય તો મન વચન કાયાએ કરી હાથ જોડી મસ્તક નમાવી ભુજો ભુજો કરી ખમાવું છું, (તીખુતોનો પાઠ ત્રણ વાર કહેવો).

બીજાં ખામણાં.

બીજાં ખામણાં અનંતાસિદ્ધ ભગવંતને કરૂં છું. તે ભગ.

વંતના ગુણગ્રામ કરતાં જઘન્ય કર્મની ક્રોડું ખપે, ઉત્કૃષ્ટો રસ ઉપજે તો આ જીવ તીર્થંકર નામ ગોત્ર ઉપાર્જે.

આ ચોવીશીનાં નામ કહું છું—૧ શ્રીઋષભદેવસ્વામી, ૨ શ્રીઅજીતનાથસ્વામી, ૩ શ્રીસંભવનાથસ્વામી, ૪ શ્રીઅભિનંદન સ્વામી. ૫ શ્રીસુમતિનાથસ્વામી, ૬ શ્રી પદ્મપ્રભુસ્વામી, ૭ શ્રીસુપાર્શ્વનાથસ્વામી, ૮ શ્રીચંદ્રપ્રભુસ્વામી, ૯ શ્રીસુવિધિનાથસ્વામી, ૧૦ શ્રીશીતળનાથસ્વામી, ૧૧ શ્રીશ્રેયાંસનાથસ્વામી, ૧૨ શ્રીવાસુપૂજ્યસ્વામી, ૧૩ શ્રીવિમળનાથસ્વામી, ૧૪ શ્રીઅનંતનાથસ્વામી, ૧૫ શ્રીધર્મનાથસ્વામી, ૧૬ શ્રીશાંતિનાથસ્વામી, ૧૭ શ્રીકુંથુનાથસ્વામી, ૧૮ શ્રીઅરનાથસ્વામી, ૧૯ શ્રીમલ્લિનાથસ્વામી, ૨૦ શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી, ૨૧ શ્રીનમિનાથસ્વામી, ૨૨ શ્રીનેમિનાથસ્વામી, ૨૩ શ્રીપાર્શ્વનાથસ્વામી, ૨૪ શ્રીમહાવીરસ્વામી. આ ચઉવીશી, અનંત ચઉવીશી, પંદર ભેદે, સીઝી, બુઝી, આઠ કર્મ ક્ષય કરી મોક્ષ પધાર્યા છે. આઠ કર્મ તે કયા ? ૧ જ્ઞાનાવરણી, ૨ દર્શનાવરણી, ૩ વેદની, ૪ મોહની, ૫ આઊખું, ૬ નામ, ૭ ગોત્ર, ૮ અંતરાય એ આઠ કર્મ ક્ષય કરી મુક્તિશિલાએ પહોંચ્યા છે. તે મુક્તિશિલા કયાં છે ? સમપૃથ્વીથી સાતસેં નેવું જોજન ઉંચપણે તારામંડળ આવે. ત્યાંથી દશ જોજન ઉંચપણે સૂરજનું વિમાન છે, ત્યાંથી એંસી જોજન ઉંચપણે ચંદ્રમાનું વિમાન છે, તે ઉપર ચાર જોજન ઉંચપણે નક્ષત્રનાં વિમાન છે, ત્યાંથી ચાર જોજન ઉંચપણે બુધનો તારો છે, તે ઉપર ત્રણ જોજન ઉંચપણે શુક્રનો તારો છે, તે ઉપર ત્રણ જોજન ઉંચપણે બૃહસ્પતિનો તારો છે, ત્યાંથી ત્રણ જોજન ઉંચપણે મંગળનો તારો છે, ત્યાંથી ત્રણ જોજન ઉંચપણે શનિશ્ચરનો તારો છે, એ નવસેં જોજન લગે જ્યોતિષચક્ર છે. તે ઉપરાંત અસંખ્યાતા જોજન ક્રોડાક્રોડિ ઉંચપણે પહેલો સુધર્મ નામે અને બીજો ઇશાન નામે દેવલોક છે. એકેકો અર્ધ ચંદ્રમાને આકારે છે, બે મળી પૂર્ણચંદ્રમાને આકારે છે, પહેલામાં બત્રીશ લાખ વિમાન છે, બીજામાં અઠ્ઠાવિશ લાખ વિમાન છે, ત્યાંથી અસંખ્યાતા જોજન

ઉપર ત્રીજો સનત્કુમાર અને ચોથો માહેંદ્ર એ બે દેવલોક છે. એકેકો અર્ધ ચંદ્રમાને આકારે છે બે મળી પૂર્ણ ચંદ્રમાને આકારે છે. ત્રીજામાં બાર લાખ અને ચોથામાં આઠ લાખ વિમાન છે. તે ઉપર અસંખ્યાતા જોજન ઉપર પાંચમો બ્રહ્મલોક દેવલોક છે. એકલો પૂર્ણચંદ્રમાને આકારે છે, તેમાં ચાર લાખ વિમાન છે. તેથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર છઠ્ઠો લાંતક દેવલોક છે, એકલો પૂર્ણ ચંદ્રમાને આકારે છે, તેમાં પચાસ હજાર વિમાન છે, ત્યાંથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર સાતમો મહાશુક્ર દેવલોક છે, એકલો પૂર્ણચંદ્રમાને આકારે છે, તેમાં ચાળીસ હજાર વિમાન છે. ત્યાંથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર આઠમો સહસાર દેવલોક છે, એકલો પૂર્ણ ચંદ્રમાને આકારે છે, તેમાં છ હજાર વિમાન છે. ત્યાંથી અસંખ્યાત જોજન ઉપર નવમો આણુત અને દશમો પ્રાણુત એ બે દેવલોક જોડાજોડ છે, એકેકો અર્ધ ચંદ્રમાને આકારે છે, બે મળી પૂર્ણચંદ્રમાને આકારે છે, એમાં મળીને ચારસેં વિમાન છે, ત્યાંથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર અગ્યારમો આરણ અને બારમો અચ્યુય દેવલોક છે, એ બે જોડાજોડ છે, એકેકો અર્ધ ચંદ્રમાને આકારે છે, બે મળી પૂર્ણચંદ્રમાને આકારે છે, એમાં મળીને ત્રણસેં વિમાન છે. ત્યાંથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર નવ ગ્રૈવેયક છે. તેનાં નામ ભદ્દે, સુભદ્દે, સુજાએ, સુમાણુસે, પ્રીયદંસણે, સુદંસણે, આમોહે, સુપડીબુદ્ધે, જસોધરે, તેની ત્રણ ત્રીક છે તેમાં પહેલી ત્રિકમાં એકસો અગીઆર વિમાન છે, બીજી ત્રિકમાં એકસો સાત વિમાન છે, અને ત્રીજી ત્રિકમાં એકસો વિમાન છે. ત્યાંથી અસંખ્યાતા જોજન ઉંચપણે પાંચ અનુત્તર વિમાન છે. તેનાં નામ–વિજય, વિજયંત, જયંત, અપરાજિત, સર્વાર્થસિદ્ધ. તે સર્વાર્થસિદ્ધ મહાવિમાનની ધ્વજા થકી બાર જોજન ઉંચપણે મુક્તિશિલા છે. તે મુક્તિશિલા કેવી છે? પીસતાળીસ લાખ જોજનની લાંબી પહોળી છે, મધ્યે આઠ જોજનની જાડી છે, ઉતરતાં છેડે માંખીની પાંખથકી પાતળી છે, ઉજળી, ગોખીર, શંખ, ચંદ્ર, અંકરત્ન, રૂપાનોપટ, મોતીના હાર, ખીરસાગરના પાણીથકી પણ

અધિક ઉજળી છે. તે સિદ્ધશિલા ઉપર ઉંચપણે એક જોજન તેના છેલ્લા ગાઉના છઠ્ઠા ભાગને વિષે સિદ્ધભગવંતજી બિરાજી રહ્યા છે. તે સ્વામી કેવા છે ? અવર્ણે, અગંધે, અરસે, અફાસે, અમૂર્તિ, અવિનાશી, ભૂખ નહિ, દુઃખ નહિ, રોગ નહિ, સોગ નહિ, જન્મ નહિ, જરા નહિ, મરણ નહિ, કર્મ નહિ, અનંત અનંત સુખની લહેરમાં બિરાજી રહ્યા છે. તમે સ્વામી ત્યાં બિરાજો છો, હું અહીં બેઠો છું. તમારાં જ્ઞાન, દર્શન સંબંધી અવિનય, આશાતના, અભક્તિ, અપરાધ કર્યો હોય તો મન, વચન, કાયાએ કરી હાથ જોડી મસ્તક નમાવી ભુજો ભુજો કરી ખમાવું છું. (તિખુત્તોનો પાઠ ત્રણ વખત કહેવો.)

ત્રીજાં ખામણાં.

ત્રીજાં ખામણાં પંચમહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે જયવંતા કેવળી ભગવાન બિરાજે છે, તે જઘન્ય બે ક્રોડ કેવળી, ઉત્કૃષ્ટા નવ ક્રોડ કેવળી, તે સ્વામી કેવા છે ? મારા તમારા મનની વાત જાણી દેખી રહ્યા છે, ઘટઘટની વાત જાણી દેખી રહ્યા છે, સમય સમયની વાત જાણી દેખી રહ્યા છે, ચઉદ રાજલોક હસ્તઆમલકવત્ જાણી દેખી રહ્યા છે, અનંત જ્ઞાન છે, અનંત દર્શન છે, અનંત ચારીત્ર છે, અનંત તપ છે, અનંત વીરજ છે, અનંત ધીરજ છે, ષટ ગુણે કરી સહિત છે, ચાર કર્મ ઘનઘાતીયાં ક્ષય કર્યાં છે, ચાર કર્મ પાતળાં પાડયાં છે, મુક્તિ જવા કામી થકા છે, ભવ્ય જીવના સંદેહ ભાંગે છે, સજોગી, સશરીરી, કેવળજ્ઞાની, કેવળદર્શની છે. જથાખ્યાત ચારીત્રના ધરણહાર છે, ક્ષાયક સમકિત, શુકલલેશ્યા, શુભધ્યાન, શુભજોગ, પંડિતવીરજ એ આદી અનંત ગુણે કરી સહિત છે. ધન્ય તે સ્વામી ગામનગર રાંયહાણી, જ્યાં જ્યાં સ્વામી દેશના દેતા થકા વિચરતા હશે ત્યાં રાઈસર, તલવર, માડંબી, કોડંબી, શેઠ, સેનાપતિ, ગાથાપતિ સ્વામીની દેશના સાંભળી કર્ણ પવિત્ર કરતા હશે, અશનાદિક ચઉદ પ્રકારનું દાન દઈ કર પવિત્ર કરતા હશે, તેને ધન્ય છે, સ્વામિનાથ તમે પંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે બિરાજોછો. હું અપરાધી, દીન,

કિંકર, ગુણહીન અહીં બેઠો છું. તમારા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ સંબંધી અવિનય, આશાતના, અભક્તિ, અપરાધ, કર્યો હોય તો મન વચન, કાયાએ કરી હાથ જોડી મસ્તક નમાવી ભુજો ભુજો કરી ખમાવું છું. (તિખુત્તોનો પાઠ ત્રણવાર કહેવો).

ચોથાં ખામણાં.

ચોથાં ખામણાં ગણધરજી, આચાર્યજી, ઉપાધ્યાયજીને કરૂં છું. ગણધરજી બાવન ગુણે કરી સહિત છે, આચાર્યજી છત્રીસ ગુણે કરી સહિત છે, ઉપાધ્યાયજી પચીશ ગુણે કરી સહિત છે. મારા તમારા ધર્મગુરૂ, ધર્મ આચાર્ય, ધર્મ ઉપદેશના દાતાર, મહા-પુરૂષ, પંડિતરાજ, મુનિરાજ, ગીતાર્થ, બહુસૂત્રી, સૂત્રસિદ્ધાંતના પારગામી, તરણ તારણ, તારણીનાવસમાન, સફરી જહાજ સમાન, કલ્પવૃક્ષ સમાન, જિનશાસનના શણગાર, ધર્મના નાયક, સંઘના મુખી, સંઘના નાયક એવી અનેક ઉપમાએ કરી બિરાજમાન પુજ્યજી સાહેબજી શ્રી (જે હોય તેનાં નામ બોલવાં).

સ્વામી આદી દેઈને સાધુ સાધ્વી આલોઇ, પડિક્કમી, નિન્દી, નિસલ્લ થઈ પ્રાયે, દેવગતિએ પધાર્યા છે તેમનો ઘણો ઉપકાર છે. આજ વર્તમાનકાળે, તરણ તારણ, તારણીનાવ સમાન, રત્નચિંતામણી સમાન, પાર્શ્વમણિ સમાન, જિનશાસનના શણ-ગાર, સર્વે સાધુજીને ગુણે કરી બિરાજમાન પૂજ્યજી સાહેબજી શ્રી (જે હોય તેનાં નામ લેવાં).

સ્વામી આદિ દઈને સાધુ સાધ્વી વિચરે છે તે સ્વામી કેવા છે ? પંચ મહાવ્રતના પાલનહાર, પાંચ સુમતિએ સુમતા, ત્રણ ગુપ્તિ એ ગુપ્તા, છકાયના પીયર, છકાયના નાથ, સાત ભયના ટાલણહાર, આઠ મદના ગાલણહાર, નવ વાડવિશુદ્ધ બ્રહ્મચર્યના પાલણહાર, દશવિધ જતિધર્મના અજવાળિક છે, બાર ભેદે તપ-સ્યાના કરણહાર છે, સત્તર ભેદે સંજમના ધરણહાર છે, બાવીસ પરિસહના જીતણહાર છે, સત્તાવીશ સાધુના ગુણે કરી સહિત છે, બેતાળીશ સુડતાળીશ તથા છન્નુ દોષ રહિત આહાર પાણીના લહેણહાર છે; બાવન અનાચરણના ટાળણહાર છે; સચેતના ત્યાગી,

અચેતના ભોગી, કંચનકામનીના ત્યાગી, માયા મમતાના ત્યાગી, સમતાના સાગર, દયાના આગર આદિ અનેક ગુણે કરી સહિત છે, ધન્ય મહારાજ તમે ગામ, નગર, પુરપાટણને વિષે બિરાજો છો, હું અપરાધી દીન કિંકર ગુણહિન અહીં બેઠો છું, તમારા જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર તપ સંબંધી અવિનય, આશાતના, અભક્તિ, અપરાધ કર્યો હોય તો મન, વચન, કાયાએ કરી હાથ જોડી ભુજો ભુજો કરી ખમાવું છું. (તીખુત્તોનો પાઠ ત્રણવાર કહેવો).

પાંચમાં ખામણાં.

પાંચમાં ખામણાં પાંચ ભરત, પાંચ ઈરવત ને પાંચ મહાવિદેહ, અઢી દ્વીપક્ષેત્રને વિષે જે સાધુ સાધવી બીરાજે છે તે જઘન્ય હોય તો બે હજાર ક્રોડ સાધુ સાધ્વી, ઉત્કૃષ્ટા હોય તો નવહજાર ક્રોડ સાધુ સાધ્વી, તેમને મારી સમય સમયની વંદણા હોજો. તે સ્વામી કેવા છે ? પંચ મહાવ્રતના પાલણહાર છે. પાંચ સુમતિએ સુમતા, ત્રણ ગુપ્તિએ ગુપ્તા, છ કાયના પીયર, છ કાયના નાથ, સાત ભયના ટાળણહાર, આઠ મદના ગાળણહાર, નવ વાડ વિશુદ્ધ, બ્રહ્મચર્યના પાલણહાર છે; દશવિધ જતી ધર્મના અજવાલિક છે, બાર ભેદે તપસ્યાના કરણહાર છે. સત્તર ભેદે સંજમના ધરણહાર છે, બાવીશ પરીસહના જીતણનાર છે, સત્તાવીશ સાધુજીના ગુણે કરી સહિત છે; બેતાલીશ, સુડતાલીશ તથા છન્નુ દોષ રહિત આહાર પાણીના લેહેણહાર છે, બાવન અનાચરણના ટાળણહાર છે, સચેતના ત્યાગી, અચેતના ભોગી, કંચન કામનીના ત્યાગી, માયા મમતાના ત્યાગી, સમતાના સાગર, દયાના આગર, આદિ અનેક ગુણે કરી સહિત છે. ધન્ય મહારાજ તમે ગામ, નગર, પુરપાટણને વિષે બિરાજો છો. હું અપરાધી, દીન કિંકર, ગુણહીન અહીં બેઠો છું. તમારા જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર તપ સંબંધી અવિનય, આસાતના, અભક્તિ, અપરાધ કર્યો હોય તો મન વચન, કાયાએ કરી હાથ જોડી મસ્તક નમાવી ભુજો ભુજો કરી ખમાવું છું. (સાધુને ખમાવવા) તિખુત્તાનો પાઠ ત્રણવાર કહેવો).

છઠ્ઠાં ખાંમણાં.

છઠ્ઠાં ખામણાં અઢી દ્વીપમાંહી સંખ્યાતા, અઢીદ્વીપ બહાર અસંખ્યાતા, શ્રાવક શ્રાવીકાને કરૂં છું. તે શ્રાવકજી કેવા છે, હુંથી, તમથી, દાને, શીયળે, તપે, ભાવે, ગુણે કરી અધિક છે. બે વખત આવશ્યકપ્રતિક્રમણના કરનાર છે. મહિનામાં છ પોષાના કરનાર છે, સમકિત સહિત બાર વ્રતધારી, અગ્યાર પડીમાના સેવણુહાર છે, જીવ અજીવ આદિ નવતત્વના જાણનાર છે, ત્રણ* મનોરથના ચિંતવનાર છે, એકવીશ શ્રાવકને ગુણે કરી સહિત છે, દુબળા પાતળા જીવની દયાના જાણનાર છે, પરધન પથ્થર બરોબર લેખે છે, પરસ્ત્રી માતા બેન બરાબર લેખે છે, દયા ધર્મી, પ્રિય ધર્મી, દેવતાના ડગાવ્યા ડગે નહિ એવા છે, ધર્મનો રંગ હાડહાડની મીંજાયે લાગ્યો છે એવા શ્રાવક શ્રાવિકા, સંવર, પોષા, પ્રતિક્રમણમાં બિરાજતા હશે તેને આજના દિવસ સંબંધી અવિનય, આસાતના કરી હોય તો ભુજો ભુજો કરી ખમાવું છું.

સાધુ સાધ્વીને વાંદું છું, શ્રાવક શ્રાવિકાને ખમાવું છું, સમકિતદષ્ટિ જીવને ખમાવું છું, ઉપકારી બાઈ ભાઇને ખમાવું છું, ચોરાશી લક્ષ જીવાજોનીના જીવને ખમાવું છું, સાત લાખ પૃથ્વી-કાય, સાત લાખ અપકાય, સાત લાખ તેઉકાય, સાત લાખ વાઉકાય, દશ લાખ પ્રત્યેક વનસ્પતિકાય, ચઉદ લાખ સાધારણ વંનસ્પંતિકાય, બેલાખ બેઇંદ્રિય, બેલાખ તેઇંદ્રિય, બેલાખ ચોરં-દ્રિય, ચાર લાખ નારકી, ચાર લાખ દેવતા, ચાર લાખ તિર્યંચ પંચેદ્રિ, ચઉદ લાખ મનુષ્યની જાતિ, એ ચોરાશી લક્ષ જીવા-જોનીના જીવને, હાલતાં ચાલતાં, ઉઠતાં બેસતાં, જાણતાં અજા-ણતાં, હણ્યા હોય, હણાવ્યા હોય, છેદ્યા હોય, ભેદ્યા હોય, પરિતાપના કીલામના ઉપજાવી હોય તો અનંતાસિદ્ધ કેવળીની સાખે મિચ્છામિદુક્કડં.

ખામેમિ—ખમાવું છઉં. **સવેજીવા**—સર્વજીવને. **સવેજીવાવી**—સર્વ જીવ. **ખમંતુમે**—માહારો અપરાધ ક્ષમા કરજો. **મિતિ**—મિત્રાઇ છે.

---

૧ ક્યારે પરિગ્રહ છાંડીશ. ૨ ક્યારે દીક્ષા લઇશ. ૩ ક્યારે સંથારો કરીશ.

મે--મ્હારે **સવ્વભૂએસુ**--સર્વે જીવ સાથે. **વેર**--વેર દુશ્મનાઇ. **મઝં**--મ્હારે. **નકેણઇ**--કોઇ સાથે નથી. **એવમહં**--એ પ્રકારે હું. **આલોઇયં**-કહું છઊં. **નિંદિયં**--નિંદા કરૂં છું. ખોટું કીધું તેની. **ગરિહિયં**--ગરહા કરૂં છું. **દુગંછિયં**--ખોટું કીધું એમ કહું છું. **સવં**--સર્વે પાપ, **તિવિહેણ** ત્રણ પ્રકારે મન વચન કાયાએ કરી. **પડિકંતો**--પ્રાયશ્ચિત્ત કરૂં છું. **વંદામિ**-નમસ્કાર કરૂં છું. **જિણચઉવીસં**--ચોવીશ જિન તીર્થંકરને.

અતીચાર આલોવ્યા, પડિકમ્યા, નિંધા, નિશલ્ય થયા, વિશેષે વિશે અરિહંત, સિધ્ધ, કેવળી, ગણધર, આચાર્યજી, ઉપાધ્યાયજી, સાધુ, સાધ્વી, ગુરૂ આદિને ભુજ્જો ભુજ્જો કરી ખમાવ્યા છે.

(આ ઠેકાણે "ઇચ્છામિ ખમાસમણો" એ વખત પૂરૂં કહેવું).

એમ દિવસ રાત, પખ્ખી, ચૌમાસી, અને સંવત્સરી સંબંધી, મૂલગુણ ઉત્તરગુણ, દ્રવ્યે, ભાવે, નિશ્ચય, વ્યવહારે. સામાન્યપણે, વિશેષપણે, રમણપણે, ઓછું અધીક, વિપરીત સ્થાપ્યું હોય, માન્યું હોય, પરૂપ્યું હોય અજાણપણે,સંશયપણે, અવર્તાપણે ઓઘસંજ્ઞાએ, ગાડરીયા પ્રવાહપણે, અણસમજણપણે, આચર્યું હોય, ઇચ્છા, વાંછા, મૂર્છાભાવે જે શુભ અને શુદ્ધ આચરણ-કરણી અસાર કરી હોય, તુચ્છ કરી હોય, ગુમાવી હોય, સંસાર વૃદ્ધિ કારણે જીવને જોડયા હોય, તે મારાં પૂર્વનાં આકર્ષણ સુદ્ધાંત, મારાં સર્વે પાપ પ્રરૂપ સાવધ મિથ્યા-નિષ્ફળ હોજો, એણી રીતે દિવસ અને રાત સંબંધી અતિચારના દોષ પડિકમણું કરીને આલોયણ, નિંદીયણ, કરીને પૂજનિક, અર્ચનિક, વંદનિક, જીવને ભક્તિસહિત, વંદણા કરીને સર્વ પ્રાણ જીવ ભૂતને ખમત ખામણા કરીને ચિત્ત ઉપશાંત કરીને, વિરૂદ્ધ ભાવ મટાડીને નિજભાવ રિદ્ધિ સંભાળીને, અસત્યપણું, ભ્રાંતિપણું, ડોલપણું, ભેળસંભેળપણું, નિરાકરણ કરીને, મૂળગુણ, ઉત્તરગુણના પચખાણની તજવીજ કરીને, વ્રતનાં છિદ્રો રોકીને, આશ્રવ રૂંધીને, કષાયપણું ટાળીને, વિશુદ્ધપણું કરવાને હવે શરીરની મમતા કાંઇક ત્યાગ કરવારૂપ, કાંઇક વોસરવારૂપ, પાંચે આવસ્યક અતિચાર વિશુદ્ધ નિમિત્તે, અશરીરી, અજોગી પદ આત્માનું સંભાળીને દેહ મૂર્છા ત્યાગ કરવારૂપ, પ્રાયશ્ચિત્ત વ્યવહારરૂપ પાંચમો આવસ્યક કરવો

સામાયિક ૧, ચોવીસથ્થો [લોગસ] ૨, વંદણા ૩, પડિકમણું ૪ એ ચાર આવસ્યક પૂરા થયા ને પાંચમા આવસ્યકની આજ્ઞા લેવી.

પાંચમો આવશ્યક.

દેવસી--દિવસ સંબંધી. **પ્રાયશ્ચિત**--પાપ. **વિશુદ્ધનાઅર્થે**-ચોખ કરવા માટે. **કરેમિ**--હું કરૂં છું. **કાઉસ્સગં**--સ્થિર કાયા રાખવાનું.

(આ ઠેકાણે નવકાર, કરેમિ ભંતે, ઇચ્છામિઠામિ કાઉસગ્ગં તથા તસ્સઉત્તરિના પાઠ કહીને લોગસ્સ ચારનો અથવા ધર્મધ્યાનનો કાઉસગ્ગ નિત્ય પ્રત્યે કરવો, પખી પડિક્રમણે બાર લોગસ્સનો, ચઉમાસી પડિક્રમણે વીશ લોગસ્સનો અને સંવત્સરી પડિક્રમણે ચાળીશ લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ કરવો. અંતે એક નવકાર કહી કાઉસગ્ગ પાળવો (લોગસ્સ એક સંપૂર્ણ બોલવો).

(આ ઠેકાણે ઇચ્છામિ ખમાસમણો બે વખત કહેવું).

સામાયક ૧, ચોવીસંથ્થો ૨, વંદણા ૩, પડિકમણું ૪, કાઉસગ્ગ ૫, એ પાંચ આવસ્યક પૂરાં થયાં. એ પાંચ આવસ્યક ચાર તીર્થને અવસ્યમેવ કરવા રૂપ અતીત કાલનું દુષ્કૃત્ય, આલોચી, પડિકમી, નિંદી, ગ્રહણ કરી, વર્ત્તમાન કાળનો આશ્રવ રૂંધી, સંવર કરીને, હવે આગમીયા કાલસંબંધી, અનાદિ કાલની આહાર લેવા રૂપ આત્માને પુદગળ, મૂર્છા, સંજ્ઞા, અભિલાષા ઘણી છે, તે મોટું કલંક છે અને અણહારી, નિરાશી, નિરાલંબી, નિઃકલંકી, નિરાશ્રવી, નિઃસંગી, નિર્મળ, નિર્વંચ્છક, અકળ, અગમ્ય, અગોચર, અગાધ સુલક્ષણાપણું, આત્માનું આવરણ, તેને નિવારણ કરવા સાધન કરણરૂપ, પચખાણ યથાશકિત, ચઉવિધ આહાર ત્યાગરૂપ, પચખાણ કરણરૂપ છઠ્ઠો આવસ્યક કરવો.

છઠ્ઠો આવશ્યક.

" ધારણા પ્રમાણે ચૌવીહારનાં પચખાણ કરવા, તે નીચે મુજબ "

ચઉવિહંપિઆહારં--ચાર પ્રકારના આહાર. **અસણં**—અન્ન. **પાણં**—પાણી. **ખાઇમં**--મેવાદિક. **સાઇમં**--મુખવાસ. **અન્નથણાભોગેણં**—અજાણતાં મુખમાં કાંઇ વસ્તુ ઘલાઇ જાય તેની માફી. **સહસ્સાગારેણં**—બળાત્કારે મોઢામાં કાંઇ નાંખે તેની માફી. **વોસિરામિ**—તજું છું.

સામાયક ૧, ચોવીસંથ્થો ૨, વંદણાં ૩, પડિકમણું ૪, કાઉસગ્ગ ૫, ને પચખાણ ૬, તેને વિષે વીતરાગદેવની આજ્ઞામાં કાનો, માત્રા, મીંડી, પદ, અક્ષર, ગાથા, સૂત્ર, ઓછું અધિક, વિપરીત કહેવાણું હોય ને જાણતાં અજાણતાં કોઇ દોષ લાગ્યો હોય તે મિચ્છામિદુક્કડં.

મિથ્યાત્વનું પડિકમણું, અવ્રતનું પડિકમણું, કષાયનું પડિકમણું, પ્રમાદનું પડિકમણું, અશુભજોગનું પડિકમણું, બ્યાશી બોલનું પડિકમણું, એ પ્રતિક્રમણવિષે અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિ-

ચાર અણાચાર, જાણતાં અજાણતાં કાંઈ દોષ લાગ્યો હોય તો મિચ્છામિદુક્કડં.

ગયા કાળનું પડિક્કમણું, વર્તમાનકાળના સંવર, આવતા કાળના પચખાણ; કરેમિ મંગલં, મહામંગલં, થયથુઈમંગલં, ઈહાં ત્રણ નમોથુણાં કહેવાં.

પ્રતિક્રમણમાં લાગતા દોષના ૧૨૪ પ્રકાર.

નવાણું અતિચારમાંથી જ્ઞાનના ૧૪ અતિચાર વરજીને બાકીના ૮૫ રહ્યા તે તથા જ્ઞાનના ૮ આચાર તે—૧ બત્રીશ અસઝાય ટાળી વખતસર ભણવું, ૨ વિનય સહિત ભણવું, ૩ જ્ઞાનનો સત્કાર કરી ભણવું, ૪ ઉપધ્યાન સહિત ભણવું (સૂત્ર ભણવાને માટે જે જે તપ કરવું કહ્યું છે તે તે કરીને), ૫ ઉપકારીનો ગુણ ભુલવો નહિ, ૬ શુદ્ધ ઉચ્ચાર સહિત ભણવું, ૭ અર્થ સહિત ભણવું, ૮ પાઠ, અર્થ વગેરે શુદ્ધ ભણવું. તથા સમકિતના ૮ આચાર તે-૧ જૈનમતને વિષે શંકા ન રાખવી, ૨ અન્યમતની વાંચ્છના ન કરવી, ૩ કરણીના ફળનો સંદેહ ન રાખવો, ૪ અન્યમતનો આડંબર દેખી મુંઝાવું નહિ, ૫ ઉપકારીના ગુણ દીપાવવા, ૬ સમકિતથી પડતા જીવને સ્થિર કરવા, ૭ ચારે તીર્થની વાચ્છલતા કરવી, ૮ જૈનમાર્ગનો મહિમા નિરવદ્યપણે પ્રકાશવો. તથા ચારિત્રના ૮ આચાર તે-૩ ગુપ્તિ અને ૫ સુમતિ એટલે ૧૦૯ તથા બાર અવ્રત તે-પં મહાવ્રત, ૫ ઈંદ્રિયો, ૧ રાત્રીભોજન ૧ મન એ ૧૨ તથા વિર્યના ૩ આચાર તે ધર્મકાર્યમાં બળ ગોપાવવું નહિ, ૨ ધર્મ કાર્ય ઉપયોગ સહિત કરવું, ૩ યથાશક્તિ ક્રિયાઅનુષ્ઠાન કરવું એ મળી કુલ ૧૨૪ પ્રકાર થયા.

આવશ્યક (પ્રતિક્રમણ) વિષે ખુલાસો.

ખરી રીતે જોતાં વીતરાગભાષિત ધર્મ, તેનું મૂળ અને તેનો મોટો આધાર આવશ્યક સૂત્ર ઉપર રહેલ છે. આવશ્યક સૂત્રવિષે અનેક જૂદા જૂદા મત મતાંતર છે. કોઇ કહે છે કે આવશ્યક મૂળ સંપૂર્ણ છે અને કોઇ કહે છે કે વિચ્છેદ ગયું છે. પણ તેનાં કરતાં તદ્દન જૂદી વાત છે. આજ વીતરાગ ભાષિત મૂળ આવશ્યક સંપૂર્ણ નથી. કારણ કે ચોરાશી ગચ્છનાં આવશ્યક જૂદા જૂદા છે. જો મૂળ સંપૂર્ણ હોત તો બધા ગચ્છનું એક સરખું હોત. તેમ નથી, તેથી નક્કી થાય છે કે મૂળ સંપૂર્ણ નથી પણ થોડું ઘણું હાલ જે પ્રવર્તે છે તે સૂત્રાનુસારે પાંચમા આરાના છેડાસુધી રહેવાનું છે.

સાધુ સાધ્વી શ્રાવક અને શ્રાવિકાને આવશ્યક અવશ્ય કરીને કરવાનો નિત્ય નિયમ છે તેથી આવશ્યક સૂત્ર વિચ્છેદ ગયાનું જેઓ કહે છે તે કોઇ પણ રીતે ખરૂં નથી.

જે આવશ્યક સૂત્ર પોતપોતાના ગચ્છમાં જૂદી જૂદી રીતે પ્રવર્તે છે તેનું કારણ કે આવશ્યક સંપૂર્ણ રહ્યું નથી, તેમ સર્વથા વિચ્છેદ ગયું નથી, પણ ત્રુટક થઇ ગયેલ છે. તેથી સૌ સૌએ પોતાના બુદ્ધિબળથી જોઇએ તેટલું નવું વધારી મિશ્રણ કરેલું છે.

આવશ્યક સૂત્રનું નામ અનુયોગદ્વાર અને નંદીસૂત્રમાં છે અને તે વ્યતિરિક્ત છે. કાલિક કે ઉત્કાલિક નથી. આવશ્યકનું બીજું નામ પ્રતિક્રમણ છે કારણ કે ચોથા અધ્યયનનું નામ પ્રતિક્રમણ છે અને સૂત્રમાં ઘણે ઠેકાણે **સપડિક્કમણં ધમ્મં, ઉપસંપજિતાણં, વિહરઇ** આ પાઠ છે. એ રીતે આવશ્યકનું બીજું નામ પ્રતિક્રમણ છે.

શ્રી પ્રતિક્રમણ સુત્ર સમાપ્ત.

ધર્મ-ધ્યાનનો કાઉસગ્ગ.

શેકંત—શુંતે. **ધમ્મેઝાણે**—ધર્મધ્યાન. **ચઉવીહે**-ચારજાતના. **ચઉપડીયારે**-ચારચાર પડભેદ છે. **પનંતે**—પરૂપ્યા. **તંજહા**—તે આ પ્રમાણે. **આણા વિજયે**—આજ્ઞાનો વિચાર કરવો. **આવાય વિજયે**—દુઃખનો વિચાર કરવો. **વિવાગ વિજયે**—સુખ ને દુઃખ શાથી ભોગવે છે તેનો વિચાર કરવો. **સંઠાણ વિજયે**—લોકના આકારનો વિચાર કરવો. **ધમ્મસણંઝાણસ**—ધર્મ ધ્યાનના. **ચત્તારી લખણા**—ચાર લક્ષણ. **પન્નતા તંજહા**—આ પ્રમાણે કહ્યા. **આણારૂઇ**—ધર્મ આજ્ઞાની રૂચિ. **નિસગરૂઇ**—વીતરાગ દેવે પરૂપ્યું તેના ઉપર શ્રદ્ધા આણવાની રૂચિ. **ઉવયેસરૂઇ**—ઉપદેશની રૂચિ. **સૂત્તરૂઈ**—સૂત્ર સિદ્ધાંતની રૂચિ. **ધમ્મસણઝાણસ**-ધર્મ ધ્યાનના. **ચત્તારી આલંબણા**—ચાર પ્રકારના આધાર. **પન્નંતા તંજહા**—તે આ પ્રમાણે કહ્યા. **વાયણા**—વાંચવું. **પુછણા**—પુછવું. **પરિયટણા**—શીખેલું સંભાળવું. **ધમ્મકહા**—ધર્મકથા કરવી. **ધમ્મસણઝાણસ**—ધર્મ ધ્યાનના. **ચત્તારી અણુંપેહા**—ચાર પ્રકારનો વિચાર. **પન્નંતા તંજહા**—તે આ પ્રમાણે કહ્યા. **એગચાણું પેહા**—એકલાપણાનો વિચાર, જીવ એકલો આવ્યો ને એકલો જશે તેનો વિચાર કરવો. **અણીચાણું પેહા**—અનિત્યપણાનો વિચાર કરવો, સંસાર અનિત્ય છે કોઇ કોઇનું નથી એવો વિચાર. **અસરણાણું પેહા**—અશરણપણાનો વિચાર;

સંસારમાં કોઇ કોઇને ત્રાણ શરણ નથી એવો વિચાર કરવો. **સંસારાણું પેહા**–સંસાર વિષે વિચાર, સંસાર કેવો અસ્થિર છે તે વિષે વિચાર કરવો તે.

એ ધર્મધ્યાનનો સૂત્રપાઠ કહ્યો હવે તેનો અર્થ કહે છે.

ધર્મધ્યાનના પહેલા ચાર ભેદ—૧ આણાવિજયે, ૨ આવાયવિજયે, ૩ વિવાગવિજયે, ૪ સંઠાણવિજયે.

પહેલો ભેદ—આણાવિજયે કહેતાં વીતરાગ દેવની આજ્ઞાનો વિચાર ચિંતવવો તે. વીતરાગદેવની આજ્ઞા એવી છે કે સમકિત સહિત શ્રાવકના બાર વ્રત અને અગીઆર પડિમા તથા સાધુનાં પંચ મહાવ્રત ને બાર ભીખુની પડિમા, શુભધ્યાન, શુભજોગ, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, છકાય જીવની રક્ષાએ વીતરાગની આજ્ઞા આરાધવી, તેમાં સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કરવો. ચતુર્વિધ તિર્થના ગુણ કીર્તન કરવાં એ ધર્મધ્યાનનો પેહેલો ભેદ કહ્યો.

બીજો ભેદ—આવાયવિજયે કહેતાં, જીવ સંસારનાં દુઃખ શાથી ભોગવે છે, તેનો વિચાર ચિંતવવો. તેનો વિચાર એ કે મિથ્યાત્વ, અવ્રત, પ્રમાદ, કષાય, અશુભ જોગ, અઢાર પાપસ્થાનક છકાયજીવની હિંસા. એથી જીવ દુઃખ પામે છે. એવું દુઃખનું કારણ જાણી, એવો આશ્રવ મારગ છાંડી, સંવર મારગ આદરવો; જેથી જીવ દુઃખ ન પામે. એ ધર્મધ્યાનનો બીજો ભેદ કહ્યો.

ત્રીજો ભેદ—વિવાગવિજયે કહેતાં જીવ જે સુખ દુઃખ ભોગવે છે તે શાથકી ? તેનો વિચાર ચિંતવવો. તેનો વિચાર એ કે જીવે જેવે રસે કરી પૂર્વે જેવાં શુભાશુભ જ્ઞાનાવરણી આદિ આઠ કર્મ ઉપાર્જ્યાં છે, તે શુભાશુભ કર્મના ઉદયથી જીવ તે પ્રમાણે સુખ દુઃખ અનુભવે છે. તે અનુભવતાં થકાં કોઈ ઉપર રાગ દ્વેષ ન આણીએ, સમતાભાવ આણી, મન વચન કાયાના શુભ જોગ સહિત, જૈનધર્મને વિષે પ્રવર્તિએ; જેમ નિરાબાધ પરમ સુખને પામીએ. એ ધર્મધ્યાનનો ત્રીજો ભેદ કહ્યો.

ચોથો ભેદ—સંઠાણવિજયે કહેતાં ત્રણ લોકના આકારનું સ્વરૂપ સુપઈઠીકને આકારે છે. લોક જીવ અજીવે કરી સંપૂર્ણ ભર્યો છે. અસંખ્યાતા જોજનની ક્રોડાક્રોડ ત્રિછો લોક છે, ત્યાં

અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર છે, તથા અસંખ્યાતા વાણુવ્યંતરનાં નગર છે, તથા અસંખ્યાતા જ્યોતિષીનાં વિમાન છે, તથા અસંખ્યાતી રાજધાની છે. તેને મધ્યભાગે અઢી દ્વીપ છે તેમાં જઘન્ય તીર્થંકર વીશ, ને ઉત્કૃષ્ટા એકસો સાઠ હોય તથા જઘન્ય બે ક્રોડ ને ઉત્કૃષ્ટા નવ ક્રોડ કેવળી હોય, તથા જઘન્ય બે હજાર ક્રોડ ને ઉત્કૃષ્ટા નવ હજાર ક્રોડ સાધુ સાધવી હોય, તેને તીખુતો આયાહિણં, પયાહિણં, વંદામી, નમંસામિ, સકારેમિ,સમાણેમિ, કલ્લાણં, મંગલં, દેવયં, ચેઈયં, પજુવાસામિ; તથા ત્રિછાલોકમાંહે અસંખ્યાતા શ્રાવક શ્રાવિકા છે, તેના ગુણગ્રામ કરવા. તે ત્રિછા લોકથકી અસંખ્યાત ગુણો અધિક ઉર્ધ્વલોક છે, ત્યાં બાર દેવલોક, નવ ગ્રૈવેયક, પાંચ અનુત્તર વિમાન છે, તે સર્વેમાં મળી ચોરાશી લાખ, સતાણું હજાર, ત્રેવીશ વિમાન છે. તથા તે ઉપર સિદ્ધ શિલા છે, ત્યાં શ્રી સિદ્ધભગવંતજી નિરંજન નિરાકાર બિરાજે છે, તેને તીખુત્તોથી જાવ પજુવાસામી સુધી કહેવું. તે ઉર્ધ્વલોક થકી કાંઈક વિશેષ અધિક અધોલોક છે, ત્યાં સાત નરકના ચોરાશી લાખ નરકાવાસ છે, સાતક્રોડ બહોતેર લાખ, ભવનપતિના ભવન છે. એવાં ત્રણ લોકનાં સર્વ સ્થાનક સમકિત કરણી વિના સર્વ જીવે અનંતી અનંતી વાર જન્મ મરણે કરી ફરસી મુકયાં છે. એમ જાણી સમકિત સહિત સૂત્ર અને ચારિત્ર ધર્મની આરાધના કરવી. જેમ અજર અમર નિરાબાધ પરમ સુખને પામીએ. એ ધર્મધ્યાનનો ચોથો ભેદ કહ્યો. ઈતિ ધર્મધ્યાનનો કાઉસગ્ગ સંપુર્ણ.

દશમું વ્રત તથા અગ્યારમું વ્રત આદરવાની વિધિ.

જેને દશમું વ્રત તથા અગ્યારમું વ્રત આદરવું હોય તેને પ્રથમ વસ્ત્ર તથા રજોહરણ તથા ગોછાનું પડિલેહણ કરવું, પછી નવકારથી તસ્સઉત્તરીના પાઠ સુધી ભણીને ઈરીયાવહિનો કાઉસગ કરવો, પછી લોગસ્સ કહીને ગુર્વાદિકને વંદણા કરવી. પછી ગુરૂને કહેવું કે મને ૧૦ મું વ્રત અથવા પોષો કરાવો. તિવારે ગુરૂ વ્રત અદરાવે, તે ગુરૂનો જોગ ન હોય તો પોતાની મેળે પચ્ચખે પછી નમોથુણં ગણવાં.

જેણે સામાયક અથવા દેસાવગાસિક તથા પૌષધવ્રત કર્યું હોય ને તેમાં લઘુનિત તથા વડિનિત કરવાનું કારણ પડે તિવારે પરઠવવા જાતાં બારણામાં " આવસહિ " કહેવું પછી જઈને જોવું અને સક્રેંદ્રની આજ્ઞા માગવી પછી જોઇને " અણુજાણહ " કહીને જતનાયે પરઠવવું. પરઠવિને " વોસિરેહ વોસિરેહ " કહેવું વળતાં બારણામાં " નિસહિ " કહેવું પછી તેની ઇરિયાવહિયા પડિક્કમવી.

એ ત્રણે વ્રતમાં નિદ્રા કરી હોય તો તેના નિવારણ કારણે ૪ લોગસ્સ ને ૧ ઈચ્છામિ પડિક્કમિઉં પગામ સિજ્જાએ ઈત્યાદિક પ્રથમ સૂત્રનો કાઉસગ્ગ કરવો.

દશમું તથા અગ્યારમું વ્રત લીધું હોય તેને પાળવાની વિધિ—પ્રથમ ઇરિયાવહિયા કરવી પછી જે વ્રત લીધું તેના અતિચાર કહેવા શેષવિધિ સામાયક પાળવાની રીતીએ જાણવી ઇતિ.

પોષાના અઢાર દોષ.

નીચે લખ્યા અઢાર દોષ ટાળી પોષધવ્રત કરવું.

પોષો કરવાને આગલે દિવસે—૧ શરીરની શોભા સારૂ હજામત કરાવવી નહીં, નખ ઉતરાવવા નહીં અને નાહાવું નહીં. ૨ બ્રહ્મચર્યવૃત પાળવું. ૩ સરસ અહાર કરવો નહીં. ૪ વસ્ત્ર ધોવડાવવાં નહી. ૫ આભૂષણ પહેરવાં નહીં. ૬ વધારે પડતું ખાવું નહીં, એ ૬ આગલે દિવસે ટાળવા. અવર્તીની વૈયાવચ્ચ કરવી નહીં. ૮ શરીરની સુશ્રુષા કરવી નહીં. ૯ મેલ ઉતારવો નહીં. ૧૦ ઘણી નિદ્રા કરવી નહીં. ૧૧ પુંજ્યાવગર ખણવું નહીં. ૧૨ ચાર વિકથા કરવી નહીં. ૧૩ પરનિંદા કરવી નહીં. ૧૪ સંસારી બાબતની ચરચા કરવી નહીં. ૧૫ અંગ-ઉપાંગ નીરખવાં નહીં. ૧૬ સંસારની વાતો કરવી નહીં. ૧૭ ખૂલે મોઢે બોલવું નહીં. ૧૮ ભય ઉપજાવવો નહી. ઇતિ.

પંચ પરમેષ્ટીના ૧૦૮ ગુણ અર્થસહિત.

અરિહંતના બાર ગુણ.

૧. જ્યાં જ્યાં ભગવંત સમોસરે ત્યાં ત્યાં ભગવંતના શરીરથી બાર ગુણો ઉંચો અશોકવૃક્ષ થઇ આવે. તેની નીચે બેસીને પ્રભુ દેશના દે.

૨. ભગવંતના સમોસરણમા પાંચે વર્ણનાં અચેત ફૂલોની વૃષ્ટિ કરે. તે ફૂલોનાં બીંટાં નીચે અને મુખ ઉપર રહે.

૩. જ્યારે ભગવંત દેશના દે, ત્યારે ભગવંતનો સ્વર અખંડ પુરાય.

૪. ભગવંતની બન્ને બાજુએ, રત્નજડિત સુવર્ણની ડાંડીવાળાં શ્વેત ચામરો વીંજાય.

૫. ભગવંતને બેસવામાટે, સિંહનારૂપે શોભાયમાન રત્નજડિત સિંહાસન થઇ આવે, તે ઉપર બેસીને પ્રભુ દેશના દે છે.

૬. ભગવંતના મસ્તકના પાછલા ભાગે, સૂર્યથી પણ અધિક પ્રકાશવાળું ભામંડળ થઇ આવે.

૭. ભગવંતના સમોસરણમાં ગર્જારવ શબ્દવાળી ભેરી વાગે.

૮. ભગવંતના મસ્તક ઉપર અતિશય ઉજ્વળ એવાં ત્રણ છત્રો થઇ આવે.

૯. જ્યાં જ્યાં ભગવંત વિચરે, ત્યાં ત્યાં ભગવંતની ચારે બાજુ પચીશ પચીશ જોજન સુધીમાં પ્રાયઃ રોગ, વૈર, ઉંદર, મારી, મરકી, અતિવૃષ્ટિ, અનાવૃષ્ટિ, દુકાલ, પોતાના તથા પરના સૈન્યનો ભય, એટલા વાના થાય નહિ.

૧૦. કેવળજ્ઞાનવડે ભગવંત લોક અને અલોકનું સ્વરૂપ સર્વ પ્રકારે દેખી રહ્યાછે.

૧૧. ભગવંતની રાજા, બળદેવ, વાસુદેવ, ચક્રવર્તી, ભવનપતિ, વાણુવ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક પ્રમુખ ભવ્ય જીવો સેવા - ભક્તિ કરવાની અભિલાષા રાખે છે.

૧૨. ભગવંત એવી વાણીથી દેશના દે છે કે, દેવતા મનુષ્ય અને તિર્યંચ, એ સર્વે પોતપોતાની ભાષામાં સમજી જાય.

સિદ્ધભગવંતના આઠ ગુણ.

૧. જ્ઞાનાવરણીય કર્મ ક્ષય થવાથી સિદ્ધભગવંત લોકાલોકનું સ્વરૂપ જાણે છે.

૨. દર્શનાવરણીય કર્મ ક્ષય થવાથી, લોકાલોકના સ્વરૂપને દેખે છે.

૩. વેદનીય કર્મ ક્ષય થવાથી, અવ્યાબાધપણું એટલે સર્વ પ્રકારની પીડારહિત છે.

૪. મોહનીય કર્મ ક્ષય થવાથી, ક્ષાયિક સમકિતવાન છે.

૫. આઉખા કર્મ ક્ષય થવાથી, અક્ષય સ્થિતિવાન છે.

૬. નામ કર્મ ક્ષય થવાથી અરૂપી, ઉપલક્ષણથી વર્ણ ગંધ રસ અને સ્પર્શથી રહિત છે.

૭. ગોત્ર કર્મ ક્ષય થવાથી અગુરૂ લઘુ અર્થાત્ ઉંચ ગોત્ર અને નીચ ગોત્રથી રહિત છે.

૮. અંતરાય કર્મ ક્ષય થવાથી, અનંત બળવાન છે.

આચાર્યજીના છત્રીશ ગુણ.

૫. શ્રોત્રેંદ્રિય, ચક્ષુઈંદ્રિય, ઘ્રાણેંદ્રિય, રસેંદ્રિય અને સ્પર્શેંદ્રિય એ પાંચ ઈંદ્રિયોને સંવરનાર હોય.

૯. નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર હોય.

૪. ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ ચાર કષાયથી મૂકાયેલા હોય.

૫. પાંચ મહાવ્રતે કરી સહિત.

૫. જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, ચારિત્રાચાર, તપાચાર, અને વીર્યાચાર, એ પાંચ આચાર સહિત હોય.

૫. ઇર્યા, ભાષા, એષણા, આદાનભંડ, મત્ત, નિક્ષેપના અને ઉચ્ચાર પાસવણ ખેલ, જલ, સંઘાણ, પારિઠ્ઠાવણિયા એ પાંચ સુમતિ સહિત હોય.

૩. મન, વચન અને કાયા એ ત્રણ ગુપ્તિ સહિત વર્ત્તનાર હોય.

ઉપાધ્યાયજીના પચ્ચીશ ગુણ.

૧૧. આચારાંગ, સૂયગડાંગ, ઠાણુંગ, સમવાયાંગ, ભગવતી, જ્ઞાતા, ઉપાસક, દશાંગ, અંતગડ, અનુત્તરોવવાઇ, પ્રશ્નવ્યાકરણ અને વિપાક એ અગીઆર અંગ પોતે ભણે અને બીજાને ભણાવે.

૧૨. ઉવવાઈ, રાયપ્પસેણી, જીવાભિગમ, પન્નવણા, જંબુદ્વીપપન્નતિ, ચંદ્રપન્નત્તિ, સૂર્યપન્નતિ, કપ્પિયા, કપ્પવડિંસયા, પુપ્ફિયા, પુપ્ફચુલિયા અને વન્હિદશા; એ બાર ઉપાંગ પોતે ભણે અને બીજાઓને ભણાવે.

૨. ચરણશિત્તરી અને કરણશિત્તરી એ બેઉને શુદ્ધ રીતે પાળે.

સાધુજીના સત્તાવીશ ગુણ.

૬. પંચ મહાવ્રત અને છટ્ઠું રાત્રિભોજન વ્રત પાળે.

૬. પૃથ્વી, અપ, તેઉ, વાઉ, વનસ્પતિ અને ત્રસકાય એ છકાયની રક્ષા કરે.

૬. પાંચઈંદ્રિય અને છટ્ઠો લોભ તેનો નિગ્રહ કરે.

૧. ક્ષમા રાખે.

૧. ભાવ વિશુદ્ધિ ચિત્ત-નિર્મળ રાખે.

૧. બાહ્ય ઉપકરણાદિકનું પડિલેહણ ઉપયોગ સહિત કરે.

૧. સંયમ જોગને વિષે યુક્ત હોય.

૩. મન, વચન અને કાયાને માઠાં કાર્યમાં જતાં રોકી રાખે.

૧. શીતાદિક બાવીશ પરિસહ સહન કરે.

૧. મરણાંત ઉપસર્ગ સહન કરે, પરંતુ ધર્મ મૂકે નહિ.

શ્રાવકના ગુણ.

સમકીતી શ્રાવકનાં લક્ષણ શ્રાદ્ધવિધિ ગ્રંથમાં નીચે જણાવેલા એકવીશ પ્રકારે બતાવેલાં છે.

૧ તુચ્છ પરિણામી ન હોય.
૨ રૂપવંત હોય.
૩ સ્વભાવે સૌમ્ય હોય.
૪ લોકપ્રિય હોય.
૫ ક્રૂર ન હોય.
૬ ભાગ્યવંત હોય.
૭ મૂર્ખ ન હોય.
૮ દાક્ષિણ્યયુક્ત હોય.
૯ લજ્જાવંત હોય.
૧૦ દયાવંત હોય.
૧૧ સમાન દૃષ્ટિ હોય
૧૨ ગુણાનુરાગી હોય.
૧૩ ધર્મકથાકથક હોય.
૧૪ રૂડાં કુટુંબવાળો હોય.
૧૫ દીર્ઘદૃષ્ટિ હોય.
૧૬ ધર્મ, અર્થ તથા કામ વર્ગના વિશેષને જાણનાર હોય.
૧૭ બાપદાદાના માર્ગને અનુસરનાર હોય.
૧૮ વડીલોની મર્યાદા જાળવનાર હોય.
૧૯ કરેલા ઉપકારને જાણનાર હોય.
૨૦ પરજીવનાહિતાર્થનો કરનાર હોય.
૨૧ સર્વ સારાં કાર્યમાં સાવધાન હોય.

સમકીતવંત અને આવા ગુણજ્ઞ શ્રાવકોએ પ્રથમ તો ગૃહસ્થને ઉપયોગી વિદ્યાનો સંગ્રહ કરવો જોઇએ તેમજ પોતાની સંતતિ વિદ્વાન થાય અને તેની વૃત્તિ સ્વધર્મ તરફ વળે તેવા ઉપાયો અને તેવી યોજનાઓ યોજવી જોઈએ. કેમકે વિદ્યાવડે ગૃહસ્થ સર્વસ્વ મેળવી શકે છે અને નિપુણ બને છે. વાસ્તે વિદ્યારૂપ ખેડવડે બુદ્ધિરૂપ પૃથ્વીને અવશ્ય સુધારવી જોઈએ.

અથ શ્રી છ કાયના બોલ.

પ્રથમ છ કાયના નામ કહે છેઃ—

૧ પહેલે બોલે ઈંદીથાવરકાય, ૨ બંભીથાવરકાય, ૩ સપિથાવરકાય, ૪ સુમતિથાવરકાય, ૫ પયાવચથાવરકાય, ૬ જંગમકાય. હવે તેનાં ગોત્ર કહે છે—૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપકાય, ૩ તેઉકાય, ૪ વાઉકાય, ૫ વનસ્પતિકાય, ૬ ત્રસકાય.

(૧). પૃથ્વીકાયના બે ભેદ—સૂક્ષ્મ ને બાદર. સૂક્ષ્મ તે કોને કહીએ, હણ્યા હણાય નહિ, માર્યા મરે નહિ, બાળ્યા બળે નહિ, તે આખા લોકમાં ભર્યા છે પણ આપણી નજરે આવે નહિ, તે તો ફક્ત જ્ઞાનીજ જાણે અને દેખે. બાદર તે કોને કહીયે, આપણી નજરે આવે અથવા ન આવે, હણ્યા હણાય, માર્યા મરે, બાળ્યા બળે, તેને બાદર કહીએ. તેનાં નામ કહે છે—૧ પહેલે બોલે માટી ને મીઠાની જાત, ૨ ખડી ને ખારાની જાત, ૩ કાળમિંઢ મરડીયા પહાણા ને શિલાની જાત, ૪ હિંગળો ને હળતાલની જાત, ૫ ગેરૂ ને ગોપીચંદનની જાત, ૬ રત્ન પરવાળાની જાત, ૭ સોળ જાતનાં રત્ન આદિ લઈને ત્રેંતાળીશ જાતની પૃથ્વીકાય છે તેના એક કકડામાં અસંખ્યાતા જીવ શ્રી ભગવંતે કહ્યા છે. જુવાર તથા પીલુ જેટલી પૃથ્વીકાય લઇએ, તેમાંથી અકેકો જીવ નીકળીને પારેવાં જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોજનનો જંબુદ્વીપ છે તેમાં સમાય નહિ. તેનાં કુળ બાર લાખ ક્રોડ છે. તેનું આઉખું જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટું બાવીશ હજાર વર્ષનું. તેની દવા પાળીયે તો મોક્ષનાં અનંતા સુખ પામીયે.

(૨). અપકાય તે પાણી તેના બે ભેદ—સૂક્ષ્મ ને બાદર. સૂક્ષ્મ તે કોને કહીએ, હણ્યા હણાય નહિ, માર્યા મરે નહિ, બાળ્યા બળે નહિ. તે આખા લોકમાં ભર્યા છે પણ આપણી નજરે આવે નહિ, તેને સૂક્ષ્મ કહીએ.

હવે બાદર પાણીના નામ કહે છે—પહેલે બોલે વરસાદ ને કરાનાં પાણી, ૨ ઝાકળ ને ધુમરનાં પાણી, ૩ કુવા નદી ને તળાવનાં પાણી, ૪ દરિયા ને ઝરણનાં પાણી, ૫ ખારાં ખાટાં પાણી, ૬ મીઠાં મોળાં પાણી એ આદિ લઇને ઘણી જાતનાં પાણી છે. તેના એક બિંદુમાં અસંખ્યાતા જીવ શ્રી ભગવંતે કહ્યા છે, તેમાંથી અકેકો જીવ નીકળીને સરસવના દાણા જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોજનનો જંબુદ્વીપ છે તેમાં સમાય નહિ. તેનાં કુળ સાત લાખ ક્રોડ છે. તેનું આઉખું જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટું સાત હજાર વર્ષનું. તેની દયા પાળીયે તો મોક્ષનાં અનંતાં સુખ પામીએ.

(૩). તેઉકાય તે અગ્નિ તેના બે ભેદ—સૂક્ષ્મ ને બાદર. સૂક્ષ્મ તે કોને કહીએ, હણ્યા હણાય નહિ, માર્યા મરે નહિ, બાળ્યા બળે નહિ તે આખા લોકમાં ભર્યા છે પણ આપણી નજરે આવે નહિ, તેને સૂક્ષ્મ કહીએ.

હવે બાદર અગ્નિનાં નામ કહે છે—૧ પહેલે બોલે ચુલા ને ભઠ્ઠીની અગ્નિ, ૨ ધુમાડી ને તાપણીની અગ્નિ, ૩ ચકમક ને વીજળીની અગ્નિ, ૪ દીવા ને ઉમાડાની અગ્નિ, ૫ ધગધગતા લોઢાં ને અરણીની અગ્નિ, ૬ દાવાનળની અગ્નિ, ૭ નીંભાડાની અગ્નિ, એ આદિ લઇને ઘણી જાતની અગ્નિ છે. તેના એક તણખામાં અસંખ્યાતા જીવ શ્રી ભગવંતે કહ્યાં છે. તેમાંથી અકેકો જીવ નીકળીને ખસખસના દાણા જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોજનનો જંબુદ્વીપ છે તેમાં સમાય નહિ. તેના કુળ ત્રણ લાખ ક્રોડ છે. તેનું આઉખુ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટું ત્રણ અહોરાત્રનું. તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષના અનંતા સુખ પામીએ.

(૪). વાઉકાય તે વાયરો તેના બે ભેદ—સૂક્ષ્મ ને બાદર. સૂક્ષ્મ તે કોને કહીએ, હણ્યા હણાય નહિ, માર્યા મરે નહિ, બાળ્યા બળે નહિં તે આખા લોકમાં ભર્યા છે પણ આપણી નજરે આવે નહિ, તેને સૂક્ષ્મ કહીએ.

હવે બાદર વાયરાનાં નામ કહે છે—૧ પેહેલે બોલે ઉગમણો ને આથમણો વા, ૨ ઉત્તર ને દક્ષિણનો વા, ૩ ઉંચો નીચો ને ત્રિછો વા, ૪ વંટોળીઓ ને મંડળીઓ વા, ૫ ગુંજવા ને સૂધવા એ આદિ લઈને ઘણી જાતનો વાયરો થાય છે. તે વાયરો શાથકી હણાય છે ?—ઉઘાડે મોઢે બોલવાથી, ૨ ઝાપટ નાંખવાથી, ૩ સૂપડે સોવાથી, ૪ ઝાટકવાથી, ૫ કાંતવાથી, ૬ વિંજવાથી, ૭ તાલોટા વગાડવાથી, ૮ વિંઝણે વિંઝવાથી, ૯ હીંચોળે હીંચવાથી, એ આદિ લઇને ઘણી જાતનાં શસ્ત્રે કરી હણાય છે. એકવાર ઉઘાડે મોઢે બોલવાથી વાયરાના અસંખ્યાતા જીવ હણાય છે, તેમાંથી અકેકો જીવ નીકળીને વડના બીજ જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોજનનો જંબુદ્વીપ છે તેમાં સમાય નહિ. તેનાં કુળ સાત લાખ ક્રોડ છે. તેનું આઉખું જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટું ત્રણ હજાર વર્ષનું. તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષના અનંતાં સુખ પામીએ.

(૫). વનસ્પતીકાયના બે ભેદ—સૂક્ષ્મ ને બાદર. સૂક્ષ્મ તે કોને કહીએ. હણ્યા હણાય નહિ, માર્યા મરે નહિ, બાળ્યા બળે નહિ, તે આખા લોકમાં ભર્યા છે પણ આપણી નજરે આવે નહિ, તેને સૂક્ષ્મ કહિએ.

હવે બાદર વનસ્પતીના બે ભેદ-પ્રત્યેક, ને સાધારણ. પ્રત્યેક કોને કહીએ, શરીરે શરીરે અકેકો જીવ હોય તેને પ્રત્યેક કહીએ, અને એક શરીરે અનંતા જીવ હોય તેને સાધારણ કહીએ. હવે પ્રત્યેકનાં નામ કહે છે—૧ પહેલે બોલે વૃક્ષ ને વેલાની જાત, ૨ રીંગણી તળસી ને ગુલમની જાત, ૩ એરડા આકડા ધતુરાની જાત, ૪ દાડમ સેલડી ને કેળાંની જાત, ૫ ધ્રો કેવડો દાભડો ને તરણાની જાત, ૬ ફુલ કમળ ને નાગરવેલની જાત, ૭ બોરડી કેરડો ને કસેલાંની જાત, ૮ જુવાર, બાજરો, મઠ, મકાઈની જાત, ૯ તાંજલજો, સુવા, મોધરી, વાલોળફળીની જાત, એ આદિ લઇને ઘણી જાતની પ્રત્યેક વનસ્પતી છે. તેમાં ભગવાને ત્રણ પ્રકારના

જીવ કહ્યા છે. સંખ્યાતા, અસંખ્યાતા અને અનંતા. તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષનાં અનંતા સુખ પામીએ.

હવે સાધારણ વનસ્પતીનાં નામ કહે છે—૧ પહેલે બોલે લીલફુલ અને સેવાળની જાત, ૨ ગાજર ને મૂળાની જાત, ૩ ડુંગળી ને લસણની જાત, ૪ આદુ ને ગરમરની જાત, ૫ રતાળુ ને પીંડાળુની જાત, ૬ કંટાલો, થોર, ખરસાણી, કુંવાર ને શેલરાંની જાત, ૭ મોથ ને લુણીની જાત, ૮ ઉગતા અંકુરા અને કુણી કાકડીની જાત એ આદિ લઇને ઘણી જાતની સાધારણ વનસ્પતી છે. એક કંદમૂળના કકડામાં શ્રીભગવંતે અનંતા જીવ કહ્યા છે. તેનાં કુળ અઠાવીશ લાખ ક્રોડ છે. તેનું આઉખું જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટુ દશ હજાર વર્ષનું, તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષનાં અનંતાં સુખ પામીએ.

(૬). ત્રસકાય તેના ચાર ભેદ—૧ બેઇંદ્રિ, ૨ તેઇંદ્રિ, ૩ ચૌરિંદ્રિ, ૪ પંચેંદ્રિ.

(૧). બે ઇંદ્રિના બે ભેદ—અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા. બે ઇંદ્રિ તે કોને કહીએ, જેને કાયા અને જીભ હોય તેને બે ઇંદ્રિ કહીએ. તેનાં નામ કહે છે–૧ જળો, ૨ કીડા, ૩ પોરા, ૪ કરમીયા, ૫ સરમીયા, ૬ મામણમુંડા, ૭ અળસીયા, ૮ વાંતરા, ૯ શંખ, ૧૦ છીપ, ૧૧ કોડાં, ૧૨ એળ એ આદિ લઈને ઘણી જાતનાં બે ઇંદ્રિ જીવ છે. તેનાં કુળ સાત લાખ ક્રોડ છે, તેનું આઉખું જઘન્ય અંતર્મૂહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટું બાર વર્ષનુ. તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષનાં અનંતાં સુખ પામીએ.

(૨). તેઇંદ્રિના બે ભેદ—અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા. તેઇંદ્રિ તે કોને કહીએ! જેને કાયા, મુખ અને નાસિકા હોય તેને તેઇંદ્રિ કહીએ. તેનાં નામ કહે છે—૧ જું, ૨ લીંખ, ૩ ચાંચડ, ૪ માંકડ, ૫ કીડી, ૬ કંથવા, ૭ માટલા, ૮ ધનેડાં, ૯ જુવા, ૧૦ ઇતડી, ૧૧ ગીંગોડા, ૧૨ ધીમેલ, ૧૩ ગધૈયાં,

વનસ્પતીમાં પ્રત્યેકનું ઉત્કૃષ્ટું આઉખું દશ હજાર વર્ષનું ને સાધારણનું જ. ઉ. અંતર મુહૂર્ત સમજવું.

૧૪ કાનખજુરા, ૧૫ મંકોડા, ૧૬ ઉધઈ, ૧૭ શવા એ આદિ લઇને ઘણી જાતનાં તેઇંદ્રિ જીવ છે. તેનાં કુળ આઠ લાખ ક્રોડ છે. તેનું આઉખું જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટું ઓગણુ પચાશ દિવસનું તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષનાં અનંતાં સુખ પામીએ.

(૩) ચૌરેંદ્રિના બે ભેદ–અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા. ચૌરેંદ્રિ તે કોને કહીયે ! જેને કાયા, મુખ, નાસિકા અને આંખ હોય તેને ચૌરિંદ્રિ કહીયે. તેનાં નામ કહે છે–૧ માંખી, ૨ મસલાં, ૩ ડાંસ, ૪ મચ્છર, ૫ ભમરા, ૬ તીડ, ૭ પતંગ, ૮ કરોળીયા, ૯ કંસારી, ૧૦ ખડમાંકડી, ૧૧ ઘુડીયા, ૧૨ વીંછી, ૧૩ બગા, ૧૪ કુદાં એ આદિ લઇને ઘણી જાતનાં ચૌરેંદ્રિ જીવ છે. તેનાં કુળ નવ લાખ ક્રોડ છે, તેનું આઉખું જઘન્ય અંતર્મૂહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટું છ માસનું. તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષનાં અનંતાં સુખ પામીએ.

(૪) પંચેંદ્રિના બે ભેદ–અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા. પંચેંદ્રિ તે કોને કહીયે ! જેને કાયા, મુખ, નાસિકા, આંખ અને કાન એ પાંચ ઇંદ્રિ હોય તેને પંચેંદ્રિ કહીયે. પંચેંદ્રિની ચાર જાત. ૧ નારકી, ૨ તિર્યંચ, ૩ મનુષ્ય, અને ૪ દેવતા.

તેમાં ૧૪ ભેદ નારકીના, ૪૮ ભેદ તિર્યંચના, ૩૦૩ ભેદ મનુષ્યના અને ૧૯૮ ભેદ દેવતાના, કુલ મળી ૫૬૩ ભેદ થયા.

દેવતાના ચાર ભેદ–૧ ભવનપતિ, ૨ વાણુવ્યંતર, ૩ જ્યોતિષી, ૪ વૈમાનિક. મનુષ્યના ચાર ભેદ–૧ પંદર કર્મભૂમિનાં મનુષ્ય, ૨ ત્રીશ અકર્મભૂમિનાં મનુષ્ય, ૩ છપ્પન અંતરદ્વીપનાં મનુષ્ય, ૪ ચઉદ સ્થાનકનાં સમૂર્છીમ મનુષ્ય. નારકી ને દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય દશ હજાર વર્ષની, ઉત્કૃષ્ટી તેત્રીશ સાગરોપમની; તિર્યંચ ને મનુષ્યની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની ઉત્કૃષ્ટી ત્રણ પલ્યની. તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષનાં અનંતાં સુખ પામીએ.

ઇતિશ્રી છકાયના બોલ સમાપ્ત.

અથ શ્રી નવ તત્ત્વ.

વીવેકી સમદ્રષ્ટી જીવને નવ પદાર્થ જેવા છે તેવા તથારૂપ બુદ્ધિ પ્રમાણે ગુરૂ આમનાથી ધારવા તે—

નવતત્વનાં નામ કહે છે.

૧. જીવતત્ત્વ, ૨. અજીવતત્ત્વ, ૩. પુણ્યતત્ત્વ, ૪ પાપતત્ત્વ, ૫. આશ્રવતત્ત્વ, ૬. સંવરતત્ત્વ, ૭. નિર્જ્જરાતત્ત્વ, ૮. બંધતત્ત્વ. ૯. મોક્ષતત્ત્વ.

વ્યવહારનયે કરી જે શુભાશુભ કર્મોનો કર્ત્તા, હર્ત્તા તથા ભોક્તા છે અને નિશ્ચય નયે કરી જ્ઞાન, દર્શન તથા ચારિત્રરૂપ નિજગુણોનોજ કર્ત્તા તથા ભોક્તા છે અથવા દુઃખ સુખ જ્ઞાનોપયોગ લક્ષણવંત ચેતના[1] સહિત હોય તથા પ્રાણ ધારણ કરે તેને પ્રથમ જીવતત્વ કહીયે; તેથી વિપરીત જે ચેતનારહિત જડસ્વભાવવાળો હોય તેને બીજું અજીવતત્વ કહીયે; જેણે કરી શુભ કર્મનાં પુણ્યનો સંચય થવાથી સુખનો અનુભવ થાય છે તેને ત્રીજું પુણ્યતત્વ કહીયે; તેથી વિપરીત જેણે કરી અશુભ કર્મનાં પુણ્યનો સંચય થવાથી દુઃખનો અનુભવ થાય છે તેને ચોથું પાપતત્વ કહીયે; જેણે કરી નવાં કર્મ બંધાય છે, અશુભ કર્મોપાદાન હેતુ હિંસાદિક તેને પાંચમું આશ્રવતત્વ કહીયે; જેણે કરી આવતાં કર્મ રોકાય અર્થાત્ પાંચ સુમતિ અને ત્રણ ગુપ્તિ તેણે કરી જે આશ્રવ રોધ કરવો તેને છઠું સંવરતત્વ કહીયે; જેણે કરી આત્મપ્રદેશમાંથી દેશથકી કર્મ જૂદાં થાય છે. અથવા પૂર્વે કરેલાં કર્મો જે ક્ષય થાય છે એટલે તપ પ્રમુખે કરી કર્મનું પચાવવું થાય છે તેને સાતમું નિર્જ્જરાતત્વ કહીયે; જે નવાં કર્મોનું ગ્રહણ કરીને તેની સાથે જીવનું બંધન થવું, ક્ષીર નીરની પેઠે મળી જવું તેને આઠમું બંધતત્વ કહીયે; અને

૧ જેમ ગોળનો ગુણ મીઠાશ તેમ જીવનો ગુણ ચૈતન્ય, જેમ ગોળ ને મીઠાશ એક તેમ જીવ ને ચૈતન્ય એક.

જે આત્મપ્રદેશથકી સર્વથા કર્મોનો ક્ષય થવો તેને નવમું મોક્ષતત્વ કહીયે. એ નવ તત્વરૂપ વસ્તુનું યથાસ્થિત સ્વરૂપ જે પ્રમાણે સિદ્ધાંતોને વિષે કહ્યું છે તેમજ સમ્યગદૃષ્ટિ જીવોને એ નવતત્વ તે " જ્ઞ " પરિજ્ઞાયેં કરી જાણુવા યોગ્ય છે અને કેટલાએક પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાયેં કરી છાંડવા યોગ્ય છે.*

જીવના ભેદ વિસ્તારથી કહે છે.

જીવનો એક ભેદ છે, સકળ જીવોનું ચૈતન્ય લક્ષણ એક છે, માટે સંગ્રહનયે કરી એક ભેદે જીવ કહીએ. બે પ્રકારે

* એ નવતત્વમાંહેલા જીવ અને અજીવ એ બે તત્વ માત્ર જાણવા યોગ્ય છે. પુણ્ય, સંવર, નિર્જ્જરા અને મોક્ષ એ ચાર તત્વ ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે; પરંતુ એમાંનું પુણ્યતત્વ, વ્યવહારનયે કરી શ્રાવકને ગ્રહણ કરવું યોગ્ય છે અને નિશ્ચયવડે ત્યાગ કરવું યોગ્ય છે, તેમજ મુનિને ઉત્સર્ગે ત્યાગ કરવું યોગ્ય છે અને અપવાદે ગ્રહણ કરવું યોગ્ય છે તથા પાપ, આશ્રવ અને બંધ એ ત્રણ તત્વ તો સર્વથા સર્વને ત્યાગ કરવા યોગ્યજ છે.

એ નવતત્વનાં નામ કહ્યાં. અન્યથા સંક્ષેપથી તો જીવ અજીવ એ બે તત્વજ શ્રીઠાણાંગમાંહે કહ્યાં છે, તે કેમકે જીવને પુણ્ય તથા પાપનો સંભવ છે તથા કર્મનો બંધ પણ તાદાત્મિક છે અને કર્મ જે છે તે પુદ્ગલ પરિણામ છે અને પુદ્ગલ તે અજીવ છે તથા આશ્રવ જે છે તે પણ મિથ્યા દર્શનાદિરૂપ ઉપાધિયેં કરી જીવનો મલિન સ્વભાવ છે, એ પણ આત્માના પ્રદેશ અને પુદ્ગલવિના બીજો કોઇ નથી તથા સંવર જે છે તે પણ આશ્રવ નિરોધ લક્ષણ દેશ સર્વ ભેદ આત્માનો નિવૃત્તિરૂપ સ્વભાવ પરિણામ જ્ઞાનાત્મક છે તથા નિર્જ્જરા જે છે તે પણ જીવ અને કર્મને પૃથક્ ઉપજાવવાને કારણે દધિ મંથન ન્યાયે કરી કર્મનો પરિશાટ છે તથા સર્વ શક્તિએ કરી સકલ કર્મ દુઃખનો ક્ષય નવનીતગત દગ્ધ જલ નિર્મળ ઘૃત પ્રગટરૂપ દૃષ્ટાંતે ચિદાનંદમય આત્માનું પ્રગટ થાવું તે મોક્ષ તત્વ છે; તે માટે જીવ અને અજીવ એ બે તત્વજ કહીયે. તથા અન્યત્ર મતાંતરે સાત તત્વ પણ છે. કેમકે પુણ્ય અને પાપ એ બે તત્વનો અંતરભાવ બંધતત્વમાંહેજ થાય છે, કારણ જે શુભ પ્રકૃતિકર્મબંધ તે પુણ્ય અને અશુભ પ્રકૃતિકર્મબંધ તે પાપતત્વ છે. માટે પુણ્ય પાપ રહિત સાત તત્વ કહિયેં. તેમજ વળી પાંચ તત્વ પણ કહ્યાં છે ઇત્યાદિક ઘણો વિસ્તાર વિશેષાવસ્યક તથા તત્વાર્થ અને લોક પ્રકાશાદિ ગ્રંથોથકી જાણવો.

પણ જીવ કહીએ. ૧ ત્રસ ને ૨ થાવર તથા ૧ સિદ્ધ અને ૨ સંસારી. ત્રણ પ્રકારે જીવ ૧ સ્ત્રી વેદ, ૨ પુરૂષવેદ ને, ૩ નપુંસક વેદ તથા ૧ ભવ સિદ્ધીયા, ૨ અભવ સિદ્ધીયા, ૩ નોભવ સિદ્ધીયા, નો અભવસિદ્ધીયા. ચાર પ્રકારે જીવ ૧ નારકી, ૨ તિર્યંચ, ૩ મનુષ્ય ને, ૪ દેવતા તથા ૧ ચક્ષુદર્શની, ૨ અચક્ષુદર્શની ૩ અવધિદર્શની, ૪ કેવળદર્શની. પાંચ પ્રકારે જીવ, ૧ એકેંદ્રિય, ૨ બેઇંદ્રિય, ૩ તેઇંદ્રિય, ૪ ચૌરેંદ્રિય, ૫ પંચેદ્રિય, તથા ૧ સજોગી, ૨ મન જોગી, ૩ વચન જોગી, ૪ કાય જોગી, ૫ અજોગી. છ પ્રકારે જીવ, ૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપકાય, ૩ તેઉકાય, ૪ વાઉકાય, ૫ વનસ્પતિકાય, ૬ ત્રસકાય, તથા ૧ સકષાયી, ૨ ક્રોહ કષાયી, ૩ માન કષાયી, ૪ માયા કષાયી, ૫ લોભ કષાયી ૬ અકષાયી. સાત પ્રકારે જીવ ૧ નારકી, ૨ તિર્યંચ, ૩ તિર્યંચણી, ૪ મનુષ્ય, ૫ મનુષ્યણી, ૬ દેવતા, ૭ દેવી. આઠ પ્રકારે જીવ, ૧ સલેશી, ૨ કૃષ્ણલેશી, ૩ નીલલેશી, ૪ કાપુતલેશી, ૫ તેજુલેશી, ૬ પદ્મલેશી, ૭ શુકલલેશી, ૮ અલેશી. નવ પ્રકારે જીવ ૧ પૃથ્વી, ૨ અપ, ૩ તેઉ, ૪ વાઉ, ૫ વનસ્પતિ, ૬ બેઇંદ્રિય, ૭ તેઇંદ્રિય, ૮ ચૌરેંદ્રિય, ૯ પંચેંદ્રિય. દશ ભેદે જીવ ૧ એકેંદ્રિય, ૨ બેઇંદ્રિય, ૩ તેઇંદ્રિય, ૪ ચૌરેંદ્રિય, ૫ પંચેદ્રિય એ પાંચના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા મળી દશ થયા. અગ્યાર ભેદે જીવ ૧ એકંદ્રિય, ૨ બેઇંદ્રિય, ૩ તેઇંદ્રિય, ૪ ચૌરેંદ્રિય, ૫ નારકી, ૬ તિર્યંચ, ૭ મનુષ્ય, ૮ ભવનપતિ, ૯ વાણુવ્યંતર, ૧૦ જ્યોતિષી, ૧૧ વૈમાનિક. બાર ભેદે જીવ, ૧ પૃથ્વી, ૨ અપ, ૩ તેઉ, ૪ વાઉ, ૫ વનસ્પતિ, ૬ ત્રસકાય એ છના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા મળી બાર થયા. તેર ભેદે જીવ ૧ કૃષ્ણલેશી, ૨ નીલલેશી, ૩ કાપુતલેશી, ૪ તેજુલેશી, ૫ પદ્મલેશી, ૬ શુકલલેશી એ છના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા મળી બાર ને એક અલેશી કુલ મળી તેર થયા.

જીવના ચૌદ ભેદ કહે છે—૧ સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો, ૨ સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિયનો પર્યાપ્તો, ૩ બાદર એકેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો,

૪ બાદર એકેંદ્રિયનો પર્યાપ્તો, ૫ બેઇંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો, ૬ બેઇંદ્રિયનો પર્યાપ્તો, ૭ તેઇંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો, ૮ તેઇંદ્રિયનો પર્યાપ્તો, ૯ ચૌરેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો, ૧૦ ચૌરેંદ્રિયનો પર્યાપ્તો, ૧૧ અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો, ૧૨ અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિયનો પર્યાપ્તો, ૧૩ સંજ્ઞી પંચેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો, ૧૪ સંજ્ઞી પંચેંદ્રિયનો પર્યાપ્તો. એ ચૌદ ભેદ જીવના કહ્યા.

વ્યવહાર વિસ્તારનયે કરીને પાંચસેં ત્રેસઠ ભેદ જીવના કહે છે-તેમાં ત્રણુસેં ને ત્રણ ભેદ મનુષ્યના; એકસો અઠાણું ભેદ દેવતાના, અડતાલીશ ભેદ તિર્યંચના, ચઉદ ભેદ નારકીના એમ ૫૬૩ ભેદ થયા.

મનુષ્યના ૩૦૩ ભેદ કહેછે—૧૫ કર્મભૂમીનાં મનુષ્ય, ૩૦ અકર્મભૂમિનાં મનુષ્ય, ૫૬ અંતરદ્વીપનાં મનુષ્ય, એમ ૧૦૧ થયા તે ક્ષેત્રના ગર્ભજ મનુષ્યના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા, એમ ૨૦૨ અને ૧૦૧ ક્ષેત્રના સમૂર્છીમ મનુષ્યના અપર્યાપ્તા એ સર્વ મળી કુલ ૩૦૩ ભેદ મનુષ્યના થયા.

કર્મભૂમિ તે કોને કહીએ—૧ અસી, ૨ મસી, ૩ કૃષી, એ ત્રણ પ્રકારના વેપારે કરી જીવે તે. તે કર્મભૂમિનાં ક્ષેત્ર કેટલાં અને કયાં છે તે કહેછે—૫ ભરત, ૫ ઈરવત અને ૫ મહાવિદેહ એ ૧૫. તે એક લાખ જોજનનો જંબુદ્વીપ છે તેમાં ૧ ભરત, ૧ ઈરવત, ૧ મહાવિદેહ. એ ત્રણ ક્ષેત્ર કર્મભૂમિનાં જંબુદ્વીપમાં છે. તેને ફરતો બે લાખ જોજનનો લવણ સમુદ્ર છે, તેને ફરતો ચાર લાખ જોજનનો ધાતકીખંડ દ્વીપ છે, તેમાં ૨ ભરત, ૨ ઈરવત, ૨ મહાવિદેહ છે. તેને ફરતો આઠ લાખ જોજનનો કાળોદધિ સમુદ્ર છે, તેને ફરતો આઠ લાખ જોજનનો અર્ધ પુષ્કર દ્વીપ છે, તેમાં ૨ ભરત, ૨ ઈરવત, ૨ મહાવિદેહ છે. એમ સઘળાં મળીને પંદર કર્મભૂમિનાં મનુષ્ય કહ્યાં.

હવે અકર્મભૂમિ તે કોને કહીયે-ત્રણ કર્મરહિત, દશ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષે કરી જીવે તે કેટલા અને કયાં છે, તે કહે છે. ૫ હેમવય, ૫ હિરણુવય, ૫ હરીવાસ, ૫ રમકવાસ, ૫ દેવકુરૂ

૫ ઉત્તરકુરૂ એ ત્રીશ અકર્મભૂમિનાં નામ કહ્યાં. ૧ હેમવય, ૧ હિરણ્ણવય, ૧ હરીવાસ, ૧ રમકવાસ, ૧ દેવકુરૂ, ૧ ઉત્તરકુરૂ, એ ૭ ક્ષેત્ર જંબુદ્વીપમાં છે. ૨ હેમવય, ૨ હીરણ્ણવય, ૨ હરીવાસ, ૨ રમકવાસ, ૨ દેવકુરૂ, ૨ ઉત્તરકુરૂ, એ બાર ક્ષેત્ર ધાતકી ખંડમાં છે. ૨ હેમવય, ૨ હિરણ્ણવય, ૨ હરીવાસ, ૨ રમકવાસ, ૨ દેવ-કુરૂ, ૨ ઉત્તમકુરૂ, એ બાર અર્ધપુષ્કરદ્વીપમાં છે. એ સઘળાં મળી કુલ ૩૦ અકર્મભૂમિનાં મનુષ્ય કહ્યાં.

છપ્પન અંતરદ્વીપના મનુષ્ય કહે છે.

જંબુદ્વીપના ભરતક્ષેત્રની મર્યાદાનો કરણુહાર ચુલ હિમવંત નામે પર્વત છે તે સોના જેવો પીળો છે, સો જોજનનો ઉંચો છે, સો ગાઉનો ઉંડો છે, એક હજાર બાવન જોજન ને બાર કળાનો પહોળો છે, ચોવીશ હજાર નવસેં બત્રીશ જોજનનો લાંબો છે, તેને પૂર્વ પશ્ચિમને છેડે બબે ડાઢા નીકળી છે. અકેકી ડાઢા ચોરાસીસેં ચોરાસીસેં જોજનથી ઝાઝેરી લાંબી છે. અકેકી ડાઢા ઉપર સાત સાત અંતરદ્વીપ છે. તે અંતરદ્વીપ ક્યાં છે તે કહે છે.

જગતીના કોટથકી ત્રણુસેં જોજન લવણુસમુદ્રમાં જઈએ તે વારે પહેલાં અંતરદ્વીપ આવે, તે ૩૦૦ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે. ત્યાંથી ચારસે જોજન જઈએ તેવારે બીજો અંતરદ્વીપ આવે, તે ૪૦૦ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે. ત્યાંથી પાંચસે જોજન જઈએ તેવારે ત્રીજો અંતરદ્વીપ આવે, તે ૫૦૦ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે. ત્યાંથી છસેં જોજન જઈએ તેવારે ચોથો અંતરદ્વીપ આવે, તે ૬૦૦ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે. ત્યાંથી સાતસેં જોજન જઈએ તેવારે પાંચમો અંતરદ્વીપ આવે, તે ૭૦૦ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે. ત્યાંથી આઠસેં જોજન જઈએ તેવારે છઠ્ઠો અંતરદ્વીપ આવે, તે ૮૦૦ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે. ત્યાંથી નવસેં જોજન જઈએ તેવારે સાતમો અંતરદ્વીપ આવે. તે ૯૦૦ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે. એમ અકેક ડાઢા ઉપર સાત સાત અંતરદ્વીપ આવે. કુલ ચારે ડાઢાના મળી ૨૮ અં-તરદ્વીપ જાણુવા.

આવીજ રીતે ઈરવત ક્ષેત્રની મર્યાદાનો કરણહાર શિખરી નામે પર્વત છે, તે ચુલ હિમવંત સરખોજ જાણવો. ત્યાં પણ ૨૮ અંતરદ્વીપ છે એમ સઘળા મળી કુલ ૫૬ અંતરદ્વીપ જાણુવા તેને અંતરદ્વીપનાં મનુષ્ય શામાટે કહીએ ? હેઠળ સમુદ્ર છે અને ઉપર અધર ડાઢામાં દ્વીપોમાં રહેનારાં છે માટે અંતરદ્વીપનાં મનુષ્ય કહીએ. સુખ અકર્મભૂમિના જેવું.

એકસો ને એક ક્ષેત્રના સમૂર્છિમ મનુષ્ય ચૌદ સ્થાનકમાં ઉપજે છે તે કહે છે.

૧ ઉચ્ચારે સુવા કહેતાં વડીનિતમાં ઉપજે, ૨ પાસવણે સુવા કહેતાં લઘુનિતમાં ઉપજે, ૩ ખેળે સુવા કહેતાં બળખામાં ઉપજે, ૪ સંઘાણે સુવા કહેતાં લીંટમાં ઉપજે, ૫ વંતે સુવા કહેતાં વમનમાં ઉપજે, ૬ પીતે સુવા કહેતાં લીલા પીળા પીતમાં ઉપજે, ૭ પુઈએ સુવા કહેતાં પરૂમાં ઉપજે, ૮ સોણીએ સુવા કહેતાં રૂધિરમાં ઉપજે, ૯ સુક્કે સુવા કહેતાં વીર્યમાં ઉપજે, ૧૦ સુક્ક પોગલ પરીસાડીએ સુવા કહેતાં વીર્યાદિકનાં પુદગળ સુકાણા તે ફરી ભીનાં થાય તેમાં ઉપજે, ૧૧ વિગય જીવ કલેવરે સુવા કહેતાં મનુષ્યના કલેવરમાં ઉપજે, ૧૨ ઈથી પુરિસ સંજોગે સુવા કહેતાં સ્ત્રી પુરૂષના સંજોગમાં ઉપજે, ૧૩ નગરનીધમણે સુવા કહેતાં નગરની ખાળોમાં ઉપજે, ૧૪ સવ્વે સુચેવ અસુઈ ઠાણે સુવા કહેતાં સર્વ મનુષ્ય સંબંધી અશુચિ સ્થાનકોમાં ઉપજે; એ ચૌદ સ્થાનકનાં નામ કહ્યાં અને ૧૦૧ ક્ષેત્રનાં સમૂર્છીમ મનુષ્યના અપર્યાપ્તા. એ સર્વે મળી કુલ ૩૦૩ ભેદ મનુષ્યના કહ્યા.

૧૯૮ ભેદ દેવતાના કહે છે.

દશ ભવનપતિનાં નામ—૧ અસુરકુમાર, ૨ નાગકુમાર, ૩ સુવર્ણકુમાર, ૪ વિજ્જુકુમાર, ૫ અગ્નિકુમાર, ૬ દ્વીપકુમાર, ૭ ઉદધિકુમાર, ૮ દિશાકુમાર, ૯ પવનકુમાર, ૧૦ થણીતકુમાર.

પંદર પરમાધામીનાં નામ—૧ અંબ, ૨ અંબરિસ, ૩ સામ, ૪ સબલ, ૫ રૂદ્ર, ૬ વૈરૂદ્ર, ૭ કાળ, ૮ મહાકાળ, ૯

અસિપત્ર, ૧૦ ધનુષ્ય, ૧૧ કુંભ, ૧૨ વાલુ, ૧૩ વેતરણી, ૧૪ ખરસ્વર, ૧૫ મહાઘોષ.

સોળ વાણવ્યંતરનાં નામ—૧ પિશાચ, ૨ ભૂત, ૩ જક્ષ, ૪ રાક્ષસ, ૫ કિન્નર, ૬ કિંપુરૂષ, ૭ મહોરગ, ૮ ગંધર્વ, ૯ આણુપન્ની, ૧૦ પાણુપન્ની, ૧૧ ઇસીવાઈ, ૧૨ ભુઈવાઈ, ૧૩ કંદીય, ૧૪ મહાકંદીય, ૧૫ કોહંડ, ૧૬ પયંગદેવ.

દશ જંભકાનાં નામ—૧ આણુજંભકા, ૨ પાણુજંભકા, ૩ લયણુજંભકા, ૪ શયણુજંભકા, ૫ વચ્છજંભકા, ૬ પુષ્પજંભકા, ૭ ફળજંભકા, ૮ બીયજંભકા, ૯ વિજ્જુજંભકા, ૧૦ અવિયતજંભકા.

દશ જ્યોતિષીનાં નામ–૧ ચંદ્રમા, ૨ સૂર્ય, ૩ ગ્રહ, ૪ નક્ષત્ર ૫ તારા, એ પાંચ ચળ તે અઢી દ્વીપમાં છે ને એજ નામના બીજા પાંચ સ્થિર તે અઢી દ્વીપ બહાર છે એ મળી દશ.

ત્રણ કિલ્વિષીનાં નામ–૧ ત્રણ પલીયા, ૨ ત્રણ સાગરીયા, ૩ તેર સાગરીયા.

નવ લોકાંતિકનાં નામ–૧ સારસ્વત, ૨ આદિત્ય, ૩ વિન્હિ, ૪ વરૂણ, ૫ ગર્દતોયા, ૬ તોષિયા, ૭ અવ્યાબાધા, ૮ અગીચ્ચા, ૯ રિઠા.

બાર દેવલોકનાં નામ—૧ સુધર્મા, ૨ ઈશાન, ૩ સનંતકુમાર, ૪ માહેંદ્ર, ૫ બ્રહ્મલોક, ૬ લંતક, ૭ મહાશુક્ર, ૮ સહસ્સાર, ૯ આણુત, ૧૦ પ્રાણુત, ૧૧ આરણ, ૧૨ અચ્યુય.

નવ ગ્રીવેકનાં નામ–૧ ભદ્દે, ૨ સુભદ્દે, ૩ સુજાએ, ૪ સુમાણસે, ૫ પ્રિયદંસણે, ૬ સુદર્શને, ૭ આમોહે, ૮ સુપડીબુધે, ૯ જશોધરે.

પાંચ અનુત્તર વિમાનનાં નામ—૧ વિજય, ૨ વિજયંત, ૩ જયંત, ૪ અપરાજિત, ૫ સર્વાર્થસિદ્ધ.

સઘળા મળી ૯૯ જાતના દેવતા અપર્યાપ્તા ને ૯૯ જાતના પર્યાપ્તા કુલ મળી ૧૯૮ ભેદ દેવતાના કહ્યાં.

૪૮ ભેદ તિર્યંચના કહે છે.

૧ પૃથ્વી, ૨ પાણી, ૩ તેઉ, ૪ વાઉ એ ચાર સૂક્ષ્મ ને ચાર બાદર એ આઠના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા મળી સોળ થયા. વનસ્પતિના ત્રણ ભેદ—૧ સૂક્ષ્મ, ૨ પ્રત્યેક ને ૩ સાધારણ એ ત્રણના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા મળી ૬, બધા મળી ૨૨ એકેંદ્રીયના, ત્રણ વિકલેંદ્રિના, ૧ બેઇંદ્રિય, ૨ તેઇંદ્રિય, ૩ ચૌરિંદ્રિય એ ત્રણના અપાર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા એ છ મળી ૨૮ થયા.

૧ જળચર, ૨ થળચર, ૩ ઉરપર, ૪ ભુજપર, ૫ ખેચર એ પાંચ સમૂર્છીમ ને પાંચ ગર્ભજ એ મળી ૧૦ ના અપર્યાપ્તા ને ૧૦ ના પર્યાપ્તા એ મળી ૨૦. કુલ મળી ૪૮ ભેદ તિર્યંચના કહ્યાં.

ચૌદ ભેદ નારકીના કહે છે.

સાત નરકનાં નામ—૧ ધમા, ૨ વંશા, ૩ શિલા, ૪ અંજણા, ૫ રિઠા, ૬ મઘા, ૭ માઘવઈ, એ સાતનાં નામ કહ્યાં. હવે તેનાં ગોત્ર કહે છે—૧ રત્નપ્રભા, ૨ શર્કરાપ્રભા, ૩ વાલુપ્રભા, ૪ પંકપ્રભા, ૫ ધૂમપ્રભા, ૬ તમપ્રભા, ૭ તમતમાપ્રભા, એ સાતના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા મળી ચૌદ ભેદ નારકીના કહ્યાં.

નારકીનો વિસ્તાર કહે છે.

૧. પહેલી નરકનો પડ એક લાખ એંશીહજાર જોજનનો છે. તેમાંથી એક હજાર જોજન દળ નીચે મુકીએ ને એક હજાર જોજન દળ ઉપર મુકીએ ને વચ્ચે એક લાખ અઠયોતેર હજાર જોજનની પોલાણુ છે. તે પોલાણુમાં ૧૩ પાથરા છે ને ૧૨ આંતરા છે તે મધ્યે ત્રીસલાખ નરકાવાસા છે. અસંખ્યાતી નારકીને ઉપજવાની કુંભીઓ છે ને અસંખ્યાતા નારકી છે. તેની નીચે ચાર બોલ છે. ૧—૨૦૦૦૦ જોજનનો ઘનોદધી છે. ૨ અસંખ્યાતા જોજનનો ઘનવા છે, ૩ અસંખ્યાતા જોજનનો તનવા છે, ૪ અસંખ્યાતા જોજનનો આકાશ છે. એ ચાર બોલ થયા. તેની નીચે બીજી નરક છે.

બીજી નરકનો પડ—એક લાખ બત્રીશ હજાર જોજનનો છે તેમાંથી એક હજાર જોજન દળ ઉપર મુકીએ ને એક હજાર જોજન દળ નીચે મુકીએ તે વચ્ચે એક લાખ ત્રીશ હજાર જોજનની પોલાણુ છે. તે પોલાણુમાં ૧૧ પાથરા ને દશ આંતરા છે, તે મધ્યે પચીશ લાખ નરકાવાસા છે. અસંખ્યાતી નારકીને ઉપજવાની કુંભીઓ છે, અને અસંખ્યાતા નારકી છે. તે નીચે પેહેલી નરકમાં કહ્યા તે જ ચાર બોલ છે, તેની નીચે ત્રીજી નરક છે.

ત્રીજી નરકનો પડ—એક લાખ અઠાવીશ હજાર જોજનનો છે. તેમાંથી એક હજાર જોજન દળ ઉપર મુકીએ ને એક હજાર જોજન દળ નીચે મુકીએ તે વચ્ચે એક લાખ છવીશ હજાર જોજનની પોલાણુ છે. તે પોલાણુમાં ૯ પાથરા છે ને ૮ આંતરા છે તે મધે પંદર લાખ નરકાવાસા છે. નારકીને ઉપજવાની અસંખ્યાતી કુંભીઓ છે અને અસંખ્યાતા નારકી છે. તે નીચે ઉપર કહેલા ચાર બોલ છે, તેની નીચે ચોથી નરક છે.

ચોથી નરકનો પડ—એક લાખ વીશ હજાર જોજનનો છે. તેમાંથી એક હજાર જોજન દળ ઉપર મુકીએ ને એક હજાર જોજન દળ નીચે મુકીએ તે વચ્ચે એક લાખ અઢાર હજાર જોજનની પોલાણુ છે. તે પોલાણુમાં સાત પાથરા છે ને છ આંતરા છે. તે મધે દશ લાખ નરકાવાસા છે, નારકીને ઉપજવાની અસંખ્યાતી કુંભીઓ છે અને અસંખ્યાતા નારકી છે. તે નીચે ઉપર કહેલા ચાર બોલ છે. તેની નીચે પાંચમી નરક છે.

પાંચમી નરકનો પડ—એક લાખ અઢાર હજાર જોજનનો છે તેમાંથી એક હજાર જોજન દળ ઉપર મુકીએ ને એક હજાર જોજન દળ નીચે મુકીએ. તે વચ્ચે એક લાખ સોળ હજાર જોજનની પોલાણુ છે તે પોલાણુમાં ૫ પાથરા છે ને ૪ આંતરા છે તેમાં ત્રણ લાખ નરકાવાસા છે. અસંખ્યાતી કુંભીઓ છે અને અસંખ્યાતા નારકી છે. તેની નીચે ઉપર કહેલા ચાર બોલ છે. તેની નીચે છઠ્ઠી નરક છે.

છઠ્ઠી નરકનો પડ—એક લાખ સોળ હજાર જોજનમો છે

તેમાંથી એક હજાર જોજન દળ ઉપર મુકીએ ને એક હજાર જોજન દળ નીચે મુકીએ તે વચ્ચે એક લાખ ચોદ હજાર જોજનની પોલાણ છે તે પોલાણમાં ૩ પાથરા છે ને ૨ આંતરા છે તેમાં એક લાખમાં પાંચ ઓછા નરકાવાસા છે, અસંખ્યાતી કુંભીઓ છે અને અસંખ્યાતા નારકી છે. તે નીચે ઉપર કહેલા ચાર બોલ છે. તેની નીચે સાતમી નરક છે.

સાતમી નરકનો પડ—એક લાખ આઠ હજાર જોજનનો છે તેમાંથી સાડી બાવન હજાર જોજન દળ ઉપર મુકીએ ને સાડી બાવન હજાર જોજન દળ નીચે મુકીએ તે વચ્ચે ત્રણ હજાર જોજનની પોલાણ છે. તે પોલાણમાં પાંચ નરકાવાસા છે. અસંખ્યાતી કુંભીઓ છે ને અસંખ્યાતા નારકી છે. તે નીચે ઉપર કહેલા ચાર બોલ છે. તેની નીચે અનંતો અલોક છે. એ નારકીનો વિસ્તાર સંપૂર્ણ થયો.

જીવનું લક્ષણ કહે છે.

જ્ઞાન તે મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન, તથા કેવલજ્ઞાન એ પાંચ જ્ઞાન સમ્યકત્વ આશ્રયીને કહ્યાં છે, એની સાથે મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન તથા વિભંગઅજ્ઞાન એ ત્રણ અજ્ઞાન મિથ્યાત્વાશ્રયી છે, તે લેતાં આઠની સંખ્યા થાય છે. એમાંનું ગમે તે એક અથવા અધિક જ્ઞાન જેમાં હોય, વળી દર્શન તે ચક્ષુ, અચક્ષુ, અવધિ તથા કેવલ, એ ચાર પ્રકારના દર્શનમાંનું ગમે તે એક અથવા અધિક દર્શન જેમાં હોય, તથા ચારિત્ર તે સામાયિક, છેદોપસ્થાપનીય, પરિહારવિશુદ્ધિ, સૂક્ષ્મસંપરાય, યથાખ્યાત, દેશવિરતિ તથા અવિરતિ, એ સાત પ્રકારના હિંસાદિક અશુભ પરિણામથી નિવૃતિ તથા વ્યવહારથી ક્રિયાનિરોધરૂપ ચારિત્રમાંનું ગમે તે એક અથવા અધિક ચારિત્ર હોય તથા તપ બે પ્રકારનું કહ્યું છે, એક દ્રવ્યથી, એના બાર ભેદ છે. તેનાં નામ નિર્જરા તત્વમાં કહેવાશે. બીજું ઇચ્છાનિરોધરૂપ ભાવથી. એમાંનું ગમે તે એક અથવા અધિક તપ જેમાં હોય તેમજ કરણ તથા લબ્ધિરૂપ

અથવા બળ પરાક્રમરૂપ એ બે પ્રકારના વીર્યમાંનું ગમે તે એક અથવા વધારે જેમાં હોય તથા ઉપયોગ તે પાંચ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન તથા ચાર દર્શન એ બાર પ્રકારના સાકાર તથા નિરાકાર-રૂપ ઉપયોગમાંનો ગમે તે એક અથવા વધારે ઉપયોગ જેમાં હોય, તેને સંસારી અથવા સિદ્ધ જીવ કહીએ. એ ગુણ જીવવિના બીજા કોઈમાં હોય નહિ. એ પ્રકારે જીવનું લક્ષણ જાણવું. ઈતિ જીવતત્વ.

૨ અજીવતત્વ.

જડ લક્ષણ ચૈતન્ય રહિત તેહને અજીવતત્વ કહીએ. હવે અજીવતત્વના ચૌદ ભેદ કહે છે. ૧ ધર્માસ્તિકાયનો સ્કંધ, ૨ દેશ, ૩ પ્રદેશ, ૪ અધર્માસ્તિકાયનો સ્કંધ, ૫ દેશ, ૬ પ્રદેશ, ૭ આકાશાસ્તિકાયનો સ્કંધ, ૮ દેશ, ૯ પ્રદેશ, ૧૦ અદ્ધાસમયકાળ, એ દશ ભેદ અરૂપી અજીવના કહ્યા. રૂપી અજીવના ચાર ભેદ કહે છે. ૧૧ પદ્‌ગળાસ્તિકાયનો સ્કંધ, ૧૨ દેશ, ૧૩ પ્રદેશ, ૧૪ પરમાણુપુદ્‌ગલ એ મળી ૧૪ ભેદ કહ્યા.*

---

*સ્કંધ દેશ પ્રદેશની સમજણ.

પ્રદેશના સમૂહને અસ્તિકાય કહે છે. ત્રણે દ્રવ્યોનો રજ્જવાત્મક સ્કંધ કહેવાય છે તેથી કાંઈક ઓછો હોય અથવા સકળ પ્રદેશાનુગત સામાન્ય પરિણામની પેરે અવયવ ધર્માસ્તિકાયના જે બુદ્ધિ પરિકલ્પિતાદિ પ્રકૃષ્ટ દેશ, અતિ નિર્વિભાજ્ય અવિભાજ્ય હોય તે પ્રદેશ કહેવાય છે. અખંડ દ્રવ્યરૂપ આખા પદાર્થને અથવા અનંતાદિ પરમાણુના મળેલા સમૂહને સ્કંધ કહે છે. સ્કંધનો કેટલોએક ભાગ જેનો સ્કંધની સાથે સંબંધ હોય તેને દેશ કહે છે. જેનો સ્કંધની સાથે નિર્વિભાજ્ય કલ્પના કરી છતાં સ્કંધની સાથે અભિન્ન સંબંધ હોય તેને પ્રદેશ કહે છે અને તેજ પ્રદેશ જો સ્કંધથી ભિન્ન થાય એવો નિર્વિભાજ્ય ભાગ એટલે જેના કેવળીની બુદ્ધિએ એક ભાગના બે ભાગ થઈ શકે નહિ તેને પરમાણુ કહે છે.

ચાર દ્રવ્યોની દૃષ્ટાંતથી સમજણ.

૧ જેમ માછલાંને ગતિ કરતાં પાણીનો આધાર અને પાંગળાને લાકડીનો આધાર તેમ જીવ પુદ્‌ગળને ગત પરિણમ્યાને ધર્માસ્તિકાયનો આધાર. ૨ જેમ ઉષ્ણકાળે તૃષાએ પીડિત પંથીને વૃક્ષની છાયાનો આધાર

વ્યવહાર વિસ્તાર નયે કરી ૫૬૦ ભેદ અજીવતત્વના કહે છે.

(૧) ધર્માસ્તિકાય—દ્રવ્યથકી એક, ૨ ક્ષેત્રથકી આખા લોક પ્રમાણે, ૩ કાળથકી અનાદિ અનંત, ૪ ભાવથકી અવર્ણે અગંધે, અરસે, અફાસે, અમૂર્તિ, ૫ ગુણથકી ચલણ સહાય, ૬ અધર્માસ્તિકાય—દ્રવ્યથકી એક, ૭ ક્ષેત્રથકી આખા લોક પ્રમાણે,

---

તેમ સ્થિત પરિણમ્યાં જીવ પુદ્દગળને અધર્માસ્તિકાયનો આધાર. ૩ જેમ ઓરડામાં એક દીવાની જ્યોતિના પરમાણુ સમાય છે અને હજાર દીવાની પ્રભા પણ સમાય તેમ આકાશાસ્તિકાયના પરમાણુ રહે છે. ૪ જેમ કોઇક બાળક જન્મયો હોય, તે બાલ્યાવસ્થાવાળો થાય, પછી યુવાન થાય, પછી વૃદ્ધ થાય, જોકે જીવ તો સદાય સરખો છે, પણ બાળ, યુવાન તથા વૃદ્ધનો કરનાર કાળ છે.

પુદ્દગલદ્રવ્યનું ઔપાધિક લક્ષણ કહે છે.

સચિત્ત, અચિત્ત અને મિશ્ર એ ત્રણ પ્રકારમાં ગમે તે પ્રકારનો શબ્દ, અંધકાર તથા રત્ન પ્રમુખનો પ્રકાર તથા ચંદ્રમા પ્રમુખની જ્યોતિ તથા છાયા અને સૂર્ય પ્રમુખનો આતાપ, વર્ણ, ગંધ, રસ, ફરસ એવા ગુણોવાળો હોય અને જે ચૌદ રાજલોકમાં વ્યાપક, સંખ્યાત પ્રદેશી, અસંખ્યાત પ્રદેશી તથા અનંત પ્રદેશીનો પૂર્ણ, ગલન સ્વભાવવાન એવો અખંડ પુદ્દગલાસ્તિકાયરૂપ સ્કંધ, તે સ્કંધનો એક ભાગ અથવા કાંઇ પણ ન્યૂન ભાગરૂપ દેશ તથા જે કેવલીની બુદ્ધિએ પણ એક ભાગના બે ભાગ થઇ શકે નહિ, એવો અતિસૂક્ષ્મ સ્કંધનો અભિન્ન ભાગ નિર્વિભાજ્યરૂપ તે પ્રદેશ, તેનીજ જ્યારે સ્કંધથી ભિન્ન કલ્પના થાય ત્યારે તે પરમાણુ કહેવાય છે. એ પુદ્દગલોનું નિશ્ચયપણે લક્ષણ છે.

કાળદ્રવ્યના ભેદ દર્શાવે છે.

એક ક્રોડ, સડસઠ લાખ, સત્યોતેર હજાર, બસેં અને સોલ ઉપર એટલી આવલિકા એક મૂહૂર્તમાં થાય છે. એનો ભાવાર્થ કહે છે—આંખના એક ફુરણામાં અથવા એક ચપટી વગાડવામાં યા જીર્ણ વસ્ત્ર ફાડવાને વખતે એક તંતુથી બીજે તંતુએ જાય તથા કમળના પાંદડાંના સમુહને યુવાન પુરૂષ ભાલાવડે વીંધતાં એક પાંદડાંથી બીજે પાંદડે ભાલું પહોંચે, એટલા વખતમાં અસંખ્યાતા સમય થઈ જાય, એટલે વસ્ત્ર અથવા પત્ર ફાડવાના આરંભમાં સૂક્ષ્માત સૂક્ષ્મ ક્ષણરૂપ જે કાળ હોય છે, જેનો

૮ કાળથકી અનાદિ અનંત, ૯ ભાવથકી અવર્ણે અગંધે અરસે અફાસે અમૂર્તિ, ૧૦ ગુણથકી સ્થિર સ્હાય, ૧૧ આકાશાસ્તિ-કાય-દ્રવ્યથકી એક, ૧૨ ક્ષેત્રથકી લોકાલોક પ્રમાણે, ૧૩ કાળથકી અનાદિ અનંત, ૧૪ ભાવથકી અવર્ણે અગંધે અરસે અફાસે અમૂર્તિ, ૧૫ ગુણથકી અવગાહનાદાન, ૧૬ કાળ—દ્રવ્યથકી અનેક, ૧૭ ક્ષેત્રથકી અઢીદ્વીપ પ્રમાણે, ૧૮ કાળથકી અનાદિ અનંત, ૧૯ ભાવથકી અવર્ણે અગંધે અરસે અફાસે અમૂર્તિ, ૨૦ ગુણથકી વર્તના લક્ષણ; એ વીશ અને ઉપર જે અરૂપી અજીવના દશ ભેદ કહ્યા તે મળી કુલ ૩૦ ભેદ અરૂપી અજીવના જાણવા.

વિભાગ થઇ શકે નહિ, જેનો ભુત અને ભવિષ્યવિષે વિચાર થાય નહિ, એટલે વસ્ત્ર અથવા પત્ર ફાડતાં પ્રથમ વર્તમાન કાળરૂપ અતિ સૂક્ષ્મ કાળનું ઉલ્લંઘન થઇને તે ક્યારે ભૂતકાળ થયો? કયો વર્તમાનકાળ છે? અને કયો ભવિષ્યકાળ થવા યોગ્ય છે? તેનું અનુમાન થઇ શકે નહિ. તેને સર્વ લઘુકાળરૂપ સમય કહે છે. એવા અસંખ્યાત સમયને આવલીકા કહે છે. એવી બસેંને છપ્પન આવલીએ એક ક્ષુલ્લક ભવ હોય છે. એ કરતાં બીજા કોઇ પણ નાના ભવની કલ્પના થઇ શકે નહિ. એવા કાંઇક અધિક સત્તર ક્ષુલ્લક ભવમાં એક શ્વાસોચ્છ્વાસરૂપ પ્રાણની ઉત્પત્તિ હોય છે. એવા સાત પ્રાણોત્પત્તિ કાળને એક સ્તોક કહે છે. એવા સાત સ્તોક સમયે એક લવ હોય છે. એવા સત્યોતેર લવે બે ઘડીરૂપ એક મૂહૂર્ત હોય છે.

ત્રીશ મુહૂર્તે એક અહોરાત્રરૂપ દિવસ થાય છે, પંદર અહોરાત્રિયે પખવાડીઉ થાય છે, બે પખવાડિયે એક મહિનો થાય છે, બાર મહિને એક વર્ષ થાય છે, તેમજ અસંખ્યાતા વર્ષે એક પલ્યોપમ થાય, તેવા દશ કોડાકોડી પલ્યોપમે ૧ સાગરોપમ થાય, તેવા દશ કોડાકોડી સાગરોપમે ૧ ઉત્સર્પિણી અને બીજા દશ કોડાકોડી સાગરોપમે ૧ અવસર્પિણી થાય, એ બે મળી વીશ કોડાકોડી સાગરોપમે એક કાળચક્ર થાય, એવા અનંત કાળ ચક્રે એક પુદ્ગલ પરાવર્તન થાય. એ સર્વ મનુષ્ય લોકમાં વ્યવહારથી કાળ જાણવો.

પૂર્વોક્ત જે કાળના ભેદ કહ્યા, તેથી વળી બીજા પણ કાળના ભેદ ઘણા છે, જેમ કે બે માસે એક ઋતુ થાય છે, ત્રણ ઋતુયે એક અયન, બે અયને એક વર્ષ, પાંચ વર્ષે એક યુગ, ચોરાશી લાખ વર્ષે એક પૂર્વાંગ, તે એક પૂર્વાંગ ચોરાશી લાખે ગુણતાં એક પૂર્વ થાય છે.

૫૩૦ ભેદ રૂપી અજીવના કહે છે તેમાં વર્ણ ૫-૧ કાળો, ૨ લીલો, ૩ રાતો, ૪ પીળો. ૫ ધોળો. અકેકા વર્ણમાં વીશ વીશ ભેદ લાભે, તે ૨ ગંધ, ૫ રસ, ૫ સંઠાણ, ૮ સ્પર્શ એ મળી વીશ ને પાંચેમાં થઈને સો થયા.

બે ગંધ—૧ સુરભી ગંધ, ૨ દુરભી ગંધ, અકેકા ગંધમાંહી ત્રેવીશ ત્રેવીશ ભેદ લાભે. ૫ વર્ણ, ૫ રસ, ૫ સંઠાણ, ૮ સ્પર્શ એ ત્રેવીશ. બન્નેમાં મળી છેંતાલીશ ભેદ જાણવા.

પાંચ રસ—૧ તીખો, ૨ કડવો, ૩ કસાયલો, ૪ ખાટો, ૫ મીઠો, અકેકા રશમાં વીશ વીશ ભેદ લાભે, ૫ વર્ણ, ૨ ગંધ, ૫ સંઠાણ, ૮ સ્પર્શ; એ મળી વીશ ને પાંચેમાં થઈ સો થયા.

પાંચ સંઠાણ—૧ પરિમંડળ સંઠાણ, ૨ વટ સંઠાણ, ૩ ત્રંસ, ૪ ચઉંરસ, ૫ આયાત સંઠાણ એ પાંચ. એકેકા સંઠાણમાં વીશ વીશ ભેદ લાભે. ૫ વર્ણ, ૨ ગંધ, ૫ રસ, ૮ સ્પર્શ એ મળી વીશ ને પાંચેમાં થઈને સો થયા.

આઠ સ્પર્શ—૧ ખરખરો, ૨ સુંહાળો, ૩ ભારે, ૪ હળવો, ૫ ટાઢો, ૬ ઉન્હો, ૭ ચોપડયો, ૮ લુખો, એ આઠ. અકેકા સ્પર્શમાં ત્રેવીશ ત્રેવીશ ભેદ લાભે. ૫ વર્ણ, ૨ ગંધ, ૫ રસ, ૫ સંઠાણ, ૬ સ્પર્શ એ ત્રેવીશ ભેદ લાભે. ખરખરામાં ખરખરો ને સુંહાળો બે વર્જવા. એમ બબે સ્પર્શ વર્જવા. એમ ત્રેવીશને આઠે ગુણતાં ૧૮૪ થયા. એ સર્વે મળીને ૫૩૦ ભેદ રૂપી અજીવના કહ્યા. એમ સઘળા મળીને કુલ ૫૬૦ ભેદ અજીવના જાણવા. ઇતિ અજીવતત્વ.

૩ પુણ્યતત્વ.

શુભ કમાણીયે કરી, શુભ કર્મના ઉદયે કરી, જેનાં ફળ આત્માને ભોગવતાં મીઠાં લાગે તેને પુણ્યતત્વ કહીએ.

નવ ભેદે પુણ્ય ઉપરાજે તે કહે છે. ૧ અન્નપુન્ને, ૨ પાણપુન્ને, ૩ લયણપુન્ને,[1] ૪ સયણપુન્ને,[2] ૫ વત્થપુન્ને,[3] ૬ મનપુન્ને, ૭ વચનપુન્ને, ૮ કાયપુન્ને, ૯ નમસ્કારપુન્ને, એ નવ ભેદે પુણ્ય

૧ સ્થાનક આદિ. ૨ શય્યા પાટ, પાટલા આદિ. ૩ વસ્ત્ર.

ઉપરાજે. તેનાં શુભ ફળ ૪૨ ભેદે ભોગવે તે કહે છે.

૧. શાતા વેદનીય—સુખનો અનુભવ કરાવે. ૨ ઉંચ ગોત્ર. ૩ મનુષ્ય ગતિ. ૪ મનુષ્યાનુ પૂર્વી—મનુષ્યના ભવ બાંધવા. ૫ દેવતાની ગતિ. ૬ દેવાનું પૂર્વી—દેવતાના ભવ બાંધવા. ૭ પંચેદ્રિયની ગતિ. ૮ ઉદારિક શરીર—ઉદારિક શરીર યોગ્ય પુદગળ ગ્રહણ કરીને તથા તેને શરીરપણે પરિણમાવીને જીવ પોતાના પ્રદેશની સાથે મેળવે તે મનુષ્ય તિર્યંચનું શરીર. ૯ વૈક્રેય શરીર—બે પ્રકારનું છે. ૧ ઔપપાતિક તે દેવતા તથા નારકીને હોય. ૨ લબ્ધી પ્રત્યયી તે તિર્યંચ તથા મનુષ્ય લબ્ધીવંતને હોય છે. ૧૦ આહારક શરીર—ચૌદ પૂર્વધારી મુનીરાજ તિર્થંકરની રૂધી પ્રમુખ જોવાને અર્થે એક હાથ પ્રમાણ દેહ કરે છે તે. ૧૧ તેજસ શરીર—આહારનું પચન કરનાર તથા તેજુલેશાનો હેતુ આ સર્વ સંસારી જીવને હોય છે. ૧૨ કાર્મણ શરીર—કર્મના પરમાણુ આત્મપ્રદેશની સાથે મળ્યાં છે તેજ જાણવું. આ શરીર પણ સંસારી સર્વ જીવને હોય છે. ૧૩ ઉદારિકનાં અંગ ઉપાંગ—ઉદારિક શરીરના સઘળા અવયવો પામવા. ૧૪ વૈક્રેયનાંઅંગઉપાંગ. ૧૫ આહારકના અંગ ઉપાંગ. ૧૬ વજઋષભનારાચસંઘયણ—લોઢાના જેવું ઘણુંજ મજબુત સંઘયણ. ૧૭ સમચઉરંસસંઠાણં—પલાંઠીવાળી બેસતાં ચારે બાજુ સરખી આકૃતિ થાય અને પોતાના અંગુલ પ્રમાણે ૧૦૮ અંગુલ પ્રમાણ શરીર ભરાય તે. ૧૮ શુભ વર્ણ. ૧૯ શુભ ગંધ. ૨૦ શુભ રસ. ૨૧ શુભ સ્પર્શ. ૨૨ અગુરૂ લઘુ નામ—મધ્યમ વજનદાર શરીરની પ્રાપ્તિ થાય એટલે લોઢાની પેઠે અતિ ભારે નહિ અને કપાસની પેઠે અતિ હલકું નહિ અને મધ્યમ પરિણામી હોય. ૨૩ પરાઘાત નામ—બીજા બળવાન જે અતિ દુઃસહનીય છતાં પોતે ગમે તેવા બળીઆને જીતવા સમર્થ થાય એવા બળની પ્રાપ્તિ થાય તે. ૨૪ ઉસ્વાસ નામ—સુખેથી શ્વાસોચ્છ્વાસ લઇ શકાય. ૨૫ આતાપ નામ—સૂર્યના બિંબની પેઠે પરને તાપ ઉત્પન્ન કરવાના હેતુરૂપ તેજયુક્ત શરીરની પ્રાપ્તિ થાય. ૨૬ ઉદ્યોત નામ—ચંદ્રબિંબની માફક શીતળતા ઉત્પન્ન કરનાર. ૨૭ શુભ ચાલવાની ગતિ. ૨૮ નિર્માણનામ—પોતાના અંગના સર્વ અવયવો યોગ્ય સ્થળે ગોઠવી શકે તે, ૨૯ ત્રસનામ. ૩૦ બાદર નામ. ૩૧ પર્યાપ્તા નામ. ૩૨ પ્રત્યેક નામ. ૩૩ સ્થિર નામ. ૩૪ શુભ નામ. ૩૫ સૌભાગ્ય નામ. ૩૬ સુસ્વર નામ. ૩૭ આદેય નામ. ૩૮ જશોકીર્તિ નામ. ૩૯ દેવતાનું આઉખું. ૪૦ મનુષ્યનું આઉખું. ૪૧ તિર્યંચનું

આઉખું જુગલવત્. ૪૨ તીર્થંકર નામ કર્મ; એમ બેંતાલીસ ભેદ પુણ્યના જાણવા. ઇતિ પુણ્યતત્વ.

૪ પાપતત્વ.

અશુભ કરણીયે કરી, અશુભ કર્મના ઉદયે કરી, જેનાં ફળ આત્માને ભોગવતાં કડવાં લાગે તેને પાપતત્વ કહીએ.

અઢાર પ્રકારે પાપ ઉપરાજે તે કહે છે.

૧ પ્રાણાતિપાત, ૨ મૃખાવાદ, ૩ અદત્તાદાન, ૪ મૈથુન, ૫ પરિગ્રહ, ૬ ક્રોધ, ૭ માન, ૮ માયા, ૯ લોભ, ૧૦ રાગ, ૧૧ દ્વેષ, ૧૨ કલહ, ૧૩ અભ્યાખ્યાન, ૧૪ પૈશુન્ય, ૧૫ પરપરીવાદ, ૧૬ રતિ અરતિ, ૧૭ માયામોસો, ૧૮ મિછાદંસણસલ્લ એ અઢાર પ્રકારે પાપ ઉપરાજે. તે બ્યાશી પ્રકારે ભોગવે. તે નીચે મુજબ.

૧ **મતિજ્ઞાનાવરણીય**—પાંચ ઈંદ્રિય તથા મનોદ્વારાએ જે નિયત વસ્તુનું જ્ઞાન થાય એવા મતિજ્ઞાનનું આચ્છદાન, એટલે બુદ્ધિ નિર્મળ ન હોય. **શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય**—સૂત્રજ્ઞાન પામે નહિ. ૩ **અવધીજ્ઞાનાવરણીય**—ઇંદ્રિયાદિકની અપેક્ષા વિના આત્મદ્રવ્યને સાક્ષાત રૂપી દ્રવ્યને જણાવનારૂં જે જ્ઞાન તે પામે નહિ. ૪ **મનપર્જવજ્ઞાનાવરણીય**—સંજ્ઞી પંચેદ્રિના મનોગત ભાવ જણાવનારૂં જ્ઞાન પામે નહિ. ૫ **કેવળજ્ઞાનાવરણીય**—પૂર્વોક્ત ચાર જ્ઞાન રહિત જે એકલું નિરાવરણ જ્ઞાન હોય એવા કેવળજ્ઞાનનું આચ્છાદાન એટલે કેવળજ્ઞાન પામે નહિ. ૬ **દાનાંતરાય**—છતી શક્તિએ દાન આપી શકે નહિ. ૭ **લાભાંતરાય**—લાભ મેળવી શકે નહિ. ૮ **ભોગાંતરાય**—ભોગ ભોગવી શકે નહિ. ૯ **ઉપભોગાંતરાય**—વારંવાર ભોગ ભોગવી શકે નહિ. ૧૦ **વીર્યાંતરાય**—પોતાનું બળ ફેરવી શકાય નહિ. ૧૧ **નિદ્રા**—સુખેથી જાગૃત થાય તેવી ઉંઘ. ૧૨ **નિદ્રા નિદ્રા**—દુઃખથી જાગૃત થાય તેવી ઉંઘ. ૧૩ **પ્રચલા**—ઉઠતાં બેસતાં નિદ્રા આવ્યા કરે. ૧૪ **પ્રચલાપ્રચલા**—હરતાં ફરતાં નિદ્રા આવે. ૧૫ **થીણદ્ધિનિદ્રા**—દિવસનું ચિંતવેલું કાર્ય રાત્રે ઉંઘમાં ને ઉંઘમાં કરી આવે તે, આનિદ્રાવાળો વાસુદેવના અર્ધ બળયુક્ત હોય છે તે નરકગામી સમજવો. **૧૬ ચક્ષુદર્શનાવરણીય. ૧૭ અચક્ષુદર્શનાવરણીય. ૧૮ અવધિદર્શનાવરણીય. ૧૯ કેવળદર્શનાવરણીય. ૨૦ નીચ ગોત્ર. ૨૧ અશાતાવેદનીય. ૨૨ મીથ્યાત્વમોહનીય. ૨૩ સ્થાવરપણું. ૨૪ સૂક્ષ્મપણું. ૨૫ અપાર્યપ્તપણું. ૨૬ સાધારણપણું. ૨૭ અસ્થિરનામ**—શરીર કંપ્યા કરે. **૨૮ અશુભનામ. ૨૯ દુર્ભાગ્યનામ. ૩૦ દુઃસ્વરનામ. ૩૧ અના-**

દેયનામ—તેના બોલ કોઇ માને નહી. ૩૨ **અજશોકીર્તિનામ. ૩૩ નરકની ગતિ. ૩૪ નરકનું આઉખું. ૩૫ નરકાનુપૂર્વી. ૩૬ અનંતાનુબંધી ક્રોધ**—અનંતો સંસાર બંધાય તેવો જીવતાં સુધી ક્રોધ રહે તે. ૩૭ **અનંતાનુબંધી માન. ૩૮ અનંતાનુબંધી માયા. ૩૯ અનંતાનુબંધી લોભ. ૪૦ અપચ્ચખાણાવરણીય ક્રોધ**—એક વરસ સુધી રહે એવો ક્રોધ. ૪૧ **અપચ્ચખાણાવરણીય માન**, ૪૨ **અપચ્ચખાણાવરણીય માયા. ૪૩ અપચ્ચખાણાવરણીય લોભ. ૪૪ પચ્ચખાણાવરણીય ક્રોધ**—ચાર માસ સુધી રહે તે. ૪૫ **પચ્ચખાણાવરણીય માન. ૪૬ પચ્ચખાણાવરણીય માયા. ૪૭ પચ્ચખાણાવરણીય લોભ. ૪૮ સંજલનો ક્રોધ**—પંદર દિવસ સુધી રહે તે. ૪૯ **સંજલનો માન. ૫૦ સંજલની માયા. ૫૧ સંજલનો લોભ. ૫૨ હાસ્ય. ૫૩ રતિ. ૫૪ અરતિ. ૫૫ ભય. ૫૬ શોક. ૫૭ દુગંછા**—અણગમતો. **૫૮ સ્ત્રીવેદ. ૫૯ પુરૂષવેદ. ૬૦ નપુંસકવેદ. ૬૧ તિર્યંચની ગતિ. ૬૨ તિર્યંચની અનુપૂર્વી. ૬૩ એકેંદ્રિયપણું. ૬૪ બેઇંદ્રિયપણું. ૬૫ તેઇંદ્રિયપણું. ૬૬ ચૌરેંદ્રિયપણું. ૬૭ અશુભ ચાલવાની ગતિ.** ૬૮ ઉપઘાટ **નામકર્મ**—કોઇનો ઘાત કરવા જતા પોતાનોજ ઘાત થાય. ૬૯ **અશુભ વર્ણ. ૭૦ અશુભ ગંધ. ૭૧ અશુભ રસ. ૭૨ અશુભ સ્પર્શ. ૭૩ ઋષભનારાચ સંઘયણ**—બે પાસા મર્કટબંધ અને ઉપર પાટો એ બે હોય તે. ૭૪ **નારાચ સંઘયણ**—મર્કટબંધજ હોય તે. **૭૫ અર્ધનારાચ સંઘયણ**—એક પાસું મર્કટબંધ હોય તે. **૭૬ કીલકુ સંઘયણ**—માંહોમાંહે હાડકા અને ખીલીનો બંધ હોય તે. **૭૭ છેવટ્ઠુ સંઘયણ**—ખીલી ન હોય અને હાડકાં માંહોમાંહે અડાડી રાખ્યાં હોય તે. **૭૮ નીગોહ પરિમંડળ સંઠાણ**—વડવૃક્ષની પેઠે નાભિના ઉપર સુલક્ષણયુક્ત અને નીચે નિર્લક્ષણયુક્ત હોય તે. **૭૯ સાદિ સંઠાણ**—નાભિની નીચેનું અંગ સારૂં અને ઉપરનું અંગ નરસું હોય તે. **૮૦ વામન સંઠાણ**—ઉદર લક્ષણોપેત અને હાથ, પગ, માથું કટિ પ્રમાણ રહિત હોય તે. **૮૧ કુબ્જ સંઠાણ**—હાથ, પગ, માથું, કટિ પ્રમણોપેત અને ઉદર પ્રમુખ હીન હોય તે. ૮૨ **હુંડ સંઠાણ**—સર્વ અવયવ અશુભ હોય તે. **એ બ્યાશી ભેદ પાપતત્વના જાણવા.**

૫ આશ્રવતત્વ.

અવ્રત ને અપચખાણે કરી, વિષય કષાયને સેવવે કરી, આત્મારૂપ તળાવને વિષે, ઈંદ્રિયાદિક ઘડનાળે છિદ્રે કરી, કર્મ પાપરૂપ જળનો પ્રવાહ આવે, તેને આશ્રવતત્વ કહીએ.

આશ્રવતત્વના સામાન્ય પ્રકારે વીશ ભેદ કહે છે.

૧ મિથ્યાત્વ તે આશ્રવ, ૨ અવ્રત તે આશ્રવ, ૩ પ્રમાદ તે આશ્રવ, ૪ કષાય તે આશ્રવ, ૫ અશુભજોગ તે આશ્રવ, ૬ પ્રાણાતિપાત તે આશ્રવ, ૭ મૃખાવાદ તે આશ્રવ, ૮ અદત્તાદાન તે આશ્રવ, ૯ મૈથુન તે આશ્રવ, ૧૦ પરિગ્રહ તે આશ્રવ, ૨૧ શ્રોત્રેંદ્રિય અસંવરે તે આશ્રવ, ૧૨ ચક્ષુઇંદ્રિય અસંવરે તે આશ્રવ, ૧૩ ઘ્રાણેંદ્રિય અસંવરે તે આશ્રવ, ૧૪ રસેંદ્રિય અસંવરે તે આશ્રવ, ૧૫ સ્પર્શેંદ્રિય અસંવરે તે આશ્રવ, ૧૬ મન અસંવરે તે આશ્રવ, ૧૭ વચન અસંવરે તે આશ્રવ, ૧૮ કાયા અસંવરે તે આશ્રવ. ૧૯ ભંડ ઉપગરણ ઉપધી જેમ તેમ લીયે મૂકે તે આશ્રવ, ૨૦ શુચી કુશગ્ગ કરે તે આશ્રવ[1].

વિશેષે ૪૨ ભેદ કહે છે.

૫ આશ્રવ[2], ૫ ઇંદ્રિય મોકળી મૂકે, ૪ કષાય અને ૩ અશુભજોગ એ મળી ૧૭ ને ૨૫ ક્રિયા તે નીચે પ્રમાણે—

૧ **કાયિકી ક્રિયા**—કાયાને અજતનાએ પ્રવર્તાવે. ૨ **અધિકરણકી ક્રિયા**—હથીઆરોથી જીવનું દહન થાય તે. ૩ **પાઉસિઆ**—જીવ અજીવ ઉપર દ્વેષ રાખવાથી. ૪ **પારીતાવણીઆ**—પોતાને તથા પરને પરિતાપ ઉપજાવવો તે. ૫ **પાણાઇવાય**—જીવ હિંસા. ૬ **આરંભીઆ**—કર્ષણ પ્રમુખ ઉત્પત્તિ કરવી અથવા કરાવવી તે. ૭ **પરિગહીયા**—ધનધાન્યાદિ પરિગ્રહ મેળવી મોહ કરવો તે. ૮ **માયાવતિયા**—કપટથી કોઇને ઠગવું તે. ૯ **અપચ્ચખાણવતિયા**—કોઇ જાતના પચ્ચખાણ કર્યાવગર લાગે તે. ૧૦ **મિછાદંસણવતિયા**—જિનવચન અણુસદ્દહતો થકો જે વિપરીત પ્રરૂપણા કરતાં લાગે તે. ૧૧ **દિઠીયા**—કૌતુકે કરી નજરે જોવું તે. ૧૨ **પુઠીયા**—રાગને વશે કરીને સ્ત્રી, પુરૂષ, ગાય, બળદ, વસ્ત્ર પ્રમુખને સ્પર્શ કરતાં તથા કાંઇ પ્રશ્ન પુછતાં લાગે તે. ૧૩ **પાડુચીયા**—કોઇને ઘેર મોટી સાહેબી દેખી દ્વેષથી માહી ચિંતવના કરવાથી લાગે તે. ૧૪ **શામતોવણીયા**—પોતાના અશ્વ પ્રમુખને જોવા આવેલ માણસો પ્રશંસા કરે તેથી હર્ષ થાય તથા ઘી, દૂધ, દહીં, તેલ વગેરેનાં વાસણ ઉઘાડાં મુકવાથી જીવ હિંસા થાય તેથી લાગે તે. ૧૫ **નેસથીયા**—રાજાદિકના આદેશથી યંત્રશસ્ત્રાદિકનું જે

---

૧ ડાભની અણી ઉપર પાણી રહે તેટલું પાપ કરે તે. ૨ પાંચ વ્રતના.

આકર્ષણ કરવું અથવા શસ્ત્ર કરાવવા, વાવ, કુવા, ખોદાવવાથી લાગે તે. **૧૬ સાહથીયા**—પોતાને હાથે અથવા બીજાથી જીવહિંસા કરાવે તથા અભિમાનથી પોતાને હાથે કરે તે. **૧૭ આણવણીયા**—કોઇ પાસે વસ્તુ મગાવવાથી **૧૮ વિદારણીયા**—જીવ અજીવને કાપવાથી. **૧૯ અણાભોગી**—ઉપયોગવિના શૂન્ય ચિત્તે કાંઇ વસ્તુ લેવી મુકવી અથવા ઉઠવા બેસવાથી લાગે તે **૨૦ અણુવકંખવતિયા**—આ લોક પરલોકથી વિરૂદ્ધ કાર્ય કરવાથી લાગે તે. **૨૧ અનાપઉગી**—ઉપયોગ ન રાખવાથી લાગે તે. **૨૨ સામુદાણી**—સમુદાય એટલે ઘણા જણ મળી કોઇ કાર્ય કરતાં લાગે તે. **૨૩ પેજવતિયા**—પ્રીતિને લીધે લાગે તે. **૨૪ દોસવતિયા**—ક્રોધ કરવાથી લાગે તે. **૨૫ ઇરિયા વહિયા ક્રિયા**—હાલતાં ચાલતાં લાગે તે. **એ પચ્ચીશ અને ઉપર સત્તર કહ્યા તે મળી ૪૨ ભેદ આશ્રવતત્વના જાણવા.**

૬ સંવરતત્વ.

જીવરૂપ તળાવને વિષે કર્મરૂપ જળ આવતાં, વ્રત પચ્ચખાણાદિક દ્વાર દેવે કરી રોકીએ તેને સંવરતત્વ કહીયે.

સંવરતત્વના સામાન્ય પ્રકારે વીશ ભેદ કહે છે.

૧ સમકિત તે સંવર, ૨ વ્રત પચ્ચખાણ તે સંવર, ૩ અપ્રમાદ તે સંવર, ૪ અકષાય તે સંવર, ૫ શુભજોગ તે સંવર, ૬ જીવ દયા પાળવી તે સંવર, ૭ સત્ય વચન બોલવું તે સંવર, ૮ દત્તવત ગ્રહણ કરવું તે સંવર, ૯ શિયળ પાળવું તે સંવર, ૧૦ અપરિગ્રહ તે સંવર, એ દશ. ૫ ઇંદ્રિય, ૩ જોગ, એ મળી આઠનું સંવરવું તે સંવર, એ મળી અઢાર. ૧૯ ભંડ ઉપગરણ ઉપધિ જતનાએ લીયે મુકે તે સંવર, ૨૦ શુચિ કુસગ્ગ ન કરે તે સંવર, એ વીશ ભેદ કહ્યા.

વિશેષે ૫૭ ભેદ કહે છે.

૧ **ઇરિયાસુમતિ**—જયણા રાખી ઉપયોગ સહિત ધુંસરા પ્રમાણે જમીન નજરે જોઇ ચાલવું તે. **૨ ભાષાસુમતિ**—સમ્યક પ્રકારે નિરવદ્ય ભાષા બોલવી. **૩ એષણાસુમતિ**—સમ્યક પ્રકારે નિર્દોષ આહાર, વસ્ત્ર, પાત્ર વગેરે ભિક્ષાની ગવેષણા કરવી. **૪ આયાણભંડ મતનિખેવણાસુમતિ**—જતનાએ લેવું મુકવું તે. **૫ ઉચ્ચાર પાસવણ ખેલજલ સંઘાણ પારિઠાવણીયા સુમતિ**—પરઠવવાની વસ્તુ જતનાએ પરઠવવી તે. **એ પાંચ**

સુમતિ તથા ૧ મનગુપ્તિ—મન ગોપાવવું. ૨ **વચનગુપ્તિ**—વચન ગોપાવવું. ૩ **કાયગુપ્તિ**—કાયા ગોપાવવી. **એ આઠ પ્રવચન માતા આદરવા તથા બાવીસ પરીસહ (ઉપસર્ગ) સહન કરવા તે કહે છે.**

૧ **ક્ષુધાનો**—ભુખનો. ૨ **તૃષાનો**—તરસનો. ૩ **શીતનો**—ટાઢનો. ૪ **ઉષ્ણનો**—તડકાનો. ૫ **દંસમંસનો**—ડાંસ મચ્છર કરડવાનો. ૬ **અચેલનો**—ફાટાં ત્રુટાં વસ્ત્રનો. ૭ **અરતિનો**—દુ:ખનો. ૮ **સ્ત્રીનો**—સ્ત્રી જોવાનો. ૯ **ચરીયાનો**—ચાલવું. ૧૦ **બેસવાનો**—બેસી રહેવું પડે. ૧૧ **સેજાનો**—રહેવાના સ્થાનકનો. ૧૨ **આક્રોશવચનનો**—આકરાં વચન સાંભળવાં પડે તેનો. ૧૩ **વધનો**—માર ખાવો પડે. ૧૪ **જાચવાનો**—માગવાનો. ૧૫ **અલાભનો**—કોઈ વસ્તુની ઇચ્છા થતાં તે વસ્તુ ન મળે. ૧૬ **રોગનો**—રોગ આવ્યે થકે આર્તધ્યાન કરવાનો. ૧૭ **તૃણસ્પર્શનો**—તણખલાં વગેરેના સ્પર્શથી દુ:ખ થાય તે. ૧૮ **મેલનો**—મેલને દૂર કરવાની ઇચ્છાથી ન્હાવાનો. ૧૯ **સત્કાર પુરસ્કારનો**—આદર સત્કાર મળવાનો. ૨૦ **પ્રજ્ઞાનો**—જ્ઞાનના ગર્વનો. ૨૧ **અજ્ઞાનનો**—અભણનો. ૨૨ **દંસણનો**—સમકિત, સૂક્ષ્મ વિચાર સાંભળીને ધર્મનેવિષે અસદ્દહણા કરવાનો. **એ મળી કુલ ત્રીશ થયા. તથા દશ પ્રકારનો યતિધર્મ આરાધવો તે કહે છે.**

૧ **ખંતી**—ક્ષમા, ક્રોધનો અભાવ. ૨ **મુત્તિ**—નિર્લોભતા. ૩ **અજવે**—કપટ રહિતપણું. ૪ **મદ્દવે**—માનનો ત્યાગ. ૫ **લાઘવે અથવા શૌચે**—તીર્થંકર દેવની ચોરી ન કરે. ૬ **સચ્ચે**—સત્ય ભાષણ કરવું. ૭ **સંજમે**—સત્તર ભેદે સંયમ પાળવો. ૮ **તવે**—ઇચ્છા નિરોધ બાર પ્રકારે તપ કરવો. ૯ **ચીઆએ અથવા આકિંચણે**—સમસ્ત પરિગ્રહ ત્યાગરૂપ મૂર્છા રહિત થવું. ૧૦ **બંભચેરવાસે**—મૈથુનનો ત્યાગ. **એ દશ.**

બાર ભાવના ભાવવી તે કહે છે. ૧ અનિત્યભાવના-સંસારના સર્વ પદાર્થને અનિત્ય, અસ્થિર જાણવા. ૨ **અશરણભાવના**—કોઇ કોઇને શરણ નથી, એક ધર્મનુંજ શરણ છે. ૩ **સંસારભાવના**—સંસારમાં જીવ ઘણા કાળ થયાં રઝળ્યા કરે છે—મા તે સ્ત્રી થાય, સ્ત્રી તે મા થાય, પિતા તે પુત્ર થાય, પુત્ર તે પિતા થાય ઇત્યાદિ ભાવનો અનુભવ કરવો. ૪ **એકત્વભાવના**—આ જીવ એકલો આવ્યો, એકલો જશે અને એકલો સુખ દુ:ખ ભોગવે છે પણ તેનું કોઇ સાથી નથી એવી ભાવના. ૫ **અન્યત્વભાવના**-જીવ કાયાથી જુદો છે અને કર્મે કરી જુદી જુદી કાયા ધારણ કરે છે. તેમજ ધન તથા સ્વજનાદિ પણ અન્ય છે એવી ભાવના.

૬ **અશુચિભાવના**--રસ, રૂધિર, માંસ, મેદ, અસ્થિ, મજ્જા, વીર્ય, પરૂ તથા આંતરડાં પ્રમુખે કરી આ શરીર બનેલું છે અને જેનાં નવ દ્વાર સદા વહેતાં રહે છે. એ શરીર કોઇ કાળે પણ પવિત્ર થવાનું નથી એવી ભાવના. ૭ **આશ્રવભાવના**--પાંચ આશ્રવે કરી પાપ બંધાય છે અને તેથી જીવ દુઃખ ભોગવે છે તેનો વિચાર. ૮ **સંવરભાવના**--વ્રત પચ્ચખાણેથી આશ્રવ રોકવો અને સંવર આદરવો. ૯ **નિર્જરાભાવના**--બાર પ્રકારને તપે કરી કર્મને પચાવવું અર્થાત્ પૂર્વના સંચેલા કર્મનું સોડવું તે. **૧૦ લોકભાવના**-લોકનું સ્વરૂપ ચિંતવવું તથા આ જીવે સર્વ લોક સ્પર્શી મુક્યો છે. **૧૧ બોધભાવના**--યથા પ્રવૃત્તિ કરણને યોગે કરી આ કામ નિર્જરાવડે પુણ્યના પ્રયોગે મનુષ્યભવ, આર્ય દેશ, નિરોગીપણું તથા ધર્મશ્રવણાદિ પ્રાપ્તિ થઇ તથાપિ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થવું દુર્લભ છે એવી ભાવના કરવી તે. **૧૨ ધર્મભાવના**—દુસ્તર સંસાર સમુદ્રમાંથી પ્રવહણ સમાન તે શ્રી જિનપ્રણીત દશવિધ ક્ષમાદિક શુદ્ધ ધર્મ તથા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર એ રત્નત્રયાત્મક ધર્મ પામવો તે દુર્લભ તેમજ તે ધર્મના સાધક અરિહંતાદિ દેવો પામવા તે પણ દુર્લભ છે એવી ભાવના કરવી. **એ બાર.**

પાંચ પ્રકારના ચારિત્ર—૧ સામાયિક, ૨ છેદોપસ્થાપનીય, ૩ પરિહાર વિશુદ્ધ, ૪ સૂક્ષ્મસંપરાય, ૫ જથાખ્યાત ચારિત્ર.

પહેલું સામાયિક ચારિત્ર કહે છે--**સમ** અને **આયિક** એ બે શબ્દનો એક **સામાયક** શબ્દ થયો છે. **સમ** એટલે રાગ દ્વેષ રહિતપણાને માટે **આય** એટલે ગમણ પ્રાપ્ત છે જીહાં તે **સમ** કહીએ, તે જ્યાં ઉત્પન્ન થાય તેને **સામાયિક** કહેવાય છે. વળી **સમ** તે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર તેનું **આયિક** તે લાભ જ્યાં થાય છે, એટલે જેણે કરી જ્ઞાન, દર્શન તથા ચારિત્ર એ ત્રણેની પ્રાપ્તિ થાય તેને સર્વ સાવદ્ય યોગ ત્યાગરૂપ અને નિરવદ્ય યોગ સેવનરૂપ **સામાયિક** કહીએ. એને **સમ્યક ચારિત્ર** પણ કહે છે. એ **સામાયિક ચારિત્ર** જીવને પ્રાપ્ત થયા વિના બીજા ચારિત્રોનો લાભ થાય નહિ માટે એને આદ્યમાં કહ્યું છે.

બીજું છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર--તે પૂર્વોક્ત સર્વ વિરતિ સામાયિક ચારિત્રનેજ છેદાદિ વિશેષપણે વિશેપીએ તે વારે શબ્દથી તથા **અર્થથી** નાના પ્રકારપણું ભજે તે વારે **છેદોપસ્થાપનીય** ચારિત્ર થાય. **છેદ** એટલે પૂર્વ પર્યાયનો **છેદ કરવો** અને **ઉપસ્થાપન** એટલે ગણાધિપે આપેલું પંચ મહાવ્રતરૂપપણું જે મહાવ્રતને વિષે હોય તે **છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર** કહીએ. જ્યાં નવા પર્યાયોનું સ્થાપન કરવું તથા પાંચ મહાવ્રતનો ઉચ્ચાર

કરાવવો, તે બે ભેદ, એક વિસ્તાર તે મૂળ ગુણ ઘાતિને પ્રાયશ્ચિત્તરૂપ અને બીજો નિરતિચાર, તે ઇત્વર સામાયકવંત નવ દીક્ષિત શિષ્યને **છજીવણી-આ** અધ્યયન ભણ્યા પછી હોય તથા બીજા તીર્થ આશ્રયી તે જેમ પાર્શ્વ-નાથના તીર્થથી વર્ધમાન સ્વામીના તીર્થે આવો ચાર મહાવ્રતરૂપ ધર્મ ત્યા-ગીને પંચ મહાવ્રતરૂપ ધર્મ આદરે તેને હોય.

ત્રીજું પરિહાર વિશુદ્ધ ચારિત્ર--તપ વિશેષ તેણે કરી વિશુદ્ધિ એટલે કર્મની નિર્જરા જે ચારિત્રને વિષે હોય તેને **પરિહાર વિશુદ્ધિક ચારિત્ર કહીયે.** તે બે ભેદે છે, તેમાં પહેલું જે ચાર જણ વિવક્ષિત ચા-રિત્રના આ સેવક એ કલ્પમાં પ્રવર્ત્તતા હોય તેનું ચારિત્ર તે **નિર્વિશમા-નસિક પરિહાર વિશુદ્ધિક ચારિત્ર** જાણવું અને બીજું જે ચાર જણ તેના અનુચારી હોય તેને **નિર્વિષ્ટકાઇક પરિહાર વિશુદ્ધિક ચારિત્ર** જાણવું. તે આવી રીતેઃ--નવ જણાનો ગછ જુદો નીકળે તે તીર્થંકર પાસે અથવા પૂર્વે જેણે તીર્થંકર પાસેથી એ ચારિત્ર પડિવજ્યું હોય, તેની પાસે એ ચારિત્ર પડિવજે. હવે તે નવ સાધુમાં ચાર જણ પરિહારક એટલે તપના કરનારા થાય તે **નિર્વિશમાનસિક** જાણવા અને ચાર તેના વૈયાવચ્ચનાં કરનારા થાય તે **નિર્વિષ્ટકાયિક** જાણવા તથા એકને **વાચનાચાર્ય** ગુરૂસ્થાનકે ઠરાવે પછી તે ચાર પરિહારક છ માસ સુધી તપ કરે, તેમાં ઉષ્ણકાળે જઘન્યથી ચોથ, મધ્યમથી છઠ અને ઉત્કૃષ્ટથી અઠમ એવો તપ કરે અને શીત કાળે જઘન્યથી છઠ, મધ્યમથી અઠમ અને ઉત્કૃષ્ટથી દશમ તથા વર્ષાકાળે જઘ-ન્યથી અઠમ, મધ્યમથી દશમ અને ઉત્કૃષ્ટથી દ્વાદશ કરે, પારણે આંબીલ કલ્પસ્થિતપણે નિત્ય કરે. એમ છ મહિના તપ કરે, તે પછી ફરી ચાર ત-પસ્યાના કરનાર તે વૈયાવચ્ચીયા થાય અને વૈયાવચ્ચ કરનાર તપિયા થાય. તે પણ છ માસ લગે તપ કરે, તે વાર પછી ગુરૂ વાચનાચાર્ય છ માસ લગી તપસ્યા કરે તે વારે તે આઠ મહિના સુધી તપ સંપૂર્ણ કરી પછી જીન કલ્પ આદરે અથવા ગચ્છમાં પણ આવે. એ તપ જે પ્રથમ સંઘયણી, પૂર્વધર લબ્ધીવંત હોય તે પ્રચુર કર્મના પરિપાકને અર્થે અંગીકાર કરે. એ ચારિત્ર પાંચ ભરત પાંચ ઐરવતમાં પહેલા અને છેલ્લા તીર્થંકરના તીર્થમાં હોય એ પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્રનો સંક્ષેપથી વિચાર કહ્યો.

ચોથું સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્ર--સૂક્ષ્મ છે કષાય જિહાં તેને **સૂ-ક્ષ્મસંપરાય ચારિત્ર** કહીયે, તે ઉપશમશ્રેણીયે કર્મ ઉપશમાવતાં અથવા ક્ષપકશ્રેણીયે કર્મ ખપાવતાં હોય તિહાં નવમે ગુણઠાણે લોકના સંખ્યાતા ખંડ કરી તેને ઉપશમશ્રેણીવાળો જે હોય તે ઉપશમાવે તથા ક્ષપકશ્રેણીવાળો હોય

તે ખપાવે, તે સંખ્યાતા ખંડ માંહેલો જે વારે છેલ્લો એક ખંડ રહે તેના અસંખ્યાતા સૂક્ષ્મ ખંડ કરીને દશમે ગુણઠાણે ઉપશમાવે અથવા ક્ષપક હોય તે ખપાવે, તે દશમા ગુણઠાણાનું નામ સૂક્ષ્મસંપરાય અને ચારિત્રનું નામ પણ સૂક્ષ્મસંપરાય જાણવું. એ ચારિત્ર બે ભેદે છે, એક શ્રેણીચઢતાને **વિશુદ્ધ માનસિક** હોય. બીજો ઉપશમ શ્રેણીથી પડતાને **સંકિલષ્ટમાનસિક** જાણવું. ઉપશમિકને એ ચારિત્ર આખા સંસારમાં પાંચ વાર અને એક ભવમાં બે વાર આવે.

પાંચમું યથાખ્યાત ચારિત્ર—તે જ્યાં તથાવિધે કરીને અકષાયપણું અર્થાત્ જ્યાં સંજવલનાદિકે કરી સર્વથા રહિતપણું કહીયે. તે **યથાખ્યાત** ચારિત્ર જાણવું. તેના બે ભેદ છે. એક છદ્મસ્થિક અને બીજો કેવળિક. છદ્મસ્થિક તે છદ્મસ્થ ઉપશમિકને અગીઆરમે ગુણઠાણે હોય, અને ક્ષપકને બારમે ગુણઠાણે હોય, બીજો કેવળી તેને તેરમે અને ચઉદમે ગુણઠાણે હોય, તે કેવળિક જાણવું. એ ચારિત્ર સમસ્ત જીવલોકને વિષે પ્રસિદ્ધ છે, તે કેવી રીતે પ્રસિદ્ધ છે તે કહે છે. જે ચારિત્ર પ્રત્યે આચરીને સુવિહિત સાધુ તે અજરામર સ્થાનક પ્રત્યે પામે એટલે જન્મ, જરા, અને મરણ રહિત એવું જે મોક્ષરૂપ સ્થાનક. તે પ્રત્યે પામે. ઇતિ સંવર તત્વ.

૭ નિર્જરાતત્વ.

આત્માના પ્રદેશથી, બાર ભેદે તપસ્યાએ કરી, દેશથકી કર્મનું નિર્જરવું, ઝરીને દૂર થવું તેને નિર્જરાતત્વ કહીએ.

નિર્જરા બે પ્રકારે છે. ૧ દ્રવ્ય નિર્જરા, ૨ ભાવ નિર્જરા. તથા અકામ અને સકામ એવા બે ભેદ પણ છે. પુદ્‌ગળ કર્મનું જે સાડવું તે દ્રવ્ય નિર્જરા અને આત્માના શુદ્ધ પરિણામે કરી કર્મની સ્થિતિ જે પોતાની મેળે પાકે અથવા બાર પ્રકારના તપે કરી નીરસ કર્યા એવાં જે કર્મ પરમાણુ તે જેનાથી સડે એવા જે આત્માના પરિણામ થાય તે ભાવ નિર્જરા. તિર્યંચાદિકની માફક ઇચ્છાવિના કષ્ટ સહન કરતાં કર્મ પુદ્‌ગળનું જે ક્ષપન થાય છે, તે દ્રવ્ય અથવા અકામ નિર્જરા. બાર પ્રકારના તપે કરી સંયમી થકાં કષ્ટ સહન કર્યાથી જે કર્મ પરમાણુનું ક્ષપન કરવું અથવા સાડવું તે ભાવ અથવા સકામ નિર્જરા. આ બંન્ને નિર્જરામાં ભાવ અથવા સકામ નિર્જરા શ્રેષ્ટ છે.

તે નિર્જરાતત્વ, બાર પ્રકારના તપના ભેદે કરી કહે છે એ-ટલે બાર પ્રકારનો તપ કરવાથી અનાદિ સંબંધ સર્વ કર્મોનું પરિશાટન થાય છે, તેનેજ નિર્જરાતત્વ કહે છે.

બાર પ્રકારના તપથી કર્મોની નિર્જરા થાય છે. તે તપના બે ભેદ છે. એક બાહ્યતપ અને બીજો અભ્યંતર તપ તેમાં પ્રથમ બાહ્યતપના છ પ્રકાર કહે છે.

૧ **અનશન**—આહારનો ત્યાગ, ૨ **ઉણોદરી**—ન્યૂનતા કરવી ઉપગરણ અથવા આહાર પાણીમાં ઓછું કરવું, ૩ **વૃત્તિસંક્ષેપ**—દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવથી આજીવિકાનો સંક્ષેપ કરવો એટલે અભિગ્રહ તથા નિયમાદિક ધારવા. ૪ **રસપરિત્યાગ**—વિગયાદિક સારા સારા રસનો ત્યાગ. **૫ કાયકલેશ**—તપ, લોચાદિક કષ્ટનું સહન કરવું. કાઉસગ કરવો. ૬ **પ્રતિસંલિનતા** અંગ ઉપાંગનું સંવરવું. ગોપન કરવું. **એ છ પ્રકારનો બાહ્ય તપ તે સર્વથી તથા દેશથી એવા બે ભેદે જાણવો. જે કષ્ટને મિથ્યાત્વીઓ પણ તપ કરી માને છે, જેને લોક પણ દેખી શકે છે. જેથી કષ્ટ ઘણું ને લાભ અલ્પ થાય અને બાહ્ય શરીરને તપાવે તેથી એ છ પ્રકારનો બાહ્ય તપ કહ્યો.**

છ પ્રકારનો અભ્યંતર તપ કહે છે.

૧ પ્રાયશ્ચિત્ત—કરેલા અપરાધની શુદ્ધિ કરવી, કપટ રહિતપણે લાગેલા દોષ ગુરૂ આગળ પ્રકાશ કરી તેની આલોયણા લેવી. ૨ **વિનય**—ગુરૂઆદિકની ભક્તિ કરવી તથા અશાતના ટાળવી. ૩ **વૈયાવચ્ચ**—અન્ન, પાણી, વસ્ત્ર તથા ઔષધ પ્રમુખે કરી યથાયોગ્ય સેવા ભક્તિ કરવી. ૪ **સઝાય**—૧ પોતાને ભણવું, શિષ્યાદિકને ભણાવવું તથા વાંચવું. ૨ સંદેહ પડવાથી ગુર્વાદિકને પુછવું. ૩ શિખેલું ફરી સંભારવું. ૪ ધારેલું ચિંતવન કરવું, ૫ ધર્મસંબંધી કથા કહેવી તથા ઉપદેશ કરવો એ પાંચ ભેદ. **૫ ધ્યાન**—આર્ત્ત રૌદ્ર, એ બે ધ્યાન ટાળી ધર્મ અને શુકલ એ બે ધ્યાનથી મનની એકાગ્રતાએ અવલંબન કરવું. ૬ **કાઉસગ**—કાયા હલાવવી નહિ. તે કાઉસગ દ્રવ્યે તથા ભાવે એ બે ભેદ છે. **એ છં ભેદને સમ્યક દૃષ્ટિ જીવ તપ કરી માને. એમ બાર પ્રકારના તપે કરી નિર્જરાતત્વ કહ્યો. ઇતિ.**

૮ બંધતત્વ.

આત્માના પ્રદેશને કર્મ પુદ્ગળના દળ ખીર નીરની પેઠે લોહપિંડ અગ્નિની પેઠે લોલીભૂત થઈ બંધાય તેને બંધતત્વ કહીએ.

બંધતત્વના ચાર ભેદ કહે છે.

૧ પ્રકૃતિબંધ—કર્મનો સ્વભાવ તથા પરિણામ. ૨ સ્થિતિ બંધ—જે કર્મની જેટલી સ્થિતિ છે તે. ૩ અનુભાગબંધ—કર્મનો તીવ્ર મંદાદિ રસ પરિણામરૂપ. ૪ પ્રદેશ બંધ—કર્મ પુદ્ગળના પ્રદેશ.

ચાર પ્રકારનો બંધ મોદકને દૃષ્ટાંતે કહે છે.

૧ પ્રકૃતિ બંધ.

સુંઠ પ્રમુખ પદાર્થ નાખી મોદક કર્યો હોય તે વાયુ રોગનું હરણુ કરે છે. જીરૂ પ્રમુખ ટાઢી વસ્તુ નાખી મોદક કર્યો હોય તે પિત્તરોગનું હરણુ કરે છે, ઇત્યાદિક જે દ્રવ્યના સંયોગે કરી તે મોદક નીપનો હોય તે દ્રવ્યના ગુણાનુસાર તે મોદક વાત, પિત્ત તથા કફાદિક રોગનું હરણુ કરે છે તે તેનો સ્વભાવ જાણવો. તેમ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો જ્ઞાન અપહારક સ્વભાવ છે. સામાન્ય ઉપયોગરૂપ જે દર્શન તેને નાશ કરવાનો દર્શનાવરણીય કર્મનો સ્વભાવ છે, અનંત અવ્યાબાધ સુખને ટાળવાનો વેદનીય કર્મનો સ્વભાવ છે, સમ્યકત્વ તથા ચારિત્રને ટાળવાનો મોહનીય કર્મનો સ્વભાવ છે, અક્ષય સ્થિતિને ટાળવાનો આયુ કર્મનો સ્વભાવ છે, શુદ્ધ અવગાહનાને ટાળવાનો નામ કર્મનો સ્વભાવ છે, આત્માના અગુરૂ લઘુ ગુણને ટાળવાનો ગોત્ર કર્મનો સ્વભાવ છે અને અનંત દાન, અનંત લાભ, અનંત ભોગ, અનંત ઉપભોગ તથા અનંત વીર્યને ટાળવાનો અંતરાય કર્મનો સ્વભાવ છે.

૨ સ્થિતિ બંધ.

જેમ તેજ મોદકને પક્ષ, માસ, બે માસ, ત્રણ માસ તથા ચાર માસ સુધી રહેવાને કાળનું માન છે, તેમ કોઈક કર્મની જઘન્ય અંતર મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટું સીતેર કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિ હોય, તે સ્થિતિની વચમાં જે કર્મ જેટલી રહેવાની સ્થિતિએ બાંધ્યું હોય તે કર્મ તેટલો કાળ રહે તેને કાળનું અવધારણ એટલે નિશ્ચય કરવારૂપ સ્થિતિ બંધ કહીયે.

૩ અનુભાગ બંધ.

તેજ મોદક કોઇ મીઠો હોય, કોઈ કડવો હોય અને કોઈ તીખો હોય તેમજ કોઈ મોદકનો એકઠાણીઓ રસ હોય, કોઈનો બેઠાણીઓ રસ હોય, ઈત્યાદિ અનેક પ્રકારે અલ્પ વિશેષ હોય છે; તેમ કોઇ કર્મનો શુભ, તીવ્ર, મંદ, વિપાક હોય છે અને કોઇ કર્મનો અશુભ, તીવ્ર, મંદ, વિપાક હોય છે. જેમ સાતા-વેદનીયાદિકમાં કોઈક અશુભ રસ અલ્પ હોય અને કોઈકનો અશુભ રસ ઘણો હોય, તેને ત્રીજુ અનુભાગ બંધ કહીયે.

૪ પ્રદેશ બંધ.

તેજ મોદક કોઈ અલ્પદળથી થયો હોય, કોઈ બહુ દળથી થયો હોય અને કોઇ બહુતર દળથી થયો હોય તેમ કોઈ કર્મ પુદગળનાં દળ થોડાં હોય છે અને કોઈનાં વધારે હોય છે. તેનું પરિમાણ તે પ્રદેશબંધ.

આઠ કર્મ ઉપર પ્રકૃતિ તથા સ્થિતિ.

૧ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ—આંખના પાટા સમાન, તેની પાંચ પ્રકૃતિ, સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મૂહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી ત્રીશ કોડાકોડી સાગરોપમની.

૨ દર્શનાવરણીયકર્મ–પોળીઆ સમાન, તેની નવ પ્રકૃતી, સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મૂહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી ત્રીસ કોડાકોડી સાગરોપમની.

૩ વેદનીયકર્મ—મધે તથા અફીણે ખરડયા ખડગ સમાન તેની બે પ્રકૃતિ, સ્થિતિ જઘન્ય ૨ સમયની, ઉત્કૃષ્ટી ત્રીસ કોડાકોડી સાગરોપમની,

૪ મોહનીયકર્મ—મદિરાના છાક સમાન, તેની અઠ્ઠાવીશ પ્રકૃતિ, સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મૂહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી સીતેર કોડાકોડી સાગરોપમની.

૫ આયુષ્યકર્મ—હેડ સમાન, તેની ચાર પ્રકૃતિ સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મૂહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી તેત્રીસ સાગરોપમની.

૬ નામકર્મ–ચિતારા સમાન, તેની એકસો ત્રણ પ્રકૃતિ, સ્થિતિ જઘન્ય આઠ મુહુર્તની, ઉત્કૃષ્ટી વીશ કોડાકોડી સાગરોપમની.

૭ ગોત્રકર્મ—કુંભારના ચાકડા સમાન, તેની બે પ્રકૃતિ, સ્થિતિ જઘન્ય આઠ મુહુર્તની, ઉત્કૃષ્ટી વીશ કોડાકોડી સાગરોપમની.

૮ અંતરાય કર્મ—ભંડારી સમાન, તેની પાંચ પ્રકૃતિ, સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મૂહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી ત્રીસ કોડાકોડી સાગરોપમની.

૩ અનુભાગબંધ સંક્ષેપથી બતાવે છે—રાગાદિકગ્રસ્ત જીવ, અભવ્ય જીવની રાશીથી અનંત ગુણા અને સિદ્ધના જીવોની રાશિને અનંતમે ભાગે એટલે પરમાણુએ નિષ્પન્ન કર્મ સ્કંધ સમય સમય પ્રત્યે ગ્રહણ કરે છે તે દળીઆને વિષે પરમાણુ દીઠ કષાયના વશથી સર્વ જીવની રાશીથી અનંત ગુણા રસ વિભાગના પરિચ્છેદ હોય તે રસ તીવ્ર, તીવ્રતર, તીવ્રતમ તથા મંદ, મદંતર, મંદતમાંહિ અનેક પ્રકારે હોય ત્યાં અશુભ બ્યાશી પાપ પ્રકૃતિનો તીવ્ર સંક્લેશ પરિણામે કરી બંધાય અને શુભ બેંતાલીસ પુણ્ય પ્રકૃત્તિનો તીવ્રરસ વિશુદ્ધિએ કરી બંધાય તથા મંદરસાનુબંધ તેથી વીપર્યય હોય તે આવી રીતે—શુભ પ્રકૃતિનો મંદરસ સંક્લેશ પરિણામે કરી બંધાય અને અશુભ પ્રકૃતિનો મંદરસ વિશુદ્ધીએ કરી બંધાય.

૪. પ્રદેશબંધ સંક્ષેપથી કહે છે તે—લોકને વિષે ૧ ઔદારિક ૨ વૈક્રેય, ૩ આહારક, ૪ તેજસ, ૫ ભાષા, ૬ શ્વાસોચ્છ્વાસ, ૭ મન અને ૮ કાર્મણ એ આઠ જાતિની કર્મની વળગણા છે. તે અકેકી વળગણા જીવને ગ્રહણ યોગ્ય તથા અગ્રણ યોગ્ય એવા બે પ્રકારે છે. પ્રથમ બે પ્રદેશથી માંડીને અભવ્યથી અનંત ગુણાધિક પ્રદેશ લગે ઔદારીક વળગણા તે થોડા પ્રદેશ અને સ્થુળ માટે જીવને અગ્રહણ યોગ્ય વળગણા જાણવી. બીજી ઔદારિક ગ્રહણ કરવા યોગ્ય તે પણ અનંતી વળગણા જાણવી. ત્યાર પછી ઘણા પ્રદેશ અને સૂક્ષ્મ પરિણામ માટે ઔદારિકને અગ્રહણ યોગ્ય તથા વૈક્રેયની અપેક્ષાએ થોડા પ્રદેશ અને સ્થુળ પરિણામ માટે વૈક્રેયની પણ અગ્રહણ યોગ્ય એમ બેઉને ગ્રહણ કરવાને અયોગ્ય તે પણ અભવ્યથી અનંત ગુણાધિક વળગણા જાણવી. ત્યાર પછી વૈક્રેયને ગ્રહણ યોગ્ય વળગણા

જાણુવી. એમ સર્વ આઠ જાતિની વળગણા તે વિષે ગ્રહણ યોગ્ય અને અગ્રહણ યોગ્ય વળગણા જાણુવી. ઈતિ બંધતત્વ.

૯ મોક્ષતત્વ.

સકળ આત્માના પ્રદેશથી, સકળ કર્મનું છુટવું, સકળ બંધન મુકાવું, સકળ કાર્યની સિદ્ધિ થાય તેને મોક્ષતત્વ કહીયે.

પંદર ભેદે સિદ્ધ થાય છે તે કહે છે.

૧ તીર્થસિદ્ધા—તીર્થંકરને કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યા પછી જે મોક્ષ ગયા તે ગણુધર પ્રમુખ.

૨ અતીર્થસિદ્ધા—તીર્થંકરને કેવળજ્ઞાન ઉપન્યા પહેલાં જે મોક્ષ ગયા તે, મારૂદેવી માતા પ્રમુખ.

૩ તીર્થંકર સિદ્ધા—તીર્થંકર પદવી પામીને મોક્ષ ગયા તે, તે ઋષભાદિક અરિહંત ભગવાન.

૪ અતીર્થંકરસિદ્ધા—તીર્થંકર પદ પામ્યા વિના સામાન્ય કેવળી થઈ મોક્ષ ગયા તે.

૫ ગૃહસ્થિલંગસિદ્ધા—ગૃહસ્થના વેષે રહ્યા થકા મોક્ષે ગયા તે મારૂદેવી માતા પ્રમુખ.

૬ અન્યલિંગસિદ્ધા—યોગી, સંન્યાસી પ્રમુખ તાપસના વેષે મોક્ષ ગયા તે, વલ્કલચીરી આદિ.

૭ સ્વલિંગસિદ્ધા—સાધુના વેષે મોક્ષ થયા તે, શ્રી જંબુસ્વામી વગેરે સાધુ મુનીરાજો.

૮ સ્રીલિંગસિદ્ધા—સ્રી વેદે મોક્ષ ગયા તે, ચંદનબાળા આદિ.

૯ પુરૂષલિંગસિદ્ધા—પુરૂષ વેદે મોક્ષ ગયા તે, ગૌતમાદિક.

૧૦ નપુંસકલિંગસિદ્ધા—નપુંસક વેદે મોક્ષ ગયા તે, ગાંગેય અણુગાર પ્રમુખ.

૧૧ પ્રત્યેકબુદ્ધસિદ્ધા—કોઈ પદાર્થ દેખીને પ્રતિબોધ પામવાથી પોતાની મેળે ચારિત્ર લઈ મોક્ષ ગયા તે, કરકંડુ પ્રમુખ.

૧૨ સ્વયંબુદ્ધસિદ્ધા—ગુરૂના ઉપદેશ વિના પોતાની મેળે જાતિસ્મરણુ આદિકે પ્રતિબોધ પામી મોક્ષ ગયા તે, કપિલ આદિ.

૧૩ બુદ્ધિબોહીસિદ્ધા—ગુરૂનો ઉપદેશ સાંભળી વૈરાગ્ય પામી મોક્ષ ગયા તે.

૧૪ એક સિદ્ધા—એક સમયમાં એકજ જીવ મોક્ષ ગયો તે, મહાવીર સ્વામી.

૧૫ અનેકસિદ્ધા—એક સમયમાં ઘણા જીવ મોક્ષ ગયા તે, ઋષભાદિક સ્વામી પ્રમુખ.

એ પંદર ભેદ સિદ્ધના જાણવા. યદ્યપિ તીર્થસિદ્ધ અને અતીર્થસિદ્ધ એ બે ભેદમાં બીજા તેર ભેદ આવી જાય છે તથાપિ વિશેષ દેખાડવા સારૂં પંદર ભેદ કહ્યા.

૪ પ્રકારે જીવ મોક્ષ જાય તે કહે છે.

૧ જ્ઞાને કરી, ૨ દર્શને કરી, ૩ ચારિત્રે કરી, ૪ તપે કરી.

મોક્ષનાં નવ દ્વાર કહે છે.

૧ સત્પદપ્રરૂપણાદ્વાર, ૨ દ્રવ્યદ્વાર, ૩ ક્ષેત્રદ્વાર, ૪ સ્પર્શનાદ્વાર, ૫ કાળદ્વાર, ૬ અંતરદ્વાર, ૭ ભાગદ્વાર, ૮ ભાવદ્વાર, ૯ અલ્પબહુત્વદ્વાર એ નવનાં નામ કહ્યાં. (૧) સત્પદપ્રરૂપણાદ્વાર તે મોક્ષ ગતી પૂર્વ કાળે હતી, હમણાં પણ છે, આવતા કાળે હશે, તે છતી અસ્તિ છે, પણ આકાશના ફુલની પરે નાસ્તિ નથી. (૨) દ્રવ્ય પ્રમાણે તે સિદ્ધ અનંતા છે, અભવ્ય જીવથી અનંતગુણા અધિક છે, વનસ્પતિ વર્જિને ૨૩ દંડકથી સિદ્ધના જીવ અનંતગુણા અધિક છે, (૩) ક્ષેત્રદ્વાર તે સિદ્ધશિલા પ્રમાણે છે, સિદ્ધશીલા ૪૫ લાખ જોજનની લાંબી પહોળી છે અને ત્રીગુણી ઝાઝેરી પરિધી છે અને ઉંચપણે ૩૩૩ ધનુષ્ય ને ૩૨ આંગળ પ્રમાણે એટલા ક્ષેત્રમાં સિદ્ધ રહ્યાં છે. (૪) સ્પર્શનાદ્વાર તે સિદ્ધ ક્ષેત્રથી કાંઈક અધિકી સિદ્ધની સ્પર્શના છે. (૫) કાળદ્વાર તે એક સિદ્ધ આશ્રિ આદિ અનંત સર્વ સિદ્ધ આશ્રિ અનાદિ અનંત. (૬) અંતરદ્વાર તે ફરી સિદ્ધને સંસારમાં અવતરવું નથી અને એક સિદ્ધ ત્યાં અનંતા સિદ્ધ છે અને અનંતા સિદ્ધ ત્યાં એક સિદ્ધ છે, એટલે સિદ્ધ બેમાં અંતર નથી. (૭) ભાગદ્વાર તે સઘળા જીવ ને સિદ્ધના જીવ અનંતમે ભાગે છે, લોકને અસંખ્યાતમે ભાગે છે. (૮) ભાવદ્વાર તે સિદ્ધમાં

ક્ષાયકભાવ, કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન, ક્ષાયક સમકિત છે અને પરિણામિક ભાવ તે સિદ્ધપણું જાણવું. (૯) અલ્પબહુત્વદ્વાર તે સર્વથી થોડા નપુંસક સિદ્ધ, તેથી સ્ત્રી સંખ્યાતગુણી સિદ્ધ, તેથી પુરૂષ સંખ્યાતગુણા સિદ્ધ. એક સમયે નપુંસક ૧૦ સિદ્ધ થાય, સ્ત્રી ૨૦ સિદ્ધ થાય, પુરૂષ ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

ચૌદ બોલ કહે છે.

૧ ત્રસપણે, ૨ બાદરપણે, ૩ સંજ્ઞીપણે, ૪ વજ્રઋષભનારાચ સંઘયણપણે, ૫ શુકલધ્યાનપણે, ૬ મનુષ્યગતિ, ૭ ક્ષાયક સમકીત, ૮ જથાખ્યાત ચારિત્ર, ૯ પંડિતવીર્ય, ૧૦ કેવળજ્ઞાન, ૧૧ કેવળદર્શન, ૧૨ ભવ્યસિદ્ધિક, ૧૩ પરમશુકલલેશી, ૧૪ ચરમ શરીરી. એ ચૌદ બોલનો ધણી મોક્ષ જાય. જઘન્ય બે હાથની અવઘેણાવાળો, ઉત્કૃષ્ટી પાંચશે ધનુષની અવઘેણાવાળો, જઘન્ય નવ વરસનો, ઉત્કૃષ્ટું પૂર્વકોડીના આયુષવાળો, કર્મભૂમીનો હોય તે મોક્ષમાં જાય. ઇતિ મોક્ષતત્વ. ઇતિ નવતત્વ સંપૂર્ણ.

હીત વચન.

[સંશોધકઃ—વાડીલાલ કાકુભાઇ સંઘવી.]

૧ આ અનિત્ય દેહથી જેટલી તપશ્ચર્યા, જ્ઞાન, ધ્યાન, અને પરોપકારાદિ બની શકે તે કરી લેવું, એજ આ માનવદેહનું સાર્થકપણું છે.

૨ જ્યાં સુધી રાગ દ્વેષ રૂપી બીજો દગ્ધ થયાં નથી, ત્યાં સુધી સંસાર પરિભ્રમણના અંકુરો કદી શાન્ત થવાના નથી.

૩ આપણો વિરોધ, ઈર્ષ્યા કે ક્રોધ સામા મનુષ્યને હાનિ કરતા પહેલાં આપણનેજ નુકશાન કરે છે.

૪ જ્યાં સુધી કાર્ય કરવાની તમારી શક્તિમાં તમે શ્રદ્ધા નહિ રાખો ત્યાં સુધી તમારાથી એક પણ કાર્ય પરિપૂર્ણ થઇ શકશે નહિ.

૫ મનુષ્ય જન્મમાં જો કર્ત્તવ્યની સિદ્ધિ કરી લેવામાં આવતી નથી તો પછી હાથમાં આવેલો હીરો ગુમાવવા જેવું થાય છે.

અથ શ્રી લઘુદંડક.

(आर्या).

सरीरोगाहण संघयण, संठाण कसाय तह हुंति सन्नाओ;
लेसिंदिव समुग्घाए सन्नि वेदे य पज्जत्ति ॥ १ ॥
दिट्ठि दंसण नाण अनाणे, जोगुवओगे तहा किमाहारे ॥
उववाय ठिइ समुहाए, चवण गइ आगइ चेव ॥ २ ॥

એ બે ગાથા સૂત્ર પાઠે કહી તેમાં ચોવીશ દ્વાર કહ્યા તે ચોવીશ દ્વાર અર્થ સહિત કહે છે.

(શરીર કે૦) શરીર પાંચ. ૧ ઉદારિક, ૨ વૈક્રિય, ૩ અહારક, ૪ તેજસ અને ૫ કાર્મણ ॥ ૧ ॥

(ઓગાહણ કે૦) અવઘેણા ૧ ઉદારિકની અવઘેણા જગન્ય આંગળનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટી એક હજાર જોજન ઝાઝેરી, કમળના ડોડાને ન્યાયે જાણવી; ૨ વૈક્રિયની ભવધારણી અવઘેણા જ૦ આંગળનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉ૦ પાંચસે ધનુષ્યની તથા ઉત્તર વૈક્રિયની અવઘેણા જ૦ આંગળનો સંખ્યાતમો ભાગ અને ઉ૦ લાખ જોજન ઝાઝેરી જાણવી, ૩ આહારકની અવઘેણા જ૦ મુઢા હાથની અને ઉ૦ એક હાથની ૪-૫ તેજસ અને કાર્મણની અવઘેણા જ૦ આંગળનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉ૦ ચૌદ રાજ લોક પ્રમાણે જાણવી તથા કેવળ સમુદ્ઘાતની અપેક્ષાયે પોતપોતાના શરીર પ્રમાણે જાણવી ॥ ૨ ॥

(સંઘયણ કે૦) સંઘયણ છ. ૧ વજ્રઋષભનારાચ સંઘયણ, ૨ ઋષભનારાચ સં૦, ૩ નારાચ સં૦, ૪ અર્દ્ધનારાચ સં૦ ૫ કીલિકા સ૦ અને ૬ છેવટ્ઠુ સંઘયણ ॥ ૩ ॥

(સંઠાણ કે૦) સંસ્થાન છ,-૧ સમચઉરંસ સંસ્થાન, ૨ નિગોહ પરિમંડળ સં૦, ૩ સાદિ સં૦, ૪ વામન સં૦, ૫ કુબ્જ-સ૦, અને ૬ હુંડ સંસ્થાન ॥ ૫ ॥

(કષાય કે૦) કષાય ચાર–૧ ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા અને ૪ લોભ ॥ ૫ ॥ (તહહુંતિ કે૦) તેમજ આગળ કહેશે, તે પ્રકારે હોય.

(સન્નાઓ કે૦) સંજ્ઞા ચાર.–૧ આહાર સંજ્ઞા, ૨ ભય સંજ્ઞા, ૩ મૈથુન સંજ્ઞા અને પરિગ્રહ સંજ્ઞા ॥ ૬ ॥

(લેશ કે૦) લેશ્યા છ.–૧ કૃષ્ણુ લેશ્યા, ૨ નીલ લેશ્યા, ૩ કાપોત લેશ્યા, ૪ તેજુ લેશ્યા, ૫ પદ્મ લેશ્યા અને ૬ શુકલ લેશ્યા ॥ ૭ ॥

(ઇંદ્રિય કે૦) ઇંદ્રિય પાંચ–૧ શ્રોત્રેંદ્રિય, ૨ ચક્ષુઇંદ્રિય, ૩ ઘ્રાણેંદ્રિય ૪ રસેંદ્રિય અને ૫ સ્પર્શેંદ્રિય, ॥ ૮ ॥

(સમુગ્ઘાત કે૦) સમુદ્ઘાત સાત–૧ વેદની સમુદ્ઘાત, ૨ કષાય સ૦, ૩ મારણાંતિક સ૦, ૫ વૈક્રિય સ૦, ૫ તેજસ સ૦ ૬ આહારક સ૦ અને ૭ કેવળ સમુદ્ઘાત ॥ ૯ ॥

(સન્નિ કે૦) સંજ્ઞી અને અસંજ્ઞી,–તેમાં જેને મન હોય, તે સંજ્ઞી અને મન ન હોય તે અસંજ્ઞી ॥ ૧૦ ॥

(વેદ કે૦) વેદ ત્રણ–૧ સ્ત્રી વેદ, ૨ પુરૂષ વેદ અને ૩ નપુંસક વેદ ॥ ૧૧ ॥

(ય કે૦) વળી (પજ્જત્તિ કે૦), પર્યાપ્તિ છ તે–૧ આહાર પર્યાપ્તિ, ૨ શરીર પ૦, ઇંદ્રિય પ૦, ૪ શ્વાસોશ્વાસ પ૦, ૫ ભાષા પ૦ અને ૬ મન પર્યાપ્તિ ॥ ૧૨ ॥

છ પર્યાપ્તનું સ્વરૂપ દર્શાવે છે.

પુદ્ગલના ઉપચયથી થયો જે પુદ્ગલ પરિણમન હેતુ શક્તિ વિશેષ, તેને પર્યાપ્તિ કહે છે એના બે ભેદ છે–એક લબ્ધિપર્યાપ્તિ અને બીજી કરણ-પર્યાપ્તિ, જે કર્મના ઉદયથી આરંભેલી સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિ સર્વ પૂરી કરી નથી, પણ કરશે તેને લબ્ધિપર્યાપ્તિ કહે છે અને જેણે સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિ સર્વ પૂરી કરી લીધી તેને કરણપર્યાપ્તિ કહે છે.

અપર્યાપ્તિ પણ બે પ્રકારની છે–એક લબ્ધિી અપર્યાપ્તિ, બીજી કરણ અપર્યાપ્તિ. આરંભેલી સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિ પૂરી કરે નહિ તેને લબ્ધિ અપર્યાપ્તિ કહે છે અને જે સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિ સર્વ પૂરી કરશે, પણ હજી કીધી નથી, તેને કરણ અપર્યાપ્તિ કહે છે.

પર્યાપ્તિ છ પ્રકારે છે. હરેક જીવને ભવાંતરની ઉત્પત્તિ સમયે જે શક્તિવડે આહાર લઇને તેને રસપણે પરિણમાવવાનો જે શકિત વીશેષ તેને આહારપર્યાપ્તિ કહે છે. પછી તે રસરૂપ પરિણામને રસ, રૂધિર, માંસ, મેદ, અસ્થિ, મજ્જા તથા વીર્ય એ સાત ધાતુપણે પરિણમાવીને શરીર બાંધવાનો જે શકિતવિશેષ, તેને શરીરપર્યાપ્તિ કહે છે. પછી તે સાત ધાતુપણે પરિણમાવ્યો જે રસ, તે જેને જેટલાં દ્રવ્ય ઇંદ્રિય જોઇએ તેને તેટલાં ઈંદ્રિયપણે પરિણમાવવાનો જે શક્તિ વિશેષ, તેને ઇંદ્રિયપર્યાપ્તિ કહે છે. પર્યાપ્તિ એ શબ્દ સર્વે સાથે જોડવો. કેમકે એ કહેલી ત્રણ પર્યાપ્તિ પૂરી કર્યા વિના કોઇ જીવ મરણ પામે નહિ, માટે પર્યાપ્તિ શબ્દ વચમાં કહ્યો છે. એ ત્રણ પર્યાપ્તિ બાંધીને પછી શ્વાસોચ્છ્વાસપણે યોગ્ય વળગણનાં દલિક લઇ, શ્વાસોચ્છ્વાસપણે પરિણમાવીને અવલંબી મુકવાનો જે શકિતવિશેષ, તેને શ્વાસોચ્છ્વાસપર્યાપ્તિ કહે છે. ભાષાયોગ્ય પુદ્દગળ લઇ ભાષાપણે પરિણમાવીને અવલંબી મૂકવાનો જે શકિતવિશેષ તેને ભાષાપર્યાપ્તિ કહે છે અને મનોવરગણા યોગ્ય પુંદ્દગળ લઇ, મન પણે પરિણમાવીને અવલંબી મૂકવાનો જે શકિતવિશેષ તેને મનઃ પર્યાપ્તિ કહે છે. એવી રીતે એ છ પ્રકારે પર્યાપ્તિ કહી છે.

આહાર પર્યાપ્તિ, શરીરપર્યાપ્તિ, ઈંદ્રિયપર્યાપ્તિ, તથા શ્વાસોચ્છવાસપર્યાપ્તિ એ ચાર પર્યાપપ્તિ. એકેંદ્રિયને હોય ને તે ચાર પર્યાપ્તિઓની સાથે પાંચમી ભાષા પર્યાપ્તિ જોડીને પાંચપર્યાપ્તિ તે વિકલેંદ્રિ એટલે બેઇંદ્રિય, તેઇંદ્રિય તથા ચૌરિંદ્રિય પ્રત્યેકને હોય, એજ પાંચ પર્યાપ્તિયો અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિયને હોય અને છએ પર્યાપ્તિયો સંજ્ઞી પંચેંદ્રિયને હોય.

(દિટ્ઠિ કે૦) દષ્ટિ ત્રણ. ૧ સમક્તિ દષ્ટિ, ૧ મિથ્યાત્વ દષ્ટિ અને ૩ સમા મિથ્યાત્વ દષ્ટિ ॥ ૧૩ ॥

(દંસણ કે૦) દર્શન ચાર—૧ ચક્ષુ દર્શન, ૨ અચક્ષુ દર્શન, ૩ અવધિ દર્શન, ૪ કેવળ દર્શન ॥ ૧૪ ॥

(નાણ કે૦) જ્ઞાન પાંચ. ૧ મતિ જ્ઞાન, ૨ શ્રુત જ્ઞાન, ૩ અવધિ જ્ઞાન, ૪ મનઃપર્યવ જ્ઞાન અને ૫ કેવળ જ્ઞાન ॥ ૧૫ ॥

(અન્નાણે કે૦) અજ્ઞાન ત્રણ. ૧ મતિ અજ્ઞાન, ૨ શ્રુત અજ્ઞાન અને ૩ વિભંગ અજ્ઞાન ॥ ૧૬ ॥

(જોગ કે૦) યોગ પંદર. ૪ મનના, ૪ વચનના અને ૭ કાયાના. તેમાં ૧ સત્ય મનયોગ, ૨ અસત્ય મ૦, ૩ મિશ્ર મ૦ અને ૪ વ્યવહાર મ૦ એ ચાર મનના જાણવા. તથા ૧ સત્ય

વચનયોગ, ૨ અસત્ય, વ૦, ૩ મિશ્ર વ૦, ૪ વ્યવહાર વ૦ એ ચાર વચનના જાણવા. તથા ૧ ઉદારિક, ૨ ઉદારિકનો મિશ્ર, ૩ વૈક્રિય, ૪ વૈક્રિયનો મિશ્ર, ૫ આહારક; ૬ આહારકનો મિશ્ર, અને ૭ કાર્મણકાય યોગ એ સાત કાયાના જાણવા. સર્વે મળી પંદર યોગ જાણવા ॥ ૧૭ ॥

(ઉવયોગ કે૦) ઉપયોગ બાર તે પાંચ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન અને ચાર દર્શન એ બાર ઉપયોગ જાણવા ॥ ૧૮ ॥

(તહા કિમાહારે કે૦) તેમજ અનુક્રમે આહાર લે. જ૦ ત્રણ દિશિનો અને ઉ૦ છ દિશિનો. ત્રણ દિશિ તે ૧ ઉંચી, ૨ નીચી અને ૩ ત્રીછી, અને છ દિશિ તે ૧ પૂર્વ, ૨ પશ્ચિમ, ૩ ઉત્તર, ૪ દક્ષિણ, ૫ ઉંચી અને ૬ નીચી. તથા ત્રણ પ્રકારનો આહાર લે તે ૧ સચિત્ત, ૨ અચિત્ત અને ૩ મિશ્ર. તથા ત્રણ પ્રકારનો આહાર લે તે ૧ ઓજ, ૨ રોમ અને ૩ કવળ એ ત્રણ પ્રકારનો આહાર ॥ ૧૯ ॥

(ઉવવાય કે) કેટલા દંડકનો આવીને ઉપજે ? તે આગળ કહેવાશે ॥ ૨૦ ॥

(ઠિઈ કે૦) સ્થિતિ. તે જ૦ અંતર્મુહુર્તની અને ઉત્કૃષ્ટિ તેંત્રીશ સાગરોપમની. તે સ્થિતિ આગળ કહેવાશે ॥ ૨૧ ॥

(સમુહાએ કે૦) ૧ સમોહિયા મરણ, ૨ અસમોહિયા મરણ, તેમાં સમોહિયા મરણ તે કીડીની લારની પેઠે જીવના પ્રદેશ છુટા છુટા નીકળે તે. અને અસમોહિયા મરણ તે બંધૂકના ભડાકાની પેઠે જીવના પ્રદેશ સામટા નીકળે તે ॥ ૨૨ ॥

(ચવણ કે૦) કેટલા દંડકમાં ચવીને જાય તે આગળ કહેવાશે ॥ ૨૩ ॥

(ગઈ કે૦) ગતિં પાંચ તે ૧ નરકની, ૨ તિર્યંચની, ૩ મનુષ્યની, ૪ દેવતાની અને ૫ સિદ્ધની. તેમાં જે જવું તે ગતિ.

(આગઈ કે૦) આવવું તે આગતિ. તે ચાર પ્રકારની—૧ નરકની, ૨ તિર્યંચની, ૩ મનુષ્યની અને ૪ દેવતાની. (ચેવ કે૦) નિશ્ચે એ બે ગાથાનો અર્થ કહ્યો ॥ ૨૪ ॥

પ્રાણ દશ. તેમાં પંચેંદ્રિના પાંચ પ્રાણ તે ૧ શ્રોત્રેંદ્રિય, ૨ ચક્ષુઇંદ્રિય, ૩ ધ્રાણેંદ્રિય, ૪ રસેંદ્રિય અને ૫ સ્પર્શેંદ્રિય. ૬ મનબળ, ૭ વચનબળ, ૮ કાયબળ, ૯ શ્વાસોશ્વાસ અને ૧૦ આઉખું. એ દશ. એ પચ્ચીશ દ્વાર કહ્યા ॥ ૨૫ ॥

ચોવીશ દંડકનાં નામ કહે છે.

પ્રથમ નારકીનો દંડક તે સાત નરકનાં નામ કહે છે—૧ ધમા, ૨ વંસા, ૩ સિલા, ૪ અંજણા, ૫ રિઠ્ઠા, ૬ મઘા અને ૭ માઘવઇ. તેનાં ગોત્ર કહે છે. ૧ રત્નપ્રભા, ૨ શર્કરપ્રભા, ૩ વાલુપ્રભા, ૪ પંકપ્રભા. ૫ ધૂમપ્રભા, ૬ તમઃપ્રભા અને ૭ તમસ્તમઃપ્રભા એ સાત મળી એક દંડક થયો.

દશ ભવનપતિના દશ દંડક—૧ અસુરકુમાર, ૨ નાગ કુ૦, ૩ સુવર્ણ કુ૦, ૪ વિદ્યુત્કુ૦, ૫ અગ્નિ કુ૦, ૬ દ્વિપ કુ૦, ૭ ઉદધિ કુ૦, ૮ દિશા કુ૦, ૯ પવન કુ૦ અને ૧૦ સ્તનિતકુમાર.

પાંચ થાવરના પાંચ દંડક—૧ ઇંદિ થાવરકાય, ૨ બંભી થા૦, ૩ સપિ થા૦, ૪ સુમતિ થા૦, અને ૫ પયાવચ થાવરકાય. તેનાં ગોત્ર કહે છે, ૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપકાય, ૩ તેઉકાય, ૪ વાયુકાય અને ૫ વનસ્પતિકાય.

ત્રણ વિકલેંદ્રિયના ત્રણ દંડક—૧ બેઇંદ્રિય, ૨ તેઇંદ્રિય અને ૩ ચૌરેંદ્રિય.

વીશમો તિર્યંચ પંચેંદ્રિયનો દંડક—તિર્યંચ પંચેંદ્રિયના પાંચ ભેદ. તે ૧ જળચર, ૨ સ્થળચર, ૩ ઉરપર, ૪ ભુજપર અને ૫ ખેચર. જળચર તે કોને કહીએ ? જે જળમાં ચાલે તેને જળચર કહીએ. તેના અનેક ભેદ. મચ્છ, કચ્છ, ગાહા, મગર, સુસુમાર પ્રમુખ ॥ ૧ ॥ જે પૃથ્વી ઉપર ચાલે તેને સ્થળચર કહીએ. તેના ચાર ભેદ. ૧ એકખૂરા, ૨ દોખૂરા, ૩ ગંડિપયા અને ૪ સણુપયા. તેમાં એકખૂરા તે ઘોડા, ખર પ્રમુખ. દોખૂરા તે ગાય, ભેંસ પ્રમુખ. ગંડિપયા તે સુંવાળા પગ સોનીની એરણને ઘાટે પગ તે હાથી, ગેંડા પ્રમુખ. સણુપયા તે નહોરવાળા જીવ, તે સિંહ, વાઘ, ચિત્તા, કુતરા, બિલાડા પ્રમુખ. એ સ્થળચરના ૪ ભેદ જાણવા ॥ ૨ ॥ ઉરપર તે હૈયાભર ચાલે તે સર્પની

જાત તેની બે જાત—એક ફેણુ માંડે તે અને બીજી ફેણુ ન માંડે તે ॥ ૩ ॥ ભુજપર સર્પ તે ભુજાયે તથા હૈયાભર ચાલે તે ભુજપર સર્પ. તેના અનેક ભેદ. નોળ, કોળ, કાંકિડા, ગોહ, ઉંદર, ખિશકોલી પ્રમુખ ॥ ૪ ॥ ખેચર તે જે આકાશે ચાલે તે પંખીની જાતિ. તે પંખીના ચાર ભેદ—૧ ચર્મ પંખી, ૨ રોમ પંખી, ૩ વિતત પંખી, ૪ સમુગ પંખી. ચર્મ પંખી તે ચામડાની પાંખ તે છાપા, વાગુલ પ્રમુખ ॥ ૧ ॥ રોમ પંખી તે રોમરાયની પાંખ તે સૂડા, ચરકલા, પારેવા પ્રમુખ ॥ ૨ ॥ એ બે પંખી અઢી દ્વીપમાંહિ અને અઢી દ્વીપ બહાર છે. વિતત પંખી તે જેની પાંખ પહોળીજ રહે તે વિતત પંખી કહીએ, ॥ ૩ ॥ સમુગ પંખી તે જેની પાંખ ડાબડાની પેઠે બીડી રહે તે સમુગ પંખી કહીએ. એ બે પંખી અઢી દ્વીપ બહારજ છે. એ પાંચ તિર્યંચ પંચેંદ્રિય સમુચ્છીંમ અને ગર્ભજ જાણુવા. એ વીશમો તિર્યંચ પંચેંદ્રિયનો દંડક થયો.

એકવીશમો મનુષ્ય પંચેંદ્રિયનો દંડક—તે મનુષ્ય પંચેંદ્રિયના ૪ ભેદ-૧ પંદર કર્મ ભૂમિનાં મનુષ્ય, ૨ ત્રીશ અકર્મ ભૂમિનાં મનુષ્ય, ૩ છપ્પન અંતરદ્વીપનાં મનુષ્ય અને ૪ ચૌદસ્થાનકનાં સમુચ્છિમ મનુષ્ય. કર્મ ભૂમિ તે કોને કહીએ ? જ્યાં અસિ, મસિ અને કૃષિ એ ત્રણ પ્રકારના વ્યાપાર છે. તે ૧ (અસિ કે૦) તરવાર પ્રમુખ હથિયારનું બાંધવું, ૨ (મસિ કે૦) લખવાનો વ્યાપાર કરવો, ૩ (કૃષિ કે૦) ખેતીવાડી પ્રમુખ વ્યાપાર કરવો, એ ત્રણ પ્રકારના વ્યાપારે કરીને જે જીવે, તે કર્મ ભૂમિનાં મનુષ્ય કહીયે. તે કર્મ ભૂમિનાં ક્ષેત્ર કેટલાં છે ? પાંચ ભરત, પાંચ ઐરવત, પાંચ મહાવિદેહ એ પંદર ક્ષેત્ર કર્મભૂમિનાં છે, તે કયે કયે ઠેકાણે છે ? તે કહે છે. એક લાખ જોજનનો જંબૂદ્વીપ છે. તેમાં એક ભરત, એક ઐરવત અને એક મહાવિદેહ, એ ત્રણ કર્મભૂમિનાં ક્ષેત્ર જંબૂદ્વીપ મધ્યે છે. તે જંબૂદ્વીપને ફરતો બે લાખ જોજનનો લવણુ સમુદ્ર છે. તેને ફરતો ચારલાખ જોજનનો ધાતકિખંડ દ્વીપ છે. તેમાં બે ભરત, બે ઐરવત, અને બે

મહાવિદેહ એ છ ક્ષેત્ર ધાતકીખંડ મધ્યે છે, તેને ફરતો આઠ લાખ જોજનનો કાળોદધિ સમુદ્ર છે, તેને ફરતો આઠ લાખ જોજનનો પુષ્કરાર્ધ દ્વીપછે. તેમાં બે ભરત, બે ઐરવત, અને બે મહાવિદેહ એ છ ક્ષેત્ર પુષ્કરાર્ધ દ્વીપ મધ્યે છે. એ પંદર કર્મભૂમિ કહ્યાં.

ત્રીશ અકર્મભૂમિ—અકર્મભૂમિનાં મનુષ્ય તે કોને કહીયે ? જ્યાં અસિ, મસિ અને કૃષિ એ ત્રણ વ્યાપાર નથી અને દશ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષે કરીને જીવે, તે અકર્મ ભૂમિનાં મનુષ્ય કહીયે. તે કીયાં કીયાં ? પાંચ હેમવય, પાંચ હિરણ્યવય, પાંચ હરિવાસ, પાંચ રમકવાસ, પાંચ દેવકુરૂ અને પાંચ ઉત્તરકુરૂ એ ત્રીશ. તે કયે કયે ઠેકાણે છે ? એક હેમવય, એક હિરણ્યવય, એક હરિવાસ, એક રમકવાસ. એક દેવકુરૂ અને એક ઉત્તરકુરૂ એ છ જુગળિયાનાં ક્ષેત્ર જંબૂદ્વીપ મધ્યે છે. એથી બમણાં એટલે બાર ક્ષેત્ર ધાતકિખંડમાં છે. તેમજ બાર ક્ષેત્ર પુષ્કરાર્દ્ધ દ્વીપમાં છે. એ ત્રીશ અકર્મ ભૂમિ કહ્યાં.

છપ્પન અંતરદ્વીપ—અંતરદ્વીપ તે કોને કહીએ ? લવણ સમુદ્રના પાણી ઉપર, અંતરંગ ડાઢાંમાં દ્વીપ ઉપર રહેનાર માટે અંતરદ્વીપનાં મનુષ્ય કહીએ. તે ક્યાં છે ? ભરત ક્ષેત્રની મર્યાદાનો કરનાર પીળા સુવર્ણનો ચુલહિમવંત નામે પર્વત છે, તે એકસો જોજનનો ઉંચો છે, એકસો ગાઉનો ઉંડો છે તથા એક હજાર બાવન જોજન અને બાર કળાનો પહોળો છે, ચોવીશ હજાર નવસેં બત્રીશ જોજનનો લાંબો છે, તેને પૂર્વ પશ્ચિમને છેડે બબે ડાઢા નિકળી છે, તે એકેકી ડાઢા ચોરાશીસેં ચોરાશીસેં જોજનની ઝાઝેરી લાંબી છે. તે એકેકી ડાઢા ઉપર સાત સાત અંતરદ્વીપ છે. જગતીથી ડાઢા ઉપર ત્રણસેં જોજન જઈએ, ત્યારે ત્રણસેં જોજનનો લાંબો પહોળો પહેલો દ્વીપ આવે ॥ ૧ ॥ ત્યાંથી ચારસેં જોજન જઈએ, ત્યારે ચારસેં જોજનનો લાંબો પહોળો બીજો દ્વીપ આવે ॥ ૨ ॥ ત્યાંથી પાંચસેં જોજન જઈએ ત્યારે પાંચસેં જોજનનો લાંબો પહોળો ત્રીજો દ્વીપ આવે ॥ ૩ ॥ ત્યાંથી છસેં જોજન જઈએ, ત્યારે છસેં જોજનનો લાંબો પહોળો

ચોથો દ્વીપ આવે ॥ ૪ ॥ ત્યાંથી સાતસેં જોજન જઈએ, ત્યારે સાતસેં જોજનનો લાંબો પહોળો પાંચમો દ્વીપ આવે ॥ ૫ ॥ ત્યાંથી આઠસેં જોજન જઈએ, ત્યારે આઠસેં જોજનનો લાંબો પહોળો છઠ્ઠો દ્વીપ આવે ॥ ૬ ॥ ત્યાંથી નવસેં જોજન જઈએ, ત્યારે નવસેં જોજનનો લાંબો પહોળો સાતમો દ્વીપ આવે ॥ ૭ ॥ એમ ચારે ડાઢા ઉપર થઈને સાત ચોકું અઠ્ઠાવીશ થયા એમજ ઐરવત ક્ષેત્રની મર્યાદાનો કરનાર શિખરીનામા પર્વત છે તે પણ પીળા સુવર્ણનો છે, તે ચુલ હિમવંત પર્વતની પેઠે જાણવો. તેને પણ પૂર્વ પશ્ચિમને છેડે બબ્બે ડાઢા નિકળી છે, તે એકેકી ડાઢા ઉપર સાત સાત અંતર દ્વીપ છે, એમ અઠ્ઠાવીશ દુ છપ્પન અંતરદ્વીપ છે. તેનું સુખ અકર્મભૂમિની પેઠે જાણવું.

ચૌદ સ્થાનકનાં સમુચ્છિમ મનુષ્ય—૧ (ઉચ્ચારે સુવા કે૦) વડીનિતમાં ઉપજે, ૨ (પાસવણે સુવા કે૦) લઘુનિતમાં ઉપજે, ૩ (ખેળે સુવા કે૦) બળખામાં ઉપજે, ૪ (સંઘાણે સુવા કે૦) નાસિકાના શ્લેષ્મમાં ઉપજે, ૫ (વંતેસુવા કે૦) વમનમાં ઉપજે, ૬ (પિત્તે સુવા કે૦) પિતોડામાં ઉપજે, ૭ (પુએસુવા કે૦) પરૂમાં ઉપજે, ૮ (સોણિએ સુવા કે૦) રૂધિરમાં ઉપજે, ૯ (સુક્કે સુવા કે૦) વીર્યમાં ઉપજે, ૧૦ (સુક્કપોગલ પરિસાડિએ સુવા કે૦) વીર્યાદિકના પુદ્ગલ સૂકાણા તે ભીના થયા તેમાં ઉપજે, ૧૧ (વિગય જીવ કલેવરે સુવા કે૦) જીવ રહિત મૃતકના કલેવરમાં ઉપજે, ૧૨ (ઇત્થિ પુરિસ સંજોગે સુવા કે૦) સ્ત્રીપુરૂષના સંયોગમાં ઉપજે, ૧૩ (નગરની ધમણે સુવા કે૦) નગરની ખાળ પ્રમુખમાં ઉપજે અને ૧૪ (સવ્વે સુચેવ અસુઈ ઠાણે સુવા કે૦) મનુષ્ય સંબંધી પિયા પ્રમુખ અશુચિ સ્થાનકમાં ઉપજે એ અસંખ્યાતા સમુચ્છિમ મનુષ્ય, અંતર્મુહૂર્તમાં મનુષ્યના શરીરથી વસ્તુ દૂર થાય, તેમાં ઉપજે. એવા એકસો એક ક્ષેત્રના ગર્ભજ મનુષ્ય અપર્યાપ્તા અને એકસો એક પર્યાપ્તા તથા એકસો એક સમુચ્છિમ મનુષ્યના અપર્યાપ્તા એમ ત્રણસેં ત્રણ ભેદનો એકવીશમો મનુષ્યનો દંડક થયો.

બાવીશમો વાણુવ્યંતરનો દંડક તેની સોળ જાત છે—૧ પિશાચ, ૨ ભૂત, ૩ યક્ષ, ૪ રાક્ષસ, ૫ કિન્નર, ૬ કિંપુરૂષ, ૭ મહોરગ, ૮ ગંધર્વ, ૯ આણુપન્ની, ૧૦ પાણુપન્ની, ૧૧ ઈસિવાઈ, ૧૨ ભૂઇવાઈ, ૧૩ કંદિય, ૧૪ મહાકંદિય, ૧૫ કોહંડ અને ૧૬ પયંગદેવ એ સોળ જાતના વાણુવ્યંતરનો બાવીશમો દંડક થયો.

ત્રેવીશમો જ્યોતિષીનો દંડક તેની દશ જાત છે—૧ ચંદ્રમા ૨ સૂર્ય, ૩ ગ્રહ, ૪ નક્ષત્ર, ૫ તારા એ પાંચ ચળ તે અઢીદ્વીપમાં છે અને એ પાંચ સ્થિર તે અઢીદ્વીપ બહાર છે. એ દશ જાત, બે ચંદ્રમા ને બે સૂર્ય જંબુદ્વીપમાં છે, ચાર ચંદ્રમા અને ચાર સૂર્ય લવણ સમુદ્રમાં છે, બાર ચંદ્રમા અને બાર સૂર્ય ધાતકીખંડમાં છે, બેંતાળીશ ચંદ્રમા અને બેંતાળીશ સૂર્ય કાળાદધિ સમુદ્રમાં છે, બહોતેર ચંદ્રમા અને બહોતેર સૂર્ય પુષ્કરાર્ધદ્વીપમાં છે; એમ સર્વ મળીને મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં એકસો બત્રીશ ચંદ્રમા અને એકસો બત્રીશ સૂર્ય પરિવાર સહિત ચળ છે. પરિવાર તે જ્યાં એક ચંદ્રમા અને એક સૂર્ય હોય ત્યાં અઠ્ઠાશી ગ્રહ, અઠ્ઠાવીશ નક્ષત્ર, છાસઠ હજાર નવસેં ને પંચોતેર કોડાકોડી તારા, એ સર્વ ચંદ્રમા સૂર્યનો પરિવાર ગણુવો. અસંખ્યાતા ચંદ્રમા અને અસંખ્યાતા સૂર્ય પરિવાર સહિત મનુષ્ય ક્ષેત્ર બહાર અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્રમાં સ્થિર છે, એ દશ જાતનો ત્રેવીશમો જ્યોતિષીનો દંડક થયો.

ચોવીશમો વૈમાનિકનો દંડક તેના છવીશ ભેદ છે—બાર દેવલોક, નવ ગ્રૈવેયક અને પાંચ અનુત્તર વિમાન, એ છવીશ તેના નામ કહે છે—૧ સૌધર્મ, ૨ ઈશાન, ૩ સનત્કુમાર, ૪ માહેંદ્ર, ૫ બ્રહ્મલોક, ૬ લાંતક, ૭ મહાશુક્ર, ૮ સહસાર, ૯ આણુત, ૧૦ પ્રાણુત, ૧૧ આરણુ અને ૧૨ અચ્ચુય એ બાર દેવલોકનાં નામ કહ્યાં. નવ ગ્રૈવેયકનાં નામ કહે છે—૧ ભદ્દે, ૨ સુભદ્દે, ૩ સુજાએ, ૪ સુમાણુસે, ૫ પ્રિયદંસણે, ૬ સુદંસણે, ૭ આમોહે, ૮ સુપડિબદ્ધે અને ૯ જસોધરે. પાંચ અનુત્તર વિમાનનાં નામ કહે છે—૧ વિજય, ૨ વિજયંત, ૩ જયંત, ૪

અપરાજિત, ૫ સ્વાર્થસિદ્ધ, એ ચોવીશમો વૈમાનિકનો દંડક કહ્યો. હવે પંદર પરમાધામીનાં નામ કહે છે—૧ અંબ, ૨ અંબરસ, ૩ શામ, ૪ સબળ, ૫ રૂદ્ર, ૬ વૈરૂદ્ર, ૭ કાળ, ૮ મહાકાળ, ૯ અશિપત્ર ૧૦ ધનુષ્ય, ૧૧ કુંભ, ૧૨ વાલુક, ૧૩ વૈતરણી ૧૪ ખરસ્વર અને ૧૫ મહાઘોષ એ પંદર પરમાધામી તે અસુરકુમારમાં ભળ્યા. દશ જાતિના જંભકા તેનાં નામ કહે છે—૧ આણુજંભકા, ૨ પાણુજંભકા ૩ લયણુજંભકા, સયણુજંભકા, ૫ વત્થજંભકા, ૬ પુષ્પજંભકા, ૭ ફળજંભકા, ૮ બીજજંભકા, ૯ વિજ્જુજંભકા અને ૧૦ અવિયતજંભકા, એ દશ જાતિના જંભકા દેવતા તે વાણવ્યંતરમાં ભળ્યા. ત્રણ કિલ્વિષીનાં નામ. ૧ ત્રણ પલિયા, ૨ ત્રણ સાગરીયા અને ૩ તેર સાગરીયા. એ ત્રણ કિલ્વિષી દેવ લોક અંતર નિવાસી માટે વૈમાનિકમાં ભળ્યા. હવે નવ લોકાંતિકનાં નામ કહે છે. ૧ સારસ્વત, ૨ આદિત્ય, ૩ વિન્હિ, ૪ વરૂણ, ૫ ગર્ધતોયા, ૬ તોષિયા, ૭ અવ્યાબાધા, ૮ અગ્ગિચા અને ૯ રિઠ્ઠા એ નવ લોકાંતિક બ્રહ્મલોકવાસી માટે ઉત્તમ વૈમાનિકમાં ભળ્યા. ઈતિ ચોવીશ દંડકનાં નામ કહ્યાં. ॥ ૨૪ ॥

હવે સાત ક્રોડ ને બહોતેર લાખ ભવનપતિનાં ભવન છે, ચોરાશી લાખ નરકાવાસા છે, વાણવ્યંતરનાં અસંખ્યાતા નગર છે, જ્યોતિષીનાં અસંખ્યાતા વૈમાન છે, જ્યોતિષીના અસંખ્યાતા રાજ્યધાની દ્વીપ છે, ચોરાશી લાખ સત્તાણું હજાર ત્રેવિશ વૈમાન વૈમાનિકનાં છે, મનુષ્યના સંખ્યાતા વાસ છે, શેષ નવ દંડકના અસંખ્યાતા વાસ છે, તે સર્વનું વર્ણન અન્ય સિદ્ધાંતોથી જાણવું.

સિદ્ધશિલાનાં બાર નામ—૧ ઈસિતિવા, ૨ ઈસિપભારા. તિવા, ૩ તણુતિવા, ૪ તણુ તણુતિવા, ૫ સિદ્ધિતિવા, ૬ સિદ્ધા. લયેતિવા, ૭ મુત્તિતિવા, ૮ મુત્તાલયેતિવા, ૯ લોયગેતિવા, ૧૦ લોગથુભિયેતિવા, ૧૧ લોગપડિબોહેતિવા, ૧૨ સવ્વપાણભૂય જીવસત્તા સુહાવહેતિવા. એ મોક્ષનાં બાર નામ કહ્યાં.

એ કિંચિત્ માત્ર નામ દ્વાર સંપૂર્ણમ્.

ચોવીશ દ્વાર તે ચોવીશ દંડક ઉપર ઉતારે છે.

પહેલો નારકીનો દંડક.

નારકીને શરીર ત્રણ, વૈક્રય, તેજસ અને કાર્મણ. ભવધારણી શરીરની અવઘેણા જઘન્ય અંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃ૦ પાંચસેં ધનુષની અને ઉત્તર વૈક્રય શરીરની જ૦ અંગુ૦ સંખ્યા૦ અને ઉત્કૃ૦ હજાર ધનુષની. પહેલી નરકે જ૦ અંગુ૦ અસં૦ અને ઉત્કૃ૦ પોણા આઠ ધનુષ ને છ આંગળની અને ઉત્તર વૈક્રય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સંખ્યા૦ અને ઉત્કૃ૦ સાડાપંદર ધનુષ ને બાર આંગળની. બીજી નરકે જ૦ અંગુ૦ અસં૦ અને ઉત્કૃ૦ સાડાપંદર ધનુષ ને બાર આંગળની અને ઉત્તર વૈક્રય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સંખ્યા૦ અને ઉત્કૃ૦ સવાએકત્રીશ ધનુષની. ત્રીજી નરકે જ૦ અંગુ૦ અસં૦ અને ઉત્કૃ૦ સવાએકત્રીશ ધનુષની અને ઉત્તર વૈક્રય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સંખ્યા૦ અને ઉત્કૃ૦ સાડીબાસઠ ધનુષની. ચોથી નરકે૦ જ૦ અંગુ૦ અસં૦ અને ઉત્કૃ૦ સાડીબાસઠ ધનુષની અને ઉત્તર વૈક્રય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સંખ્યા૦ અને ઉત્કૃ૦ સવાસો ધનુષની. પાંચમી નરકે જ૦ અંગુ૦ અસં૦ અને ઉત્કૃ૦ સવાસો ધનુષની અને ઉત્તર વૈક્રય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સંખ્યા૦ અને ઉત્કૃ૦ અઢીસે ધનુષની: છઠ્ઠી નરકે જ૦ અંગુ૦ અસં૦ અને ઉત્કૃ૦ અઢીસે ધનુષની અને ઉત્તર વૈક્રય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સંખ્યા૦ અને ઉત્કૃ૦ પાંચસે ધનુષની. સાતમી નરકે જ૦ અંગુ૦ અસં૦ અને ઉત્કૃ૦ પાંચસે ધનુષની અને ઉત્તર વૈક્રય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સંખ્યા૦ અને ઉત્કૃ૦ હજાર ધનુષની. સંઘયણ નારકી, અસંઘેણી નારકીને એક હુંડ સંસ્થાન. કષાય ચારે, ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ, પણ નારકીને ક્રોધ ઘણો. સંજ્ઞા ચારે, આહારસંજ્ઞા, ભયસંજ્ઞા, મૈથુનસંજ્ઞા અને પરિગ્રહસંજ્ઞા પણ નારકીને ભય ઘણી. નારકીને લેશ્યા ત્રણ પહેલી સમુચ્ચે, પહેલી બીજી નરકે એક કાપોત લેશ્યા, ત્રીજી નરકે બે લેશ્યા, કાપોત ઘણી અને નીલ થોડી, ચોથી નરકે એક નીલ લેશ્યા, પાંચમી નરકે બે

લેશ્યા, નીલ ઘણી અને કૃષ્ણ થોડી, છઠ્ઠી નરકે એક કૃષ્ણ લેશ્યા, સાતમી નરકે મહાકૃષ્ણ લેશ્યા. ઇંદ્રિય પાંચ-૧ શ્રોત્રેંદ્રિય, ૨ ચક્ષુઇંદ્રિય, ૩ ઘ્રાણેંદ્રિય, ૪ રસેંદ્રિય અને ૫ સ્પર્શેંદ્રિય. સમુદ્ઘાત ચાર તે વેદની, કષાય, મારણાંતિક અને વૈક્રય. (સન્નિ કે૦) પહેલી નરકે સંજ્ઞી ને અસંજ્ઞી એ બે હોય. બીજીથી માંડી સાતમી નરક સુધી એકલા સંજ્ઞી છે. વેદ, નારકીને એક નપુંસક વેદ. નારકીને પર્યાય છ પણ ભાષા અને મન ભેગાં બાંધે. નારકીને દૃષ્ટિ ત્રણ—સમક્તિદૃષ્ટિ, મિથ્યાદૃષ્ટિ અને સમામિથ્યાદૃષ્ટિ. નારકીને દર્શન ત્રણ—ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન અને અવધિદર્શન. નારકીને જ્ઞાન ત્રણ—મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાન. અજ્ઞાન ત્રણ—મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન અને વિભંગઅજ્ઞાન. નારકીને યોગ અગીઆર તે ચાર મનના, ચાર વચનના, ત્રણ કાયાના તે વૈક્રય, વૈક્રયનો મિશ્ર અને કાર્મણકાય યોગ; એમ અગીઆર યોગ. નારકીને ઉપયોગ નવ તે ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન અને ત્રણ દર્શન; એમ નવ. (તહા કે૦) તેમજ આહાર લે તો જ૦ ત્રણ દિશિનો ઉત્કૃ૦ છ દિશિનો આહાર લે તે બે પ્રકારનો-ઓજ અને રોમ આહાર. તેપણ અશુભ અને અચિત્ત. (ઊવવાય કે૦) આવીને ઉપજે, તે પહેલી નરકે બે દંડકના મનુષ્ય ગર્ભજ, તિર્યંચ ગર્ભજ અને સમુછિમ એ બે દંડકના આવીને ઉપજે. અને બીજીથી માંડીને સાતમી સુધી ગર્ભજ તિર્યંચ અને ગર્ભજ મનુષ્યના આવી ઉપજે. સ્થિતિ પહેલી નરકે જ૦ દશ હજાર વર્ષની અને ઉત્કૃ૦ એક સાગરની. બીજી નરકે જ૦ એક સાગ૦ ઉત્કૃ૦ ત્રણ સાગ૦ ત્રીજી નરકે જ૦ ત્રણ સા૦ ઉત્કૃ૦ સાત સા૦, ચોથી નરકે જ૦ સાત સા૦ ઉત્કૃ૦ દશ સા૦ પાંચમી નરકે જ૦ દશ સા૦ ઉત્કૃ૦ સત્તર સા૦ છઠ્ઠી નરકે જ૦ સત્તર સા૦ ઉત્કૃ૦ બાવીશ સા૦, સાતમી નરકે જ૦ બાવીશ સા૦ ઉત્કૃ૦ તેત્રીશ સાગરની. સમોહિયા મરણ અને અસમોહિયા મરણ બે પ્રકારે છે. ચવણ તે નારકી ચવીને બે દંડકમાં જાય તે મનુષ્ય અને તિર્યંચમાં જાય. તેમાં સાતમી

નરકનો નીકળ્યો એક તિર્યંચના દંડકમાં જાય (ગઈ કે૦) નારકી મરીને બે ગતિમાં જાય તે મનુષ્ય અને તિર્યંચમાં જાય. આવે પણ બે ગતિનો તે મનુષ્ય અને તિર્યંચનો, પ્રાણ દશ લાભે. યોગ ત્રણ-મન, વચન અને કાયાના એ ત્રણ.

ઈતિ પ્રથમ નારકીનો દંડક.

દશ ભવનપતિના દશ દંડક.

તેમાં શરીર ત્રણ—વૈક્રય, તેજસ અને કાર્મણ. ભવનપતિની અવઘેણા જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉત્કૃ૦ સાત હાથની, અને ઉત્તર વેક્રય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સં૦ ઉત્કૃ૦ લાખ જોજનની. સંઘયણ નથી. સંસ્થાન એક સમચઉરંસ, કષાય ચારે, પણ દેવતાને લોભ ઘણો. સંજ્ઞા ચારે, પણ દેવતાને પરિગ્રહ સંજ્ઞા ઘણી. લેશ્યા ચાર-કૃષ્ણ, નીલ, કાપુત અને તેજુ. ઇંદ્રિય પાંચે છે. સમુદ્‌ઘાત પાંચ—વેદની, કષાય, મારણાંતિક, વૈક્રય અને તેજસ. સંજ્ઞી અસંજ્ઞી બે જાણવા. વેદ બે-સ્ત્રી અને પુરૂષ. પર્યાય પાંચ. ભાષા અને મન ભેગાં બાંધે. દૃષ્ટિ ત્રણ, દર્શન ત્રણ, એક કેવળદર્શન નહિ. જ્ઞાન ત્રણ—મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાન. અજ્ઞાન ત્રણ યોગ, અગીઆર તે ચાર મનના, ચાર વચનના, ત્રણ કાયાના, વૈક્રય, વેક્રયનો મિશ્ર અને કાર્મણકાય યોગ. ઉપયોગ નવ—ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન અને ત્ર દર્શન, તેમજ આહાર લે તે જ૦ અને ઉત્કૃ૦ છ દિશિનો આહાર લે. વળી બે પ્રકારે આહાર લે. ઓજ આહાર ને રોમ આહાર તે પણ શુભ અને અચિત. (ઉવવાય કે૦) બે દંડકના આવીને ઉપજે તે મનુષ્ય ને તિર્યંચના આવીને ઉપજે. (ઠિઈ કે૦) સ્થિતિ ભવનપતિમાં દક્ષિણ દિશાના અસુરકુમારની સ્થિતિ જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉત્કૃ૦ એક સા૦ ॥ તેની દેવીની જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉ૦ સાડાત્રણ પલ્યોપમની. તેના નવનિકાયના દેવતાની જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉ૦ દોઢ પલ્યોપમની, તેની દેવીની જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉ૦ પોણા પલ્યની. ઉત્તર દિશાના અસુરકુમારની સ્થિતિ જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉ૦

એક સાગર ઝાઝેરાની, તેની દેવીની જ૦ દશ હજાર વર્ષની ઉ૦ સાડા ચાર પલ્યોપમની. તેના નવનિકાયના દેવતાની જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉ૦ બે પલ્યોપમની દેશેઊણી. તેની દેવીની જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉ૦ એક પલ્યોપમ દેશેઊણીની ॥ સમોહિયા મરણ અને અસમોહિયા મરણ એ બે મરણ લાભે. ચવણ તે ચવીને પાંચ દંડકમાં જાય, તે પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, મનુષ્ય અને તિર્યંચ એ પાંચમાં જાય. (ગઈ કે૦) મરીને બે ગતિમાં જાય. (આગઈ કે૦) આવે પણ બે ગતિનો–મનુષ્ય અને તિર્યંચનો, પ્રાણ દશ લાભે. જોગ ત્રણ.

ઇતિ દશ ભવનપતિના દશ દંડક.

પાંચ સ્થાવરના પાંચ દંડક.

૧ પૃથ્વી, ૨ પાણી, ૩ તેઉ, ૪ વનસ્પતિ એ ચાર ને શરીર ત્રણ. તે ઔદારિક, તેજસ અને કાર્મણ અને વાયુને શરીર ચાર. તે ઔદારિક, વૈક્રય, તેજસ અને કાર્મણ. પૃથ્વી, પાણી, તેઉ અને વાયુ એ ચારેની અવઘેણા જ૦ ને ઉત્કૃ૦ અંગુલનો અસં૦ ભાગ અને વનસ્પતિની જ૦ અંગુ૦ અસંખ્યા. ઉત્કૃ૦ હજાર જોજનની ઝાઝેરી, કમળ પ્રમુખની, સંઘયણ એક છેવટ્ઠુ. સંસ્થાન એક હુંડ. પાંચેનાં સંસ્થાન કહે છે—૧ પૃથ્વીનું સંસ્થાન મસૂરની દાળ તથા ચંદ્રમાને આકારે. ૨ પાણીનું સંસ્થાન પાણીના પરપોટાને આકારે, ૩ તેઉનુ સંસ્થાન સોયના ભારાને આકારે, ૪ વાયરાનું સંસ્થાન ધ્વજાને આકારે. ૫ વનસ્પતિનું સંસ્થાન નાના પ્રકારનું. કષાય ચારે, સંજ્ઞા ચારે, લેશ્યા પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ એ ત્રણુને અપર્યાપ્તા વેળા લેશ્યા ચાર પહેલી અને પાંચેને લેશ્યા ત્રણ પહેલી, ઈંદ્રિ એક કાયાની, સમુદ્ઘાત પૃથ્વી, પાણી, તેઉ ને વનસ્પતિ એ ચારને ત્રણ—તે વેદની કષાય ને મારણાંતિક અને વાયરાને સમુદ્ઘાત ચાર તે વૈક્રયની વધી. સંજ્ઞી તે પાંચે સ્થાવર અસંજ્ઞી. વેદ એક નપુંસક, પર્યાય પાંચેને ચાર, આહાર પર્યાય, શરીર પર્યાય, ઈંદ્રિય પર્યાય, શ્વાસોચ્છ્વાસ પર્યાય. દૃષ્ટિ એક મિથ્યાત્વ,

દર્શન એક અચક્ષુદર્શન, જ્ઞાન નથી, અજ્ઞાન બે તે મતિઅજ્ઞાન ને શ્રુતઅજ્ઞાન, યોગ પૃથ્વી, પાંણી, તેઉ અને વનસ્પતિ એ ચારને યોગ ત્રણ તે ૧ ઔદારિક, ૨ ઔદારિકનો મિશ્ર અને કાર્મણ કાય યોગ અને વાયરાને યોગ પાંચ તે વૈક્રય ને વૈક્રયનો મિશ્ર એ બે વધ્યા. ઉપયોગ ત્રણ પાંચેને બે અજ્ઞાન ને એક અચક્ષુદર્શન, (તહા કે૦) તેમજ આહાર લે જઘન્ય ત્રણ દિશિનો ઉત્કૃ૦ છ દિશિનો કવળ વર્જીને બે પ્રકારનો આહાર કરે. ઊવવાય તે આવીને ઉપજે, પૃથ્વી, પાણી ને વનસ્પતિમાં ત્રેવીશ દંડકના એક નારકી વર્જીને અને તેઉ વાયુમાં દશ દંડકના આવીને ઉપજે પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેંદ્રિ, મનુષ્ય ને તિર્યંચ. ૧ પૃથ્વીની સ્થિતિ જ૦ અંતર્મુહૂર્તની. ઉ૦ બાવીશ હજાર વર્ષની. ૨ પાણીની સ્થિતિ જ૦ અં૦ ઉ૦ સાત હજાર વર્ષની. તેઉની સ્થિતિ જ૦ અંતર્મુહૂર્તની. ઉ૦ ત્રણ અહોરાત્રિની. ૪ વાયરાની સ્થિતિ જ૦ અંતર્મુહૂર્તની. ઉ૦ ત્રણ હજાર વર્ષની, ૫ વનસ્પતિની સ્થિતિ જ૦ અંતર્મુહૂર્તની. ઉ૦ દશ હજાર વર્ષની. સમોહિયા મરણ અને અસમોહિયા મરણ એ બે મરણ છે. ચવણ તે ચવીને પૃથ્વી, પાણી ને વનસ્પતિ એ દશ દંડકમાં જાય પાંચ સ્થાવર ત્રણ વિકલેંદ્રિ મનુષ્ય ને તિર્યંચમાં જાય, અને તેઉ વાયુ નવ દંડકમાં જાય. મનુષ્ય વર્જી પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેંદ્રિ ને તિર્યંચ. (ગઈ કે૦) ગતિ તે મરીને પૃથ્વી, પાણી ને વનસ્પતિ બે ગતિમાં જાય મનુષ્ય ને તિર્યંચમાં અને તેઉ વાયુ એક તિર્યંચ ગતિમાં જાય. આગઈ તે પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિમાં ત્રણ ગતિનો આવે તે દેવતા, મનુષ્ય ને તિર્યંચનો અને તેઉ વાયુમાં બે ગતિનો આવે તે મનુષ્ય ને તિર્યંચનો. પ્રાણ પાંચેને ચાર ૧ એકેંદ્રિયપણું, ૨ કાયબળ, ૩ શ્વાસોશ્વાસ, ૪ આઉખું. જોગ એક કાય જોગ.

ઇતિ પાંચ સ્થાવરના પાંચ દંડક.

ત્રણ વિકલેંદ્રિયના ત્રણ દંડક.

બેઇંદ્રિય, તેઇંદ્રિય અને ચૌરેંદ્રિયમાં શરીર ત્રણ. ઉદા-

રિક, તેજસ ને કાર્મણ, એ ઇંદ્રિયની અવઘેણા જ૦ અંગુ૦ અ-સં૦ ઉ૦ બાર જોજનની. તેઇંદ્રિય જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ ત્રણ ગાઉની. ચૌરેંદ્રિયની જ૦ અંગુ અસં૦ ઉ૦ ચાર ગાઉની. સં-ઘયણ એક છેવટ્ઠુ, સંસ્થાન એક હુંડ, કષાય ચારે, સંજ્ઞા ચારે, લેશ્યા ત્રણ પહેલી. બેઇંદ્રિયને ઇંદ્રિ બે. ૧ કાયા અને ૨ જીભ. તેઇંદ્રિયને ઇંદ્રિ ત્રણ તે નાસિકા વધી. ચૌરેંદ્રિયને ઇંદ્રિ ચાર, તે આંખો વધી. સમુદ્ઘાત ત્રણ–વેદની, કષાય ને મારણાંતિક. સંજ્ઞી તે અસંજ્ઞી. વેદ ૧ નપુંસક. પર્યાય પાંચ, મન નહિ, દષ્ટિ બે–સમકિતદષ્ટિ ને મિથ્યાતદષ્ટિ. બેઇંદ્રિય, તેઇંદ્રિયને એક અચક્ષુદર્શન. ચૌરેંદ્રિયને બે દર્શન ચક્ષુદર્શન ને અચક્ષુદર્શન. જ્ઞાન બે મતિજ્ઞાન ને શ્રુતજ્ઞાન અજ્ઞાન બે મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન. જોગ ચાર ૧ ઔદારિક, ૨ ઔદારિકનો મિશ્ર, ૩ કાર્મણ કાય જોગ ૪ વ્યવહાર વચન. બેઇંદ્રિય તેઇંદ્રિયને ઉપ-યોગ પાંચ બે જ્ઞાન, બે અજ્ઞાન ને એક અચક્ષુદર્શન. ચૌરેંદ્રિયને ઉપયોગ છ બે જ્ઞાન, બે અજ્ઞાન ને બે દર્શન, (તહા કે૦) તેમજ આહાર લે જઘન્ય અને ત્કૃષ્ટો છ દિશીનો આહાર લે તથા ત્રણ પ્રકારનો આહાર લે ૧ ઓજ, ૨ રોમ અને કવલ, ઉવવાય તે આવીને ઉપજે. દશ દંડકના પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેંદ્રિય, મનુષ્ય અને તિર્યંચ. બે ઇંદ્રિયની સ્થિતિ જ૦ અંતર્મુહૂર્તની ઉ૦ બાર વર્ષની. તેઇંદ્રિયની જ૦ અંતર્મુહૂર્તની ઉ૦ ઓગણપચાસ દિવસની. ચૌરેંદ્રિયની જ૦ અંતર્મુહૂર્તની ઉ૦ છ મહીનાની. સમોહીયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ બે છે. ચવણ તે ચવીને દશ દંડકમાં જાય—પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેંદ્રિય, મનુષ્ય ને તિર્યંચમાં. આગઈ તે આવે પણ બે ગતિના તે મનુ-ષ્ય ને તિર્યંચનો. બે ઇંદ્રિયને પ્રાણ છ—બે ઇંદ્રિયના બે પ્રાણ, કાયબળ, શ્વાસોચ્છ્વાસ, આઉખું, વચન. તેઇંદ્રિયને પ્રાણ સાત—તે નાસિકા વધી અને ચૌરેંદ્રિયને આઠ પ્રાણ તે આંખ વધી. જોગ બે. વચન જોગ ને કાય જોગ.

ઇતિ ત્રણ વિકલેંદ્રિયના ત્રણ દંડક.

વીશમો તિર્યંચ પચેંદ્રિયનો દંડક.

પાંચે સમુચ્છિમને શરીર ત્રણ—ઔદારિક, તેજસ ને કાર્મણ અને ગર્ભજને ચાર શરીર તે વૈક્રય વધ્યું. એ પાંચની અવઘેણા કહે છે. જળચર સમુચ્છિમને ગર્ભજની જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ હજાર જોજનની. સ્થળચર સમુચ્છિમની જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ પ્રત્યેક ગાઉની. ગર્ભજની જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ છ ગાઉની. ઉરપર સમુચ્છિમ સર્પની જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ પ્રત્યેક જોજનની, અને ગર્ભજની જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ હજાર જોજનની. ભુજપર સમુચ્છિમ સર્પની જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ પ્રત્યેક ધનુષની. ગર્ભજની જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ પ્રત્યેક ગાઉની. ખેચર સમુચ્છિમ ને ગર્ભજની જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ પ્રત્યેક ધનુષની, અને ઉત્તર વૈક્રય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સંખ્યા૦ ઉ૦ નવસે જોજનની. સમુચ્છિમને એક છેવટું સંઘયણ. ગર્ભજને છ સંઘયણ. સમુચ્છિમને એક હુંડ સંસ્થાન, ગર્ભજને છ સંસ્થાન, કષાય ચારે, પણ તિર્યંચને માયા ઘણી. સંજ્ઞા ચારે, પણ તિર્યંચને આહાર સંજ્ઞા ઘણી. લેશ્યા સમુચ્છિમને ત્રણ પહેલી, ગર્ભજને છ લેશ્યા, ઇંદ્રિય પાંચે છે. સમુચ્છિમને સમુદ્ઘાત ત્રણ તે વેદની, કષાય ને મારણાંતિક, અને ગર્ભજને સમુદ્ઘાત પાંચ તે વેદની, કષાય, મારણાંતિક વૈક્રય અને તેજસ. સંજ્ઞી અસંજ્ઞી બે છે. સમુચ્છિમને વેદ એક નપુંસક. ગ જને ત્રણ વેદ. સમુચ્છિમને પર્યાય પાંચ, મન નહિ અને ગર્ભજને છ પર્યાય છે. સમુચ્છિમને દૃષ્ટિ બે, સમકીત ને મિથ્યાત. ગર્ભજને દૃષ્ટિ ત્રણ. સમુચ્છિમને દર્શન બે તે ચક્ષુદર્શન ને અચક્ષુદર્શન, ગર્ભજને ત્રણ દર્શન. સમુચ્છિમને જ્ઞ.ન બે, મતિજ્ઞાન ને શ્રુતજ્ઞાન, ગર્ભજને ત્રણ જ્ઞાન. અજ્ઞાન સમુચ્છિમને બે—મતિ અજ્ઞાન ને શ્રુત અજ્ઞાન અને ગર્ભજને ત્રણ અજ્ઞાન. સમુચ્છિમને યોગ ચાર તે ઔદારિકના બે કાર્મણ કાયજોગ ને વ્યવહાર વચંન. ગર્ભજને તેર યોગ તે આહારકના બે નહિ. સમુચ્છિમને ઉપયોગ છ તે બે જ્ઞાન, બે અજ્ઞાન અને

બે દર્શન. ગર્ભજને ઉપયોગ નવ તે ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન ને ત્રણ દર્શન. તેમજ આહાર જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટો છ દિશીનો લે તથા ત્રણ પ્રકારે આહાર લે તે ઓજ, રોમ ને કવળ. ઉવવાય તે સમુચ્છિમમાં દશ દંડકના આવીને ઉપજે—પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેંદ્રિય, મનુષ્ય ને તિર્યંચ. ગર્ભજમાં ચોવીશે દંડકના આવીને ઉપજે. સ્થિતિ જળચર સમુચ્છિમ ને ગર્ભજની જ૦ અંત૦ ઉ૦ પૂર્વ કોડની. સ્થળચર સમુચ્છિમની જ૦ અંત૦ ઉ૦ ચોરાશી હજાર વર્ષની અને ગર્ભજની જ૦ અંત૦ ઉ૦ ત્રણ પલ્પોપમની. ઊરપર સર્પ સમુચ્છિમની જ૦ અંત૦ ઉ૦ ત્રેપન હજાર વર્ષની અને ગર્ભજની જ૦ અંત૦ ઉ૦ પૂર્વક્રોડની. ભુજપર સર્પ સમુચ્છિમની જ૦ અંત૦ ઉ૦ બેતાળીશ હજાર વર્ષની અને ગર્ભજની જ૦ અંત૦ ઉ૦ પૂર્વક્રોડની. ખેચર સમુચ્છિમની જ૦ અંત૦ ઉ૦ બહોતેર હજાર વર્ષની અને ગર્ભજની જ૦ અંત૦ ઉ૦ પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ. સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ એ બે મરણ છે. ચવણ તે ચવિને સમુચ્છિમ જાય તો બાવીશ દંડકમાં, જ્યોતિષી ને વૈમાનિકમાં જાય નહિ. અને ગર્ભજ ચોવીશે દંડકમાં જાય. ગઈ તે સમુચ્છિમ મરીને ચાર ગતિમાં જાય અને ગર્ભજ પણ ચાર ગતિમાં જાય. આગઈ તે સમુચ્છિમમાં બે ગતિનો આવે, મનુષ્ય ને તિર્યંચનો અને ગર્ભજમાં ચાર ગતિનો આવે. સમુચ્છિમને નવ પ્રાણ, એક મન નહિ અને ગર્ભજને દશ પ્રાણ લાભે, સમુચ્છિમને જોગ બે, કાય જોગ ને વચન જોગ અને ગર્ભજને ત્રણજોગ–મન, વચન ને કાય જોગ. ઇતિ વીશમો તિર્યંત પંચેદ્રિયનો દંડક.

એકવીશમો મનુષ્યનો દંડક.

સમુચ્છિમ મનુષ્યમાં ત્રણ શરીર—ઉદારિક, તેજસ ને કાર્મણ. જુગલિયામાં પણ તેજ ત્રણ શરીર, પંદર કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યમાં પાંચ શરીર લાભે. સમુચ્છિમની અવઘેણા જ૦ ને ઉ૦ અંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ગર્ભજ મનુષ્યની ભરત ઐરવત એ બેમાં આરાને મેળે જાણવી. પહેલે

આરે બેસતાં ત્રણ ગાઉની અને ઉતરતાં આરે બે ગાઉની. બીજે આરે બેસતાં બે ગાઉની અને ઉતરતાં એક ગાઉની. ત્રીજે આરે બેસતાં એક ગાઉની અને ઉતરતાં પાંચસેં ધનુષની. ચોથે આરે બેસતાં પાંચસેં ધનુષની અને ઉતરતાં સાત હાથની. પાંચમે આરે બેસતાં સાત હાથની અને ઉતરતાં એક હાથની. છઠ્ઠે આરે બેસતાં એક હાથની અને ઉતરતાં મૂઢા હાથની, પછી ચડતાં અવળા સવળી જાણવી. પાંચ મહાવિદેહમાં પાંચસેં ધનુષની, ઉત્તર વૈક્રય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સંખ્યા ઉ૦ લાખ જોજનની ઝાઝેરી. હેમવય હીરણવયમાં જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ એક ગાઉની. હરિવાસ રમકવાસમાં જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ બે ગાઉની. દેવકુરૂ ઉત્તરકુરૂમાં જ૦ અંગુ૦ અ૦ ઉ૦ ત્રણ ગાઉની. છપન્ન અંતરદ્વીપની જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ આઠસેં ધનુષની. સમુચ્છિમને એક છેવટ્ઠુ સંઘયણ. જુગળિયાને એક વજ્રઋષભનારાચ સંઘયણ. પંદર કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યને છ સંઘયણ. સમુચ્છિમને એક હુંડ સંસ્થાન. જુગળિયાને એક સમચઉરસ સંસ્થાન. કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યને છ સંસ્થાન, કષાય ચારે પણ મનુષ્યને માન ઘણું, સંજ્ઞા ચારે પણ મનુષ્યને મૈથુન સંજ્ઞા ઘણી. સમુચ્છિમને પહેલી ત્રણ લેશ્યા. જુગળિયાને પહેલી ચાર લેશ્યા અને ગર્ભજને છ લેશ્યા. ઈંદ્રિ પાંચે. સમુચ્છિમને સમુદ્‌ઘાત ત્રણ તે વેદની, કષાય ને મારણાંતિક. જુગળિયાને પણ તેજ ત્રણ સમદ્‌ઘાત. કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યને સાત સમુદ્‌ઘાત. સંજ્ઞી અસંજ્ઞી બે. સમુચ્છિમને એક નપુંસક વેદ. જુગળિયામાં બે વેદ. સ્ત્રી ને પુરૂષ, કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યમાં સ્ત્રી પુરૂષ ને નપુંસક એ ત્રણ વેદ. સમુચ્છિમને પર્યાય ચાર. ભાષા ને મન નહિ. ગર્ભજને છ પર્યાય. સમુચ્છિમને એક મિથ્યાત દૃષ્ટિ, દશ અકર્મભૂમિમાં બે દૃષ્ટિ સમકિત અને મિથ્યાત. વીશ અકર્મભૂમિને છપ્પન અંતરદ્વીપમાં એક મિથ્યાત દૃષ્ટિ અને કર્મભૂમિના મનુષ્યમાં ત્રણ દૃષ્ટિ— સમકિત, મિથ્યાત અને સમામિથ્યાત, સમુચ્છિમ અને જુગળિ-

યાને બે દર્શન—ચક્ષુદર્શન ને અચક્ષુદર્શન. ગર્ભજને ચારે દર્શન લાભે. જ્ઞાન દશ અકર્મભૂમિમાં બે અને વીશ અકર્મભૂમિ, છપ્પન અંતરદ્વીપ, અને સમુર્ચ્છિમને નથી અને ગર્ભજને પાંચે જ્ઞાન. સમુર્ચ્છિમ તથા જુગળિઆને અજ્ઞાન બે–મતિ અજ્ઞાન ને શ્રુત અજ્ઞાન. ગર્ભજને ત્રણ. સમુર્ચ્છિમને જોગ ત્રણ–ઔદારિકના બે ને ૧ કાર્મણ કાય ચોગ. જુગળિયાને જોગ અગીઆર ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ ઔદારિકના, ૧ કાર્મણ કાયજોગ. ગર્ભજને પંદર જોગ. ઉપચોગ, દશ અકર્મભૂમિ તે પાંચ દેવકુરૂ ને પાંચ ઉત્તરકુરૂ એ દશમાં છ–તે બે જ્ઞાન, બે અજ્ઞાન ને બે દર્શન, અને વીશ અકર્મભૂમિ, છપ્પન અંતરદ્વીપમાં ને સમુર્ચ્છિમને ચાર બે અજ્ઞાન બે દર્શન, ગર્ભજનને બાર ઉપચોગ. તેમજ આહાર લે તો ૪૦ ને ૩૦ છ દિશિનો તથા ત્રણ પ્રકારે આહાર લે, ઓજ, રોમ ને કવળ. ઉવવાય તે સમુર્ચ્છિમમાં આઠ દંડકના આવીને ઉપજે. પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, ત્રણ વિકલેંદ્રિ, મનુષ્ય ને તિર્યંચ. જુગળિઆમાં બે દંડકના આવીને ઉપજે તે મનુષ્ય અને તિર્યં-ચના. કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યમાં બાવીશ દંડકના ઉપજે, તેઉ વાયુના નહીં. સમુર્ચ્છિમની સ્થિતિ ૪૦ ને ૩૦ અંતર્મુહૂર્તની. ગર્ભજની આરાની મેળે જાણવી. ભરત ઈરવતમાં પહેલે આરે બેસતાં ત્રણ પલ્યોપમની, ઉતરતાં બે પલ્યોપમની. બીજે આરે બેસતાં બે પલ્યોપમની, ઉતરતાં એક પલ્યોપમની. ત્રીજે આરે બેસતાં એક પલ્યોપમની, ઉતરતાં પૂર્વ ક્રોડની, ચોથે આરે બેસતાં પૂર્વ ક્રોડની, ઉતરતાં સવાસો વર્ષની. પાંચમે આરે બેસતાં સ-વાસો વર્ષની, ઉતરતાં વીશ વર્ષની. છઠ્ઠે આરે બેસતાં વીશ વર્ષની, ઉતરતાં સોળ વર્ષની, એમ ચડતાં અવળા સવળી જાણવી. હિમવય હીરણવયમાં એક પલ્યોપમની, હરિવાસ રમકવાસમાં બે પલ્યોપમની, દેવકુરૂ ઉત્તરકુરૂમાં ત્રણ પલ્યોપમની, છપ્પન અંતરદ્વીપમાં પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ, પાંચ મહાવિદે-હમાં પૂર્વક્રોડની. સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ એ બે મરણ છે. ચવણ તે ચવિને સમુર્ચ્છિમ દશ દંડકમાં જાય—પાંચ

સ્થાવર, ત્રણ વિકલેંદ્રિય મનુષ્ય ને તિર્યંચમાં જાય. જુગલીઆ તેર દંડકમાં જાય તે દેવતાના તેર દંડકમાં કર્મભૂમિના ગર્ભજ ચોવીશે દંડકમાં જાય. ગઈ તે સમુચ્છિમ મરીને બે ગતિમાં જાય—તે મનુષ્ય ને તિર્યંચમાં જાય. જુગલીઆ મરીને એક દેવગતીમાં જાય. કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્ય પાંચે ગતિમાં જાય. આગઈ તે સમુચ્છિમમાં આવે તો બે ગતિનો તે મનુષ્ય ને તિર્યંચનો, ગર્ભજમાં ચારે ગતિનો આવે. સમુચ્છિમને પ્રાણ આઠ. ભાષા ને મન નહિ. ગર્ભજને દશ પ્રાણ. સમુચ્છિમને એક કાયાનો જોગ. ગર્ભજને ત્રણ જોગ. ઈતિ એકવીશમો મનુષ્યનો દંડક.

બાવીશમો વાણવ્યંતરનો દંડક.

તેમાં શરીર ત્રણ—વૈક્રય, તેજસ ને કાર્મણ. અવઘેણા જ૦ અંગુ૦ અસં૦, ઉ૦ સાત હાથની અને ઉત્તર વૈક્રય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સંખ્યા૦, ઉ૦ લાખ જોજનની. સંઘયણ નથી. સંઠાણ એક સમચઉરસ. કષાય ચારે પણ દેવતાને લોભ ઘણો. સંજ્ઞા ચારે પણ દેવતાને પરિગ્રહ સંજ્ઞા ઘણી. લેશ્યા ચાર પહેલી. ઈંદ્રિય પાંચે. સમુદ્ઘાત પાંચ. આહારક ને કેવળ નહીં. સંજ્ઞી અસંજ્ઞી બે. વેદ બે—સ્ત્રી ને પુરૂષ. પર્યાય છ પણ ભાષા અને મન ભેગાં બાંધે. દષ્ટિ ત્રણ. દર્શન ત્ર . જ્ઞાન ત્રણ. અજ્ઞાન ત્રણ. જોગ અગીઆર. તે ચાર મનના, ચાર વચનના, ત્રણ કાયાના. તે વૈક્રય, વૈક્રયનો મિશ્ર અને કાર્મ કાય જોગ, એમ અગીઆર. ઉપયોગ નવ—ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન અને ત્રણ દર્શન તેમજ આહાર લે તો જઘન્ય ને ઉ૦ છ દિશિનો તથા બે પ્રકારે ઓજ ને રોમ તથા શુભ અને અચિત્ત આહાર. ઉવવાય તે બે દંડકના આવીને ઉપજે તે મનુષ્ય ને તિર્યંચના. વાણવ્યંતરની સ્થિતિ જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉ૦ એક પલ્યોપમની. તેની દેવીની જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉ૦ અર્ધ પલ્યોપમની. સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ એ બે પ્રકારે છે. ચવણ તે ચવિને પાંચ દંડકમાં જાય તે પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, મનુષ્ય ને તિર્યંચ એ પાંચ. ગઈ તે મરીને

બે ગતિમાં જાય તે મનુષ્ય ને તિર્યંચમાં. આગઈ તે આવે પણ બે ગતિના તે મનુષ્ય ને તિર્યંચના. પ્રાણ દશ. જોગ ત્રણ-મન, વચન ને કાયાના. ઇતિ બાવીશમો વાણવ્યંતરનો દંડક.

ત્રેવીશમો જ્યોતિષીનો દંડક.

તેમાં શરીર ત્રણ-વૈક્રય, તેજસ ને કાર્મણ. અવઘેણા જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ સાત હાથની અને ઉત્તર વૈક્રય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સંખ્યા૦ ઉ૦ લાખ જોજનની. સંઘયણ નથી. સંઠાણ એક સમચઉરસ. કષાય ચારે. સંજ્ઞા ચારે. લેશ્યા એક તેજુ. ઇંદ્રિય પાંચે. સમુદ્‌ઘાત પાંચ તે આહારક ને કેવળ નહીં, સંજ્ઞી છે, વેદ બે. પર્યાય છ પણ ભાષા ને મન ભેગાં બાંધે. દૃષ્ટિ ત્રણ, દર્શન ત્રણ, જ્ઞાન ત્રણ. અજ્ઞાન ત્રણ, જોગ અગી-યાર-ચાર મનના, ચાર વચનના, ત્રણ કાયાના, તે વૈક્રય, વૈક્રયનો મિશ્ર, ને કાર્મણ કાયજોગ. ઉપયોગ નવ-ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન, ત્રણ દર્શન તેમજ આહાર લે તો, જ૦ ને ઉ૦ ૬ દિશિનો તથા બે પ્રકારે તે ઓજ ને રોમ, તે પણ શુભ ને અચિત્ત આહાર. ઉવવાય તે બે દંડકનાં આવીને ઉપજે, તે મનુષ્ય ને તિર્યંચના. ચંદ્રમાની સ્થિતિ જ૦ પા પલ્યની, ઉ૦ એક પલ્ય ને લાખ વર્ષની. તેની દેવીની જ૦ પા પલ્યની, ઉ૦ અર્ધ પલ્ય ને પચાસ હજાર વર્ષની. સૂર્યની જ૦ પા પલ્યની, ઉ૦ એક પલ્ય ને હજાર વર્ષની. તેની દેવીની જ૦ પા પલ્યની, ઉ૦ અર્ધ પલ્ય ને પાંચસે વર્ષની. ગ્રહની જ૦ પા પલ્યની, ઉ૦ એક પલ્યની, તેની દેવીની જ૦ પા પલ્યની ઉ૦ અર્ધ પલ્યની. ન-ક્ષત્રની જ૦ પા પલ્યની, ઉ૦ અર્ધ પલ્યની. તેની દેવીની જ૦ પા પલ્યની, ઉ૦ પા પલ્યની ઝાઝેરી. તારાની જ૦ પલ્યનો આઠમો ભાગ, ઉ૦ પા પલ્યની. તેની દેવીની જ૦ પલ્યનો આઠમો ભાગ, ઉ૦ પલ્યનો આઠમો ભાગ ઝાઝેરી. સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ એ બે મરણ છે. ચવણ તે ચવીને પાંચ દંડકમાં જાય, તે પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, મનુષ્ય ને તિર્યંચમાં. ગઈ તે મરીને બે ગતિમાં જાય, તે મનુષ્ય ને તિર્યં-

ચમાં. આગઇ તે આવે પણ બે ગતિનો તે મનુષ્ય ને તિર્યંચનો આવે. પ્રાણ દશ, જોગ ત્રણ. ઈતિ ત્રેવીશમો જ્યોતિષીનો દંડક.

ચોવીશમો વૈમાનિકનો દંડક.

વૈમાનિક દેવમાં શરીર ત્રણ–વૈક્રય, તેજસ ને કાર્મણ. અવઘેણા સૌધર્મ ઈશાન એ બે દેવલોકે જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ સાત હાથની. ત્રીજે, ચોથે દેવલોકે છ હાથની. પાંચમે, છઠ્ઠે દેવલોકે પાંચ હાથની, સાતમે, આઠમે, દેવલોકે ચાર હાથની, નવમે, દશમે, અગીયારમે અને બારમે દેવલોકે ત્રણ હાથની, નવ ગ્રૈવેયકે બે હાથની, ચાર અનુત્તર વિમાનમાં એક હાથની. સર્વાર્થસિદ્ધમાં મૂઢા હાથની, ઉત્તર વૈક્રય કરે તો બાર દેવલોક સુધી, જ૦ અંગુ૦ સંખ્યા૦ ઉ૦ લાખ જોજનની. સંઘયણ નથી. સંસ્થાન એક સમચઉરસ, કષાય ચારે પણ લોભ ઘણો. સંજ્ઞા ચારે પણ પરિગ્રહ સંજ્ઞા ઘણી. લેશ્યા પહેલે બીજે દેવલોકે એક તેજુ લેશ્યા. ત્રીજે, ચોથે, પાંચમે એક પદ્મ લેસ્યા. છઠ્ઠાથી માંડી નવ ગ્રૈવેયકમાં એક શુકલ લેશ્યા અને પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં એક પરમ શુકલ લેશ્યા. ઈંદ્રિય પાંચે, બાર દેવલોક સુધી સમુદ્ઘાત પાંચ, તે આહારક ને કેવળ નહીં, નવ ગ્રૈવેયક, પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં ત્રણ તે વેદની, કષાય ને મારણાંતિક. સંજ્ઞી એકલા છે. વેદ પહેલે બીજે દેવલોકે બે વેદ, ત્રીજાથી તે સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી એક પુરૂષ વેદ, પર્યાય છ પણ ભાષા ને મન ભેગાં બાંધે. દષ્ટિ બાર દેવલોકમાં ત્રણ, નવ ગ્રૈવેયકમાં બે દષ્ટિ, પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં એક સમકિત દષ્ટિ. દર્શન ત્રણ, જ્ઞાન ત્રણ, અજ્ઞાન ત્રણ, બાર દેવલોકે અને નવ ગ્રૈવેયકે, ને પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં અજ્ઞાન નથી. જોગ અગીયાર—ચાર મનના, ચાર વચનના, ત્રણ કાયાના તે વૈક્રય, વૈક્રયનો મિશ્ર ને કાર્મણ કાયયોગ, એમ અગીઆર. ઉપયોગ બાર દેવલોક ને નવ ગ્રૈવેયકમાં ત્રણ. જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન, ત્રણ દર્શન. પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં છ ઉપયોગ ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ દર્શન તેમજ આહાર લે તો જ૦ ને ઉ૦ છ દિશિનો

તથા બે પ્રકારે ઓજ ને રોમ તે પણ અચિત્ત ને શુભ. ઉવવાય તે આવીને ઉપજે, પહેલા દેવલોકથી માંડીને આઠમા દેવલોક સુધી બે દંડકના તે મનુષ્ય ને તિર્યંચના અને નવમેથી તે સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી એક મનુષ્યનો આવે. પહેલે દેવલોકે સ્થિતિ જ૦ એક પલ્યની, ઉ૦ બે સાગરની, તેની પરિગ્રહિત દેવીની જ૦ એક પલ્યની, ઉ૦ સાત પલ્યની અને અપરિગ્રહિત દેવીની જ૦ એક પલ્યની, ઉ૦ પચાસ પલ્યની. બીજે દેવલોકે જ૦ એક પલ્યની ઝાઝેરી, ઉ૦ બે સાગર ઝાઝેરી, તેની પરિગ્રહિત દેવીની જ૦ એક પલ્યની ઝાઝેરી ઉ૦ નવ પલ્યની અને અપરિગ્રહિત દેવીની જ૦ એક પલ્યની ઝાઝેરી, ઉ૦ પંચાવન પલ્યની. ત્રીજે દેવલોકે જ૦ બે સા૦ ઉ૦ સાત સા૦; ત્યાં દેવી નથી પણ તેડાવી જાય. ચોથે દેવલોકે જ૦ બે સા૦ ઝાઝેરી. ઉ૦ સાત સા૦ ઝાઝેરી. પાંચમે દેવલોકે જ૦ સાત૦ સા૦, ઉ૦ દશ સા૦. છઠ્ઠે દેવલોકે જ૦ દશ સા૦, ઉ૦ ચૌદ સા૦. સાતમે દેવલોકે જ૦ ચૌદ સાગરની, ઉ૦ સત્તર સા. આઠમે દેવલોકે જ૦ સત્તર સા૦, ઉ૦ અઢાર સા૦, નવમે દેવલોકે જ૦ અઢાર સા૦, ઉ૦ ઓગણીશ સા૦ દશમે દેવલોકે જ૦ ઓગણીશ સા૦, ઉ૦ વીશ સા૦. અગીઆરમે દેવલોકે જ૦ વીશ સા૦, ઉ૦ એકવીશ સા૦. બારમે દેવલોકે જ૦ એકવીશ સા૦, ઉ૦ બાવીશ સા૦. પ્રથમ ગ્રૈવેયકે જ૦ બાવીશ સા૦, ઉ૦ ત્રેવીશ સા૦. બીજી ગ્રૈવેયકે જ૦ ત્રેવીશ સા૦, ઉ૦ ચોવીશ સા૦. ત્રીજી ગ્રૈવેયકે જ૦ ચોવીશ સાગરોપમની, ઉ૦ પચીશ સા૦. ચોથી ગ્રૈવેયકે જઘન્ય પચીશ સા૦ ઉ૦ છવીશ સાગરો૦ પાંચમી ગ્રૈવેયકે જ૦ છવીશ સા૦ ઉ૦ સત્તાવીશ સા૦ છઠ્ઠી ગ્રૈવેયકે જ૦ સત્તાવીશ સા૦, ઉ૦ અઠ્ઠાવીશ સા૦ સાતમી ગ્રૈવેયકે જ૦ અઠ્ઠાવીશ સા૦, ઉ૦ ઓગણત્રીશ સા૦ આઠમી ગ્રૈવેયકે જ૦ ઓગણત્રીશ સા. ઉ૦ ત્રીશ સા૦ નવમી ગ્રૈવેયકે જ૦ ત્રીશ સા૦ ઉ૦ એકત્રીશ સા૦, ચાર અનુત્તર વિમાનમાં જ૦ એકત્રીશ સા૦, ઉ૦ તેત્રીશ સા૦. અને સર્વાર્થસિદ્ધમાં જ૦ ને ઉ૦ તેત્રીશ સા૦. સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ એ

બે મરણ લાભે. ચવણ તે ચવીને પહેલા બીજા દેવલોકના દેવતા પાંચ દંડકમાં જાય તે પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, મનુષ્ય ને તિર્યંચ. ત્રીજાથી તે આઠમા દેવલોકના દેવતા બે દંડકમાં જાય તે મનુષ્ય ને તિર્યંચમાં. નવમેથી માંડીને સર્વાર્થસિદ્ધ સુધીના દેવતા એક દંડકમાં જાય તે મનુષ્યમાં જાય. ગઈ તે પહેલેથી માંડીને આઠમા દેવલોકના દેવતા બે ગતિમાં જાય અને નવમેથી માંડીને સર્વાર્થસિદ્ધ સુધીના એક મનુષ્યની ગતિમાં જાય. આગઈ તે પહેલેથી માંડીને આઠમા દેવલોક સુધી બે ગતિનો આવે તે મનુષ્ય ને તિર્યંચનો આવે અને નવમાંથી માંડીને સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી એક મનુષ્યનો આવે. પ્રાણ દશ. જોગ ત્રણ.

ઈતિ શ્રી ચોવીશમો વૈમાનિકનો દંડક.

સિદ્ધનો દ્વાર કહે છે.

સિદ્ધને શરીર નથી, સિદ્ધની અરૂપી ઘન આત્મ પ્રદેશની અવઘેણા જ૦ એક હાથ ને આઠ અંગુલની, મધ્યમ ચાર હાથ ને સોળ આંગળની અને ઉ૦ ત્રણસેં તેત્રીશ ધનુષ્ય ને બત્રીશ આંગળની. સિદ્ધને સંઘયણ નથી. સિદ્ધને સંસ્થાન નથી. સિદ્ધને કષાય નથી. સિદ્ધને સંજ્ઞા નથી. સિદ્ધને લેશ્યા નથી. સિદ્ધને ઇંદ્રિય નથી. સિદ્ધને સમુદ્ઘાત નથી. સિદ્ધ સંજ્ઞી અસંજ્ઞી નથી. સિદ્ધને વેદ નથી. સિદ્ધને પર્યાય નથી. સિદ્ધને સમકીત દૃષ્ટિ છે. સિદ્ધને એક કેવળ દર્શન છે. સિદ્ધને એક કેવળ જ્ઞાન છે. સિદ્ધને અજ્ઞાન નથી. સિદ્ધને જોગ નથી. સિદ્ધને બે ઉપયોગ તે કેવળજ્ઞાન ને કેવળદર્શન છે. સિદ્ધને આહાર નથી. ઉવવાય તે આવીને ઉપજે એક દંડકનો તે મનુષ્યનો. સિદ્ધની સ્થિતિનો છેડો નથી. સિદ્ધને મરણ નથી. સિદ્ધને ચવવું નથી. ગઈ તે મરીને સિદ્ધને કોઇ ગતિમાં જવું નથી. આગઈ તે સિદ્ધમાં એક મનુષ્યનો આવે. સિદ્ધને પ્રાણ નથી. સિદ્ધને જોગ નથી.

ઇતિ શ્રી લઘુદંડકના બોલ સમાપ્ત.

અથ શ્રી ગતાગતના બોલ.

૧ પહેલી નરકે આગત ૨૫ ભેદની, તે ૧૫ કર્મભૂમિ, ૫ સંજ્ઞી તિર્યંચ ને ૫ અસંજ્ઞી તિર્યંચ, એ પચીશના પર્યાપ્તાની. ગત ૪૦ ભેદની તે ૧૫ કર્મભૂમિ ને ૫ સંજ્ઞી તિર્યંચ એ ૨૦ ના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એટલે ૪૦ ની.

૨ બીજી નરકે આગત ૨૦ ભેદની, તે ઉપર ૨૫ કહ્યા તેમાંથી ૫ અસંજ્ઞી તિર્યંચના પર્યાપ્તા વર્જ્યા. ગત ૪૦ ભેદની પૂર્વવત્.

૩ ત્રીજી નરકે આગત ૧૯ ભેદની તે ઉપર ૨૦ ભેદ કહ્યા તેમાંથી ભૂજપરનો એક ભેદ વર્જ્યો. ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્.

૪ ચોથી નરકે આગત ૧૮ ભેદની તે ઉપર ૧૯ કહ્યા તેમાંથી ખેચરનો એક ભેદ વર્જ્યો. ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્.

૫ પાંચમી નરકે આગત ૧૭ ભેદની તે ઉપર ૧૮ કહ્યા તેમાંથી સ્થળચરનો એક ભેદ વર્જ્યો. ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્.

૬ છઠ્ઠી નરકે આગત ૧૬ ભેદની તે ઉપર ૧૭ કહ્યા તેમાંથી ઉરપરનો એક ભેદ વર્જ્યો. ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્.

૭ સાતમી નરકે આગત ૧૬ ભેદની તે ૧૫ કર્મભૂમિ ને ૧ મચ્છ જળચરના પર્યાપ્તાની સ્ત્રી વર્જી. ગત ૧૦ ભેદની ૫ સંજ્ઞી તિર્યંચના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તાની.

૮ એકાવન જાતના દેવતા. (૧૦ ભવનપતિ, ૧૫ પરમાધામી, ૧૬ વાણુવ્યંતર અને ૧૦ જંભકા) માં આગત ૧૧૧ ભેદની તે ૧૦૧ ક્ષેત્રના સંજ્ઞી મનુષ્ય, ૫ સંજ્ઞી તિર્યંચ અને ૫ અસંજ્ઞી તિર્યંચ એ ૧૧૧ ના પર્યાપ્તાની. ગત ૪૬ ની તે ૧૫ કર્મભૂમિ, ૫ સંજ્ઞી તિર્યંચ, ૩ પૃથ્વી, પાણી અને વનસ્પતિ એ ૨૩ ના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તાની.

૯ જ્યોતિષી અને પહેલા દેવલોકમાં આગત ૫૦ ભેદની તે ૧૫ કર્મભૂમિ, ૫ સંજ્ઞી તિર્યંચ અને ૩૦ અકર્મભૂમિ એ ૫૦ ના પર્યાપ્તાની. ગત ૪૬ ની પૂર્વવત્.

૧૦ બીજા દેવલોકમાં આગત ૪૦ ભેદની તે ઉપર ૫૦ કહ્યા તેમાંથી ૫ હેમવય અને ૫ હીરણુવય એ ૧૦ ના પર્યાપ્તા વર્જ્યા. ગત ૪૬ ની પૂર્વવત્.

૧૧ પહેલા કિલ્બિષીમાં આગત ૩૦ ભેદની તે ઉપર ૪૦ કહ્યા તેમાંથી ૫ હરિવાસ અને ૫ રમકવાસ એ ૧૦ ભેદ વર્જ્યા. ગત ૪૬ ની પૂર્વવત્.

૧૨ ત્રીજા દેવલોકથી આઠમા દેવલોક સુધી (૬ દેવલોક, ૯ લોકાંતિક અને ૨ કિલ્બિષી એ ૧૭) માં આગત ૨૦ ભેદની તે ૧૫ કર્મભૂમિ અને ૫ સંજ્ઞી તિર્યંચ એ ૨૦ ના પર્યાપ્તાની. ગત ૪૦ ભેદની તે ૧૫ કર્મભૂમિ અને ૫ સંજ્ઞી તિર્યંચના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તાની.

૧૩ નવમા દેવલોકથી સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી (૪ દેવલોક, ૯ ગ્રૈવેયક, ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૧૮) માં આગત ૧૫ કર્મભૂમિના પર્યાપ્તાની. ગત ૩૦ ભેદની તે ૧૫ કર્મભૂમિના પર્યાપ્તા તથા અપર્યાપ્તાની.

૧૪ પૃથ્વી, પાણી અને વનસ્પતિ એ ત્રણમાં આગત ૨૪૩ ભેદની ૧૦૧ સમુચ્છીંમ મનુષ્યના અપર્યાપ્તા, ૧૫ કર્મભૂમિના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૧૩૧ અને ૪૮ ભેદ તિર્યંચના એવં ૧૭૯ ની લટની[1] ૬૪ ભેદ દેવતાના (૧૦ ભવનપતિ, ૧૫ પરમાધામી, ૧૬ વાણુવ્યંતર, ૧૦ જંભકા, ૧૦ જ્યોતિષી, ૨ દેવલોક અને ૧ કિલ્બિષી) પર્યાપ્તા કુલ ૨૪૩ થયા. ગત ૧૭૯ ની લટની.

૧૫ તેઉ અને વાઉ એ બેમાં આગત ૧૭૯ ની લટની. ગત ૪૮ ભેદ તિર્યંચની.

૧૬ ત્રણ વિકલેંદ્રિય (બેઇંદ્રિ, તેઇંદ્રિ અને ચઉરેંદ્રિ) માં આગત ૧૭૯ ની લટની, ગત પણ ૧૭૯ ની લટની.

૧૭ અસંજ્ઞી તિર્યંચમાં આગત ૧૭૯ ની લટની. ગત ૩૯૫ ભેદની તે ૫૬ અંતરદ્વીપા, ૫૧ જાતના દેવતા (ઉપર પ્ર-

૧ જ્યાં લટ આવે ત્યાં આ બતાવ્યા પ્રમાણે ૧૭૯ ભેદ સમજવા.

માણે) ૧ પહેલી નરક એ ૧૦૮ ના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એટલે ૨૧૬ અને ૧૭૯ ની લટ સર્વ મળીને ૩૯૫ ભેદ થયા.

૧૮ સંજ્ઞી તિર્યંચમાં આગત ૨૬૭ ભેદની તે ૮૧ ભેદ દેવતાના (૯૯ ભેદમાંથી ઉપરના ૪ દેવલોક, ૯ ગ્રૈવેયક અને ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૧૮ ભેદ વર્જ્યા બાકી રહ્યા તે) ૧૭૯ ની લટ અને ૭ નરકના પર્યાપ્તા એમ ૨૬૭ ની. ગત પાંચેની જુદી જુદી કહે છે. જળચરની ૫૨૭ ભેદની તે ૫૬૩ માંથી નવમા દેવલોકથી સર્વાર્થસિદ્ધ સુધીના અઢાર જાતના દેવતાના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૩૬ ભેદ વર્જ્યા. શેષ ૫૨૭ રહ્યા તે. ઉરપરની ગત ૫૨૩ ભેદની તે ૫૨૭ માંથી છઠ્ઠી તથા સાતમી એ બે નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ ૪ ભેદ વર્જ્યા. સ્થળચરની ગત ૫૨૧ ની તે ૫૨૩ માંથી પાંચમી નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ બે ભેદ વર્જ્યા. ખેચરની ગત ૫૧૯ ની તે ૫૨૧ માંથી ચોથી નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ બે ભેદ વર્જ્યા. ભૂજપરની ગત ૫૧૭ ની તે ૫૧૯ માંથી ત્રીજી નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ બે ભેદ વર્જ્યા.

૧૯ સમુચ્છિમ મનુષ્યમાં આગત ૧૭૧ ભેદની તે ૧૭૯ ની લટમાંથી તેઉ વાઉના આઠ ભેદ વર્જ્યા. શેષ ૧૭૧ રહ્યા તે, ગત ૧૭૯ ની લટની.

૨૦ સંજ્ઞી મનુષ્યમાં આગત ૨૭૬ ભેદની તે ૧૭૯ ની લટમાંથી તેઉ વાઉના આઠ વર્જ્યા શેષ ૧૭૧ તથા ૯૯ જાતના દેવતા અને ૬ નરકના પર્યાપ્તા સર્વ મળી ૨૭૬ ભેદ થયા. ગત ૫૬૩ ભેદની.

૨૧ અકર્મભૂમિમાં આગત ૨૦ ભેદની. ૧૫ કર્મભૂમિ અને ૫ સંજ્ઞી તિર્યંચ એમ ૨૦ ની. ગત જુદી જુદી કહે છે. ૫ દેવકુરૂ અને ૫ ઉત્તરકુરૂની ગત ૧૨૮ ભેદની તે ૧૦ ભવનપતિ, ૧૫ પરમાધામી, ૧૬ વાણુવ્યંતર, ૧૦ જંભકા,

૧૦ જ્યોતિષી, ૨ દેવલોક, પહેલું, બીજું અને ૧ કિલ્બિષી; એ ૬૪ જાતના દેવતાના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૧૨૮. ૫ હરિવાસ અને ૫ રમકવાસની ગત ૧૨૬ ની તે પૂર્વે ૧૨૮ કહ્યા તેમાંથી પહેલા કિલ્બિષીના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા એ બે ભેદ વર્જ્યા. ૫ હેમવય અને ૫ એરણ્ણવયની ગત ૧૨૪ ભેદની તે પૂર્વે ૧૨૬ કહ્યા તેમાંથી બીજા દેવલોકના અપર્યાપ્તા પર્યાપ્તા એ બે ભેદ વર્જ્યા.

૨૨ છપ્પન અંતરદ્વિપમાં આગત ૨૫ ભેદની તે, ૧૫ કર્મભૂમિ ૫ સંજ્ઞિતિર્યંચ અને ૫ અસંજ્ઞિતિર્યંચ એ ૨૫ ના પર્યાપ્તાની. ગત ૧૦૨ ભેદની તે ૧૦ ભવનપતિ, ૧૫ પરમાધામી, ૧૬ વાણુવ્યંતર, ૧૦ જંભકા એમ ૫૧ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૧૦૨.

ઈતિ ચોવીશ દંડકની ગતાગત સંપૂર્ણ.

૨૩ તીર્થંકરદેવમાં આગત ૩૮ ભેદની તે, ૧૨ દેવલોક, ૯ લોકાંતિક, ૯ ગ્રૈવેયક, ૫ અનુત્તર વિમાન અને ૩ પહેલી નરક એમ ૩૮ ની ગત મોક્ષની.

૨૪ ચક્રવર્તિમા આગત ૮૨ ભેદની, તે ૯૯ જાતના દેવતામાંથી ૧૫ પરમાધામી અને ૩ કિલ્બિષી એ ૧૮ વર્જ્યા શેષ ૮૧ રહ્યા તે અને ૧ પહેલી નરક એમ ૮૨ ભેદની. ગત ૭ નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની.

૨૫ બળદેવમાં આગત ૮૩ ભેદની, તે પૂર્વે ૮૨ કહ્યા તે અને એક બીજી નરક એમ ૮૩ ભેદ. ગત ૭૦ ભેદની, તે ૧૨ દેવલોક, ૯ એકાંતિક, ૯ ગ્રૈવેયક, ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૩૫ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની.

૨૬ વાસુદેવમાં આગત ૩૨ ભેદની તે. ૧૨ દેવલોક, ૯ લોકાંતિક, ૯ ગ્રૈવેયક અને ૨ નરક પહેલી ને બીજી એમ ૩૨ ની. ગત ૧૪ ભેદની તે ૭ નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની.

૨૭ કેવળીમાં આગત ૧૦૮ ભેદની તે ૯૯ જાતના દેવતામાંથી ૧૫ પરમાધામી, ૩ કિલ્બિષી એ અઢાર વર્જ્યા, શેષ ૮૧ રહ્યા તે, ૧૫ કર્મભૂમિ, ૫ સંજ્ઞીતિર્યંચ, ૪ નરક પહેલી અને પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ એ ૩ એમ સર્વ મળી ૧૦૮ ભેદ થયા તે ગત મોક્ષની.

૨૮ સાધુમાં આગત ૨૭૫ ની તે ૧૭૯ ની લટમાંથી તેઉ વાઉના ૮ વર્જ્યા શેષ ૧૭૧, ૯૯ મતના દેવતા અને ૫ નરક એમ ૨૭૫ ની. ગત ૭૦ ભેદની તે ૧૨ દેવલોક, ૯ લોકાંતિક, ૯ ગ્રૈવેયક અને ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૩૫ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની.

૨૯ શ્રાવકમાં આગત ૨૭૬ ભેદની તે પૂર્વે ૨૭૫ કહ્યા તે અને ૧ છઠ્ઠી નરક વધી. ગત ૪૨ ભેદની તે ૧૨ દેવલોક અને ૯ લોકાંતિક એ ૨૧ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની.

૩૦ સમદૃષ્ટિમાં આગત ૩૬૩ ભેદની તે ૧૭૯ ની લટમાંથી ૧૫ કર્મભૂમિના પર્યાપ્તા તથા તેઉ વાઉના ૮ એ ૨૩ વર્જ્યા. શેષ ૧૫૬ તથા ૧૦૧ સંજ્ઞીમનુષ્ય, ૯૯ જાતના દેવતા અને ૭ નરકના પર્યાપ્તા એમ સર્વ મળી ૩૬૩ ભેદ થયા. ગત ૨૨૨ ની તે ૮૧ જાતના દેવતા, ૯૯ ભેદમાંથી ૧૫ પરમાધામી અને ૩ કિલ્બિષી એ ૧૮ વર્જ્યા ને ૧૫ કર્મભૂમિ, ૫ સંજ્ઞીતિર્યંચ, ૬ નરક એમ ૧૦૭ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૨૧૪ ત્રણ વિંકલેંદ્રિના અપર્યાપ્તા અને ૫ અસંજ્ઞીતિર્યંચના અપર્યાપ્તા એમ સર્વ મળી ૨૨૨ થયા તે. ૧૫ પરમાધામી અને ૩ કિલ્વિષીના પર્યાપ્તા. અપર્યાપ્તા ૩૬ ભેદ ભેળવતાં ૨૫૮ ભેદની ગત કેટલાકો કહે છે.

૩૧ મિથ્યાતીમાં આગત ૩૭૧ ભેદની તે પૂર્વે ૩૬૩ કહ્યા તેમાં તેઉ વાઉના ૮ ભેદ વધ્યા. ગત ૫૫૩ ભેદની તે ૫૬૩ માંથી ૫ અનુત્તર વિમાનના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ ૧૦ ભેદ વર્જ્યા.

૩૨ સ્રીવેદ અને પુરૂષવેદમાં આગત ૩૭૧ ભેદની મિથ્યાતીની પેઠે. ગત પુરૂષવેદની ૫૬૩ ની, સ્રીવેદની ૫૬૧ ની સાતમી નરકના બે ભેદ વર્જ્યા.

૩૩ નપુંસકવેદમાં આગત ૨૮૫ ભેદની તે, ૯૯ જાતના દેવના ૧૭૯ ની લટ ૭ નારકી એમ ૩૮૫ ની. ગત ૫૬૩ ભેદની.

ઇતિ ગતાગતના બોલ સંપૂર્ણ.

અથ શ્રી ગુણસ્થાનદ્વાર.

[अनुष्टुपवृत्त.]

नाम १ लखणगुण २ ठिइ ३ ।
किरिआ ४ सत्ता ५ बंध ६ वेदेय ७ ॥
उदेय ८ उदिरणा ९ चैव ॥
निज्जरा १० भाव ११ कारणा १२ ॥ १ ॥
परिसह १३ मग्ग १४ आयाय १५ ।
जीवाय भेदे १६ जोग १७ उविओग १८ ॥
लेस्सा १९ चरण २० सम्मत्तम् २१ ।
अप्पाबहुच २२ गुणठाणेहिं ॥ २ ॥

એ બે ગાથામાં ૨૨ દ્વાર કહ્યા.

પહેલો નામદ્વાર કહે છે.

પહેલું મિથ્યાત્વ ગુણઠાણું, બીજું સાસ્વાદાન ગુ૦, ત્રીજું સમામિછત ગુ૦, ચોથું અવિરતિ સમ્યક્ત્વદષ્ટિ ગુ૦, પાંચમું દેસવિરતિ ગુ૦, છઠું પ્રમત્તસંજતિ ગુ૦, સાતમું અપ્રમત્તસંજતિ ગુ૦, આઠમું નિયટ્ટિબાદર ગુ૦, નવમું અનિયટ્ટિબાદર ગુ૦, દશમું સૂક્ષ્મસંપરાય ગુ૦, અગીઆરમું ઉપશાંતમોહ ગુ૦, બારમું ક્ષીણમોહ ગુ૦, તેરમું સજોગી કેવળી ગુ૦, ચઉદમું અજોગી કેવળી ગુણઠાણું.

બીજો લક્ષણ ગુણદ્વાર કહે છે.

પહેલાં મિથ્યાત્વ ગુણઠાણાનાં લક્ષણ કહે છે—શ્રી વીતરાગની વાણીથી ઓછું, અધિક, વિપરીત, સરદહે, પરૂપે, ફરસે તેહને મિથ્યાત્વ કહીએ. ઓછી પરૂપણા તે કોને કહીએ ? જેમ કોઈ કહે જે જીવ અંગુઠા માત્ર છે, તંદુલ માત્ર છે, શામા માત્ર છે, દીપક માત્ર છે તેહને ઓછી પરૂપણા કહીએ. બીજી અધિકી પરૂપણા તે કોને કહીએ—એક જીવ સર્વ લોક બ્રહ્માંડ માત્રમાં વ્યાપી રહ્યો છે તેહને અધિકી પરૂપણા કહીએ. ત્રીજી વિપરીત પરૂપણા તે કોને કહીએ—કોઈ કહે જે પાંચ ભૂત થકી આત્મા ઉપન્યો છે અને એહને વિનાશે જીવ પણ વીણશે છે. તે જડ છે તે થકી ચૈતન્ય ઉપજે, વીણશે એમ કહે તેહને વિપરીત પરૂપણા કહીએ. એમ નવ પદાર્થનું વિપરીતપણું સરદહે, પરૂપે, ફરસે તેહને મિથ્યાત્વ કહીએ પણ જૈન માર્ગે આત્મા અકૃત્રિમ, અખંડ, અવિનાશી, નિત્ય છે. શરીર માત્ર વ્યાપક છે તે વિષે ગૌતમ સ્વામી હાથ જોડી માન મોડી વંદણા નમસ્કાર કરીને શ્રી ભગવંતને પુછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ ! તે જીવને શું ગુણ નીપન્યો ? શ્રી ભગવંતે કહ્યું જે, જીવરૂપ દડી ને કર્મરૂપ ગેડીએ કરી ૪ ગતી, ૨૪ દંડક, ૮૪ લાખ જીવાજોનીમાં વારંવાર પરિભ્રમણ કરે પણ સંસારનો પાર પામે નહિ.

બીજાં ગુણઠાણાના લક્ષણ કહે છે-જેમ કોઇ પુરૂષ ખીરખાંડનું ભોજન જમ્યો, પછી વમન કર્યું, ત્યારે કોઈક પુરૂષે પુછયું, ભાઈ કાંઈ સ્વાદ રહ્યો ? એટલે કહે જે થોડો સ્વાદ રહ્યો તે સમાન સમકિત અને વમ્યો તે સમાન મિથ્યાત્વ ૧. બીજું દ્દષ્ટાંત કહે છે—જેવો ઘંટાનો નાદ પહેલો ગહેર ગંભીર પછી રણુકો રહી ગયો. ગહેરગંભીર સમાન સમકિત અને રણુકો રહી ગયો તે સમાન મિથ્યાત્વ. ૨. ત્રીજું દ્દષ્ટાંત આંબાનું—જીવરૂપ આંબો તેની પ્રમાણરૂપ ડાળથી સમકિતરૂપ ફળ મોહરૂપ વાયરે કરી ત્રુટયું, મિથ્યાત્વરૂપ ધરતીએ આવી પડયું નથી, વચમાં છે ત્યાં સુધી સાસ્વાદાન કહીએ અને ધરતીએ આવી

પડયું ત્યારે મિથ્યાત્વ. તે વિષે ગૌતમ સ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પુછવા લાગ્યા. સ્વામીનાથ! તે જીવને શું ગુણ નીપન્યો? શ્રી ભગવંત કહે, કૃષ્ણપક્ષી હતો તે શુકલપક્ષી થયો, અર્દ્ધ પુદ્ગલ સંસાર ભોગવવો રહ્યો. જેમ કોઈ પુરૂષને માથે લાખ ક્રોડનું દેણું હતું તે પરદેશ જઇને કમાઈ આવ્યો. દેણું દેતાં એક અધેલીનું દેણું રહ્યું તેહનું વ્યાજ થયું; અર્દ્ધ પુદ્ગલ સંસાર ભોગવવો રહ્યો. સાસ્વાદાન સમકિત પાંચવાર આવે.

ત્રીજા ગુણઠાણાનાં લક્ષણ કહે છે—ત્રીજું મિશ્રગુણઠાણું તે બે વસ્તુ મળીને મિશ્ર શીખંડને દષ્ટાંતે. જેમ શીખંડ ખાટો ને મીઠો, તેમ મીઠાશ સમાન સમકિત ને ખટાશ સમાન મિથ્યાત્વ. તે જિનમાર્ગ પણ રૂડો જાણે તથા અન્ય માર્ગ પણ રૂડો જાણે. જેમકે નગર બહાર સાધુ મહાપુરૂષ પધાર્યા છે તેહને શ્રાવક વાંદવા જાય છે એવામાં મિશ્રદષ્ટિવાળો મિત્ર મળ્યો તેણે પુછયું, કયાં જાઓ છો? શ્રાવક કહે સાધુ મહાપુરૂષને વાંદવા જઈએ છઈએ. એટલે મિશ્રદષ્ટિવાળો કહે, એહને વાંદે શું થાય? શ્રાવક કહે જે મહા લાભ થાય. તેથી તે કહે હું પણ આવું છું એમ કહીને મિશ્રગુણઠાણાવાળે વાંદવાને પગ ઉપાડયો એટલામાં બીજો મહા મિથ્યાત્વી મીત્ર મળ્યો, તેણે પુછયું કે શા ભણી જાઓ છો? મિશ્રગુણઠાણાવાળો કહે જે, સાધુ મહા પુરૂષને વાંદવા જઈએ છઇએ. ત્યારે મહા મિથ્યાત્વી કહે જે એહને વાંદે શું થાય? એ તો મેલા, ઘેલા છે, એમ કહીને ભોળવી નાખ્યો એથી પાછો ગયો. સાધુજ્ઞાનીને શ્રાવકે પુછયું, સ્વામી! વાંદવા પગ ઉપાડયો તેહને શું ગુણ નીપન્યો? જ્ઞાની ગુરૂ કહે જે કાળા અડદ સરખો હતો તે છડીદાળ સરખો થયો, કૃષ્ણપક્ષી ટળીને શુકલપક્ષી થયો, અનાદિ કાળનો ઉલટો હતો તે સુલટો થયો, સમકિત સન્મુખ થયો પણ પગ ભરવા સમર્થ નહીં, તે વિષે ગૌતમ સ્વામી હાથ જોડી માન મોડી વંદણા નમસ્કાર કરીને શ્રી ભગવંતને પુછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ! તે જીવને શું ગુણ નીપન્યો? શ્રી ભગવંત કહે, તે જીવ ૪ ગતિ, ૨૪ દંડકમાં

ભમીને પણ દેશે ઉણું અર્દ્ધ પુદ્ગળ પરાવર્ત્તનમાં ઉત્કૃષ્ટો સંસારનો પાર પામશે.

ચોથું અવિરતિ સમ્યક્ત્વદષ્ટિ ગુણઠાણું તેનું શું લક્ષણ—૭ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે તે. ૧ અનંતાનુબંધી ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા, ૪ લોભ, ૫ સમ્યકત્વ મોહીનીય, ૬ મિથ્યાત્વ મોહનીય, ૭ મિશ્ર મોહનીય. એ ૭ પ્રકૃતિ કાંઈક ઉદય આવે તેહને ક્ષય કરે અને સત્તામાં દળ છે તેહને ઉપશમાવે, તેને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહીયે. તે સમ્યક્ત્વ અસંખ્યાતીવાર આવે અને ૭ પ્રકૃતિના દળને સર્વથા ઉપશમાવે, ઢાંકે તેને ઉપશમસમકિત કહીયે. તે સમકિત પાંચવાર આવે, અને ૭ પ્રકૃતિના દળને સર્વથા ક્ષય કરે તેને ક્ષાયક સમકિત કહીયે. તે સમ્યકત્વ ૧ વાર આવે, ચોથે ગુણઠાણે આવ્યો થકો જીવાદિક પદાર્થ દ્રવ્યથી ૧, ક્ષેત્રથી ૨, કાળથી ૩, ભાવથી ૪, નોકારસીઆદિ છમાસી તપ જાણે, સરદહે, પરૂપે પણ ફરસી શકે નહિ તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પુછવા લાગ્યા. સ્વામીનાથ! તે જીવને શું ગુણ નીપજ્યો? શ્રી ભગવંત કહે હે ગૌતમ! તે જીવ સમકિત વ્યવહારપણે શુદ્ધ પ્રવર્તતો જઘન્ય ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય, ઉત્કૃષ્ટો પંદર ભવે મોક્ષ જાય, વેદક સમકિત એક વાર આવે, એક સમયની સ્થિતિ છે. પૂર્વે જો આયુષ્યનો બંધ પડયો ન હોય તો ૭ બોલમાં બંધ પાડે નહિ. ૧ નરકનું આયુષ્ય, ૨ ભવનપતિનું આયુષ્ય, ૩ તિર્યંચનું આયુષ્ય, ૪ વાણવ્યંતરનું આયુષ્ય, ૫ જ્યોતિષીનું આયુષ્ય, ૬ સ્ત્રી વેદ, ૭ નપુંસક, વેદ, એ ૭ બોલમાં આયુષ્યનો બંધ પાડે નહિ, તે જીવ, ૮ આચાર સમકિતના આરાધી ચતુર્વિધ સંઘની વાછલતા પરમહર્ષ ભક્તિભર કરતો થકો જંઘન્ય પહેલે દેવલોકે ઉપજે, ઉત્૦ બારમે દેવલોકે ઉપજે, પન્નવણાની સાખે, પૂર્વ કર્મને ઉદયે કરીને વ્રત પચ્ચખાણ કરી ન શકે, પણ અનેક વરસની શ્રમણોપાસકની પ્રવર્ત્યાંનો પાળક કહીયે. દશાશ્રુત સ્કંધે શ્રાવક કહ્યા છે તે માટે દર્શન શ્રાવકને અવિરચ સમદીઠી કહીયે.

પાંચમું દેશવિરતિ ગુણઠાણું તેનું શું લક્ષણ—અગીયાર પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે તે. ૭ પૂર્વે કહી તે અને ૧ અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા, ૪ લોભ એમ ૧૧ પ્રકૃતિને ક્ષય કરે તો ક્ષાયકસમકિત કહીયે, ઢાંકે ઉપશમાવે તો ઉપશમસમકિત કહીયે અને કાંઈક ઢાંકે ને કાંઈક ક્ષય કરે તો ક્ષયોપશમસમકિત કહીયે. પાંચમે ગુણઠાણે આવ્યો થકો જીવાદિક પદાર્થ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, નોકારસીઆદી દઈને છમાસી તપ જાણે, સરદહે, પરૂપે, શક્તિ પ્રમાણે ફરશે. એક પચ્ચખાણથી માંડીને, ૧૨ વ્રત, ૧૧ શ્રાવકની પડીમા આદરે, યાવત્ સલેખણા સુધી અનશન કરી આરાધે તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પુછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ ! તે જીવને શું ગુણ નીપજ્યો ? ત્યારે શ્રી ભગવંતે કહ્યું, જ૦ ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય, ઉ૦ ૧૫ ભવે મોક્ષ જાય, જ૦ પહેલે દેવલોકે ઉપજે, ઉત્૦ ૧૨ મે દેવલોકે ઉપજે. તે સાધુના વ્રતની અપેક્ષાયે દૃશવિરતી કહીયે, પણ પરિણામથી અવ્રતની ક્રિયા ઉતરી ગઈ છે. અલ્પઈચ્છા, અલ્પઆરંભ, અલ્પપરિગ્રહી, સુશીલ, સુવ્રતી, ધર્મિષ્ઠ, ધર્મવ્રતી, કલ્પઉગ્રવિહારી, મહાસંવેગવિહારી, ઉદાસી, વૈરાગ્યવંત, એકાંતઆર્ય, સમ્યગમાર્ગી, સુસાધુ, સુપાત્ર, ઉત્તમ, ક્રિયાવાદી, આસ્તિક્ય આરાધક, જૈનમાર્ગપ્રભાવક અરિહંતના શિષ્ય વર્ણવ્યા છે, ગીતાર્થ જાણે છે, સિદ્ધાંતની શાખ છે, શ્રાવકપણું એક ભવમાં પ્રત્યેક હજારવાર આવે.

છઠું પ્રમત સંજતિ ગુણઠાણું તેહનું શું લક્ષણ—૧૫ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે તે, ૧૧ પ્રકૃતિ પૂર્વે કહી તે અને ૧ પચ્ચખાણાવરણીય ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા, ૪ લોભ એવં ૧૫ પ્રકૃતિને ક્ષય કરે તો ક્ષાયક સમકિત કહીયે, ઢાંકે તો ઉપશમ સમકિત કહીયે, અને કાંઈ ઢાંકે ને કાંઈ ક્ષય કરે તો ક્ષયોપશમ સમકિત કહીયે. તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પુછવા લાગ્યાં, તે જીવને શું ગુણ નિપન્યો ? શ્રી ભગવંતે કહ્યું તે જીવ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી

જીવાદિક નવ પદાર્થને તથા નોકારસીઆદિ છમાસી તપ જાણે, સરદહે, પરૂપે, ફરસે. સાધુપણું એક ભવમાં નવસેંવાર આવે. તે જીવ જઘન્ય ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય, ઉત૦ ૧૫ ભવે મોક્ષ જાય. આરાધક જીવ જઘ૦ પહેલે દેવલોકે ઉપજે, ઉત૦ અનુત્તર વિમાને ઉપજે. ૧૭ ભેદે સંજમ નિર્મળ પાળે, ૧૨ ભેદે તપસ્યા કરે, પણ યોગ ચપળ, કષાય ચપળ, વચન ચપળ, દષ્ટિમાં ચપળતાનો અંશ છે; તેણે કરીને યદ્યપિ ઉત્તમ અપ્રમાદિથકા રહે છે. તો પણ પ્રમાદ રહે છે માટે પ્રમાદપણે કરી તથા કૃષ્ણાદિક લેશા, અશુભ જોગ કોઇક કાળે પ્રણીત પ્રણમે છે માટે કષાય પ્રકૃષ્ટમત્ત થઈ જાય છે. તેને પ્રમત્ત સંજતિ ગુણઠાણું કહીયે.

સાતમું અપ્રમત્ત સંજતી ગુણઠાણું તેહનું શું લક્ષણ–પાંચ પ્રમાદ છાંડે ત્યારે સાતમે ગુણઠાણે આવે. તે ૫ પ્રમાદનાં નામ (ગાથા) ૧ મદ, ૨ વિષય, ૩ કષાય, ૪ નિંદા, ૫ વિકહા પંચમા ભણિયા; એ એ પંચ પમાયા, જીવા પડંતી સંસારે, ૧ એ ૫ પ્રમાદ છાંડે અને ૧૬ પ્રકૃતિને ઉપશમાવે તે ૧૫ પૂર્વે કહી તે અને સંજલનો ક્રોધ, એમ ૧૬ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે તેને શું ગુણ નીપન્યો ? જીવાદિ પદાર્થ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી તથા નોકારસી આદિ દેઇને છમાસી તપ ધ્યાન જુગતપણે જાણે સરદહે, પરૂપે ફરસે તે જીવ જઘન્ય તેજ ભવે મોક્ષ જાય, ઉત્કૃષ્ટો ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય. ગતિ તો પ્રાયઃ કલ્પાતીતની થાય. ધ્યાનને વિષે, અનુષ્ઠાનને વિષે, અપ્રમત્ત ઉદ્યત થકા રહે છે, તથા શુભ લેશ્યાપણેજ કરીને નથી પ્રમત્ત કષાય જેને તેને અપ્રમત્ત સંજતી ગુણઠાણું કહીયે.

આઠમું નીયટ્ટિ બાદર ગુણઠાણું તેનું શું લક્ષણ—૧૭ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે. તે સોળ પૂર્વે કહી તે અને સંજલનું માન મળી ૧૭ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે. તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પુછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ ! તે જીવને શું ગુણ નીપન્યો ? શ્રી ભગવંતે કહ્યું પરિણામધારા, અપૂર્વ કરણ જે કોઈ કાળે જીવને કોઈ દિને આવ્યું નથી, તે

શ્રેણી જુગત જીવાદિ પદાર્થ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, નોકારસી આદિ દઈ છમાસી તપ જાણે, સરદહે, પરૂપે, ફરસે. તે જીવ જઘન્ય તેજ ભવે મોક્ષ જાય, ઉત૦ ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય, અહીંથી શ્રેણી ૨ કરે-૧ ઉપશમશ્રેણી, ને ૨ ક્ષપકશ્રેણી. ઉપશમ શ્રેણીવાળો જીવ મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિના દળને ઉપશમાવતો અગ્યારમાં ગુણઠાણા સુધી જાય, પડિવાઈ પણ થાય, હાય માન પરીણામ પણ પરીણમે. અને ક્ષપકશ્રેણીવાળો જીવ તે મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિના દળને ખપાવતો, શુદ્ધ મૂળમાંથી નિર્જરા કરતો, નવમે, દશમે ગુણઠાણે થઇને બારમે ગુણઠાણે જાય, અપડિવાઇજ હોય. વર્દ્ધમાન પરીણામ પરીણમે. હવે નીયટ્ટિ બાદરનો અર્થ તે નિવર્ત્યો છે બાદર કષાયથી. બાદર સંપરાય ક્રિયાથી શ્રેણી કરવે, અભ્યંતર પરીણામે, અધ્યવસાય સ્થિર થતે, બાદર ચપળતાથી નિવર્ત્યો છે માટે નીયટ્ટિ બાદર ગુણઠાણું કહીયે, તથા બીજું નામ અપૂર્વ કરણ ગુણઠાણું પણ કહીએ; શામાટે જે કોઈ કાળે જીવે પૂર્વે શ્રેણી કરી નહોતી અને એ ગુણઠાણે પહેલુંજ કરણ તે પંડિતવીર્યનું આવરણ ક્ષયકરણરૂપ કરણ પરીણામધારા વર્દ્ધનરૂપ શ્રેણી કરે તેહમે અપૂર્વકરણ ગુણઠાણું કહીયે.

નવમું અનીયટ્ટિબાદર ગુણઠાણું તેનું શું લક્ષણ—એકવીશ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે, તે ૧૭ પ્રકૃતિ પૂર્વે કહી તે અને સંજલની ૧ માયા, ૨ સ્ત્રીવેદ, ૩ પુરૂષવેદ, ૪ નપુંસકવેદ. એ ૨૧ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે, તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પુછવા લાગ્યા. સ્વામીનાથ! તે જીવને શું ગુણ નીપન્યો ? શ્રી ભગવંતે કહ્યું તે જીવ જીવાદિક પદાર્થ તથા નોકારસી આદિ દઇને છમાસી તપ, દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી નિર્વિકાર અમાયી વિષય નિરવંછાપણે, જાણે, સરદહે, પરૂપે, ફરસે; તે જીવ જઘન્ય તેજ ભવે મોક્ષ જાય, ઉત૦ ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય. અનીયટ્ટિબાદર તે સર્વથા પ્રકારે નિવર્ત્યો નથી અંશ માત્ર હજી બાદરસંપરાય ક્રિયા રહી છે, તે માટે અની-

યટ્ટિબાદર ગુણઠાણું કહીયે. "આઠમા, નવમા ગુણઠાણાના શબ્દાર્થ ઘણા ગંભીર છે તે અન્ય પંચસંગ્રહાદિક ગ્રંથ તથા સિદ્ધાંતથી સમજવા."

દશમું સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણઠાણું તેનું શું લક્ષણ—૨૭ પ્રકૃતિને ક્ષયોપસમાવે. ૨૧ પ્રકૃતિ પૂર્વે કહી તે અને ૧ હાસ્ય, ૨ રતી, ૩ અરતી, ૪ ભય, ૫ શોક, ૬ દુગંછા. એ ૨૭ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે. તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પુછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ ! તે જીવને શું ગુણ નીપન્યો ? શ્રી ભગવંતે કહ્યું તે જીવ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, જીવાદિક પદાર્થ તથા નોકારસી આદિ દઈને છમાસી તપ, નિરભિલાષ, નિર્વંછક, નિર્વેદકતાપણે, નિરાશી, અવ્યામોહ, અવિભ્રમપણે જાણે, સરદહે, પરૂપે, ફરસે. તે જીવ જઘન્ય તેજ ભવે મોક્ષ જાય, ઉત૦ ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય. સૂક્ષ્મ થોડીક લગારેક પાતળીશી સંપરાય ક્રિયા રહી છે, તેને સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણઠાણું કહીયે.

અગ્યારમું ઉપશાંતમોહ ગુણઠાણું તેનું શું લક્ષણ—૨૮ પ્રકૃતિને ઉપશમાવે, તે ૨૭ પ્રકૃતિ પૂર્વે કહી તે અને ૧ સંજલનો લોભ, એવં ૨૮ મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિને ઉપશમાવે સર્વથા ઢાંકે. (ભસ્મભારી પ્રછન્ન અગ્નિવત્) તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પુછવા લાગ્યા. સ્વામીનાથ ! તે જીવને શું ગુણ નીપન્યો ? શ્રી ભગવંતે કહ્યું તે જીવ જીવાદિક પદાર્થ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, નોકારસી આદિ દઇને છમાસી તપ વીતરાગ ભાવે, જથાખ્યાત ચારિત્રપણે, જાણે, સરદહે, પરૂપે, ફરસે, એવામાં જો કાળ કરે તો અનુત્તર વિમાનમાં જાય પછી મનુષ્ય થઈ મોક્ષ જાય અને જો સૂક્ષ્મ લોભનો ઉદય થાય તો કષાય અગ્નિ પ્રકટે, પછી પડે, દશમાંથી સર્વથા પડે તો પહેલે ગુણઠાણે જાય, પણ અગ્યારમેથી ચઢવું તો નથી. ઉપશાંત તે ઉપશમ્યો છે મોહ સર્વથા. જળે

કરી અગ્નિ ઓલવ્યાની પેઠે. ટાળ્યો નહિ, ઢાંકયો છે માટે ઉપશાંતમોહ ગુણઠાણું કહીયે.

બારમું ક્ષીણમોહ ગુણઠાણું તેનું શું લક્ષણ—૨૮ પ્રકૃતિને સર્વથા ખપાવે. ક્ષપકશ્રેણી, ક્ષાયક ભાવ, ક્ષાયકસમકિત, ક્ષાયકજથાખ્યાત ચારિત્ર, કરણસત્ય, જોગસત્ય, ભાવસત્ય, અમાયી, અકષાયી, વીતરાગી, ભાવનિર્ગ્રંથ, સંપૂર્ણ સંવુડ, સંપૂર્ણભાવતાત્મા, મહાતપસ્વી, મહાસુશીલ, અમોહી, અવિકારી, મહાજ્ઞાની, મહાધ્યાની, વર્દ્ધમાન પરિણામી, અપડીવાઈ થઈ, અંતર્મુહુર્ત રહે. એ ગુણઠાણે કાળ કરવો નથી, પુનર્ભવ છે નહિ, છેલ્લે સમયે પાંચ જ્ઞાનાવરણીય, નવ દર્શનાવરણીય, પંચવિધ અંતરાયક્ષય કરણોદ્યમ કરી, તેરમા ગુણઠાણાને પહેલે સમયે ક્ષય કરી કેવળ જ્યોતિ પ્રકટે તે માટે ક્ષીણમોહ ગુણઠાણું કહીયે.

તેરમું સજોગી કેવળી ગુણઠાણું તેનું શું લક્ષણ—દશ બોલ સહિત તેરમે ગુણઠાણે વિચરે. ૧ સજોગી, ૨ સશરીરી, ૩ સલેશી, ૪ શુકલલેશી, ૫ જથાખ્યાતચારિત્ર, ૬ ક્ષાયકસમકિત, ૭ પંડિતવીર્ય, ૮ શુકલધ્યાન, ૯ કેવળજ્ઞાન, ૧૦ કેવળ દર્શન. એ દશ બોલ સહિત જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત. ઉત્૦ દેશેઉણું પૂર્ણ કોડી સુધી વિચરે, ઘણા જીવને તારી, પ્રતિબોધી, ન્યાલ કરીને બીજા ત્રીજા શુકલધ્યાનના પાયાને ધ્યાઈને ચઉદમે જાય, સજોગી તે શુભ મન વચન કાયાના જોગ સહિત છે. બાહ્યચલોપકરણ છે, ગમનાગમનાદિક ચેષ્ઠા શુભ સહિત છે. કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન, ઉપયોગ સમયાંતર અવિછિન્નપણે શુદ્ધ પ્રણમે તે માટે સજોગી કેવળી ગુણઠાણું કહીયે.

ચઉદમું અજોગી કેવળી ગુણઠાણું તેનું શું લક્ષણ—શુકલ ધ્યાનનો ચોથો પાયો, સમછીન્નક્રિય, અનંતર અપ્રતિપાતી અનિવૃત્તિધ્યાતા મનજોગ રૂંધી, વચનજોગ રૂંધી, કાયજોગ રૂંધી અને પ્રાણનિરોધ કરી રૂપાતીત પરમ શુકલધ્યાન ધ્યાતા, ૭ બોલ સહિત વિચરે. તેરમે ૧૦ બોલ કહ્યા તેમાંથી ૧ સજોગી,

૨ સલેશી, ૩ શુકલલેશી. એ ત્રણ વર્જિને શેષ ૭ બોલ સહિત સકલ ગિરીનો રાજા મેરૂ તેની પેઠે અડોલ, અચલ, સ્થિર અવસ્થાને પામે. શૈલેશીપણે રહી પંચ લઘુ અક્ષર ઉચ્ચારપ્રમાણ કાળ રહી શેષ ૧ વેદનીય, ૨ આયુષ્ય, ૩ નામ, ૪ ગોત્ર. એ ચાર કર્મ ક્ષીણ કરીને મુક્તિપદ પામે. શરીર ઉદારીક, તેજસ કાર્મણ, સર્વથા છાંડીને સમશ્રેણી, રૂજુગતિ, અન્ય આકાશ પ્રદેશાનાવગાહતો અણુફરસ્તો, એક સમય માત્રમાં ઉર્ધ્વગતિ, અવિગ્રહગતિએ તીહાં જાય. "એરંડબીજ બંધન મુક્તવત્, નિર્લેપ તુંબીવત્, કોદંડમુક્તબાણુવત્, ઇંધનવન્હિમુક્ત ધૂમ્રવત્." તીહાં સિદ્ધ ક્ષેત્રે જઈ સાકારોપયોગે સિદ્ધ થાય, બુદ્ધ થાય, પારંગત થાય, પરંપરાગત થાય, સકલકાર્ય અર્થ સાધી કૃતકૃતાર્થ નિષ્ઠિતાર્થ અતુલ્ય સુખસાગર નિર્મગ્નસાદી અનંત ભાગે સિદ્ધ થાય. એ સિદ્ધ પદનો ભાવસ્મરણ ચિંતન મનન કદાકાળે મુજને હોશે? સો ઘટી પળ ધન્ય સફળ હોશે. અજોગી તે જોગ રહિત કેવળ સહિત વિચરે તેને અજોગી કેવળી ગુણઠાણું કહીયે.

ત્રીજો સ્થિતિદ્વાર કહે છે.

પહેલા ગુણઠાણાની સ્થિતિ ૩ પ્રકારની છે—અણાદીઆ અપજ્જવસીઆ તે જે મિથ્યાત્વની આદિ નથી ને અંત પણ નથી તે અભવ્યજીવ આશ્રિ મિથ્યાત્વ ૧. અણાદિઆ સપજ્જવસીઆ તે જે મિથ્યાત્વની આદી નથી પણ અંત છે તે ભવ્ય જીવના મિથ્યાત્વ આશ્રિ ૨. સાદીઆસપજ્જવસીઆ તે જે મિથ્યાત્વની આદિ પણ છે ને અંત પણ છે તે પડીવાઈ સમદિઠીના મિથ્યાત્વ આશ્રિ. તેની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત્ત ઉત્૦ અર્દ્ધ પુદ્ગલ પરાવર્ત્તન દેશે ઉણી. પછી અવશ્ય સમકિત પામીને મોક્ષ જાય ૩. ૧. બીજા ગુણઠાણાની સ્થિતિ જ૦ ૧ સમય[1] ઉ૦ ૬ આવલીકાને[1] ૭ સમયની ૨. ત્રીજા ગુણઠાણાની સ્થિતિ જ૦ ઉ૦ અંતર્મુહૂર્ત્તની ૩. ચોથા ગુણઠાણાની સ્થિતિ જ૦ અંત૦; ઉ૦ ૬૬ સાગરોપમઝાઝેરાની તે ૨૨ સાગરોપમની સ્થિતિએ ત્રણવાર બારમે દેવલોકે ઉપજે. ત્રણ પૂર્વકોડી અધિક મનુષ્ય-

ના ભવ આશ્રિ જાણવી, તથા બે વાર અનુત્તર વિમાનમાં ૩૩ સાગરોપમની સ્થિતિએ ઉપજે. ૩૩ દુ છાસઠ સાગરોપમ ને પૂર્વકોડી અધિક મનુષ્યના ભવ આશ્રિ જાણવી ૪. પાંચમાં, છઠ્ઠા, તેરમા ગુણઠાણાની સ્થિતિ જ૦ અંત૦ ઉ૦ દેશે ઉણી તે સાડાઆઠ વર્ષે ઉણી પૂર્વકોડીની. સાતમાથી અગીઆરમાં ગુ૦ સુધી જ૦ ૧ સમય૦ ઉ૦ અંત૦. બારમા ગુ૦ સ્થિતિ જઘન્ય ઉ૦ અંત૦. ચઉદમાં ગુણઠાણાની સ્થિતિ પાંચ હ્રસ્વ અક્ષર અ[1] ઇ[2] ઉ[3] ઋ[4] લૃ[5] બોલવા પ્રમાણે જાણવી.

ચોથો ક્રિયાદ્વાર કહે છે.

પહેલે ને ત્રીજે ગુણઠાણે ૨૪ ક્રિયા લાભે, ઈરિયાવહી ક્રિયા વર્જિને. બીજે ચોથે ગુ૦ ૨૩ ક્રિયા લાભે, ઈરિયાવહી ૧ ને મિથ્યાત્વની ૨, એ બે વર્જિને. પાંચમે ગુ૦ ૨૨ ક્રિયા લાભે, મિથ્યાત્વ ૧, અવિરતિ ૨, ઇરિયાવહી ૩ એ ૩ વર્જિને. છઠે ગુ૦ ૨ ક્રિયા—આરંભીઆ ૧, માયાવત્તિયા ૨. લાભે. સાતમે ગુણઠાણેથી તે દશમાં ગુ૦ સુધી ૧ માયાવત્તિયા ક્રિયા લાભે. અગીઆરમે, બારમે, તેરમે ગુ૦ ૧ ઇરિયાવહી ક્રિયા લાભે. ચોદમે ગુ૦ કોઈ ક્રિયા લાભે નહિ.

પાંચમો સત્તાદ્વાર કહે છે.

પહેલા ગુણઠાણાથી તે અગીઆરમા ગુ૦ સુધી આઠ કર્મની સત્તા, બારમે સાત કર્મની સત્તા ૧ મોહનીય કર્મ વર્જિને, તેરમે ચઉદમે ગુ૦ ૪ કર્મની સત્તા—વેદનીય ૧, આયુષ ૨, નામ ૩, ગોત્ર ૪.

છઠ્ઠો બંધદ્વાર કહે છે.

પહેલા ગુણઠાણાથી તે સાતમા ગુ૦ સુધી ત્રીજું ગુ૦ વર્જિને ૮ કર્મ બાંધે અને જો ૭ બાંધે તો આયુષ્ય વર્જિને. ત્રીજે આઠમે નવમે ગુ૦ ૭ કર્મ બાંધે આયુષ્ય વર્જિને.. દશમે ગુ૦ ૬ કર્મ બાંધે આયુષ્ય ૧ ને મોહનીય એ ૨ વર્જિને અગીઆરમે બારમે તેરમે ગુ૦ ૧ સાતા વેદનીય બાંધે, ચઉદમે ગુ૦ અબાંધ.

સાતમો વેદ ને આઠમો ઉદયદ્વાર ભેળો કહે છે.

પહેલા ગુણઠાણાથી તે દશમા ગુ૦ સુધી ૮ કર્મ વેદે ને ૮ નો ઉદય, અગીઆરમે બારમે ૭ કર્મ વેદે ને ૭ નો ઉદય, મોહનીય વર્જિને તેરમે ચઉદમે ૪ કર્મ વેદે ને ૪ નો ઉદય-વેદનીય ૧, આયુષ ૨, નામ ૩, ગોત્ર ૪.

નવમો ઉદીરણાદ્વાર કહે છે.

પહેલા ગુણઠાણાથી માંડીને સાતમા ગુ૦ સુધી ૮ કર્મની ઉદીરણા તથા ૭ ની કરે તો આયુષ્ય વર્જિને. આઠમે નવમે ગુ૦ સાત કર્મની ઉદીરણા તે આયુષ્ય વર્જિને તથા ૬ ની કરે તો આયુષ્ય ૧, મોહનીય ૨ એ ૨ વર્જિને. દશમે ૬ ની ઉદીરણા કરે આયુષ્ય ૧, મોહનીય ૨, એ ૨ વર્જિને અને ૫ ની કરે તો આયુષ્ય ૧, મોહનીય ૨, વેદનીય ૩ એ ૩ વર્જિને. અગીઆરમે બારમે ૫ ની ઉદીરણા આયુષ્ય ૧, મોહનીય ૨, વેદનીય ૩ એ ૩ વર્જિને તથા ૨ ની કરે તો નામ ૧, ગોત્ર ૨ એ ૨ ની. તેરમે ગુ૦ ૨ કર્મની ઉદીરણા નામ ૧, ગોત્ર ૨ એ ૨ ની કરે. ચૌદમે ગુ૦ ઉદીરણા કરે નહિ. (ચેવકે૦) નિશ્ચે.

દશમો નિર્જરાદ્વાર કહે છે.

પહેલાથી તે અગીઆરમા ગુણઠાણા સુધી ૮ કર્મની નિર્જરા, બારમે ૭ કર્મની નિર્જરા, મોહનીય વર્જિને. તેરમે ચૌદમે ૪ કર્મની નિર્જરા—વેદનીય ૧, આયુષ્ય ૨, નામ ૩, ગોત્ર ૪.

અગિયારમો ભાવદ્વાર કહે છે.

૧ ઉદયભાવ, ૨ ઉપશમભાવ, ૩ ક્ષાયકભાવ, ૪ ક્ષયોપશમભાવ, ૫ પારિણામિકભાવ, ૬ સંનીવાઈભાવ, પહેલે ને ત્રીજે ગુણઠાણે ૩ ભાવ–૧ ઉદય, ૨ ક્ષયોપશમ, ૩ પારિણામિક, બીજે ગુ૦ ચોથે ગુ૦ પાંચમે ગુ૦ છઠ્ઠે ગુ૦ સાતમે ગુ૦ આઠમેથી તે અગ્યારમા ગુણઠાણા સુધી ઉપશમ શ્રેણીવાળાને, ૪ ભાવ–૧ ઉદય, ૨ ઉપશમ, ૩ ક્ષયોપશમ, ૪ પારિણામિક તથા કોઈક ઉપશમને ઠેકાણે ક્ષાયક પણ કહે છે અને ૮ માંથી માંડીને બારમા સુધી

ક્ષપક શ્રેણીવાળાને, ૪ ભાવ-૧ ઉદય, ૨ ક્ષયોપશમ, ૩ ક્ષાયક, ૪ પારિણામિક, તેરમે ચઉદમે ગુ૦ ૩ ભાવ-૧ ઉદય, ૨ ક્ષાયક, ૩ પારિણામિક. સિદ્ધમાં ૨ ભાવ ક્ષાયક અને પારિણામિક.

બારમો કારણ દ્વાર કહે છે.

કારણ (૫)—૧ કર્મબંધના મિથ્યાત્વ, ૨ અવિરતિ, ૩ પ્રમાદ, ૪ કષાય, ૫ જોગ. પહેલે ત્રીજે ગુ૦ ૫ કારણ લાભે. બીજે ચોથે, ૪ કારણ લાભે મિથ્યાત્વ વર્જિને. પાંચમે છઠ્ઠે ગુણ૦ ૩ કારણ લાભે. ૧ મિથ્યાત્વ, ૨ અવિરતિ વર્જિને. સાતમેથી તે દશમા ગુણઠાણા સુધી, ૨ કારણ લાભે. ૧ કષાય, ૨ જોગ, અગ્યારમે બારમે તેરમે, ૧ કારણ લાભે તે જોગ, ચઉદમે કોઇ કારણ નથી.

તેરમો પરીસહદ્વાર કહે છે.

પહેલાથી તે ચોથા ગુણઠાણા સુધી યદ્યપિ પરીસહ ૨૨ લાભે પણ દુઃખરૂપ છે, નિર્જરારૂપ પ્રણમે નહિ. પાંચમાંથી તે ૯ મા ગુણઠાણા સુધી ૨૨ પરીસહ લાભે, એક સમયે ૨૦ વેદે. ટાઢનો ત્યાં તાપનો નહિ, તાપનો ત્યાં ટાઢનો નહિ. ચાલવાનો ત્યાં બેસવાનો નહિ, બેસવાનો ત્યાં ચાલવાનો નહિ. દશમે અગ્યારમે બારમે ૧૪ પરીસહ લાભે આઠ જે મોહનીય કર્મને ઉદયે હતા તે વર્જ્યા કહે છે, ૧ અચેલનો, ૨ અરતિનો, ૩ સ્ત્રીનો, ૪ બેસવાનો, ૫ આક્રોશનો, ૬ મેલનો, ૭ સત્કાર-પુરસ્કાર, એ ૭ ચારિત્ર મોહનીય કર્મને ઉદયે હતા તે ને ૮ મો દંશણ પરીસહ દર્શન મોહનીયને ઉદયે હતો તે, એ ૮ વર્જિને શેષ ૧૪ રહ્યા, તે માંહેલા ૧ સમયે ૧૨–વેદે ટાઢનો ત્યાં તાપનો નહિ તાપનો ત્યાં ટાઢનો નહિ, ચાલવાનો ત્યાં થાનકનો નહિ, થાનકનો ત્યાં ચાલવાનો નહિ, તેરમે ચઉદમે ગુણઠાણે ૧૧ પરીસહ લાભે. પૂર્વે ૧૪ કહ્યા તેમાંથી ૧ પ્રજ્ઞાનો; ૨ અજ્ઞાનનો, એ ૨ જ્ઞાનાવરણીય કર્મને ઉદયે હતા તે અને ૧ અલાભના અંતરાય કર્મને ઉદયે હતો તે એ ૩ વર્જિને શેષ ૧૧ રહ્યા, તે માંહેલા

૧ સમયે ૯ વેદે, ટાઢનો ત્યાં તાપનો નહિ, તાપનો ત્યાં ટાઢનો નહિ, ચાલવાનો ત્યાં થાનકનો નહિ; થાનકનો ત્યાં ચાલવાનો નહિ.

ચઉદમો માર્ગણાદ્વાર કહે છે.

પહેલે ગુણઠાણે માર્ગણા ૪–ત્રીજે, ચોથે, પાંચમે, સાતમે જાય. બીજે ગુણ૦ માર્ગણા ૧, પડે તો પહેલે આવે, પણ ચડવું નથી. ત્રીજે માર્ગણા ૪, પડે તો પહેલે આવે અને ચડે તો ચોથે; પાંચમે અને સાતમે જાય, ચોથે માર્ગણા ૫, પડે તો પહેલે, બીજે, ત્રીજે આવે અને ચડે તો પાંચમે, સાતમે જાય. પાંચમે માર્ગણા ૫. પડે તો પહેલે, બીજે, ત્રીજે, ચોથે આવે અને ચડે તો સાતમે જાય. છઠ્ઠે માર્ગણા ૬–પડે તો પહેલે, બીજે, ત્રીજે, ચોથે, પાંચમે આવે અને ચડે તો સાતમે જાય. સાતમે માર્ગણા ૩, પડે તો છઠ્ઠે, ચોથે આવે અને ચડે તો આઠમે જાય. આઠમે માર્ગણા ૩–પડે તો સાતમે ચોથે આવે, ચડે તો નવમે જાય. નવમે માર્ગણા ૩, પડે તો આઠમે ચોથે આવે, અને ચડે તો દશમે જાય. દશમે માર્ગણા ૪, પડે તો નવમે ચોથે આવે, ચડે તો અગ્યારમે બારમે જાય. અગ્યારમે માર્ગણા ૨, કાળ કરે તો અનુત્તર વિમાને જાય, પડે તો દશમે તથા પહેલે આવે. ચડવું નથી, બારમે માગણા ૧–તેરમે જાય, પડવું નથી. તેરમે માર્ગણા ૧, ચઉદમે જાય, પડવું નથી; ચઉદમે માર્ગણા એકે નથી, મોક્ષ જાય.

પંદરમો આત્માદ્વાર કહે છે.

આત્મા ૮. દ્રવ્યઆત્મા ૧, કષાય આત્મા ૨, યોગ આત્મા ૩, ઉપયોગ આત્મા ૪, જ્ઞાન આત્મા ૫, દર્શન આત્મા ૬, ચારિત્ર આત્મા ૭, વીર્ય આત્મા ૮. પહેલે ત્રીજે ગુણ૦ ૬ આત્મા જ્ઞાન ૧, ચારિત્ર ૨ એ ૨ વર્જિને. બીજે, ચોથે ગુણ૦ ૭ આત્મા ચારિત્ર વર્જિને. પાંચમે ગુણઠાણે પણ ૭ આત્મા દેશથી ચારિત્ર છે. છઠ્ઠાથી દશમા ગુણઠાણા સુધી આઠ આત્મા. અગ્યારમે, બારમે, તેરમે ૭ આત્મ કષાય વર્જિને. ચૌદમે ૬ આત્મા

કષાય ને જોગ વર્જિને. સિદ્ધમાં ૪ આત્મા—જ્ઞાન આત્મા ૧, દર્શન આત્મા ૨, દ્રવ્ય આત્મા ૩, ઉપયોગ આત્મા ૪.

સોળમો જીવભેદદ્વાર કહે છે.

પહેલે ગુણઠાણે ૧૪ ભેદ લાભે. બીજે ગુણ૦ ૬ ભેદ લાભે બેઇંદ્રિય ૧, તેઇંદ્રિય ૨, ચૌરેંદ્રિય ૩, અસંજ્ઞીતિર્યંચ પંચેદ્રિય ૪, એ ૪ ના અપર્યાપ્તા, ને સંજ્ઞી પંચેદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ને પર્યાપ્તો એ ૬. ત્રીજે ગુણ૦ ૧ સંજ્ઞી પંચેંદ્રિયનો પર્યાપ્તો લાભે. ચોથે ગુણઠાણે ૨ ભેદ લાભે, સંજ્ઞી પંચેદ્રિયનો ૧ અપર્યાપ્તો ને ૨ પર્યાપ્તો. પાંચમાથી તે ૧૪ મા ગુણઠાણા સુધી ૧ સંજ્ઞી પંચેદ્રિયનો પર્યાપ્તો લાભે.

સત્તરમો જોગદ્વાર કહે છે.

પહેલે, બીજે ને ચોથે ગુણઠાણે જોગ ૧૩ લાભે બે આહારકના વર્જિને. ત્રીજે ગુણ૦ ૧૦ જોગ લાભે ૪ મનના, ૪ વચનના, ૧ ઉદારિકનો, ૧ વૈક્રેયનો એ ૧૦ લાભે. પાંચમે ગુણઠાણે ૧૨ જોગ ૨ આહારકના ને એક કાર્મણનો એ ૩ વર્જિને. છઠ્ઠે ગુણ૦ ૧૪ જોગ લાભે, ૧ કાર્મણનો વર્જિને. સાતમે ગુણ૦ ૧૧ જોગ, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૧ ઉદારિકનો, ૧ વૈક્રેયનો, ૧ આહારકનો એવં ૧૧. આઠમાંથી માંડીને ૧૨ મા ગુણઠાણા સુધી જોગ ૯ લાભે. ૪ મનના, ૪ વચનના ને ૧ ઉદારિકનો. તેરમે ગુણઠાણે ૭ જોગ લાભે, બે મનના, બે વચનના, ઉદારિકનો ૧, ઉદારિકનો મિશ્ર ૨, કાર્મણકાય જોગ ૩ એવં ૭. ચૌદમે ગુણઠાણે જોગ નથી.

અઢારમો ઉપયોગદ્વાર કહે છે.

પહેલે ને ત્રીજે ગુણઠાણે ૬ ઉપયોગ લાભે, ૩ અજ્ઞાન, ને ૩ દર્શન. બીજે, ચોથે, પાંચમે ગુણ૦ ૬ ઉપયોગ લાભે, ૩ જ્ઞાન, ૩ દર્શન. છઠ્ઠાથી તે બારમા ગુણઠાણા સુધી ઉપયોગ ૭ લાભે ૪ જ્ઞાન ને ૩ દર્શન. તેરમે ચૌદમે ગુણઠાણે તથા સિદ્ધમાં ૨ ઉપયોગ—કેવળજ્ઞાન ૧ ને કેવળદર્શન ૨.

ઓગણીશમો લેશ્યાદ્વાર કહે છે.

પહેલાથી તે છઠ્ઠા ગુણઠાણા સુધી ૬ લેશ્યા લાભે, સાતમે ગુણ૦ ઉપલી ૩ લેશ્યા લાભે. આઠમેથી માંડીને બારમા ગુણઠાણા સુધી શુકલલેશ્યા લાભે. તેરમે ગુણઠાણે ૧ પરમ શુકલ લેશ્યા લાભે. ચૌદમે ગુણઠાણે લેશ્યા નથી.

વીશમો ચારિત્રદ્વાર કહે છે.

પહેલાથી તે ચોથા ગુણઠાણા સુધી કોઇ ચારિત્ર નથી. પાંચમે ગુણઠાણે દેશથી સામાયક ચારિત્ર છે. છઠ્ઠા, સાતમે ગુણઠાણે ૩ ચારિત્ર લાભે, સામાયક ચારિત્ર ૧, છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર ૨, પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્ર ૩, એ ૩ લાભે. આઠમે, નવમે ગુણઠાણે ૨ ચારિત્ર લાભે, સામાયક ૧, છેદોપસ્થાપનીય ૨. દશમે ગુણ૦ ૧ સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્ર લાભે. અગ્યારમેથી તે ચૌદમા ગુણઠાણા સુધી ૧ જથાખ્યાત ચારિત્ર લાભે.

એકવીશમો સમકિતદ્વાર કહે છે.

પહેલે ને ત્રીજે ગુણઠાણે સમકિત નથી. બીજે ગુણ૦ ૧ સાસ્વાદાન સમકિત લાભે. ચોથેથી તે સાતમા ગુણઠાણા સુધી ૪ સમકિત લાભે. ઉપશમ ૧, ક્ષયોપશમ ૨, વેદક ૩, ક્ષાયક સમકિત ૪. આઠમે, નવમે ગુણઠાણે ૩ સમકિત લાભે, ઉપશમ ૧, ક્ષયોપશમ ૨, ક્ષાયક ૩. દશમે, અગીઆરમે ગુણઠાણે ૨ સમકિત લાભે, ઉપશમ ૧, ક્ષાયક ૨. બારમે, તેરમે, ચૌદમે ગુણઠાણે તથા સિદ્ધમાં ૧ ક્ષાયક સમકિત લાભે.

બાવીશમો અલ્પબહુત્વદ્વાર કહે છે.

સર્વથી થોડા અગ્યારમા ગુણઠાણાવાળા, એક સમયે ઉપશમશ્રેણીવાળા ૫૪ જીવ લાભે ૧. તેથી બારમા ગુણઠાણાવાળા સંખેજગુણા, એક સમયે ક્ષપકશ્રેણિવાળા એકસો ને આઠ જીવ લાભે ૨. તેથી આઠમા, નવમા, દશમા ગુણઠાણાવાળા સંખેજ ગુણ૦ જ૦ બસેં ઉ૦ નવસેં લાભે ૩. તેથી તેરમા ગુણઠાણાવાળા સંખેજગુણા—જઘ૦ બે ક્રોડી ઉત૦ નવ ક્રોડી લાભે ૪.

તેથી સાતમા ગુણઠાણાવાળા સંખેજગુણા, જઘ૦ બસેં ક્રોડી ઉત્૦ નવસેં ક્રોડી લાભે ૫. તેથી છઠ્ઠા ગુણઠાણાવાળા સંખેજગુણા, જઘ૦ બે હજાર ક્રોડી ઉત્૦ નવ હજાર ક્રોડી લાભે ૬. તેથી પાંચમા ગુણઠાણાવાળા અસંખેજગુણા, તિર્યંચ શ્રાવક ભળ્યા ૭. તેથી બીજા ગુણઠાણાવાળા અસંખેજગુણા, ૪ ગતિમાં લાભે ૮. તેથી ત્રીજા ગુણઠાણાવાળા અસંખેજગુણા ૪ ગતિમાં વિશેષ છે ૯. તેથી ચોથા ગુણઠાણાવાળા અસંખેજગુણા, ઘણી સ્થિતી છે ૧૦. તેથી ચૌદમા ગુણઠાણાવાળા ને સિદ્ધભગવંતજી અનંતગુણા ૧૧. તેથી પહેલા ગુણઠાણાવાળા અનંતગુણા એકેંદ્રિય પ્રમુખ સર્વ મિથ્યાદષ્ટિ છે તે માટે ૧૨.

ઈતિ ગુણઠાણાના ૨૨ દ્વાર સમાપ્ત.

હવે છ ભાવ કહે છે.

૧ ઉદય ભાવ, ૨ ઉપશમ ભાવ, ૩ ક્ષાયક ભાવ, ૪ ક્ષયોપશમ ભાવ, ૫ પારિણામિક ભાવ, ૬ સન્નિવાઈ ભાવ. ઉદય ભાવના ૨ ભેદ—૧ જીવ ઉદયનિષ્પન્ન, ને ૨ અજીવ ઉદયનિષ્પન્ન. જીવઉદયનિષ્પન્નના ૩૩ બોલ પામે. ૪ ગતિ, ૬ કાય, ૬ લેશ્યા, ૪ કષાય, ૩ વેદ. એવં ૨૩ ને ૧ મિથ્યાંત્વ, ૨ અજ્ઞાન, ૩ અવિરતિ, ૩ અસંજ્ઞીપણું, ૫ આહારકપણું, ૬ છદ્મસ્થપણું, ૭ સજોગીપણું, ૮ સંસાર પરિયટ્ટણા, ૯ અસિદ્ધ, ૧૦ અકેવળી. એવં ૩૩. અજીવ ઉદયનિષ્પન્નના ૩૦ બોલ પામે, ૫ વર્ણ, ૨ ગંધ, ૫ રસ, ૮ સ્પર્શ, ૫ શરીર, ૫ શરીરના વ્યાપાર. એવં ૩૦. ઉભય મળીને ૩૩ ને ૩૦ ત્રેશઠ ભેદ ઉદયભાવના કહ્યા.

ઉપશમભાવે ૧૧ બોલ છે–૪ કષાયનો ઉપશમ. ૫ રાગનો ઉપશમ, ૬ દ્વેષનો ઉપશમ, ૭ દર્શનમોહનીયનો ઉપશમ, ૮ ચારિત્રમોહનીયનો ઉપશમ. એવં ૮ મોહનીયની પ્રકૃતિ અને ૯ ઉવસમીયા દંસણલદ્ધિ તે સમકિત. ૧૦ ઉવસમીયાચરીત્તલદ્ધિ. ૧૧ ઉવસમીયા અકષાયછઉમત્થ વિતરાગલદ્ધિ એવં ૧૧.

ક્ષાયક ભાવે ૩૭ બોલ છે—૫ જ્ઞાનાવરણીયની, ૯ દર્શનાવરણીયની. ૨ વેદનીયની, ૧ રાગની, ૧ દ્વેષની, ૪ કષાયની, ૧

દર્શનમોહનીયની. ૧ ચારિત્રમોહનીયની, ૪ આયુષની, ૨ નામની, ૨ ગોત્રની, ૫ અંતરાયની, એવં ૩૭ પ્રકૃતિને ક્ષય કરે તેહને ક્ષાયક ભાવ કહીયે; તે ૯ બોલ પામે-૧ ક્ષાયક સમકિત, ૨ ક્ષાયક જથાખ્યાત ચારિત્ર, ૩ કેવળજ્ઞાન, ૪ કેવળદર્શન અને ક્ષાયક દાનાદિક લબ્ધિના ૫ ભેદ એમ ૯.

ક્ષયોપશમભાવે ૩૦ બોલ છે-૪ જ્ઞાન પ્રથમ, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન, ૩ દષ્ટિ, ૪ ચારિત્ર પ્રથમ, ૧ ચરિત્તાચરીતે તે શ્રાવકપણું પામે, ૧ આચાર્યણીની પદવી, ૧ ચૌદ પૂર્વ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ, ૫ ઇંદ્રિયની ૫ લબ્ધિ, ૫ દાનાદિલબ્ધિ. એવં સર્વ મળી ૩૦ બોલ.

પારિણામિક ભાવના ૨ ભેદ—૧ સાદિપારિણામિક, ૨ અનાદિપારિણામિક. સાદિ વિણશે, અનાદિ વિણશે નહિ. સાદિપારિણામિકના અનેક ભેદ છે, જુનો સુરા મદિરા, જુનો ગોળ, તંદુલ એ આદિ ૭૩ બોલ ભગવતીની સાખે છે. અનાદિપારિણામિકભાવના ૧૦ બોલ—૧ ધર્માસ્તિકાય, ૨ અધર્માસ્તિકાય, ૩ આકાશાસ્તિકાય, ૪ પુદ્‌ગલાસ્તિકાય, ૫ જીવાસ્તિકાય, ૬ કાળ, ૭ લોક, ૮ અલોક, ૯ ભવ્ય, ૧૦ અભવ્ય, એવં ૧૦.

સન્નિવાઈભાવના ૨૬ ભાંગા-૧૦ દ્વિકસંજોગીના; ૧૦ ત્રિકસંજોગીના, ૫ ચોકસંજોગીના, ૧ પંચસંજોગીના. એવં ૨૬ ભાંગા. એહનો વિચાર શ્રી અનુયોગદ્વાર સિદ્ધાંતથી જાણવો ૬. ઇતિ.

૧૪ ગુણઠાણા ઉપર ૧૦ ક્ષેપકદ્વાર ઉતારે છે.

૧ હેતુદ્વાર—૨૫ કષાય, ૧૫ જોગ, એવં ૪૦ ને ૬ કાય, ૫ ઇંદ્રિય, ૧ મન એ ૧૨ અવ્રત, એવં ૫૨ ને ૫ મિથ્યાત્વ, એવં ૫૭ હેતુ. પહેલે ગુણઠાણે ૫૫ હેતુ તે આહારકના ૨ વર્જિને ૧. બીજે ગુ૦ ૫૦ હેતુ તે ૫૫ માંથી ૫ મિથ્યાત્વ ટળ્યા ૨. ત્રીજે ગુ૦ ૪૩ હેતુ તે ૫૭ માંથી ૪ અનંતાનુબંધીના, ૧ ઉદારીકનો મિશ્ર, ૧ વૈક્રેયનો મિશ્ર. ૨ આહારકના, ૧ કાર્મણનો, ૫ મિથ્યાત્વના એવં ૧૪ વર્જ્યા, શેષ ૪૩. ૩. ચોથે ગુ૦ ૪૬ હેતુ તે પૂર્વે ૪૩ કહ્યા તે અને ૧ ઉદારિકનો મિશ્ર, ૨ વૈક્રેયનો મિશ્ર, ૩ કાર્મણકાયજોગ, એ ૩ વધ્યા. સર્વ મળીને ૪૬. ૪. પાંચમે ગુ૦ ૪૦

હેતુ તે પૂર્વે ૪૬ કહ્યા તેમાંથી ૪ અપ્રત્યાખ્યાનીની ચોકડી, ૧ ત્રસકાયનો અવ્રત, ૧ કાર્મણકાયજોગ, એવં ૬ ઘટયા શેષ ૪૦ હેતુ ૫. છઠ્ઠે ગુ૦ ૨૭ હેતુ, પૂર્વે ૪૦ કહ્યા તેમાંથી ૪ પ્રત્યાખ્યાનાવરણીયની ચોકડી, ૫ સ્થાવરનો અવ્રત, ૫ ઈંદ્રિયનો અવ્રત ને એક મનનો અવ્રત, એવં ૧૫ વર્જ્યા, શેષ ૨૫ રહ્યા ને ૨ આહારકના વધ્યા, એવં સર્વ મળી ૨૭ હેતુ. ૬. સાતમે ગુ૦ ૨૪ હેતુ તે પૂર્વે ૨૭ કહ્યા તેમાંથી ૧ ઊદારિક મિશ્ર, ૨ વૈક્રેય મિશ્ર, ૩ આહારક મિશ્ર, એ ૩ વર્જ્યા, શેષ ૨૪ હેતુ. ૭. આઠમે ગુ૦ ૨૨ હેતુ તે પૂર્વે ૨૪ કહ્યા તેમાંથી ૧ વૈક્રેયનો, ૧ આહારકનો, એ બે વર્જ્યા, શેષ ૨૨ હેતુ. ૮. નવમે ગુ૦ ૧૬ હેતુ. તે પૂર્વે ૨૨ કહ્યા તેમાંથી ૧ હાસ્ય, ૨ રતિ, ૩ અરતિ, ૪ ભય, ૫ શોક, ૬ દુગંછા, એ ૬ વર્જ્યા, શેષ ૧૬ હેતુ. ૯. દશમે ગુ૦ ૧૦ હેતુ તે ૯ જોગ ને ૧ સંજલનો લોભ, એવં ૧૦ હેતુ. ૧૦. અગીઆરમે બારમે ગુ૦ ૯ હેતુ તે ૯ જોગ જાણવા. ૧૧, ૧૨; તેરમે ગુ૦ ૭ હેતુ તે ૭ જોગ જાણવા. ચઉદમે ગુ૦ હેતુ નથી.

૨ દંડકદ્વાર—પહેલે ગુ૦ ૨૪ દંડક, બીજે ગુ૦ ૧૯ દંડક તે ૫ સ્થાવરના વર્જ્યા, ત્રીજે ચોથે ગુ૦ ૧૬ દંડક તે ૩ વિકલેંદ્રિય વર્જ્યા, પાંચમે ગુ૦ ૨ દંડક–૧ સંજ્ઞિમનુષ્ય, ૨ સંજ્ઞિતિર્યંચ. છઠ્ઠાથી તે ચઉદમા ગુણઠાણા સુધી ૧ મનુષ્યનો દંડક.

૩ જીવાજોનીદ્વાર—પહેલે ગુ૦ ૮૪ લાખ જીવાજોની. બીજે ગુ૦ ૩૨ લાખ તે એકેંદ્રિયની વર્જિ. ત્રીજે ચોથે ગુ૦ ૨૬ લાખ જીવાજોની. પાંચમે ગુ૦ ૧૮ લાખ જીવાજોની. છઠ્ઠાથી તે ૧૪ મા ગુણઠાણા સુધી ૧૪ લાખ જીવાજોની.

૪ અંતરદ્વાર—પહેલે ગુ૦ જઘ૦ અંતર્મુહુર્ત ઉત૦ ૬૬ સાગર ઝાઝેરાનું. બીજાથી માંડીને અગ્યારમા ગુણઠાણા સુધી જ૦ અંત૦ અથવા પલનો અસંખ્યાતમો ભાગ એટલા કાલ વિના ઉપશમ શ્રેણી કરવી પડે નહિ ઉ૦ અર્દ્ધ પુદ્ગલ દેશે ઉણું. બારમે તેરમે ને ચઉદમે ગુણ૦ આંતરૂં નથી. એ એક જીવ આશ્રિ.

૫ ધ્યાનદ્વાર—પહેલે બીજે ત્રીજે ગુણ૦ ૨ ધ્યાન પહેલાં. ચોથે પાંચમે ગુણ૦ ૩ ધ્યાન પહેલાં, છઠ્ઠે ગુણ૦ ૨ ધ્યાન, ૧ આર્ત્ત ને ૨ ધર્મ. સાતમે ગુણ૦ ૧ ધર્મધ્યાન. આઠમેથી માંડીને ચઉદમા ગુણઠાણા સુધી ૧ શુકલધ્યાન.

૬ સ્પર્શનાદ્વાર—પહેલું ગુણઠાણું ૧૪ રાજલોક સ્પર્શે. બીજું ગુણ૦ હેઠું પંડગવનથી તે ૬ ઠ્ઠી નરક લગે સ્પર્શે તથા ઉંચું અધોગામ વિજયથી તે ૯ ગ્રૈવેયક સુધી સ્પર્શે. ત્રીજું ગુણ૦ લોકનો અસંખ્યાતમો ભાગ સ્પર્શે. ચોથું ગુણ અધોગામ વિજયથી ૧૨ મા દેવલોક સુધી સ્પર્શે. પાંચમું ગુણ૦ પણ એમજ સ્પર્શે. છઠ્ઠાથી તે અગ્યારમા ગુણઠાણાવાળા અધોગામ વિજયથી ૫ અનુત્તર વિમાન સુધી સ્પર્શે. બારમું ગુણ૦ લોકનો અસંખ્યાતમો ભાગ સ્પર્શે. તેરમું ગુણ૦ સર્વે લોક સ્પર્શે. ચઉદમું ગુણઠાણું લોકનો અસંખ્યાતમો ભાગ સ્પર્શે.

૭ તીર્થંકર ગોત્ર, ૪ ગુણઠાણે ન બાંધે—ચોથે, પાંચમે છઠ્ઠે ને સાતમે શેષ ગુણઠાણે ન બાંધે. તીર્થંકર દેવ ૯ ગુણઠાણા સ્પર્શે તે ૪, ૬, ૭, ૮, ૯, ૧૦, ૧૨, ૧૩, ૧૪, એ ૯.

૮ ગુણઠાણા ૧૪ માં-૧, ૪, ૫, ૬, ૧૩. એ ૫ શાશ્વતા, શેષ ૯ ગુણઠાણા અશાશ્વતા.

૯ ગુણઠાણા ૧૪ માં-૧, ૨, ૩, ૪, ૫, ૬, ૭. એ ૭ ગુણઠાણે ૬ સંઘયણ, આઠમાથી તે ૧૪ મા ગુણઠાણા સુધી એક વજ્રઋષભ નારાચ સંઘયણ.

૧ આર્યાજી, ૨ અવેદિ, ૩ પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્રવંત, ૪ પુલાકલબ્ધિવંત, ૫ અપ્રમાદિ સાધુ, ૬ ચઉદપુર્વી સાધુ, ૭ આહારક શરીરી, એનું કોઈ દેવતા સાહારણ કરી શકે નહિ.

ઇતિ ક્ષેપકદ્વાર અને ગુણઠાણાદ્વાર સમાપ્ત.

અથ શ્રી મ્હોટો બાસઠીઓ.

अनुष्टुप्वृत्त.

जीव १ गइ २ इंदिय ३ काए ४ । जोग ५ वेए ६ कसाय ७ लेस्सा ८ ॥ सम्मत्त ९ नाण १० दंसण ११ । संजय १२ उवओग १३ आहारे १४ ॥ १ ॥ भासग १५ परित १६ पज्जात्ति १७ । सुहुमं १८ सन्नि १९ भवत्थि २० चरिमेय २१ ॥ जीवेय-खेत्तबंधे । पुग्गलएमहादंडएचेव ॥ २ ॥

એ બે ગાથાનો વિસ્તાર કહે છે.

૧ જીવદ્વાર.

૧ સમુચ્ચય જીવમાં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશા ૬.

૨ ગતિદ્વાર.

૧ નરક ગતિમાં—જીવના ભેદ ૩–૧ સંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો, ૨ પર્યાપ્તો ને ૩ અસંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો. ગુણઠાણા ૪ પ્રથમ, જોગ ૧૧, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૧ વૈક્રેય, ૧ વૈક્રેયનો મિશ્ર; ૧ કર્મણકાયજોગ, એવં ૧૧. ઉપયોગ ૯—૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન. લેશા ૩ પ્રથમ.

૨ તિર્યંચની ગતિમાં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુ૦ ૫ પ્રથમ, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જિને. ઉપ૦ ૯–૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન. લેશા ૬.

૩ તિર્યંચણીમાં–જીવના ભેદ ૨—સંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો ને ૨ પર્યાપ્તો. ગુ૦ ૫ પ્રથમ, જોગ ૧૩, ઉપયોગ ૯—૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન, લેશા ૬.

૪ મનુષ્યની ગતિમાં—જીવના ભેદ ૩—૧ સંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો, ૨ પર્યાપ્તો, ૩ અસંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો, ગુ૦ ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશા ૬.

૫ મનુષ્યણીમાં-જીવના ભેદ ૨, સંજ્ઞીના ગુ૦ ૧૪, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જિને, ઉપયોગ ૧૨, લેશા ૬.

૬ દેવતાની ગતિમાં—જીવના ભેદ ૩—૧ સંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો, ૨ પર્યાપ્તો, ૩ અસંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો, ગુ૦ ૪ પહેલા, જોગ ૧૧—૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ વૈક્રેયના, ૧ કાર્મણનો—ઉપયોગ ૯, લેશા ૬.

૭ દેવાંગનામાં-જીવના ભેદ ૨—૧ સંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો ને ૨ પર્યાપ્તો, ગુ૦ ૪ પ્રથમ; જોગ ૧૧—૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ વૈક્રેયના ને ૧ કાર્મણનો, ઉપયોગ ૯, લેશા ૪.

૮ સિદ્ધગતિમાં-જીવના ભેદ નથી, ગુણઠાણા નથી, જોગ નથી, ઉપયોગ ૨—૧ કેવળજ્ઞાન, ૨ કેવળદર્શન, લેશા નથી.

એ આઠ ભેદનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડી મનુષ્યણી ૧. તેથી મનુષ્ય સમુચ્છિમ ભેળતાં અસંખેજ્જગુણા ૨. તેથી નારકી અસંખેજ્જગુણા ૩. તેથી તિર્યંચણી અસંખેજ્જગુણી ૪ તેથી દેવતા અસંખેજ્જગુણા ૫. તેથી દેવી સંખેજ્જગુણી ૬. તેથી સિદ્ધભગવંત અનંતગુણા ૭. તેથી તિર્યંચ અનંતગુણા ૮.

૩ ઈંદ્રિયદ્વાર.

૨ સઇંદિયામાં-જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૨ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦ તે ૧ કેવળજ્ઞાન, ૨ કેવળદર્શન એ ૨ વર્જિને, લેશા ૬.

૨ એકેંદ્રિયમાં-જીવના ભેદ ૪—૧ સુક્ષ્મ એકેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ને ૨ પર્યાપ્તો, ૩ બાદર એકેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ને પર્યાપ્તો, ગુ૦ ૧ પ્રથમ, જોગ ૫, ઉદારિક ૧, ઉદારિકનો મિશ્ર ૨, વૈક્રેય ૩, વૈક્રેયનો મિશ્ર ૪, કાર્મણ કાયજોગ ૫, ઉપયોગ ૩—૨ અજ્ઞાન ને ૧ અચક્ષુદર્શન; લેશા ૪.

૫ બેઇંદ્રિય ૧, તેઇંદ્રિય ૨ ચઉરેંદ્રિય એ ૩ માં—જીવના ભેદ ૨ પોતપોતાનો અપર્યાપ્તો ૧ ને પર્યાપ્તો ૨, ગુ૦ ૨ પહેલા, જોગ ૪—૨ ઉદારિકના, ૧ કાર્મણનો ને ૧ વ્યવહાર વચનનો. ઉપયોગ બેઇંદ્રિય તેઇંદ્રિયમાં ૫—૨ જ્ઞાન, ૨ અજ્ઞાન

ને ૧ અચક્ષુદર્શન અને ચઉરેંદ્રિયમાં ૬ તે ૧ ચક્ષુદર્શન વધ્યું, લેશા ૩.

૬ પચેંદ્રિયમાં—જીવના ભેદ ૪—૧ સંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો, ૨ પર્યાપ્તો, ૩ અસંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો ને ૪ પર્યાપ્તો, ગુ૦ ૧૨ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦. કેવળજ્ઞાન ૧, કેવળદર્શન ૨ એ ૨ વર્જ્યા, લેશા ૬.

૭ અણિંદિયામાં—જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણ૦ ૨ તેરમું ને ચઉદમું, જોગ ૭—૨ મનના તે સત્ય મન ૧, વ્યવહાર મન ૨, બે વચનના તે સત્ય વચન ૧, વ્યવહાર વચન ૨ અને ઉદારિકનો ૫, ઉદારિકનો મિશ્ર ૬, કાર્મણકાયજોગ ૭. ઉપયોગ ૨ કેવળજ્ઞાન ૧, કેવળદર્શન ૨. લેશા ૧ શુક્લ.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા પંચેંદ્રિયા ૧, તેથી ચઉરેંદ્રિયા વિશેષાહિયા ૨, તેથી તેઇંદ્રિયા વિશેષાહિયા ૩, તેથી બેઇંદ્રિયા વિશેષાહિયા ૪, તેથી અણિંદિયા અનંતગુણા ૫, તેથી એકેંદ્રિયા અનંતગુણા ૬, તેથી સઇંદ્રિયા વિશેષાહિયા ૭.

૪ કાયદ્વાર.

૧ સકાયામાં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશા ૬.

૪ પૃથ્વીકાય ૧, અપકાય ૨, વનસ્પતિકાય ૩ એ ૩ માં—જીવના ભેદ ૪. ગુણ૦ ૧. જોગ ૩, ઉપયોગ ૩, લેશા ૪.

૬ તેઉકાય ૧, વાઉકાય ૨ એ ૨ માં—જીવના ભેદ ૪, ગુ૦ ૧, જોગ—તેઉમાં ૩ ને વાઉમાં ૫ તે ૨ વૈક્રેયના વધ્યા, ઉપયોગ ૩, લેશા ૩.

૭ ત્રસકાયમાં જીવના ભેદ ૧૦ તે ૪ એકેંદ્રિયના વર્જ્યા, ગુણઠાણા ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશા ૬.

૮ અકાયામાં—જીવના ભેદ નથી, ગુણઠાણા નથી, જોગ નથી, ઉપયોગ ૨, લેશા નથી.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા ત્રસકાયા ૧, તેથી તેઉકાયા અસંખ્યેજગુણા ૨, તેથી પૃથ્વીકાયા વિશેષાહિયા ૩, તેથી અપ-

યા વિશેષાહિયા ૪, તેથી વાઉકાયા વિશેષાહિયા ૫, તેથી કાયા અનંતગુણા ૬, તેથી વનસ્પતિકાયા અનંતગુણા ૭, થી સકાયા વિશેષાહિયા ૮.

૫ જોગદ્વાર.

સજોગીમાં જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૩, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશા ૬.

મનજોગીમાં—જીવનો ભેદ ૧, સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુ૦ ૧૩, જોગ ૧૪ એક કાર્મણનો વર્જિને, ઉપયોગ ૧૨, લેશા ૬.

વચનજોગીમાં—જીવના ભેદ ૫, બેઇંદ્રિય ૧, તેઇંદ્રિય ૨, ચઉરેંદ્રિય ૩, અસંજ્ઞીપંચેંદ્રિય ૪, સંજ્ઞીપંચેંદ્રિય ૫ એ ૫ ના પર્યાપ્તા. ગુણુઠાણા ૧૩, જોગ ૧૪, કાર્મણ વર્જિને, ઉપયોગ ૧૨, લેશા ૬.

કાયજોગીમાં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૩, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશા ૬.

અજોગીમાં—જીવનો ભેદ ૧, સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણઠાણું ૧ ચઉદમું, જોગ નહિં, ઉપયોગ ૨ કેવળજ્ઞાન ને કેવળદર્શન, લેશા નથી.

એહનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા મનજોગી ૧, તેથી વચનજોગી અસંખેજ્જગુણા ૨, તેથી અજોગી અનંતગુણા ૩, તેથી કાયજોગી અનંતગુણા ૪, તેથી સજોગી વિશેષાહિયા ૫.

૬ વેદદ્વાર.

સવેદીમાં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુણ૦ ૯ પ્રથમ, જોગ ૧૫; ઉપયોગ ૧૦, કેવળજ્ઞાન ૧, કેવળદર્શન વર્જિને. લેશા ૬.

સ્ત્રી વેદ ૧, પુરૂષવેદ ૨, એ ૨ માં—જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના ગુણ૦ ૯, જોગ ૧૫ પુરૂષવેદમાં અને સ્ત્રીવેદમાં ૧૩ તે ૨ આહારકના વર્જિને, ઉપયોગ ૧૦, લેશા ૬.

નપુંસકવેદમાં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુણ૦ ૯, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, કેવળજ્ઞાન ૧, કેવળદર્શન ૨, વર્જિને. લેશા ૬.

૫ અવેદીમાં—જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણ૦ ૬, નવમાથી તે ૧૪ મા સુધી, જોગ ૧૧—૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ ઉદારિકના ને ૧ કાર્મણનો એવં ૧૧. ઉપયોગ ૯, ૩ અજ્ઞાન વર્જિને, લેશા ૧ શુક્લ.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા પુરૂષવેદી ૧, તેથી સ્ત્રીવેદી સંખેજ્જગુણા ૨, તેથી અવેદી અનંતગુણા ૩. તેથી નપુંસકવેદી અનંતગુણા ૪, તેથી સવેદી વિશેષાહિયા ૫.

૭ કષાયદ્વાર.

૧ સકષાઈમાં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુણ૦ ૧૦ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, કેવળજ્ઞાન ૧, કેવળદર્શન ૨ વર્જિને, લેશા ૬.

૪ ક્રોધ ૧, માન ૨, માયા ૩, એ ૩ માં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૯, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, લેશા ૬.

૫ લોભકષાયીમાં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૦ પહેલાં, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, લેશા ૬.

૬ અકષાયીમાં—જીવનો ભેદ ૧, સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો. ગુણ૦ ૪ ઉપરલા, જોગ ૧૧—૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ ઉદારિકના, ૧ કાર્મણનો એવં ૧૧, ઉપયોગ ૯—૫ જ્ઞાન, ૪ દર્શન એવં ૯, લેશા ૧.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા અકષાયી ૧, તેથી માનકષાયી અનંતગુણા ૨, તેથી કોહકષાયી વિશેષાહિયા ૩, તેથી માયાકષાયી વિશેષાહિયા ૪, તેથી લોભકષાયી વિશેષાહિયા ૫, તેથી સકષાયી વિશેષાહિયા ૬.

૮ લેશ્યાદ્વાર.

૧ સલેશીમાં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૩, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશા ૬.

૪ કૃષ્ણ ૧, નીલ ૨, કાપુત ૩, એ ૩ લેશીમાં—જીવના ભેદ ૧૩, ગુણઠાણા ૬ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, બે કેવળના વર્જ્યા, લેશા પોતપોતાની.

૫ તેજુલેશીમાં—જીવના ભેદ ૩, સંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો ૧, પર્યાપ્તો ૨, બાદર એકેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ૩, ગુણ૦ ૭ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, લેશા ૧ તેજુ.

૬ પદ્મલેશીમાં જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના, ગુણ૦ ૭ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, લેશા ૧ પદમ.

૭ શુક્લલેશીમાં—જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના, ગુણ૦ ૧૩ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશા ૧ શુક્લ.

૯ અલેશીમાં—જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો. ગુણ૦ ૧ ચઉદમું, જોગ નથી, ઉપયોગ ૨—કેવળજ્ઞાન ૧ ને કેવળ-દર્શન ૨, લેશા નથી.

એહનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા શુક્લલેશી ૧ તેથી પદમલેશી સંખેજ્જગુણા ૨, તેથી તેજુલેશી સંખેજ્જગુણા ૩, તેથી અલેશી અનંતગુણા ૪, તેથી કાપુતલેશી અનંતગુણા ૫, તેથી નીલલેશી વિશેષાહિયા ૬, તેથી કૃષ્ણલેશી વિશેષાહિયા ૭, તેથી સલેશી વિશેષાહિયા ૯.

૯ સમકિતદ્વાર.

૧ સમુચ્ચય સમ્યક્તદષ્ટિમાં—જીવના ભેદ ૬, બેઇંદ્રિય ૧, તેઇંદ્રિય ૨, ચઉરેંદ્રિય ૩, અસંજ્ઞીપંચેંદ્રિય ૪, એ ૪ ના અપર્યાપ્તા અને સંજ્ઞીપંચેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ને પર્યાપ્તો એવં ૬, ગુણ૦ ૧૨ પહેલું ત્રીજું વર્જિને, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૯, ૩ અજ્ઞાન વર્જિને, લેશા ૬.

૨ સાસ્વાદાન સમ્યક્તદષ્ટિમાં—જીવના ભેદ ૬, ગુણ૦ બીજું, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જિને, ઉપયોગ ૬—૩ જ્ઞાન, ૩ દર્શન. લેશા ૬.

૩ ઉપશમ સમ્યક્તદષ્ટિમાં—જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના, ગુણ૦ ૮, ચોથાથી ૧૧ મા સુધી, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૭–૪ જ્ઞાન, ૩ દર્શન. લેશા ૬.

૪ ક્ષયોપશમ ને વેદક સમ્યક્તદષ્ટિમાં–જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના, ગુણ૦ ક્ષયોપશમ સમ્યક્તદષ્ટિમાં ૪ થી નવમા સુધી અને

વેદકમાં ૪ થી સાતમા સુધી, જોગ ૧૫, ઉપ૦ ૭, લેશા ૬.

૫ ક્ષાયક સમ્ય૦—જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના, ગુણઠાણા ૧૧ ચોથાથી તે ૧૪ મા સુધી, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૯, ૩ અજ્ઞાન વર્જિને, લેશા ૬.

૬ મિથ્યાત્વદષ્ટિમાં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧ પ્રથમ, જોગ ૧૩, આહારકના ૨ વર્જિને, ઉપયોગ ૬—૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન, લેશા ૬.

૭ સમામિથ્યાત્વ દષ્ટિમાં—જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણઠાણું ૧ ત્રીજું, જોગ ૧૦—૪ મનના, ૪ વચનના, ૧ ઉદારિકનો, ૧ વૈક્રેયનો એવં ૧૦, ઉપયોગ ૬, લેશા ૬.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા સાસ્વાદાન સમકિતી ૧, તેથી ઉપશમ સમકિતી સંખેજ્જગુણા ૨, તેથી મિશ્રદષ્ટિ સંખેજ્જગુણા ૩, તેથી ક્ષયોપશમ સમકિતી સંખેજ્જગુણા, તેથી વેદક સમકિતી અસંખેજ્જગુણા ૪, તેથી ક્ષાયક સમકિતી અનંતગુણા ૫, તેથી સમુચ્ચય સમકિતી વિશેષાહિયા ૬, તેથી મિથ્યાત્વ દષ્ટિ અનંતગુણા ૭.

૧૦ જ્ઞાનદ્વાર.

૧ સમુચ્ચયજ્ઞાનીમાં—જીવના ભેદ ૬, બેઇંદ્રિય ૧, તેઇંદ્રિય ૨, ચઉરેંદ્રિય ૩, અસંજ્ઞીપંચેંદ્રિય ૪, એ ૪ ના અપર્યાપ્તા ને સંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો ને પર્યાપ્તો એવં ૬, ગુણઠાણા ૧૨ પહેલું ત્રીજું વર્જિને, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૯—૫ જ્ઞાન ને ૪ દર્શન, લેશા ૬.

૩ મતિજ્ઞાની ૧, શ્રુતજ્ઞાની ૨ એ બેમાં—જીવના ભેદ ૬, ગુણઠાણા ૧૦, પહેલું ત્રીજું તેરમું ચઉદમું વર્જિને, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૭, લેશા ૬.

૪ અવધિજ્ઞાનીમાં—જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના, ગુણઠાણા ૧૦, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૭, લેશા ૬.

૫ મનપર્યવજ્ઞાનીમાં—જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણઠાણા ૭ છઠ્ઠાથી બારમા સુધી, જોગ ૧૪ કાર્મણનો વર્જિને, ઉપયોગ ૭, લેશા ૬.

૬ કેવળજ્ઞાનીમાં—જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુ૦ ૨, તેરમું ને ચૌદમું, જોગ ૭, ઉપયોગ ૨, લેશા ૧ પરમશુક્લ.

૭ અજ્ઞાનીમાં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૨ પહેલું ને ત્રીજું, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને, ઉપયાગ ૬—૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન, લેશા ૬.

૯ મતિશ્રુત અજ્ઞાનીમાં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૨, પહેલું ત્રીજું, જોગ ૧૩, ઉપયોગ ૬, લેશા ૬.

૧૦ વિભંગજ્ઞાનીમાં—જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના, ગુણઠાણા ૨ પહેલું ને ત્રીજું, જોગ ૧૩, ઉપયોગ ૬, લેશા ૬.

એનો અલ્પ બહુત્વ, સર્વથી થોડા મનપર્યવજ્ઞાની ૧, તેથી અવધિજ્ઞાની અસંખ્યાતગુણા ૨, તેથી મતિજ્ઞાની ને શ્રુતજ્ઞાની માંહોમાહિ તુલ્ય ને વિશેષાહિયા ૪, તેથી વિભંગ જ્ઞાની અસંખ્યાતગુણા ૫, તેથી કેવળજ્ઞાની અનંતગુણા ૬, તેથી જ્ઞાની વિશેષાહિયા ૭, તેથી મતિશ્રુતઅજ્ઞાની માંહોમાંહિ તુલ્ય ને અનંતગુણા ૯, તેથી અજ્ઞાની વિશેષાહિયા ૧૦.

૧૧ દર્શનદ્વાર.

૧ ચક્ષુદર્શનીમાં—જીવના ભેદ ૬ ચૌરેંદ્રિય ૧, અસંજ્ઞીપંચેંદ્રિય ૨, સંજ્ઞીપંચેંદ્રિય ૩, એ ૩ ના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા, ગુણઠાણા ૧૨ પ્રથમ, જોગ ૧૪ કાર્મણનો વર્જીને ઉપયોગ ૧૦ કેવળના ૨ વર્જ્યા, લેશા ૬.

૨ અચક્ષુદર્શનીમાં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૨, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦ લેશા ૬.

૩ અવધિદર્શનીમાં—જીવના ભેદ ૨, ગુણઠાણા ૧૨, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, લેશા ૬.

૪ કેવળદર્શનીમાં—જીવનો ભેદ ૧, ગુણઠાણા ૨ તેરમું, ચૌદમું જોગ ૭, ઉપયોગ ૨, લેશા ૧.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા અવધિદર્શની ૧, તેથી ચક્ષુદર્શની અસંખ્યાતગુણા ૨, તેથી કેવળદર્શની અનંતગુણા ૩, તેથી અચક્ષુદર્શની અનંતગુણા ૪.

૧૨ સંજયદ્વાર.

૧ સંજતિમાં-જીવનો ભેદ ૧. સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણુઠાણુ ૯, છઠ્ઠાથી તે ૧૪ માં સુધી, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૯, ૩ અજ્ઞાન વર્જિને, લેશા ૬.

૩ સામાયક ૧, છેદોપસ્થાપનીય ૨, એ બે ચારિત્રમાં—જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણુઠાણુ ૪, છઠ્ઠાથી ૯ મા સુધી જોગ ૧૪, કાર્મણુનો વર્જિને, ઉપયોગ ૭-૪ જ્ઞાનંને ૩ દર્શન, લેશા ૬.

૪ પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્રમાં-જીવનો ભેદ ૧, ગુણુઠાણુ ૨, છઠ્ઠું ને સાતમું, જોગ ૯—૪ મનના, ૪ વચનના, ને ૧ ઉદારિકનો ઉપયોગ ૭, લેશા ૩ ઉપલી.

૫ સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્રમાં—જીવનો ભેદ ૧, ગુણુઠાણું ૧ દશમું જોગ ૯, ઉપયોગ ૭, લેશા ૧ શુકલ.

૬ યથાખ્યાત ચારિત્રમાં—જીવનો ભેદ ૧, ગુણુઠાણુ ૪ ઉપલા, જોગ ૧૧, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ ઉદારિકના ને ૧ કાર્મણુનો, ઉપયોગ ૯, ૩ અજ્ઞાન વર્જિને, લેશા ૧.

૭ સંજતાસંજતિમાં—જીવનો ભેદ ૧, ગુણુઠાણું ૧ પાંચમું, જોગ ૧૨, આહારકના ૨ ને ૧ કાર્મણુનો વર્જિને, ઉપયોગ ૬, ૩ જ્ઞાન ને ૩ દર્શન, લેશા ૬.

૮ અસંજતિમાં--જીવના ભેદ ૧૪, ગુણુઠાણુ ૪ પ્રથમ, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જિને, ઉપયોગ ૯-૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન. લેશા ૬.

૯ નો સંજતિ, નો અસંજતિ, નો સંજતાસંજતિમાં—જીવનો ભેદ ૦, ગુણુ ૦, જોગ નથી, ઉપયોગ ૨, લેશા નથી.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્રિયા ૧, તેથી પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્રિયા સંખેજજગુણા ૨, તેથી યથાખ્યાત ચારિત્રિયા સંખ્ખેજગુણા ૩, તેથી છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રિયા સંખેજજગુણા ૪, તેથી સામાયક ચારિત્રિયા સંખેજજગુણા ૫, તેથી સંજતી વિશેષાહિયા ૬, તેથી સંજતા-

સંજતિ અસંખ્યાતગુણા ૭, તેથી નોસંજતિ, નોઅસંજતિ, નોસંજતાસંજતિ અનંતગુણા ૮, તેથી અસંજતિ અનંતગુણા ૯.

૧૩ ઉવઓગદ્વાર.

૧ સાગારોવઉત્તામાં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશા ૬.

૨ અણાગારોવઉત્તામાં—જીવના ભેદ ૧૪. ગુણઠાણા ૧૩ દશમું વર્જિને, જોગ ૧૬, ઉપયોગ ૧૨, લેશા ૬.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા અણાગારોવઉત્તા ૧, તેથી સાગારોવઉત્તા સંખેજ્જગુણા ૨.

૧૪ આહારદ્વાર.

૧ આહારકમાં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૩ પહેલાં, જોગ ૧૪, કાર્મણનો વર્જિને, ઉપયોગ ૧૨, લેશા ૬.

૨ અણાહારકમાં-જીવના ભેદ ૮, સાત અપર્યાપ્તા ને ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણ૦ ૫ પહેલું, બીજું, ચોથું, તેરમું ને ચૌદમું એ ૫, જોગ ૧ કાર્મણનો. ઉપયોગ ૧૦ મનપર્યવજ્ઞાન ૧ ને ચક્ષુદર્શન ૨, એ વર્જિને, લેશા ૬.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા અણાહારક ૧, તેથી આહારક અસંખેજ્જગુણા ૨.

૧૫ ભાસગદ્વાર.

૧ ભાસગામ—જીવના ભેદ ૫, બેઇંદ્રિ ૧ તેઇંદ્રિય ૨, ચૌરેંદ્રિય ૩, અસંજ્ઞીપંચેંદ્રિય ૪, સંજ્ઞીપંચેંદ્રિય ૫, એ ૫ ના પર્યાપ્તા, ગુણઠાણા ૧૩ પ્રથમ, જોગ ૧૪ કાર્મણનો વર્જિને, ઉપયોગ ૧૨, લેશા ૬.

૨ અભાસગામાં—જીવના ભેદ ૧૦, તે ૧૪ માંથી બેઇંદ્રિય ૧, તેઇંદ્રિય ૨, ચૌરેંદ્રિય ૩, અસંજ્ઞીપંચેંદ્રિય ૪, એ ૪ વર્જ્યા, ગુણ૦ ૫ તે પહેલું ૧, બીજું ૨, ચોથું ૩, તેરમું ૪, ચૌદમું ૫, જોગ ૫ તે ૨ ઉદારિકના, ૨ વૈક્રેયના ને ૧ કાર્મણનો, ઉપયોગ ૧૧ તે મનપર્યવજ્ઞાન નહિ, લેશા ૬.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા ભાસગા ૧, તેથી અ-ભાસગા અનંતગુણા ૨.

૧૬ પરિત્તદ્વાર.

૧ પરિતસંસારીમાં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુણ૦ ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશા ૬.

૨ અપરિતસંસારીમાં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુણ૦ ૧ પહેલું, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જિને, ઉપયોગ ૬—અજ્ઞાન ૩, દર્શન ૩, લેશા ૬.

૩ નોપરિત નોઅપરિતમાં-જીવના ભેદ ૦, ગુણ૦ ૦, જોગ નથી, ઉપયોગ ૨, લેશા નથી.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા પરિત ૧, તેથી નોપરિત નોઅપરિત અનંતગુણા ૨, તેથી અપરિત અનંતગુણા ૩.

૧૭ પર્યાપ્તાદ્વાર.

૧ પર્યાપ્તામાં—જીવના ભેદ ૭, ગુણઠાણા ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશા ૬.

૨ અપર્યાપ્તામાં-જીવના ભેદ ૭, ગુણ૦ ૩ તે પહેલું, બીજું ને ચોથું, જોગ ૫ તે ૨ ઉદારિકના, ૨ વૈક્રેયના ને ૧ કાર્મણનો, ઉપ૦ ૯—૩-જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન, એવં ૯, લેશા ૬.

૩ નોપર્યાપ્તા નોઅપર્યાપ્તામાં—જીવના ભેદ ૦, ગુણ૦ ૦; જોગ નથી, ઉપ૦ ૨, લેશા નથી.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડાનો પર્યાપ્તા નોઅપર્યાપ્તા ૧, તેથી અપર્યાપ્તા અનંતગુણા ૨, તેથી પર્યાપ્તા સંખેજગુણા ૩.

૧૮ સૂક્ષ્મદ્વાર.

૧ સૂક્ષ્મમાં-જીવના ભેદ ૨, સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ૧ ને પર્યાપ્તો ૨, ગુણ૦ ૧ પ્રથમ, જોગ ૩—બે ઉદારિકના ૧ કાર્મણનો, ઉપ૦ ૩-બે અજ્ઞાન ને ૧ અચક્ષુદર્શન. લેશા ૩.

૨ બાદરમાં—જીવના ભેદ ૧૨ તે ૨ સૂક્ષ્મના વર્જ્યાં, ગુણ૦ ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશા ૬.

૩ નો સૂક્ષ્મ, નો બાદરમાં—જીવના ભેદ ૦, ગુણુ૦ ૦, જોગ નથી, ઉપયોગ ૨, લેશા નથી.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા નોસૂક્ષ્મનો બાદર ૧, તેથી બાદર અનંતગુણા ૨, તેથી સૂક્ષ્મ અસંખેજ્જગુણા ૩.

૧૯ સંજ્ઞાદ્વાર.

૧ સંજ્ઞીમાં—જીવના ભેદ ૨, ગુણુઠાણા ૧૨ પહેલાં, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦ કેવળના ૨ વર્જ્યા, લેશા ૬.

૨ અસંજ્ઞીમાં—જીવના ભેદ ૧૨ તે ૨ સંજ્ઞીના વર્જ્યા, ગુણ૦ ૨ પ્રથમ, જોગ ૬—૨ ઉદારિકના, ૨ વૈક્રેયના, ૧ કાર્મણનો, ૧ વ્યવહાર વચનનો એવં ૬, ઉપ૦ ૬—૨ જ્ઞાન, ૨ અજ્ઞાન, ૨ દર્શન એવં ૬, લેશા ૪ પ્રથમ.

૩ નોસંજ્ઞી નોઅસંજ્ઞીમાં—જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુ૦ ૨ તેરમું ચઉદમું, જોગ ૭. ઉપ૦ ૨, લેશા ૧ પરમ શુક્લ.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા સંજ્ઞી ૧, તેથી નોસંજ્ઞી નોઅસંજ્ઞી અનંતગુણા ૨, તેથી અસંજ્ઞી અનંતગુણા ૩.

૨૦ ભવાભવ્યદ્વાર.

૧ ભવ્યમાં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુણુઠાણા૦ ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશા ૬.

૨ અભવ્યમાં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુણુ૦ ૧ પ્રથમ, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને, ઉપયોગ ૬, લેશા ૬.

૩ નોભવ્ય નોઅભવ્યમાં—જીવના ભેદ ૦, ગુણુ૦—૦, જોગ ૦ નથી, ઉપયોગ ૨, લેશા નથી.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા અભવ્ય ૧, તેથી નોભવ્ય નોઅભવ્ય અનંતગુણા ૨ તેથી ભવ્ય અનંતગુણા ૩.

૨૧ ચરમદ્વાર.

૧ ચરમમાં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુણુઠાણા ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશા ૬.

૨ અચરમમાં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુણુ૦ ૧ પ્રથમ, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને, ઉપયોગ ૯, લેશા ૬.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા અચરમ ૧, તેથી ચરમ અનંતગુણા ૨.

૧ સમુચ્ચય કેવલીમાં—જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના, ગુ૦ ૧૧ ઉપલા, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૯—૩ અજ્ઞાન વર્જિને, લેશા ૬.

૨ વીતરાગીમાં—જીવનો ભેદ ૧, ગુ૦ ૪, તે બારમાંથી ચૌદમા સુધી, જોગ ૧૧, ઉપયોગ ૯, લેશા ૧.

૩ જુગલિયામાં—જીવ ભેદ ૨, સંજ્ઞીના ગુ૦ ૨ પહેલું ને ચોથું જોગ ૧૧ તે ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ ઉદારીકના ને ૧ કાર્મણનો એવં ૧૧, ઉપ૦ ૬—બે જ્ઞાન, બે અજ્ઞાન, બે દર્શન એવં ૬, લેશા ૪ પ્રથમ.

૪ અસંજ્ઞી તિર્યંચમાં—જીવના ભેદ ૨, ગુ૦ ૨ પ્રથમ, જોગ ૪ તે ૨ ઉદારિકના, ૧ કાર્મણનો ને ૧ વ્યવહાર વચનનો એવં ૪, ઉપયોગ ૬ તે ૨ જ્ઞાન, ૨ અજ્ઞાન, ૨ દર્શન, લેશા ૩ પ્રથમ.

૫ સમૂચ્છિમ મનુષ્યમાં—જીવનો ભેદ ૧, ગુ૦ ૧ પહેલું, જોગ ૩ તે ૨ ઉદારિકના ને ૧ કાર્મણનો, ઉપયોગ ૪ તે ૨ અજ્ઞાન ને ૨ દર્શન, લેશા ૩.

એહનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા જુલીયા ૧, તેથી સમૂચ્છિમ મનુષ્ય અસંખેજ્જગુણા ૨, તેથી અસંજ્ઞી તિર્યંચ અસંખેજજગુણા ૩, તેથી વીતરાગી અનંતગુણા ૪, તેથી સમુચ્ચય કેવળી વિશેષાહિયા ૫.

૧ ઉદારિક શરીરમાં—જીવના ભેદ ૧૪, ગુણ૦ ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશા ૬.

૨ વૈક્રેય શરીરમાં—જીવના ભેદ ૪ તે ૨ સંજ્ઞીના ને ૧ અસંજ્ઞી તિર્યંચનો અપર્યાપ્તો અને ૧ બાદર વાઉકાયનો પર્યાપ્તો એવં ૪, ગુણ૦ ૭ પ્રથમ, જોગ ૧૨ તે ૨ આહારકના ને ૧ કાર્મણનો એ ૩ વર્જ્યા, ઉપયોગ ૧૦ તે ૨ કેવળના વર્જ્યા, લેશા ૬.

૩ આહારક શરીરમાં–જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુ૦ ૨ છઠ્ઠું ને સાતમું, જોગ ૧૨ તે ૨ વૈક્રેયના ને કાર્મણનો એ ૩ વર્જ્યા, ઉપ૦ ૭ તે ૪ જ્ઞાન ને ૩ દર્શન, લેશા ૬.

૫ તેજસ કાર્મણ શરીરમાં–જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશા ૬.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા આહારક શરિરી ૧, તેથી વૈક્રેય શરિરી અસંખ્યાતગુણા ૨, તેથી ઉદારિક શરિરી અસંખ્યાતગુણા ૩, તેથી તેજસ કાર્મણ શરિરી માંહોમાંહિ તુલ્ય ને અનંતગુણા ૫. ઈતિ મહોટો બાસઠીઓ સમાપ્ત.

અથ શ્રી ચાર કષાયનો થોકડો.

શ્રી પન્નવણાજી સૂત્ર પદ ચૌદમે કષાયનો વર્ણવ ચાલ્યો છે. કષાય ૧૬ પ્રકારે કહી છે–૧. પોતાને માટે, ૨. પરને માટે, ૩. તદુભયા કહેતાં બન્ને માટે, ૪. ખેત કહેતાં ઉઘાડી જમીનને માટે, ૫. વથ્થુ કહેતાં ઢાંકી જમીનને માટે, ૬. શરીર માટે, ૭. ઉપધિને માટે, ૮. નિરર્થકપણે, ૯. જાણતાં, ૧૦. અજાણતાં, ૧૧. ઉપશાંતપણે, ૧૨. અણુપશાંતપણે, ૧૩. અનંતાનુબંધી ક્રોધ, ૧૪. અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, ૧૫. પ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, ૧૬. સંજલનો ક્રોધ, એવં ૧૬. તે ૧૬ સમુચ્ચય જીવઆશ્રી અને ચોવીશ દંડક આશ્રી એમ ૨૫ ને ૧૬ સોલે ગુણતાં ૪૦૦ થયા. હવે. કષાયના દળીઆ કહે છે–ચણીઆ, ઉપચણીઆ, બાંધ્યા, વેદયા, ઉદીરીયા, નિર્જર્યા એવં છ. તે ભૂતકાળ, વર્તમાનકાળ અને ભવિષ્યકાળ આશ્રી એમ ૬ ને ૩ ત્રણે ગુણતાં ૧૮ થાય. તે એક જીવ આશ્રી અને ૧૮ બહુ જીવ આશ્રી એવં ૩૬ થાય તે સમુચ્ચય જીવ આશ્રી, અને ચોવીશ દંડક આશ્રી, એમ ૩૬ ને ૨૫ સે ગુણતાં ૯૦૦ થાય. અને ૪૦૦ ઉપર કહ્યા તે મળી કુલ ૧૩૦૦ ક્રોધના, ૧૩૦૦ માનના, ૧૩૦૦ માયાના, અને ૧૩૦૦ લોભના, એવં સર્વ મળી ૫૨૦૦ થાય.

શ્રી અઠ્ઠાણું બોલનો અલ્પ બહુત્વદ્વાર.

૧ સર્વથી થોડા ગર્ભજ મનુષ્ય.
૨ મનુષ્યણી સંખેજ્જગુણી.
૩ બાદર તેઉકાયા પર્યાપ્તા અસંખેજ્જગુણા.
૪ અનુત્તર વિમાનના દેવતા અ૦
૫ ઉપલી ત્રિકના દેવતા સં૦
૬ મધ્યમ ત્રિકના દેવતા સં૦
૭ હેઠલી ત્રિકના દેવતા સં૦
૮ બારમા દેવલોકના દેવતા સં૦
૯ અગિયારમા દેવ૦ દેવતા સં૦
૧૦ દશમા દેવલોકના દેવતા સં૦
૧૧ નવમા દેવલોકના દેવતા સં૦
૧૨ સાતમી નરકના નારકી અસં૦
૧૩ છઠ્ઠી નરકના નારકી અસં૦
૧૪ આઠમાં દેવ૦ દેવતા અસં૦
૧૫ સાતમા દેવ૦ દેવતા અસં૦
૧૬ પાંચમી નરકના નારકી અસં૦
૧૭ છઠ્ઠા દેવલોકના દેવતા અસં૦
૧૮ ચોથી નરકના નારકી અસં૦
૧૯ પાંચમા દેવ૦ દેવતા અસં૦
૨૦ ત્રીજી નરકના નારકી અસં૦
૨૧ ચોથા દેવ૦ દેવતા અસં૦
૨૨ ત્રીજા દેવ૦ દેવતા અસં૦
૨૩ બીજી નરકના નારકી અસં૦
૨૪ સમૂર્ચ્છિમ મનુષ્ય અસં૦
૨૫ બીજા દેવ૦ દેવતા અસં૦
૨૬ બીજા દેવલોકની દેવી સં૦
૨૭ પહેલા દેવલોકના દેવતા સં૦
૨૮ પહેલા દેવલોકની દેવી સં૦
૨૯ ભવનપતિ દેવતા અસં૦
૩૦ ભવનપતિની દેવી સં૦
૩૧ પહેલી નરકના નારકી અસં૦
૩૨ ખેચર પુરૂષ અસં૦
૩૩ ખેચરની સ્રી સં૦
૩૪ થળચર પુરૂષ સં૦
૩૫ થળચર સ્રી સં૦
૩૬ જળચર પુરૂષ સં૦
૩૭ જળચર સ્રી સં૦
૩૮ વ્યંતર દેવતા સં૦
૩૯ વ્યંતર દેવી સં૦
૪૦ જ્યોતિષી દેવતા સં૦
૪૧ જ્યોતિષીની દેવી સં૦
૪૨ ખેચર નપુંસક સં૦
૪૩ થળચર નપુંસક સં૦
૪૪ જળચર નપુંસક સં૦
૪૫ ચઉરેંદ્રિય પર્યાપ્તા સં૦
૪૬ પંચેદ્રિય પર્યા૦ વિશેષાહીયા.
૪૭ બેઇંદ્રિય પર્યા૦ વિશેષાહીયા.
૪૮ તેઇંદ્રિય પર્યા૦ વિ૦
૪૯ પચેંદ્રિય અપ૦ અસં૦
૫૦ ચઉરેંદ્રિય અપ૦ અસં૦
૫૧ તેઇંદ્રિય અપ૦ વિ૦
૫૨ બેઇંદ્રિય અપ૦ વિ૦
૫૩ પ્રત્યેક શરીરી બાદર વનસ્પતિ-

૫૦ અસં૦

૫૪ બાદર નિગોદીયા ૫૦ અસં૦

૫૫ બાદર પુઢવિકાયા ૫૦ અસં૦

૫૬ બાદર અપકાયા ૫૦ અસં૦

૫૭ બાદર વાઉકાયા ૫૦ અસં૦

૫૮ બાદર તેઉકાયા ૫૦ અસં૦

૫૯ બાદર પ્રત્યેક શરીરી વનસ્પતિ અપ૦ અસં૦

૬૦ બા૦ નિગોદિયા અપ૦ અસં૦

૬૧ બાદર પુઢવી૦ અપ૦ અસં૦

૬૨ બા૦ અપકાય અપ૦ અસં૦

૬૩ બાદર વાઉ૦ અપ૦ અસં૦

૬૪ સૂક્ષ્મ તેઉ૦ અપ૦ અસં૦

૬૫ સૂક્ષ્મ પુઢવી૦ અપ૦ અસં૦

૬૬ સૂક્ષ્મ અપ૦ અપ૦ વિ૦

૬૭ સૂક્ષ્મ વાઉ૦ અપ૦ વિ૦

૬૮ સૂક્ષ્મ તેઉ૦ ૫૦ સં૦

૬૯ સૂક્ષ્મ પુઢવી૦ ૫૦ સં૦

૭૦ સૂક્ષ્મ અપ૦ ૫૦ વિ૦

૭૧ સૂક્ષ્મ વાઉ૦ ૫૦ વિ૦

૭૨ સૂક્ષ્મ નિગોદિયા અપં૦ અસં૦

૭૩ સૂક્ષ્મ નિગોદીયા ૫૦ સં૦

૭૪ અભવ્ય અનંતગુણા.

૭૫ પડિવાઈ સમદિઠી અનં૦

૭૬ સિદ્ધ ભગવંતજી અનં૦

૭૭ બાદર વનસ્પતિ ૫૦ અનં૦

૭૮ બાદર ૫૦ વિ૦

૭૯ બા૦ વનસ્પતિ અપ૦ અસં૦

૮૦ બાદર અપ૦ વિ૦

૮૧ સમુચ્ચય બાદર વિ૦

૮૨ સૂક્ષ્મ વનસ્પતિ અપ૦ અસં૦

૮૩ સૂક્ષ્મ અપ૦ વિ૦

૮૪ સૂક્ષ્મ વનસ્પતિ ૫૦ સં૦

૮૫ સૂક્ષ્મ ૫૦ વિ૦

૮૬ સમુચ્ચય સૂક્ષ્મ વિ૦

૮૭ ભવ્ય સિદ્ધીયા વિ૦

૮૮ નિગોદીયા જીવ વિ૦

૮૯ વનસ્પતિ જીવ વિ૦

૯૦ એકેંદ્રિયા જીવ વિ૦

૯૧ તિર્યંચ જીવ વિ૦

૯૨ મિથ્યાદષ્ટિ જીવ વિ૦

૯૩ અવિરતિ જીવ વિ૦

૯૪ સકષાયા જીવ વિ૦

૯૫ છઉમત્થા જીવ વિ૦

૯૬ સજોગી જીવ વિ૦

૯૭ સંસારત્થા જીવ વિ૦

૯૮ સવ્વ જીવા વિ૦

ઇતિ શ્રી અઠ્ઠાણું બોલનો અલ્પબહુત્વ સંપૂર્ણ.

અથ શ્રી ચોવીશ જિનાંતરાં.

૧. અઢાર ક્રોડાક્રોડ સાગરને આંતરે પેહેલા શ્રી આદિનાથ તીર્થંકર વનીતા નગરીને વિષે થયા. નાભિરાજા પિતા, મરૂદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણું, વૃષભ લંછન, પાંચસેં ધનુષ દેહિમાન, ચોરાશી લાખ પૂર્વનું આયુષ, વીશ લાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા, ત્રેસઠ લાખ પૂર્વ રાજ્ય પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વની પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી એક હજાર વર્ષે કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણિની પેટી આપીને, ત્રીજા આરાના ત્રણ વર્ષ ને સાડા આઠ મહિના બાકી રહ્યા તેવારે માહા વદ તેરશને દહાડે દશ હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૨. પહેલા શ્રી આદિનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ મોક્ષ પહોંચ્યા પછી પચાસ લાખ ક્રોડ સાગરને આંતરે બીજા અજિતનાથ તીર્થંકર અયોધ્યા નગરીને વિષે થયા. જિતશત્રુ રાજા પિતા, વિજ્યાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણું, ગજ કહેતાં હસ્તીનું લંછન સાડા ચારસે ધનુષનું દેહિમાન, બહોંતેર લાખ પૂર્વનું આયુષ, અઢાર લાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા, ત્રેપનલાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વની પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી બાર વર્ષે કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ સાધ્વી, શ્રાવક શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને, દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૩. બીજા અજિતનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી ત્રીશ લાખ ક્રોડ સાગરને આંતરે ત્રીજા સંભવનાથ તીર્થંકર સાવર્થી નગરીને વિષે થયા. જિતાર્થ રાજા પિતા, સન્યાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણું, અશ્વ કહેતાં ઘોડાનું લંછન, ચારસેં ધનુષનું દેહિમાન, સાઠ લાખ પૂર્વનું આયુષ, પંદર લાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા, ચુમ્માલીશ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વ પ્રવર્જ્યા

પાળી. પ્રવર્જ્યા લીધા પછી ચઉદ વર્ષે કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૪. ત્રીજા સંભવનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી દશ લાખ ક્રોડ સાગરોપમને આંતરે ચોથા અભિનંદન તીર્થંકર વનીતા નગરીને વિષે થયા. સંવર રાજા પિતા, સિદ્ધાથા રાણી માતા, હેમવર્ણે, વાનરનું લંછન, સાડાત્રણસેં ધનુષનું દેહિમાન, પચ્ચાસ લાખ પૂર્વેનું આયુષ તેમાં સાડાબાર લાખ પૂર્વે કુંવરપણે રહ્યા. સાડીછત્રીસ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વની પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી અઢાર વર્ષે કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી, દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એકહજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૫. ચોથા અભિનંદન તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નવ લાખ ક્રોડ સાગરને આંતરે પાંચમા સુમતિનાથ તીર્થંકર કુશલપુરી નગરીને વિષે થયા. મેઘરથ રાજા પિતા, સુમંગલા દેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, ક્રૌંચ પંખીનું લંછન, ત્રણસેં ધનુષનું દેહિમાન, ચાળીશ લાખ પૂર્વનું આયુષ, તેમાં દશ લાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા, ઓગણત્રીશ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વની પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી વીશ વર્ષે કેવળ જ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ, ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને, દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ પધાર્યા.

૬. પાંચમા સુમતિનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નેવું હજાર ક્રોડ સાગરને આંતરે છઠ્ઠા પદ્મપ્રભુ તીર્થંકર કુસંબી નગરીને વિષે થયા. ધર રાજા પિતા, સુસિમા દેવી રાણી માતા, રાતે વર્ણે, પદ્મકમળનું લંછન, અઢીસો ધનુષનું દેહિમાન, ત્રીશ લાખ પૂર્વનું આયુષ, સાડાસાત લાખ પૂર્વ કુંવર-

પણે રહ્યા, સાડીએકવીશ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વની પ્રવજ્યા પાળી, પ્રવજ્યા લીધા પછી છઠ્ઠે મહીને કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને, દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને ત્રહુંતેર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ પધાર્યા.

૭. છઠ્ઠા શ્રીપદ્મપ્રભુ તીર્થંકર નિર્વાણ મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નવ હજાર ક્રોડ સાગરને આંતરે સાતમા સુપાર્શ્વનાથ તીર્થંકર વણારસી નગરીને વિષે થયા. પ્રતિષ્ઠ રાજા પિતા, પૃથ્વી દેવી રાણી માતા, હેમવર્ણ, સાથીયાનું લંછન, બસેં ધનુષનું દેહિમાન, વીશ લાખ પૂર્વનું આયુષ, તેમાં પાંચ લાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા, ચઉદ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું. એક લાખ પૂર્વની પ્રવજ્યા પાળી, પ્રવજ્યા લીધા પછી નવ માસે કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ, ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને, દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને પાચસેં સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ પધાર્યા.

૮. સાતમા શ્રી સુપાર્શ્વનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નવસેં ક્રોડ સાગરને આંતરે આઠમા ચંદ્રપ્રભ તીર્થંકર ચંદનપુરી નગરીને વિષે થયા. મહાસેન રાજા પિતા, લક્ષ્મણા દેવી રાણી માતા, ઉજ્વલ વર્ણ, ચંદ્રમાનું લંછન, દોઢસો ધનુષનું દેહિમાન, દશ લાખ પૂર્વનું આયુષ, તેમાં અઢીલાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા, સાડાછ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વ પ્રવજ્યા પાળી. પ્રવજ્યા લીધા પછી છઠ્ઠે મહીને કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૯. આઠમા શ્રી ચંદ્રપ્રભ તીર્થંકર નિર્વાણ મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નેવું ક્રોડ સાગરને આંતરે નવમા શ્રીસુવિધિનાથ તીર્થંકર કાકંદી નગરીને વિષે થયા. સુગ્રીવ રાજા પિતા, રમાદેવી રાણી માતા, ઉજ્વલ વર્ણ, મગરમચ્છનું લંછન, સો ધનુષનું દેહિમાન, બે લાખ પૂર્વનું આયુષ તેમાં અર્ધ લાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા,

અર્ધ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વ પ્રવર્જ્યા પાળી. પ્રવર્જ્યા લીધા પછી ચાર મહીને કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગીગણીની પેટી આપીને એકહજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૧૦. નવમા શ્રી સુવિધિનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નવ ક્રોડ સાગરને આંતરે દશમા શ્રી શીતળનાથ તીર્થંકર ભદ્દીલપુર નગરીને વિષે થયા. દશરથ રાજા પિતા, નંદાદેવી રાણી માતા, હેમવ[illegible], શ્રીવત્સ સાથીયાનું લંછન, નેવું ધનુષનું દેહિમાન, એક લાખ પૂર્વનું આયુષ તેમાં પાલાખપૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા, અર્ધ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું, પાલાખ પૂર્વની પ્રવર્જ્યા પાળી. પ્રવર્જ્યા લીધા પછી ત્રણ માસે કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૧૧. દશમા શ્રી શીતળનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ પહોંચ્યા પછી એક ક્રોડ સાગરમાં એકસો સાગર છાસઠ લાખ છવિશ હજાર વરસને ઉણે આંતરે, અગ્યારમા શ્રેયાંસનાથ તીર્થંકર સિંહપુરી નગરીને વિષે થયા. વિષ્ણુ રાજા પિતા અને વિષ્ણુ દેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, ગેંડાનું લંછન, એંસી ધનુષનું દેહિમાન, ચોરાસી લાખ વરસનું આયુષ, તેમાં ૨૧ લાખ વરસ કુંવરપણે રહ્યા, ૪૨ લાખ વરસ રાજ પાળ્યું, ૨૧ લાખ વરસની પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી બે માસે કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૧૨. અગ્યારમા શ્રી શ્રેયાંસનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી ૫૪ સાગરને આંતરે, બારમા શ્રી વાસુપૂજ્ય તીર્થંકર ચંપા-પુરી નગરીને વિષે વસુપુજ્ય રાજા પિતા, જયાદેવી રાણી માતા, રાતેવર્ણે, ભેસનું લંછન, સિત્તેર ધનુષનું દેહિમાન, બોહોતેર લાખ વરસનું આયુષ તેમાં અઢાર લાખ વરસ કુંવરપણે રહ્યા, ચોપનલાખ વરસની પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી એક

માસે કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને છસેં સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૧૩. બારમા શ્રી વાસુપૂજ્ય તીર્થંકર નિર્વાણ મોક્ષ પહોંચ્યા પછી ત્રીશ સાગરને આંતરે તેરમા શ્રી વિમળનાથ તીર્થંકર કંપીલપુર નગરને વિષે થયા. કૃતવર્મા રાજા પિતા, શ્યામાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, સુયરનું લંછન, સાઠ ધનુષનું દેહિમાન, સાઠ લાખ વરસનું આયુષ, તેમાં પંદર લાખ વરસ કુંવરપણે રહ્યા, ત્રીશ લાખ વરસ રાજ્ય પાળ્યું, ૧૫ લાખ વરસની પ્રવજ્યાં પાળી. પ્રવજ્યાં લીધા પછી બે મહીને કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ સાધ્વી શ્રાવક શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને ૬૦૦ સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૧૪. તેરમા શ્રી વિમળનાથ તિર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નવ સાગરને આંતરે ચઉદમા અનંતનાથ તીર્થંકર અયોધ્યા નગરીને વિષે થયા. સિંહસેન રાજા પિતા, સુયશાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, સકરાનું લંછન, પચાસ ધનુષનું દેહિમાન, ૩૦ લાખ વરસનું આયુષ, તેમાં સાડાસાત લાખ વરસ કુંવરપણે રહ્યા, પંદર લાખ વરસ રાજ પાળ્યું, સાડાસાત લાખ વરસની પ્રવજ્યાં પાળી, પ્રવજ્યાં લીધા પછી ૩ મહિને કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ સાધ્વી, શ્રાવક શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને સાતસેં સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૧૫. ચઉદમા શ્રી અનંતનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ મોક્ષ પોહોંચ્યા પછી ચાર સાગરને આંતરે પંદરમા ધર્મનાથ તીર્થંકર રત્નપુરી નગરીને વિષે થયા. ભાનુ રાજા પિતા, સુવ્રતાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, વજ્રનું લંછન, પિસ્તાલિશ ધનુષનું દેહિમાન, દશ લાખ વર્ષનું આયુષ, તેમાં અઢી લાખ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, સાડા છ લાખ વરસ રાજ પાળ્યું, એક લાખ વર્ષની પ્રવજ્યાં પાળી,

પ્રવર્જ્યા લીધા પછી બે મહિને કેવળજ્ઞાન પામ્યા. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને આઠસેં સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૧૬. પંદરમા શ્રી ધર્મનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ મોક્ષ પહોંચ્યા પછી ત્રણ સાગર તેમાં પોણાપલ્યને ઉણે આંતરે સોળમા શ્રી શાંતિનાથ તીર્થંકર હસ્તીનાગપુર નગરને વિષે થયા. વિશ્વસેન રાજા પિતા, અચિરાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, મૃગનું લંછન, ચાળીસ ધનુષનું દેહિમાન, એક લાખ વરસનું આયુષ તેમાં પા લાખ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, અર્ધ લાખ વરસ રાજ પાળ્યું, પા લાખ વરસની પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી એક મહીને કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને નવસેં સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૧૭. સોળમા શ્રી શાંતિનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી અર્દ્ધ પલ્યને આંતરે સતરમા શ્રી કુંથુનાથ તીર્થંકર ગજપુરનગરીને વિષે થયા. સુરરાજા પિતા, સુરાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, છગલ કહેતાં બોકડાનું લંછન, પાંત્રીશ ધનુષનું દેહિમાન, પંચાણું હજાર વરસનું આયુષ તેમાં પોણી ચોવીશ હજાર વરસ કુંવર-પણે રહ્યા, પોણી ચોવીશ હજાર વરસ રાજ પાળ્યું, પોણી ચોવીશ હજાર વરસ ચક્રવર્ત્તીની પદવી ભોગવી, પોણી ચોવીશ હજાર વરસની પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી સોળ મહીને કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ પધાર્યા.

૧૮. સતરમા શ્રી કુંથુનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ મોક્ષ પહોંચ્યા પછી પા પલ્યમાંથી એક ક્રોડ ૧ હજાર વર્ષને ઉણે આંતરે ૧૮ મા શ્રી અરનાથ તીર્થંકર નાગપુર નગરીને વિષે થયા. સુદર્શન રાજા પિતા, દેવકીદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, નંદ્યાવર્ત્ત સાથીયાનું લંછન, ત્રીસ ધનુષનું દેહિમાન, ચોરાશી હજાર વરસનું આયુષ

તેમાં ૨૧ હજાર વરસ કુંવરપણે રહ્યા, ૨૧ હજાર વર્ષ રાજ્ય પાળ્યું. ૨૧ હજાર વરસ ચક્રવર્ત્તીની પદવી ભોગવી, ૨૧ હજાર વર્ષ પવજ્યાં પાળી, પ્રવજ્યાં લીધા પછી ત્રણ મહીને કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવીકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૧૯. અઢારમા અરનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ મોક્ષ પહોંચ્યા પછી એક ક્રોડ ને એક હજાર વરસને આંતરે ૧૯ મા મલ્લિનાથ તીર્થંકર મિથિલા નગરીને વિષે થયા. કુંભ રાજા પિતા, પ્રભાવતી રાણી માતા, નીલેવર્ણે, કળસાનું લંછન, પચીશ ધનુષનું દેહિમાન, પંચાવન હજાર વર્ષનું આયુષ તેમાં સો વરસ કુંવરપણે રહ્યા બાકી પ્રવજ્યાં પાળી, પ્રવજ્યાં લીધા પછી ત્રીજે પહોરે કેવળ-જ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવીકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને પાંચસેં સાધુ અને પાંચસે સાધ્વી સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૨૦ ઓગણીશમા મલ્લિનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી ચોપન લાખ વરસને આંતરે વીસમા શ્રી મુનીસુવ્રત તીર્થંકર રાજ-ગ્રહી નગરીને વિષે થયા. સુમિત્ર રાજા પિતા, પદ્માવતી રાણી માતા, શ્યામવર્ણે, કાચબાનું લંછન, વીશ ધનુષનું દેહીમાન, ત્રીશ હજાર વર્ષનું આયુષ, તેમાં સાડાસાત હજાર વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, પંદર હજાર વર્ષ રાજ પાળ્યું, સાડાસાત હજાર વર્ષ પ્રવજ્યાં પાળી, પ્રવજ્યાં લીધા પછી અગ્યાર મહીને કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નીર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૨૧. વીશમા શ્રી મુનિસુવ્રત તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી છ લાખ વર્ષને આંતરે ૨૧ મા નમીનાથ તીર્થંકર મથુરા નગરીને વિષે થયા. વિજય રાજા પિતા, વીપુલાદેવી રાણી માતા, હેમ-વર્ણે, નીલોત્પલ કમળનું લંછન, પંદર ધનુષનું દેહિમાન, દશ

હજાર વર્ષનું આયુષ, અઢી હજાર વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, સાડા છ હજાર વર્ષ રાજ પાળ્યું, એક હજાર વર્ષ પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી નવ મહીને કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક શ્રાવીકારૂપ, ચાર તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપી એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નીર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૨૨. એકવીશમા શ્રી નમીનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી પાંચ લાખ વર્ષને આંતરે ૨૨ મા નેમનાથ તીર્થંકર સોરીપુર નગરને વિષે થયા. સમુદ્રવિજય રાજા પિતા, શીવાદેવી રાણી માતા, શ્યામવર્ણે, શંખનું લંછન, દશ ધનુષનું દેહિમાન, એક હજાર વર્ષનું આયુષ તેમાં ત્રણશે વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, સાતસેં વર્ષ પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી ચોપન દહાડે કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવીકારૂપ, ચાર તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને પાંચસેં ને છત્રીશ સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૨૩. બાવીશમા શ્રી નેમનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી પોણી ચોર્યાસી હજાર વર્ષને આંતરે ૨૩ મા પાર્શ્વનાથ તીર્થંકર વણારસી નગરીને વિષે થયા. અશ્વસેન રાજા પિતા, વામાદેવી રાણી માતા, નીલેવર્ણે, સર્પનું લંછન, નવ હાથનું દેહીમાન, સો વર્ષનું આયુષ, તેમાં ૩૦ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, સિત્તેર વર્ષ પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી ચોર્યાસી દહાડે કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવીકારૂપ ચાર તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નીર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૨૪. ત્રેવીશમા શ્રી પાર્શ્વનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી અઢીસેં વર્ષને આંતરે ચોવીશમા શ્રી મહાવીર તીર્થંકર ક્ષત્રીકુંડગ્રામ નગરને વિષે થયા. સિદ્ધાર્થ રાજા પિતા, ત્રિશલાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, સિંહનું લંછન, સાત હાથનું દેહિમાન, બોહોતેર વર્ષનું આયુષ, તેમાં ૩૦ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, ૪૨ વર્ષની પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી સાડા બાર વર્ષ ને એક

પખવાડીએ કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવીકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને આસો વદ અમાવાસ્યાની રાત્રે પાવાપુરી નગરીને વિષે ચોથા આરાના ત્રણ વર્ષ ને સાડા આઠ મહિના બાકી રહ્યા, ત્યારે સ્વામીનાથ એકાકિપણે, બે દિવસનું અણુસણ કરી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

પહેલા તીર્થંકર શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી અને ચોવીશમા તીર્થંકર શ્રી મહાવીર સ્વામી એ બેઉ વચ્ચે એક ક્રોડાક્રોડ સાગરોપમનું ઝાઝેરૂં તેમાં ૪૨ હજાર વર્ષ ઉણાનું આંતરૂં જાણવું.

ઇતિ શ્રી ચોવીશ તીર્થંકરનાં આંતરાં સંપૂર્ણ.

અથ શ્રી શ્વાસોશ્વાસનો થોકડો.

શ્રી પન્નવણાજી સૂત્ર પદ સાતમે શ્વાસોશ્વાસનો અધિકાર ચાલ્યો છે તેમાં નારકી અને દેવતા કેવી રીતે શ્વાસોશ્વાસ લીએ છે? વીર પ્રભુએ કહ્યું કે હે ગૌતમ! નારકીના જીવ નિરંતર ધમણની પેરે શ્વાસોશ્વાસ લીએ છે. અસુરકુમારના દેવતા જઘન્ય સાત થોક, ઉતકૃષ્ટા એક પક્ષ ઝાઝેરો શ્વાસોશ્વાસ લીએ છે. વાણવ્યંતર ને નવનીકાયના દેવતા જઘન્ય સાત થોક, ઉતકૃષ્ટા પ્રત્યેક મુહૂર્તે. જ્યોતિષી જ૦ અને૦ ઉ૦ પ્રત્યેક મુહૂર્તે, પહેલે દેવલોકે જ૦ પ્રત્યેક મુહૂર્તે અને ઉ૦ બે પક્ષે. બીજે દેવલોકે જ૦ પ્રત્યેક મુહૂર્તે ઝાઝેરે. ઉ૦ બે પક્ષ ઝાઝેરે. ત્રીજે દેવલોકે જ૦ બે પક્ષે, અને ઉ૦ સાત પક્ષે. ચોથે દેવલોકે જ૦ બે પક્ષે ઝાઝેરે. અને ઉ૦ સાત પક્ષ ઝાઝેરે. પાંચમે દેવલોકે જ૦ સાત પક્ષે. ઉ૦ દશ પક્ષે. છઠે દેવલોકે જ૦ દશ પક્ષે. ઉ૦ ચૌદ પક્ષે. સાતમે દેવલોકે જ૦ ચૌદ પક્ષે, ઉ૦ સત્તર પક્ષે. આઠમે દેવલોકે જ૦ સત્તર પક્ષે, ઉ. અઢાર પક્ષે. નવમે દેવલોકે જ૦ અઢાર પક્ષે, ઉ૦ ઓગણીસ પક્ષે. દશમે દેવલોકે જ૦ ઓગણીસ પક્ષે, ઉ૦ વીસ પક્ષે. અગિયારમે દેવલોકે જ૦ વીસ પક્ષે. ઉ૦ એકવીસ પક્ષે. બારમેં દેવલોકે જ૦ એકવીસ પક્ષે, ઉ૦ બાવીસ પક્ષે, પહેલી ત્રીકમાં જ૦ બાવીસ પક્ષે, ઉ૦ પચીસ પક્ષે. બીજી ત્રીકમાં જ૦ પચીસ પક્ષે, ઉ૦ અઠાવીસ પક્ષે. ત્રીજી ત્રીકમાં જ૦ અઠાવીસ પક્ષે, ઉ૦ એકત્રીસ પક્ષે. ચાર અનુત્તર વિમાનમાં જ૦ એકત્રીસ પક્ષે. ઉ૦ તેત્રીસ પક્ષે. સર્વાર્થ સિદ્ધમાં જ૦ અને ઉ૦ તેત્રીસ પક્ષે. એમ તેત્રીસ પખવાડીયે શ્વાસ ઉંચો લે અને તેત્રીસ પખવાડીએ શ્વાસ નીચો મુકે.

નંબર	તીર્થંકરના નામ.	પિતાનું નામ.	માતાનું નામ.	લંછન.	શરીરમાન. ધનુષ.	આયુમાન.	યક્ષનાં નામ.	યક્ષણીનાં નામ.
૧	શ્રી ઋષભદેવ	નાભીકુલકર.	મરૂદેવી	વૃષભ.	૫૦૦	૮૪ લાખ પૂર્વ.	ગોમુખ.	ચક્રેશ્વરી.
૨	શ્રી અજીતનાથ	જિતશત્ર.	વિજયા	હસ્તિ.	૪૫૦	૭૨ ,, ,,	મહાયક્ષ.	અજીતબાલા.
૩	શ્રી સંભવનાથ	જિતાર્થ.	સેનાં.	અશ્વ.	૪૦૦	૬૦ ,, ,,	ત્રિમુખ.	દુરીતારી.
૪	શ્રી અભિનંદન	સવરરાજા.	સિદ્ધાર્થા.	વાંદર.	૩૫૦	૫૦ ,, ,,	નાયક.	કાલીકા.
૫	શ્રી સુમતિનાથ	મેઘરાજા.	મંગળા.	ક્રૌંચપક્ષી.	૩૦૦	૪૦ ,, ,,	તુંબરૂ.	મહાકાલી.
૬	શ્રી પદ્મપ્રભ.	શ્રીધરરાજા.	સુશીમા.	પદ્મ.	૨૫૦	૩૦ ,, ,,	કુસમય.	શ્યામા.
૭	શ્રી સુપાર્શ્વનાથ	પ્રતિષ્ઠરાજા.	પૃથ્વી.	સાથીઓ.	૨૦૦	૨૦ ,, ,,	માતંગ.	શાન્તા.
૮	શ્રી ચંદ્રપ્રભ.	મહાસેનરાજા.	લક્ષ્મણા.	ચંદ્ર.	૧૫૦	૧૦ ,, ,,	વિજય.	ભૃકુટી.
૯	શ્રી સુવિધિનાથ	સુગ્રીવરાજા.	રામારાણી.	મગરમચ્છ.	૧૦૦	૨ ,, ,,	અજીત.	સુતારીકા.
૧૦	શ્રી શીતળનાથ	દશરથ.	નંદા.	શ્રીવત્સ,	૯૦	૧ ,, ,,	બ્રહ્મા.	અશોકા.
૧૧	શ્રી શ્રેયાંસનાથ	વિષ્ણુ.	વિષ્ણુ.	ગેંડો.	૮૦	૮૪ લાખ વર્ષ.	જક્ષેત.	માનવી.
૧૨	શ્રી વાસુપૂજ્ય	વસુપૂજ્ય.	જયા.	પાડો.	૭૦	૭૨ ,, ,,	કુમાર.	ચંડા.
૧૩	શ્રી વિમળનાથ	કૃતવર્મા.	શ્યામા.	વરાહ.	૬૦	૬૦ ,, ,,	પણ્મુખ.	વિદિતા.
૧૪	શ્રી અનંતનાથ	સિંહસેન.	સુયશા,	સીચાણો.	૫૦	૩૦ ,, ,,	પાતાળ.	અંકુશા.
૧૫	શ્રી ધર્મનાથ	ભાનુ.	સુવ્રતા.	વજ્ર.	૪૫	૧૦ ,, ,,	કિન્નર.	કંદર્પ.
૧૬	શ્રી શાંતીનાથ	વિશ્વસેન.	અચિરા.	હરિણ.	૪૦	૧ ,, ,,	ગરૂપ.	નિર્વાણી.
૧૭	શ્રી કુંથુનાથ	સૂર.	સુરાદેવી.	બકરો.	૩૫	૯૫ હજાર વર્ષ.	ગંધર્વ.	બલા.
૧૮	શ્રી અરનાથ	સુદર્શન.	દેવકીરાણી.	નંદાવર્ત્ત.	૩૦	૮૪ ,, ,,	યક્ષેદ.	ધણા.
૧૯	શ્રી મલ્લિનાથ	કુંભ.	પ્રભાવતી.	કળશ.	૨૫	૫૫ ,, ,,	કુબેર.	ધરણપ્રિયા.
૨૦	શ્રી મુનિસુવ્રત	સુમિત્ર.	પદ્માવતી.	કાચબો.	૨૦	૩૦ ,, ,,	વરૂણ.	નરદત્તા.
૨૧	શ્રી નમીનાથ	વિજય.	વિપુલા.	કમળ.	૧૫	૧૦ ,, ,,	ભ્રકુટી.	ગંધારી.
૨૨	શ્રી નેમનાથ	સમુદ્રવિજય.	શિવાદેવી	શંખ.	૧૦	૧ ,, ,,	ગોમેધ.	અંબીકા.
૨૩	શ્રી પાર્શ્વનાથ	અશ્વસેન.	વામાદેવી	સર્પ.	૯હાથ.	૧૦૦ વર્ષ	પાર્શ્વ.	પદ્માવતી.
૨૪	શ્રી મહાવીર	સિદ્ધાર્થ.	ત્રિશલાદેવી.	સિંહ.	૭હાથ.	૭૨ વર્ષ	માતંગ.	સિધ્યાયીકા.

અથ શ્રી કર્મ પ્રકૃતિના બોલ.

૧ પહેલું જ્ઞાનાવરણીય કર્મ તે આંખના પાટા સમાન, ૨ બીજું દર્શનાવરણીય કર્મ તે રાજાના પોળીઆ સમાન, ૩ ત્રીજું વેદનીય કર્મ તે મધ તથા અફીણે ખરડયા ખડગ સમાન, ૪ ચોથું મોહનીય કર્મ તે મદિરાપાન સમાન, ૫ પાચમું આયુષ કર્મ તે હેડ સમાન, ૬ છઠું નામ કર્મ તે ચિત્તારા સમાન, ૭ સાતમું ગોત્ર કર્મ, તે કુંભારના ચાકડા સમાન, ૮ આઠમું અંતરાય કર્મ તે રાજાના ભંડારી સમાન. ૧ જ્ઞાનાવરણીય કર્મે અનંત જ્ઞાન ગુણ ઢાંકયો છે. ૨ દર્શનાવરણીય કર્મે અનંત દર્શનગુણ ઢાંકયો છે. ૩ વેદનીય કર્મે અનંત અવ્યાબાધ આત્મિક સુખ રોકયું છે. ૪ મોહનીય કર્મે ક્ષાયક સમકિત ગુણ રોકયો છે. ૫ આયુષ કર્મે અક્ષય સ્થિતિ ગુણ રોકયો છે. ૬ નામ કર્મે અમૂર્તિ ગુણ રોકયો છે. ૭ ગોત્ર કર્મે અગુરૂ લઘુ ગુણ રોકયો છે. ૮ અંતરાય કર્મે અનંત આત્મિક શક્તિ ગુણ રોકયો છે.

૧. જ્ઞાનાવરણીય કર્મ ૬ પ્રકારે બાંધે. પહેલે બોલે નાણુપડિણીયાએ તે જ્ઞાનીના ભુંડા બોલે, બીજે બોલે નાણુનિન્હવણુયાએ તે જ્ઞાનીનો ઉપકાર ઓલવે, ત્રીજે બોલે નાણુઆસાયણાએ તે જ્ઞાનીની આશાતના કરે, ચોથે બોલે નાણુઅંતરાએણું તે જ્ઞાનની અંતરાય પડાવે, પાંચમે બોલે નાણુપઉસેણું તે જ્ઞાની ઉપર દ્વેષ કરે, છઠે બોલે નાણુવિસંવાયણાજોગેણું તે જ્ઞાની સાથે મોટા ઝગડા વિખવાદ કરે, એ છ પ્રકારે બાંધે, તે પાંચ તથા ૧૦ પ્રકારે ભોગવે; તે પાંચ કયા તે કહે છે. ૧ મતિજ્ઞાનાવરણીય, ૨ શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય, ૩ અવધિજ્ઞાનાવરણીય, ૪ મનપર્યવજ્ઞાનાવરણીય, ૫ કેવલ જ્ઞાનાવરણીય એ ૫ જ્ઞાન પ્રગટ થવા દીયે નહિ તથા ૧૦ પ્રકારે ભોગવે તે કહે છે. ૧ સોયાવરણે, ૨ સોયવિન્નાણાવરણે, ૩ નેત્તાવરણે, ૪ નેત્તવિન્નાણાવરણે, ૫ ઘ્રાણાવરણે, ૬ ઘ્રાણવિન્નાણાવરણે. ૭ રસાવરણે, ૮ રસવિન્નાણાવરણે, ૯ ફાસા-

વરણે, ૧૦ ફ્રાસવિન્નાણાવરણે, એ ૧૦ પ્રકારે ભોગવે. જ્ઞાનાવરણીય કર્મની સ્થિતિ, જઘ૦ અંતર્મુહૂર્ત્તની ઉત્૦ ત્રીશ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની અને અબાધા કાળ કરે તો ત્રણ હજાર વરસની સ્થિતિ.

૨. બીજું દર્શનાવરણીય કર્મ ૬ પ્રકારે બાંધે તે કહે છે. ૧ પહેલે બોલે દંશણપડિણીયાએ, ૨ દંશણનિન્હવણયાએ, ૩ દંશણઆસાયણાએ, ૪ દંશણઅંતરાએણું, ૫ દંશણપઉસોણું, ૬ દંશણવિસવાયણાજોગેણું એ છ પ્રકારે બાંધે, તે ૯ પ્રકારે ભોગવે તે કહે છે. ૧ ચક્ષુદર્શનાવરણીય, ૨ અચક્ષુદર્શનાવરણીય, ૩ અવધિદર્શનાવરણીય, ૪ કેવળદર્શનાવરણીય, ૫ નિદ્રા, ૬ નિદ્રાનિદ્રા, ૭ પ્રચલા, ૮ પ્રચલાપ્રચલા. ૯ થીણદ્ધિનિદ્રા, એ ૯ પ્રકારે ભોગવે. દર્શનાવરણીય કર્મની સ્થિતિ જઘ૦ અંતર્મુહૂર્ત્તની, ઉત્૦ ૩૦ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની અને અબાધા કાળ કરે તો ત્રણ હજાર વરસની સ્થિતિ.

૩. ત્રીજું વેદનીય કર્મ તેના બે ભેદ. ૧ સાતા વેદનીય, ૧ અસાતા વેદનીય, તેમાં સાતા વેદનીય દશ પ્રકારે બાંધે તે કહે છે. ૧ પાણાણુકંપયાએ, ૧ ભુયાણુકંપયાએ, ૩ જીવાણુકંપયાએ, ૪ સત્તાણુકંપયાએ, ૫ બહુણું પાણાણું ભુયાણું જીવાણું સત્તાણું અદુખણયાએ, ૬ અસોયણાએ, ૭ અજુરણયાએ, ૮ અતિપ્પણયાએ. ૯ અપીટ્ટણયાએ, ૧૦ અપરિયાવણયાએ, એ ૧૦ પ્રકારે બાંધે, તે આઠ પ્રકારે ભોગવે. ૧ મણુણાસદ્દા, ૨ મણુણારૂવા, ૩ મણુણાગંધા, ૪ મણુણારસા, ૫ મણુણાફાસા, ૬ મણસુહયા, ૭ વયસુહયા, ૮ કાયસુહયા એ ૮. તેની સ્થિતિ જઘ૦ ૨ સમયની ઉત૦ ૧૫ ક્રોડાક્રોડ સાગરોપમની. અબાધા કાળ કરે તો દોઢ હજાર વરસની સ્થિતિ. અસાતાવેદનીય ૧૨ પ્રકારે બાંધે તે કહે છે. ૧ પરદુખણયાએ, ૨ પરસોયણાએ, ૩ પરજુરણયાએ, ૪ પરતિપ્પણયાએ. ૫ પરપિટ્ટણયાએ, ૬ પરપરિયાવણયાએ, ૭ બહુણું પાણાણું ભુયાણું જીવાણું સત્તાણું દુઃખણયાએ, ૮ સોયણયાએ, ૯ જુરણયાએ, ૧૦ તિપ્પણયાએ, ૧૧ પિટ્ટણયાએ, ૧૨ પરિયાવણયાએ, એ ૧૨ પ્રકારે

બાંધે, તે આઠ પ્રકારે ભોગવે. ૧ અમણુણાસદા, ૨ અમણુણારૂવા, ૩ અમણુણાગંધા, ૪ અમણુણારસા, ૫ અમણુણાફાસા, ૬ મણુદુહયા, ૭ વયદુહયા, ૮ કાયદુહયા, તેની સ્થિતિ જઘ૦ એક સાગરના સાત ભાગ કરીએ એવા ૩ ભાગ એક પલ્યને અસંખ્યાતમે ભાગ ઉણાની, ઉત૦ ત્રીશ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની. એનો અબાધા કાળ ત્રણ હજાર વરસનો.

૪. ચોથું મોહનીય કર્મ છ પ્રકારે બાંધે. ૧ તિવ્વકોહે, ૨ તિવ્વમાણે, ૩ તિવ્વમાયાયે, ૪ તિવ્વલોહે, ૫ તિવ્વદંસણુમોહણિજે, ૬ તિવ્વચરિત્તમોહણિજે, એ પ્રકારે બાંધે તે ૨૮ પ્રકારે ભોગવે, ૧ અનંતાનુબંધી ક્રોધ તે પર્વતની રાઈ સમાન, ૨ અનંતાનુબંધી માન તે પથ્થરના સ્તંભ સમાન, ૩ અનંતાનુબંધી માયા તે વાંસની ગાંઠ સમાન, ૪ અનંતાનુબંધી લોભ તે કિરમચના રંગસમાન, એ ચારે ગતિ નરકની કરે, સ્થિતિ જાવજીવની કરે, ઘાત સમકિતની કરે. ૧ અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ તે તળાવના ખોટ સમાન, ૨ અપ્રત્યાખ્યાની માન તે હાડકાના સ્તંભ સમાન, ૩ અપ્રત્યાખ્યાની માયા તે ઘેટાના શૃંગ સમાન, ૪ અપ્રત્યાખ્યાની લોભ તે નગરની ખારના કર્દમ સમાન એ ચારે ગતિ તિર્યંચની કરે, સ્થિતિ વરસ એકની કરે, ઘાત દેશવ્રતની કરે. ૮. ૧ પચ્ચખાણાવરણીય ક્રોધ તે વેળુની લીંટી સમાન, ૨ પચ્ચખાણાવરણીય માન તે લાકડાના સ્તંભ સમાન, ૩ પચ્ચખાણાવરણીય માયા તે ગોમૂત્રિકા સમાન, ૪ પચ્ચખાણાવરણીય લોભ તે ગાડાના ખંજન સમાન, એ ચારે ગતિ મનુષ્યની કરે, સ્થિતિ ચાર માસની કરે, ઘાત સર્વ વ્રતની કરે. ૧૨. ૧ સંજ્વલનો ક્રોધ તે પાણીની લીંટીસમાન, ૨ સંજ્વલનું માન તે નેતરના સ્તંભસમાન, ૩, સંજ્વલની માયા તે વાંસની છોઇસમાન. ૪ સંજ્વલનો લોભ તે પતંગ તથા હલિદ્રના રંગસમાન એ ચારે ગતિ દેવતાની કરે, સ્થિતિ પંદર દિનની કરે, ઘાત કેવળજ્ઞાનની કરે. ૧૬. એ સોળ કષાય; હવે ૯ નોકષાય કહે છે. ૧૭ હાસ્ય ૧૮ રતિ ૧૯ અરતિ ૨૦ ભય ૨૧ શોક ૨૨

દુગંછા ૨૩ સ્ત્રીવેદ ૨૪ પુરૂષવેદ ૨૫ નપુસંકવેદ, એ ચારિત્ર મોહનીયની ૨૫ પ્રકૃતિ; હવે દંશણ મોહનીયની ૩ પ્રકૃતિ કહે છે, ૧ સમકિત મોહનીય, ૨ મિથ્યાત્વ મોહનીય, ૩ સમામિથ્યાત્વ મોહનીય, એવં સર્વ મળી ૨૮ પ્રકૃતિ. તેની સ્થિતિ જઘ૦ અંતર્મુહૂર્તની, ઉત્૦ ૭૦ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની, અબાધા કાલ કરે તો ૭ હજાર વરસની સ્થિતિ.

૫ પાંચમું આયુષ્ય કર્મ સોળ પ્રકારે બાંધે, તેમાં નારકિનું આયુષ્ય ૪ પ્રકારે બાંધે, તે ૧ મહાઆરંભયાએ, ૨ મહાપરિગ્ગહિયાએ, ૩ કુણિમાહારેણું ૪ પંચિંદિયવહેણું, તિર્યંચનું આયુષ ૪ પ્રકારે બાંધે, ૧ માઈલયાએ, ૨ નિયડિલયાએ, ૩ અલિયવયણેણું, ૪ કુડતોલે કુડમાણે. મનુષ્યનું આયુષ ૪ પ્રકારે બાંધે, ૧ પગઇભદ્દયાએ, ૨ પગઈવિણીયાએ, ૩ સાણુકોસયાએ. ૪ અમછરિયાએ. દેવતાનું આયુષ ૪ પ્રકારે બાંધે, ૧ સરાગસંજમેણું, ૨ સંજમાસંજમેણું, ૩ બાલતવોકમેણું, ૪ અકામનિર્જરાએ. એ સોળ પ્રકારે બાંધે, તે ૪ પ્રકારે ભોગવે. નારકી અને દેવતાનું આયુષ જઘ૦ ૧૦ હજાર વર્ષને અંતર્મુહૂર્ત અધિકનું ઉત્૦ ૨૩ સાગરને પૂર્વકોડિનો ત્રીજો ભાગ અધિક. મનુષ્ય અને તિર્યંચનું આયુષ જઘ૦ અંતર્મુહૂર્ત ઉત્૦ ૩ પલ્યને પૂર્વકોડનો ત્રીજો ભાગ અધિક.

૬. છઠું નામ કર્મ તેના બે ભેદ. ૧ શુભનામ, ૨ અશુભનામ; શુભનામ કર્મ ૪ પ્રકારે બાંધે, ૧ કાયુજુયાએ, ૨ ભાસુજુયાએ, ૩ ભાવજુયાએ, ૪ અવિસંવાયણાજોગેણું, તે ૧૪ પ્રકારે ભોગવે, ૧ ઇઠાસદ્દા, ૨ ઈઠારૂવા, ૩ ઈઠાગંધા—ઈઠાજસોકિત્તી, ૧૦ ઈઠેઉઠાણુ કમ્મબલવિરિય પુરિસાકાર પરક્કમે, ૧૧ ઈઠસરયા, ૧૨ કંતસરયા, ૧૩ પિયસરયા, ૧૪ મણુણુસરયા, એ ૧૪ પ્રકારે ભોગવે. અશુભનામ કર્મ ૪ પ્રકારે બાંધે, ૧ કાયઅણુજુયાએ, ૨ ભાસાણુજુયાએ, ૩ ભાવાણુજુયાએ, ૪ વિસંવાયણાજોગેણું તે ૧૪ પ્રકારે ભોગવે, ૧ અણિઠાસદ્દા, ૨ અણિઠારૂવા, ૩ અણિઠાગંધા, ૪ અણિઠારસા, ૫ અણિઠાફાસા, ૬ અણિઠા-

ગઈ, ૭ અણિઠાઠિઈ, ૮ અણિઠેલાવણે, ૯ અણિઠાજસોકિત્તિ, ૧૦ અણિઠેઉઠાણુ કમ્મબલ વીરિયપુરિસાકાર પરક્કમે, ૧૧ હિણુસરયા, ૧૨ હિણુસરયા, ૧૩ અણિઠસરયા, ૧૪ અકંતસરયા, એ ૧૪ પ્રકારે ભોગવે. હવે નામ કર્મની ૯૩ પ્રકૃતિ કહે છે–૧ નરકગતિ, ૨ તિર્યંચગતિ. ૩ મનુષ્યગતિ, ૪ દેવગતિ, ૫ એકેંદ્રિય જાતિ, ૬ બેઇંદ્રિય, જાતિ, ૭ તેઇંદ્રિય જાતિ, ૮ ચઉરિંદ્રિય જાતિ, ૯ પંચેદ્રિય જાતિ, ૧૦ ઉદારિકશરીર, ૧૧ વૈક્રેયશરીર, ૧૨ આહારકશરીર, ૧૩ તેજસશરીર, ૧૪ કાર્મણુશરીર, ૧૫ ઉદારિકઅંગોપાંગ, ૧૬ વૈક્રેયઅંગોપાંગ. ૧૭ આહારકઅંગોપાંગ, ૧૮ ઉદારિકબંધન, ૧૯ વૈક્રેયબંધન, ૨૦ આહારકબંધન, ૨૧ તેજસબંધન, ૨૨ કાર્મણુબંધન. ૨૩ ઉદારીકસંઘાતન, ૨૪ વૈકેયસંઘાતન, ૨૫ આહારકસંઘાતન, ૨૬ તેજસસંઘાતન ૨૭ કાર્મણુસંઘાતન, ૨૮ વજઋષભનારાચસંઘયણુ, ૨૯ ઋષભનારાચસંઘયણુ, ૩૦ નારાચસંઘયણુ, ૩૧ અર્દ્ધનારાચસંઘયણુ, ૩૨ કિલકુસંઘયણુ, ૩૩ છેવટ્ટુસંઘયણુ, ૩૪ સમચઉરંશસંઠાણુ, ૩૫ નિગોહપરીમંડળસંઠાણુ, ૩૬ સાદિસંઠાણુ, ૩૭ વામનસંઠાણુ, ૩૮ કુબ્જસંઠાણુ. ૩૯ હુંડસંઠાણુ, ૪૦ કાળોવર્ણુ, ૪૧ નીલોવર્ણુ, ૪૨ રાતોવર્ણુ, ૪૩ પીળોવર્ણુ, ૪૪ ધોળોવર્ણુ, ૪૫ સુરભીગંધ, ૪૬ દુરભીગંધ, ૪૭ તિખોરસ, ૪૮ કડવોરસ, ૪૯ કસાયલોરસ ૫૦ ખાટોરસ, ૫૧ મીઠોરસ, ૫૨ ખરખરોરપર્શ, ૫૩ સુંહાળો ફરસ, ૫૪ ભારી ફરસ, ૫૫ હળવો ફરસ, ૫૬ ટાઢો ફરસ, ૫૭ ઉન્હોફરસ, ૫૮ ચોપડચો ફરસ, ૫૯ લુખો ફરસ, ૬૦ નરકાનુપૂર્વી, ૬૧ તિર્યંચાનુપૂર્વી, ૬૨ મનુષ્યાનુપૂર્વી, ૬૩ દેવતાનુપૂર્વી, ૬૪ શુભવિહાયગતિ, ૬૫ અશુભવિહાયગતિ, એ ૬૫ પિંડપ્રકૃતિ થઇ, ૬૬ પરાઘાતનામ, ૬૭ ઉસ્વાસનામ, ૬૮ અગુરૂલઘુનામ, ૬૯ આતાપનામ, ૭૦ ઉદ્યોતનામ, ૭૧ ઉપઘાતનામ, ૭૨ તીર્થંકરનામ, ૭૩ નિર્માણુનામ, ૭૪ ત્રશનામ, ૭૫ બાદરનામ, ૭૬ પ્રત્યેકનામ, ૭૭ પર્યાપ્તનામ, ૭૮ સ્થિરનામ, ૭૯ શુભનામ, ૮૦ સૌભાગ્યનામ, ૮૧ સુસ્વરનામ, ૮૨ આદેયનામ, ૮૩ જશોકીર્તિ-

નામ, ૮૪ સ્થાવરનામ, ૮૫ સૂક્ષ્મનામ, ૮૬ સાધારણુનામ, ૮૭ અપર્યાપ્તનામ, ૮૮ અસ્થિરનામ, ૮૯ અશુભનામ, ૯૦ દૌર્ભાગ્યનામ, ૯૧ દુસ્વરનામ, ૯૨ અનાદેયનાણુ, ૯૩ અજશોકીર્તિનામ, એ ૯૩ પ્રકૃતિ થઈ તેમાં ૧૦ બંધનની અધિક ભેળતાં ૧૦૩ પ્રકૃતિ પણ ગ્રંથવાળા કહે છે; અંથવા નામકર્મની ૪૨ પણ ખરી. ૧ ગતિ, ૨ જાતિ, ૩ શરીર, ૪ અંગોપાંગ, ૫ બંધન, ૬ સંઘાતન, ૭ વર્ણુ, ૮ ગંધ, ૯ રસ, ૧૦ ફરસ, ૧૧ સંઘયણુ, ૧૨ સંઠાણુ, ૧૩ અનુપૂર્વી, ૧૪ વિહાયગતિ, એ ૧૪ અને પ્રત્યેક પ્રકૃતિ ૮, ત્રશનો દશકો ૧૦ સ્થાવરનો દશકો ૧૦ એવં ૪૨ થઈ તથા વિસ્તારે ચઉદની ૬૫ તથા પ્રત્યેક પ્રકૃતિ ૮, ત્રશનો દશકો ૧૦, સ્થાવરનો દશકો ૧૦ એવં વિસ્તારે ૯૦ પ્રકૃતિ થઈ. નામકર્મની સ્થિતિ જઘન્ય આઠ મુહૂર્ત્તની ઉત૦ વીશ ક્રોડક્રોડિ સાગરોપમની અબાધા કાળ ૨ હજાર વરસનો.

૭. હવે ગોત્રકર્મના ૨ ભેદ. ૧ ઉંચ ગોત્ર, ૨ નીચ ગોત્ર, તેમાં ઉંચગોત્ર ૮ પ્રકારે બાંધે, ૧ જાઇઅમદેણું, ૨ કુલઅમદેણું, ૩ બળઅમદેણું, ૪ રૂવઅમદેણું, ૫ તવઅમદેણું, ૬ સુયઅમદેણું, ૭ લાભઅમદેણું, ૮ ઇસ્સરિયઅમદેણું, એ આઠ મદ અણુકરવે કરી ઉંચગોત્ર બાંધે તે ૮ પ્રકારે ભોગવે. ૧ જાઈવીસીઠીયા, ૨ કુલવીસીઠીયા, ૩ બળવીસીઠીયા, ૪ રૂવવીસીઠીયા, ૫ તવવીસીઠીયા, ૬ સુયવીસીઠીયા, ૭ લાભવીસીઠીયા ૮ ઈસ્સરિયવીસીઠીયા એ આઠ પ્રકારે ભોગવે. ૧ હવે નીચગોત્ર ૮ પ્રકારે બાંધે તે. ૧ જાઇમએણું, ૨ કુલમએણું, જાવ ઇસ્સરિયમએણું, એ વગેરે ઉપર કહ્યા તે ૮ મદે કરી નીચગોત્ર બાંધે તે ૮ પ્રકારે ભોગવે. જાઈવીહીણુયાથી જાવઇસ્સરિયવીહીણુયા સુધી ઉપર કહ્યાં તે ગોત્રકર્મની સ્થિતિ જઘ૦ ૮ મુહુર્ત્તની ઉત્૦ વીશ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની, અબાધા કાળ બે હજાર વર્ષનો.

૮. આઠમું અંતરાયકર્મ, પાંચ પ્રકારે બાંધે. ૧ દાનાંતરાય, ૨ લાભાંતરાય, ૩ ભોગાંતરાય, ૪ ઉવભોગાંતરાય, ૫ વી-

ર્યાંતરાય, એ પાંચ અંતરાય પાડવે કરી અંતરાયકર્મ બાંધે, તે પાંચ પ્રકારે ભોગવે. ૧ દાનાંતરાય, ૨ લાભાંતરાય, ૩ ભોગાંતરાય, ૪ ઉવભોગાંતરાય, ૫ વીર્યાંતરાય, એ પાંચ પામે નહિ. એ અંતરાયકર્મની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત્તની ઉત૦ ત્રીશ ક્રોડાક્રોડિ સાગરોપમની, અબાધા કાળ ૩ હજાર વર્ષનો.

આઠ કર્મ બાંધ્યાની ૮૫ પ્રકૃતિ–૬ જ્ઞાનાવરણીયની, ૬ દર્શનાવરણીયની, ૨૨ વેદનીયની, ૬ મોહનીયની, ૧૬ આયુષની, ૮ નામની, ૧૬ ગોત્રની, ૫ અંતરાયની, એવં સર્વ મળી ૮૫ પ્રકૃતિ બાંધ્યાની જાણવી અને ભોગવ્યાની ૯૩ પ્રકૃતિ. તે ૧૦ જ્ઞાનાવરણીયની, ૯ દર્શનાવરણીયની, ૧૬ વેદનીયની, ૫ મોહનીયની, તે ૧ સમ્મત્તવેયણિજ્જે, ૧ મિછત્તવેયણિજ્જે, ૩ સમ્મામિછતવેયણીજ્જે, ૪ કસાયવેયણિજ્જે, ૫ નોકસાયવેયણિજ્જે, એ ૫. આયુષની ૪, નામની ૨૮૭ ગોત્રની ૧૬, અંતરાયની ૫, એ સર્વ મળી ૯૩ પ્રકૃતિ ભોગવ્યાની જાણવી. અથવા ૧૪૮ પ્રકારે પણ ભોગવે, તે જ્ઞાનાવરણીયની ૫, દર્શનાવરણીયની ૯, વેદનીયની ૨, મોહનીયની ૨૮, આયુષની ૪, નામકર્મની ૯૩, ગોત્રકર્મની ૨, અંતરાયની, ૫, એવં સર્વ મળીને ૧૪૮ પ્રકૃતિ જાણવી તથા બંધન નામકર્મની પ્રકૃતિ ગ્રંથાંતરે કહી છે તે મેળવતાં ૧૫૮ પ્રકૃતિ પણ થાય અથવા મૂળ પ્રકૃતિ ૮ તેની ઉત્તર પ્રકૃતિ ૩૧, જ્ઞાનાવરણીયની ૫, દર્શનાવરણીયની ૯, વેદનીયની ૨, મોહનીયની ૨, આયુષની ૪, નામની ૨, ગોત્રની ૨, અંતરાયની ૫, એવં ૩૧ પ્રકૃતિ થાય તેહનો વિસ્તાર ૧૪૮ કર્મપ્રકૃતિ જાણવી. એ બોલ સિદ્ધાંત પ્રમાણે છે.

ઇતિ કર્મપ્રકૃતિના બોલ સમાપ્ત.

અથ શ્રી ૭ આરાના બોલ.

(૧) પહેલો આરો–૪ કોડાકોડી સાગરોપમનો, સુસમ સુસમ એટલે એકલું સુખમાં સુખ; ૩ ગાઉનું દેહમાન, ૩ પલ્યોપમનું આઉખું; ૨૫૬ પાંસળી; ધરતીની સરસાઈ સાકર સરખી; (દરેક આરો ઉતારતાંનું દેહમાન આઉખું પાંસળી તથા ધરતીની સરસાઈ, તે પછીનો આરો બેસતાં જે હોય તે જાણવી), વજ્રઋષભ નારાચ સંઘયણ, સમચઉરસ સંઠાણ, ત્રણ દિવસને આંતરે આહારની ઈચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે; અને તેમાં ૧૦ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષ મનવંછિત સુખ પહોંચાડે; ત્રણ આરા સુધી જુગલીયાં (એક પ્રકારનાં મનુષ્ય) હોય છે, તેનાં આઉખાં આડા ૭ માસ રહે ત્યારે પરભવનું આઉખું બાંધે, ત્યારે જુગલણી એક જોડલું પ્રસવે, તે છોરૂનું પ્રતિપાલન ૪૯ દિવસ કરે. સ્ત્રી પુરૂષને ક્ષણ માત્રનો વિયોગ ન પડે. એકને છિંક ને એકને બગાસું આવે એટલે મરીને દેવતાની ગતિમાં જાય. તેમનાં શરીરનું નિહરણ દેવતા કરે. તેમને વૈર, વિરોધ, ઈર્ષ્યા, ઝેર હોતાં નથી.

(૨) બીજો આરો–બેસતાં વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શના પર્જવ અનંતા હીણા થયા; ૩ કો૦ સા૦ નો, સુસમ એટલે એકલું સુખ; બે ગાઉનું દેહમાન, બે પલ્યોપમનું આ૦; ૧૨૮ પાંસળી, બે દિવસને આંતરે આહારની ઇચ્છા ઉપજે, તેવારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે; ધરતીની સરસાઈ ખાંડ સરખી; ૧૦ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષ મનવંછિત સુખ પહોંચાડે; સંઘયણ, સંઠાણ અને બાકીના બોલ (૧) લા પ્રમાણે; પરંતુ છોરૂની પ્રતિપાલણા ૬૪ દિવસ કરે.

(૩) ત્રીજો આરોઃ—બેસતાં વર્ણ૦ ના પર્જવ અનંતાહીણા થયા; આરો ૨ કો૦ સા૦ નો સુસમ દુસમ એટલે સુખ ઘણું ને દુઃખ થોડું; ૧ ગાઉનું દે૦ ને ૧૫૦ નું આ૦, ૬૪ પાંસળી, એકાંતર આહારની ઈચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, ધરતીની સરસાઈ ગોળ સરખી; બાકીના બોલ (૨) જા પ્રમાણે પરંતુ છોરૂનું પ્રતિપાલન ૭૯ દિવસ કરે.

એ ત્રણ આરામાં જરા, રોગ, કુરૂપ હોય નહીં. સંપૂર્ણ અંગોપાંગ, વિષય સુખ પામે, તે દાનપુન્યનાં ફળ જાણવાં. ત્રીજા આરામાં ૮૪ લાખ પૂર્વ, ૩ વર્ષ ને ૮ા માસ બાકી રહ્યા તે વારે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન થકી, ૩૩ સાગરનું આ૦ ભોગવીને વનિતા નગરી, નાભીકુલગર રાજા પિતા, મરૂદેવી માતાની કુંખે શ્રીઋષભદેવ સ્વામી ઉપન્યા, ૯ા માસે જન્મ્યા. પ્રથમ ઋષભનું સ્વપ્ન દેખીને ઋષભદેવ નામ દીધું. તેમણે જુગલીયા ધર્મ નિવારીને અસિ, મસિ, કૃષિ આદિ ૭૨ કળા શીખવી; અનુકંપા નિમિતે ૨૦ લાખપૂર્વ સુધી કુંવરપણે ને ૬૩ લાખપૂર્વ રાજ્ય પાળ્યું. ભરતને રાજ્ય આપીને ૪૦૦૦ સાધુ સાથે સંજમ લીધો તે એક લાખ પૂર્વ પાળ્યો. કેવળ પામીને અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર પદ્માસને બેસીને ૧૦૦૦૦ સાધુ સાથે મોક્ષ પધાર્યા. ત્રીજા આરામાં ગતિ ૫ જાણવી.

(૪) ચોથો આરો—બેસતાં અનંતા પર્જવ વર્ણ વિગેરેના હીણા થયા. એ આરો ૧ કો૦ સા૦ માં ૪૨૦૦૦ વર્ષ ઉણાં (ઓછા)નો જાણવો. દુસમ સુસમ એટલે દુઃખ ઘણું સુખ થોડું; ૫૦૦ ધનુષનું દેહમાન ક્રોડ પૂર્વનું આઉખું; ૭ સંઘયણ ને ૭ સંઠાણ; ૩૨ પાંસળી; દિન દિન પ્રત્યે (રોજને રોજ) આહારની ઇચ્છા ઉપજે ત્યારે પુરૂષ ૩૨ કવળ, સ્ત્રી ૨૮ ને નપુંસક ૨૪ કવળનો અહાર કરે; ધરતીની સરસાઇ સારેરી ઉતરતે આરે થોડેરી; એ આરાનાં છેવટ ૭૫ વર્ષ ને ૮ા માસ બાકી રહ્યા, ત્યારે ૧૦મા દેવલોક ૨૦ સાગરોપમનું આ૦ ભોગવીને, માહણ કુંડ નગર (બ્રાહ્મકુંડ) ઋષભદત બ્રાહ્મણને ઘેર દેવાનંદાજીની કુખે શ્રી મહાવીર સ્વામી ઉપન્યા. ત્યાં ૮૨ા રાત્રિ રહ્યા; ૮૩ મી રાત્રે શક્રેંદ્રનું આસન ચળ્યું. વિ૦

(૫) પાંચમો આરોઃ—બેસતાં વર્ણ વિ૦ ના અનંતા પર્જવ હીણા થયા; આ આરો દુસમ એટલે એકલું દુઃખ; ૨૧૦૦૦ વર્ષનો, ૭ હાથનું દે૦, ૧૨૫ વર્ષનું આ૦ ૬ સંઘયણ ને ૬ સંઠાણ, ઉતરતે આરે ૧ છેવટ્ટુ સંઘયણ ને ૧ હુંડ સંઠાણ; ૧૬ પાંસળી, દિનદિન પ્રત્યે અહારની ઈચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે અહાર કરે, ધરતીની સરસાઇ કાંઈક સારેરી, ઉતરતે આરે કુંભારના નીંભાડાની ક્ષાર સરખી, એ આરે ગતિ ૪, મોક્ષ અટકી.

પાંચમા આરાનાં લક્ષણઃ—૧. મોટા નગર તે ગામડા સરખાં થશે, ૨. ગામ તે મસાણ સરીખાં; ૩ ભલા કુળના છોરૂ તે દાસ દાસીપણા કરશે; ૪. પ્રધાન તે લાલચુ થાશે, ૫ રાજા તે જમદંડ સરખા; ૬. ભલા કુળની સ્ત્રી તે લજ્જા રહિત થશે, ૭ રૂડા કુળની સ્ત્રી વેશ્યા સરખી થશે, ૮. પુત્રો સ્વછંદી થશે, ૯. શિષ્ય ગુરૂના અપવાદ બોલશે, ૧૦ દુર્જન સુખી થશે, ૧૧ સજ્જન દુઃખી થશે, ૧૨ દુર્ભક્ષ ને દુષ્કાળ ઘણાં પડશે, ૧૩ ઉંદર, સર્પાદિકની દાઢ ઘણી થશે, ૧૪ બ્રાહ્મણ અર્થના લોભી થશે, ૧૫ હિંસાધર્મના પરૂપક ઘણાં થશે; ૧૬ એક ધર્મના ઘણાં ભેદ થશે; ૧૭. મિથ્યાત્વી દેવતા ઘણાં પુજાશે; ૧૮ મિથ્યાત્વી લોક ઘણાં થશે; ૧૯. માણસને દેવદર્શન દુર્લ્લભ થશે; ૨૦. વિદ્યાધરના વિદ્યાના પ્રભાવ થોડા હોશે; ૨૧. ગોરસ, દૂધ, દહીમાં સરસાઈ થોડી હોશે; ૨૨ બળદ પ્રમુખનાં બળ આઉખાં થોડાં હોશે; ૨૩. સાધુ સાધ્વીને માસકલ્પ તથા ચાતુર્માસ કર્યા જેવાં ક્ષેત્ર થોડાં હોશે, ૨૪. શ્રાવકની ૧૧ પડિમા ને સાધુની ૧૨ પડિમા વિચ્છેદ જાશે, ૨૫. ગુરૂ શિષ્યને ભણાવશે નહીં, ૨૬. શિષ્ય અવિનિત, કલેશકારી હોશે; ૨૭ અધર્મી ઝગડા કરનારા, કુમાણસ ઘણાં હોશે; ૨૮. સુમાણસ થોડાં; ૨૯ આચાર્ય પોતપોતાના ગચ્છની પરંપરા સામાચારી જુદી જુદી પ્રવર્ત્તાવશે, તથા મૂઢ મુર્ખ જનને મોહ પમાડીને મિથ્યાત્વ પાસમાં પાડશે, ઉત્સુત્ર ભાંખશે; પોતપોતાની પ્રશંસામાં રાચશે; નીંદક કુબુદ્ધિ હોશે; ૩૦. સરલ, ભદ્રિક, ન્યાયા પ્રમાણિક માણસ થોડાં; ૩૧ મ્લેચ્છનાં રાજ્ય ઘણાં; હિંદુ રાજા અલ્પ ઋદ્ધિવાળા ને થોડા; ૩૨ મોટા કુળના રાજા નીચ કામ કરશે, અન્યાય, અધર્મ, કુવ્યસનમાં ઘણાં રાચશે.

આ આરામાં ધાતુ સર્વે વિચ્છેદ જાશે, લોઢાની ધાતુ રહેશે; ચામડાની મ્હોરો ચાલશે, એવી મ્હોરો જેની પાસે હશે તે ધનવંત કહેવાશે; ૧ ઉપવાસ કરશે તે માસખમણ સરખો થાશે; જ્ઞાન તથા સુત્ર સર્વે વિચ્છેદ જાશે; તેમાં દશવૈકાલીકનાં પહેલાં ૪ અધ્યયન રહેશે, તે ઉપર ૪ જીવ એકાવતારી થાશે. તેનાં નામઃ–૧. 'દુપ-

સહ' નામે સાધુ, ૨. 'ફાલ્ગુણી' નામનાં સાધ્વી, ૩. નાગિલ શ્રાવક, ૪. નાગશ્રી શ્રાવિકા; અષાઢ શુદ ૧૫ ને દિને સકેંદ્રનું આસન ચળશે, તે વારે સકેંદ્ર ઉપયોગ મૂકી જોશે, કે આજ પાંચમો આરો ઉતરી કાલે છઠો આરો બેસશે; ત્યારે સકેંદ્ર આવી ઉપર કહ્યા ૪ જીવને કહેશે કે કાલે છઠો આરો બેસશે, માટે આળોવો, પડિકમો ને નિઃસલ્ય થાઓ; એટલે તે જીવ સર્વ જીવને ખમાવીને સંથારો કરશે, ત્યારે મહા સંવર્તક વાયરો થાશે, તેણે કરીને પહાડ, પર્વત, ગઢ, બેટ, કોઠા, વાવ, કુવા, સરોવર, સર્વે વિસરાલ થાશે, વૈતાડ પર્વત, ગંગા, સિંધુ, ઋષભકુટ ને લવણની ખાડી એ ૫ વર્જીને સર્વ સ્થાનક ત્રુટી પડશે; તે ૪ જીવ સમાધિ પ્રણામે કાળ કરીને દેવલોકમાં જાશે. તે વારે ૪ બોલ વિચ્છેદ જાશેઃ—૧ પહેલે પહોરે જૈન ધર્મ, ૨ બીજે પહોરે ૩૬૩ પાંખડીના મિથ્યાત્વી ધર્મ, ૩ ત્રીજે પહોરે રાજનીતિ, ૪. ચોથે પહોરે બાદર અગ્નિ વિચ્છેદ જાશે.

(૬) છઠો આરોઃ—બેસતાં વર્ણ વિગેરેના અનંતા પર્જવ હીણા થયા; ૨૧૦૦૦ વર્ષનો; 'દુસમ દુસમ' એટલે એકલું દુઃખમાં દુઃખ; ૧ હાથનું દે૦, ૨૦ વર્ષનું આ૦, ઉતરતે આરે મૂંઢાહાથની કાયા; ૧૬ વર્ષનું આ૦, ૧ છેવટુ સંઘયણ ને હુંડ સંઠાણ; ૮ પાંસળી, ઉતરતે આરે ૪ પાંસળી; ૭ વર્ષની સ્ત્રી ગર્ભ ધરશે; તે કાળા, કુદર્શની, રોગી ને રીસાલ, નખ ને મોવાળા ઘણા, એવા છોકરા પ્રસવશે; તે કુતરીની પેઠે પરિવાર ભેળો ફેરવશે, ગંગાસિંધુ નદીઓ રહેશે; તેમાં ૭૨ બીલ છે, ૩-૩ માળ છે, તેમાં મનુષ્ય, તિર્યંચ, પંખી બીજ માત્ર રહેશે; ગંગાસિંધુ નદીનો ૬૨॥ જોજનનો મોહોટો પટ છે. તેમાં રથના ચીલા પ્રમાણે, પહોળું ને ગાડાની ધરી બુડે એટલું ઉંડું પાણી રહેશે, તેમાં મચ્છ કચ્છ ઘણાં થશે, તે ૭૨ બીલના મનુષ્ય સાંજ ને સવારે મચ્છ કચ્છ કાઢીને વેળુમાં ભારશે, તે સુર્ય ઘણો તપશે, ટાઢ ઘણી પડશે, તેણે કરી સીઝવાઈ રહેશે તેનો આહાર કરશે, તેના હાડકાં ચામડાં, તિર્યંચ ચાટીને રહેશે; માનવીના માથાની તુંબલીમાં પાણી લાવીને પીશે; એ આરામાં નવકાર, સમકિત, વ્રત પચ્ચખાણ રહીત હશે તે અવતરશે એવું જાણી જે જીવ જૈન ધર્મ પાળશે તે સુખી થાશે.

અથ શ્રી ત્રેવીસ પદવીના બોલ.

તેના નામ કહે છે. પ્રથમ ૭ એકેંદ્રિયરત્ન, ૭ પંચેદ્રિય રત્ન, ૯ મહોટિ પદવી, તેહમાં ૭ એકેંદ્રિય રત્નના નામ કહે છે. ચક્રરત્ન ૧, છત્ર રત્ન ૨, ચર્મ રત્ન ૩, દંડ રત્ન ૪, અશિ રત્ન ૫, મણિ રત્ન ૬, કાંગણિ રત્ન ૭, એ ૭ એકેંદ્રિય રત્નના નામ કહ્યા હવે પંચેદ્રિય રત્નના નામ કહે છે. સેનાપતિ ૧, ગાથાપતિ ૨, વાર્દ્ધિક ૩, પુરોહિત ૪, સ્ત્રી ૫, અશ્વ ૬, ગજ ૭, એ પંચેંદ્રિય રત્નના નામ કહ્યાં. હવે ૯ મહોટિ પદવીના નામ કહે છે–અરિહંતની ૧, ચક્રવર્તિની ૨, બલદેવની ૩, વાસુદેવની ૪, કેવલિની ૫, સાધુની ૬, શ્રાવકની ૭, સમ્યક્દ્રષ્ટિની ૮, મંડલિક રાજાની ૯, એ ૯ મહોટિ પદવી કહી. એવં સર્વ મળી ૨૩ પદવી. હવે ૧૪ રત્ન શું શું કામ કરે તે–ચક્રરત્ન ષટ્ ખંડ સાધતાં માર્ગ બતાવે ૧, છત્ર રત્ન તે ૪૮ કોશ પ્રમાણે છાયા કરે ૨, ચર્મરત્ન તે નદી આદિ પાર ઉતારે ૩, દંભરત્ન તે તમસ ગુફાના બાર ઉઘાડે ૪, અશિરત્ન તે શત્રુને હણે ૫, મણિરત્ન તે ઉદ્યોત કરે ૬, કાંગણિ રત્ન તે ૪૯ માંડલા આલેખે તથા તોલા માપ વધારે ૭, સેનાપતિ તે દેશ સાધે ૮, ગાથાપતિ તે ધાન, રસવતી નિપજાવે ૯, વાર્ધિક તે આવાસ, ઘર નિપજાવે ૧૦, પુરોહિત તે ઘાવ સાજા કરે તથા શાન્તિકર્મ કરે, વિઘ્ન ટાળે ૧૧, સ્ત્રીરત્ન તે ભોગ સાધનને કામ આવે ૧૨, અશ્વ ને ગજ બેઉ ચડવાને કામ આવે ૧૪, હવે ૧૪ રત્ન કિહાં કિહાં ઉપજે તે કહે છે–ચક્ર ૧, છત્ર ૨, અસિ ૩, દંડ ૪, એ ૪ આયુધશાળામાં ઉપજે. ચર્મ મણિ ને કાંગણિ એ ૩ લક્ષ્મીના ભંડારમાં ઉપજે. સેનાપતિ ૧, ગાથાપતિ ૨, વાર્ધિક ૩, પુરોહિત ૪, એ ૪ પોતાના નગરમાં ઉપજે. સ્ત્રી વિદ્યાધરની શ્રેણિમાં ઉપજે. અશ્વ ને ગજ એ ૨ વૈતાડને મુલે ઉપજે. હવે ૧૪ રત્નની કાયાનું પરિમાણુ કહેછે. ચક્ર છત્ર ને દંડ એ

૩ વામ પ્રમાણે, વામ તે ૪ હાથ પ્રમાણે, ચર્મરત્ન તે ૨ હાથ પ્રમાણે, ખડ્ગરત્ન તે ૫૦ અંગુલનું લાંબુ ને ૧૬ અંગુલનું પહોલું, ને અર્દ્ધ અંગુલનું જાડું. મણિરત્ન ૪ અંગુલનું લાંબુ ને ૨ અંગુલનું પહોલું. કાંગણિરત્નને છ તળાં, આઠ ખુણાં, બાર હાંશો, સોનીની અહિરણને સંઠાણે, ૧ અંગુલનું લાંબુ, પહોળું ને ઉંચું. સેનાપતિ ૧, ગાથાપતિ ૨, વાર્દ્ધિક ૩, પુરોહિત એ ૪ ની અવગાહણા ચક્રવર્તિ પ્રમાણે ઉંચી જાણવી. સ્ત્રીરત્ન ચક્રવર્તિથી ૪ અંગુલ નીચી હોય. અશ્વરત્ન ૧૦૮ અંગુલનો લાંબો કાનના મૂલથી તે પુંછના મૂલલગે, અને ૮૦ અંગુલનો ઉંચો, ગજરત્ન ચક્રવર્તિથી બમણો ઉંચો હોય. એ ૨૩ પદવી જે ગતિમાંહેથી નીકળ્યો તે કેટલી પદવી પામે તે કહે છે. પહેલી નરકના નીકળ્યા ૧૬ પદવી પામે તે ૨૩ માંહેથી ૭ એકેંદ્રિય રત્ન વર્જ્યાં ૧, બીજી નરકના નીકલ્યા ૧૫ પદવી પામે. પૂર્વે ૧૬ કહી તેહમાંથી ૧ ચક્રવર્તિની વર્જિ ૨, ત્રીજી નરકના નીકલ્યા તેર પદવી પામે તે ૧૫ માંથી બલદેવ ને વાસુદેવ એ બે વર્જ્યાં ૩, ચોથી નરકના નીકલ્યા ૧૨ પદવી પામે તે તેરમાંથી ૧ તીર્થંકર વર્જ્યાં ૪, પાંચમી નરકના નીકલ્યા ઈગ્યાર પદવી પામે તે ૧૨ માંહેથી ૧ કેવલિ વર્જ્યાં ૫, છઠી નરકના નીકલ્યા દશ પદવી પામે તે સાધુજી વર્જ્યાં ૬. સાતમી નરકના નીકલ્યા ૩ પદવી પામે–અશ્વ ૧, ગજ ૨, સમ્યક્ત્વ દૃષ્ટિ ૩, એ ૩ પદવી પામે. ૭ ભવનપતિ, વાણવ્યંતર, જ્યોતષી એ ૩ ના નીકલ્યા એકવિશ પદવી પામે તે વાસુદેવ ૧, ને તીર્થંકર એ ૨, વર્જ્યાં. પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, ગર્ભજ મનુષ્ય ને ગર્ભજ તિર્યંચ એટલાના નીકલ્યા ૧૯ પદવી પામે, તે ૨૩ માંથી તીર્થંકર ૧, ચક્રવર્તિ ૨, બલદેવ ૩, વાસુદેવ ૪, એ ૪ વર્જ્યાં. બેઈંદ્રિય, તેઈંદ્રિય, ચૌરેંદ્રિય, સમુર્ચ્છિમ તિર્યંચ ને સમુર્ચ્છિમ મનુષ્ય એ ૫ ના નીકલ્યા, ૧૮ પદવી પામે તે ૧૯ માંથી ૧, કેવલિ વર્જ્યાં. તેઉવાઉના નીકલ્યા ૯ પદવી પામે તે ૭ એકેંદ્રિયરત્ન ને હાથી ૧, ઘોડો, ૨, એ ૯ પદવી પામે. પનર પરમાધામી ને

પહેલા કિલ્વિષીના નીકલ્યા ૧૮ પદવી પામે તે ૨૩ માંથી ૪ ઉત્તમ પુરૂષ ને ૧ કેવલિ વર્જ્યાં. ઉપલ્યા ૨ કિલ્વિષીના નીકલ્યા ૧૧ પદવી પામે તે ૧૮ માંથી ૭ એકેંદ્રિય વર્જ્યાં શેષ ૧૧ પામે. સુધર્મ ૧, ઈશાન ૨, એ દેવલોકના નીકલ્યા ૨૩ પદવી પામે. ત્રિજાથી તે આઠમાં દેવલોક સુધીના તથા નવ લોકાંતિકના નીકલ્યા ૧૬ પદવી પામે. તે ૨૩ માંથી ૭ એકેંદ્રિય રત્ન વર્જ્યાં. શેષ ૧૬ પામે. નવમાંથી નવ ગ્રૈવેયક સુધીના નીકલ્યા ચૌદ પદવી પામે તે ૧૬ માંથી અશ્વ ૧ ને ગજ ૨, એ ૨ વર્જ્યાં શેષ ૧૪ પામે. પાંચ અનુત્તર વિમાનના નીકલ્યા ૮ પદવી પામે તે ૨૪ માંથી ૧૪ રત્ન ને ૧ વાસુદેવ વર્જ્યાં. શેષ ૮ પામે. સંજ્ઞિમાંહિ ૧૫ પદવી લાભે તે ૨૩ માંથી ૭ એકેંદ્રિય ને ૧ કેવલિની એ ૮ વર્જી શેષ ૧૫ લાભે. અસંજ્ઞિમાંહિ ૮ પદવી લાભે તે ૭ એકેંદ્રિય ને ૧ સમકીતની એ ૮ લાભે. તીર્થંકર તથા ચક્રવર્તિમાં ૬ પદવી લાભે તે તીર્થંકરની ૧, ચક્રવર્તિની ૨, મંડલિકની ૩, સમકિતની ૪, સાધુની ૫, કેવલિની એ ૬ લાભે. વાસુદેવમાં ૩ પદવી લાભે–વાસુદેવની ૧, સમકિતની ૨, મંડલિકની ૩, એ ૩ લાભે. બલદેવમાં પાંચ પદવી લાભે. બલદેવની ૧, મંડલિકની ૨, સાધુની ૩, કેવલિની ૪, સમકિત દષ્ટિની ૫, એ ૫ લાભે. મનુષ્યમાંહિ પદવી ૧૩ લાભે. નવ મહોટિ પદવી ને સેનાપતિ ૧, ગાથાપતિ ૨, વાર્દ્ધિક ૩, પુરોહિત ૪, એવં સર્વ મળી ૧૩ પદવી લાભે. મનુષ્યણીમાંહિ પદવી ૫ લાભે. સમકિતની ૧, શ્રાવિકાની ૨, સાધ્વીની ૩, કેવલિની ૪, સ્રીરત્નની ૫, એ ૫. ઇતિ ૨૩ પદવીના બોલ સમાપ્તં.

---

૬. આત્માનું સત્ય સ્વરૂપ ઓળખી તેના વિકાસ પ્રતિ પુરતું લક્ષ આપવું એજ મનુષ્ય જન્મના જીવનનો ઉદ્દેશ છે.

૭. સુવિચાર, નીતિ અને સ્નેહ વગરનો આત્મા વસ્તી વગરના ઘર જેવો છે.

૮. જ્યાં સત્સંગ નથી ત્યાં આત્મરોગ વધે છે.

અથ શ્રી વિરહ દ્વાર.

સમુચ્ચય ચાર ગતિનો વિરહ કાલ જઘન્ય ૧ સમયનો, ઉત્કૃષ્ટો ૧૨ મુહુર્ત્તનો. હવે પહેલી નરકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૨૪ મુહુર્ત્તનો. ૧ બીજી નરકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૭ દિનનો. ૨ ત્રીજી નરકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૧૫ દિનનો ૩. ચોથી નરકે જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ ૧ માસનો ૪. પાંચમી નરકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૨ માસનો. ૫, છઠી નરકે જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ ૪ માસનો. ૬, સાતમી નરકે જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ ૬ માસનો. ૭, ઉપજવાનો તથા સવવાનો વિરહ પડે. હવે દસ ભવનપતીનો જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ ૨૪ મુહુર્ત્તનો. પાંચ એકેંદ્રિય અવિરહિયા સંખ્યાતાને ઠામે સંખ્યાતા ઉપજે, અસંખ્યાતાને ઠામે અસંખ્યાતા ઉપજે, અનંતાને ઠામે અનંતા ઉપજે. સમય સમય ઉપજે. સમય સમય ચવે. ત્રણ વિગલેંદ્રિયનો જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ અંતર્મુહુર્ત્તનો. સમુચ્છિમ તિર્યંચ પંચેંદ્રિયનો જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ અંતર્મુહુર્ત્તનો. ગર્ભજ તિર્યંચ પંચેંદ્રિયનો જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ ૧૨ મુહુર્ત્તનો. સમુછિમ મનુષ્યનો જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ ૨૪ મુહુર્ત્તનો. ગર્ભજ મનુષ્યનો જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૧૨ મુહુર્તનો. વાણવ્યંતર, જ્યોતષી, વૈમાનિકમાં પહેલા, બીજા દેવલોક સુધીનો જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ ૨૪ મુહુર્તનો વિરહ કાલ. ત્રીજે દેવલોકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૯ દિન ને વીસ મુહુર્ત્તનો. ચોથે દેવલોકે જ૦ ૧ સમય ઉ૦ ૧૨ દિન ને ૧૦ મુહુર્ત્તનો. પાંચમે દેવલોકે જ૦ ૧ સમય ઉ૦ સાડા બાવીસ દિનનો. છઠ્ઠે દેવલોકે જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ ૪૫ દિનનો. સાતમે દેવ લોકે જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ ૮૦ દિનનો વિરહ કાલ. આઠમે દેવ લોકે જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ ૧૦૦ દિનનો. નવમે, દશમે દેવલોકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ સંખ્યાતા માસનો, જ્યાં લગે ૧ વરસ ન હોય. ઈગ્યારમે, બારમે દેવલોકે જ૦ ૧

સમયનો, ઉ૦ સંખ્યાતા વરસનો, જ્યાં લગે સો વરસ ન હોય. પહેલી ત્રિકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ સંખ્યાતા વર્ષના સેંકડા, જ્યાં લગે હજાર વરસ ન હોય. બીજી ત્રિકે જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ સંખ્યાતા હજાર વરસ, જ્યાં લગે લાખ વરસ ન હોય. ત્રીજી ત્રીકે જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ સંખ્યાતા લાખ વરસનો, જ્યાં લગે ક્રોડ વરસ ન હોય. ચાર અનુત્તર વિમાનમાં જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ પલ્યના અસંખ્યાતમા ભાગનો વિરહ કાલ. સર્વાર્થસિદ્ધમાં જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ પલ્યના સંખ્યાતમા ભાગનો વિરહ કાલ, સિદ્ધનો વિરહ જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ છ માસનો વિરહ કાલ. ચાર ગતિમાં પંચેંદ્રિય આશ્રી વિરહ કાલ જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ ૧૨ મુહુર્ત્તનો. સર્વ ઇંદ્ર સ્થાનકનો વિરહ જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૬ માસનો. ઇતિ શ્રી વિરહ દ્વાર સમાપ્તં.

અથ શ્રી પ્રમાણ બોધનો થોકડો.

ભવ્ય જીવના બોધને અર્થે ત્રણ પ્રકારના અંગુલ તથા ત્રણ પ્રકારના પલ્યોપમનું માન સૂત્ર અનુયોગદ્વારથી કહે છે તેમાં પ્રથમ ત્રણ પ્રકારના અંગુલના નામ આત્મ અંગુલ ૧, ઉત્સેધાંગુલ ૨, પ્રમાણાંગુલ ૩, આત્મ અંગુલનું માન કહે છે ભરતાદિ ૧૫ ક્ષેત્ર છે, તિહાં જે કાળે જે આરે જે મનુષ્ય હોય તે મનુષ્ય પોતપોતાને ૧૨ અંગુલે ૧ મુખ થાય, અને ૯ મુખે એક પુરૂષનું ઉંચપણાનું માન થાય; એટલે ૧૨ નવા ૧૦૮ આત્મ અંગુલનો પુરૂષ ઉંચો હોય. તે પુરૂષને પ્રમાણોપેત કહિયે. ૧ માનયુક્ત પુરૂષ કેહને કહિયે–પુરૂષ પ્રમાણે ઉંડી કુંડી હોય તેને જળે કરી પરિપૂર્ણ ભરીયે. તેમાં પુરૂષ બેસે. તેવારે એક દ્રોણ પ્રમાણે જળ કુંડી માંહિથી બાહિર નીકળે તથા એક દ્રોણ પ્રમાણે જળે કરી કુંડી ઉંણી હોય તે કુંડિમાં તે પુરૂષ બેસે. પરિપૂર્ણ જળે ભરાય તેને માનોપેત પુરૂષ કહિયે. દ્રોણ

તે કેવડો હોય તે કહે છે–બે અસલીયે ૧ પસલી થાય, બે પસલીયે ૧ સઈ થાય, ચાર સઇએ ૧ કુડવ થાય, ચાર કુડવે ૧ પાથો થાય, ચાર પાથે ૧ આઢો થાય, ચાર આઢે ૧ દ્રોણુ થાય. એ દ્રોણુનું માન કહ્યું. એ રીતે માનોપેત પુરૂષ કહિયે. ૨. ઉન્માનયુક્ત પુરૂષ કેહને કહિયે–જે પુરૂષ તોળ્યો થકો અર્દ્ધ ભાર થાય તેને ઉન્માનયુક્ત પુરૂષ કહિયે. અર્દ્ધ ભારનું માન કહે છે. એક હજાર ને પચાશ પલે અર્દ્ધ ભાર થાય. એ અર્દ્ધ ભારનું માન કહ્યું ૩. પ્રમાણુ માન ઉન્માનયુક્ત લક્ષણુ સાથિયાદિક વ્યંજન મસ તીલાદિક ગુણુ ક્ષમા દાનાદિક સહિત જે પુરૂષ હોય તે ઉત્તમ પુરૂષ જાણુવો. ઉત્તમ પુરૂષ ૧૦૮ આત્મ અંગુલનો ઉંચો હોય ૧. મધ્યમ પુરૂષ ૧૦૪ આત્મ અંગુલનો ઉંચો હોય. ૨. જે પુરૂષ ૧૦૮ આત્મ અંગુલથી ન્યૂનાધિક હોય સ્વર આદેય વચન ૧, સત્વધીર્ય ૨, સાર તે રૂપાદિ એ ૩ ગુણે વર્જિત હોય તે પરનો દાસ કિંકર થાય. એહવા ૬ આત્મ અંગુલે ૧ પગના મધ્ય ભાગનું પહોળપણું થાય. બે પગે ૧ વેંત થાય. બે વેંતે ૧ હાથ. બે હાથે ૧ કુક્ષિ થાય. બે કુક્ષિયે ૧ ધનુષ થાય. બે હાર ધનુષે ૧ ગાઉ થાય. ચાર ગાઉએ ૧ જોજન થાય. જે કાળે મનુષ્યનું આત્મ અંગુલ હોય તે આત્મ અંગુલે તે વખતના નગર, ગામ, વન, કુવા, તળાવ, વાવ, ગઢ, પોળ, કોઠા, યાન, રથ, ગાડાદિક ૭૩ બોલના નામ કહ્યાં છે. ૧ ઉત્સેધાંગુલનું માન કહે છે. અનંતા સુક્ષ્મ પરમાણુ ભેળા કરીયે ત્યારે ૧ વ્યવહારી પરમાણુ થાય તથા જાળીને વિષે સૂર્યના કિરણુ તેમાં રજ ઉડતી દેખાય તે રજનો અનંતમો ભાગ તેને વ્યવહારી પરમાણુ કહીયે. અન્યમતિ રજના તેત્રીસમાં ભાગને પરમાણુ કહે છે. તે વ્યવહારી પરમાણુ શસ્ત્રાદિ કોઇ પ્રકારે છેદાય નહિ. અગ્નિમાં બળે નહિ. પાણીમાં ચાલ્યો જાય પણુ ભીંજાય નહિ. ગંગા મહાનદીનો પ્રવાહ ઉંચો ચુલહિમવંત પર્વતથી પડે છે તે પ્રવાહ સાહમો ચાલ્યો જાય પણુ ખલાય નહિ, ઘાત પામે નહિ, પાણીના બિંદુમાં રહે પણુ પાણી ન થાય. તે

અતિ તીખે શસ્ત્રે કરી દેવતાની શક્તિયે છેદતા એક ખંડનો બીજો ખંડ ન થાય. તેને તત્વજ્ઞાતા પરમાણુ કહે છે. એહવા અનંતા વ્યવહારી પરમાણુ એકઠા મળે તેવારે ૧ ઉષ્ણુસન્નિયો થાય. આઠ ઉષ્ણુસન્નિયે ૧ સણુસન્નિયો થાય. આઠ સણુસન્નિયે ૧ ઉર્દ્ધરેણુ થાય. આઠ ઉર્દ્ધરેણુયે ૧ ત્રશરેણુ, બેંદ્રિયાદિક ત્રસ જીવને ચાલતા રજ ઉડે તે ત્રસરેણુ કહેવાય, આઠ ત્રસરેણુયે ૧ રથરેણુ, રથાદિક હિંડતા રજ ઉડે તે રથરેણુ થાય. આઠ રથરેણુએ ૧ દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના જુગલીયા મનુષ્યના વાળાગ્રનું જાડપણું થાય. આઠ દેવકુરૂ, ઉતરકુરૂના વાળાગ્રે ૧ હરિવાસ, રમકવાસ ક્ષેત્રના જુગલિયાના વાળાગ્રનું જાડપણું થાય. આઠ હરિવાસ, રમકવાસના વાળાગ્રે ૧ હેમવય, એરણવય ક્ષેત્રના જુગલિયાના વાળાગ્રનું જાડપણું થાય. આઠ હેમવંય, એરણવયના વાળાગ્રે ૧ પૂર્વ પશ્ચિમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના મનુષ્યના વાળાગ્રનું જાડપણું થાય. આઠ પૂર્વ, પશ્ચિમ મહાવિદેહના વાળાગ્રે ૧ ભરત, ઇરવતના મનુષ્યના વાળાગ્રનું જાડપણું થાય. એહવા ૮ વાળાગ્રે ૧ લિખ થાય, આઠ લિખે ૧ જુ થાય, આઠ જુયે ૧ જવમધ્ય થાય, આઠ જવ મધ્યે ૧ અંગુલ થાય, છ અંગુલે ૧ પગ થાય, ૧૨ અંગુલે ૧ વેંત થાય. ૨૪ અંગુલે ૧ હાથ થાય, ૪૮ અંગુલે ૧ કુક્ષિ થાય, ૯૬ અંગુલે ૧ ધનૂષ થાય, ૨ હજાર ધનુષે ૧ ગાઉ થાય, ૪ ગાઉએ ૧ જોજન થાય, એ ઉત્સેધાંગુલે ૨૪ દંડકની અવઘેણા વર્ણવી છે. પ્રમાણાંગુલનું માન કહે છે. ભરતાદિક ચક્રવર્તિનું કાંગણિ રત્ન હોય. તે ૮ સોનઇયા ભાર છે. સોનઈયાનું તોલ કહે છે—૪ મધુર ત્રિફલે ૧ સ્વેત સરસવ થાય, ૧૬ સરસવે ૧ અડદ થાય, ૨ અડદે ૧ ગુંજા થાય, ૫ ગુંજાયે ૧ માસો થાય, ૧૬ માસે ૧ સોનઇયો થાય, એહવા ૮ સોનઇયા ભારનું કાંગણિ રત્ન હોય. તેને છ તળા, ૮ ખુણા, ૧૨ હાંશ છે. સોનીની અહિરણને સંઠાણે છે. તે કાંગણિ રત્નની એકેકી હાંશ ઉત્સેધાંગુલની પહોળી છે. અને જે ઉત્સેધાંગુલ તે સમણ ભગવંત મહાવીરનું અર્દ્ધઅંગુલ થાય. તેને હજારગુણું કરીયે તેવારે

૧ પ્રમાણાંગુલ થાય. એટલે મહાવીર સ્વામીના પાંચસે આત્મ-અંગુલે ૧ પ્રમાણાંગુલ થાય. એહવા ૬ પ્રમાણાંગુલે ૧ પગ થાય, ૧૨ અંગુલે ૧ વેંત થાય, ૨૪ અંગુલે ૧ હાથ થાય. ૪૮ અંગુલે ૧ કુક્ષિ થાય, ૯૬ અંગુલે ૧ ધનૂષ થાય, ૨ હજાર ધનૂષે ૧ ગાઉ થાય. ૪ ગાઉયે ૧ જોજન થાય, એ પ્રમાણાંગુલે પૃથ્વી, પર્વત, વિમાન, નરકાવાસા, દ્વિપ, સમુદ્ર, નરક, દેવલોક, લોક, અલોક, શાસ્વતી જમીન રત્ન પ્રભાદિક ૨૮ બોલનું તથા દ્વિપ-સમુદ્રાદિ ૨૮ બોલનું લાંબપણું, પહોળપણું, ઉંચપણું, ઉંડપણું, પરિધિ પ્રમુખના માન વર્ણવ્યા છે. ૩. એ ૩ પ્રકારના અંગુલ કહ્યા, તે પ્રત્યેક પ્રત્યેકના ત્રણ ત્રણ ભેદ–શ્રેણિઅંગુલ ૧, પ્રતરાંગુલ ૨, ઘનાંગુલ ૩. તીહાં અસત્કલ્પનાયે શ્રેણી તે અસંખ્યાતા જોજન ક્રોડાક્રોડી પ્રમાણે લાંબી, અને એક આકાશ પ્રદેશની પહોળી, જાડપણે લોકાંત સુધી હોય તેને શ્રેણી કહીયે. ૧. તે શ્રેણીને શ્રેણી ગુણો કરીયે તેને પ્રતર કહીયે ૨. તે પ્રતરને શ્રેણી ગુણો કરીયે તેને ઘન કહીયે ૩. તે ઘનીકૃત લોકને સંખ્યાતગુણો કરીયે તેવારે સંખ્યાતા લોક અલોકમાં થાય. તે સંખ્યાતા લોકને અસંખ્યાત ગુણા કરીયે ત્યારે અસંખ્યાતા લોક અલોકમાં થાય. તે અસંખ્યાતા લોકને અનંતગુણા કરીયે તેવારે અનંતા લોક અલોકમાં થાય. અને તે અનંતા લોકના જેટલા આકાશ પ્રદેશ છે તેટલા નિગોદના એક શરીરમાંહિ નિગોદિયા જીવ છે. અસંખ્યાતા સુક્ષ્મ નિઓદે ૧ બાદર નિગોદ થાય. એક નિગોદમાં અનંતા જીવ જાણવા, એ ૩ પ્રકારના અંગુલ કહ્યા. ૩ પ્રકારના પલ્યોપમનું માન કહે છે. તેમાં પલ્યોપમના ૩ ભેદ, ઉદ્ધાર પલ્યોપમ ૧, અદ્ધાપલ્યોપમ ૨, ક્ષેત્રપલ્યોપમ ૩. એક એકના બબે ભેદ. સુક્ષ્મ ને બાદર. પ્રથમ બાદર ઉદ્ધાર પલ્યોપમનું સ્વરૂપ કહે છે–એક જોજનનો ઉત્સેધાંગુલે લાંબો, પહોળો ને ઉંડો એહવો ૧ પાલો કલ્પીયે. તેની ત્રિગુણી ઝાઝેરી પરિધિ હોય. તે પાલો દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના જુગલીયાના મસ્તકના કેસ તે એક દિનથી માંડીને ૭ દિનના ઉગ્યા વાલાગ્રેકરી ભરીયે, એહવો તો ઠાંસી

ભરીયે કે અગ્નિમાંહિ બળે નહિ, વાયરે કરી ઉડે નહિ, પાણીયે કરી સડે નહિ, પોલારના અભાવથી વિધ્વંશે નહિ, દુર્ગંધ થાય નહિ, ચક્રવર્તિનું સૈન્ય ઉપર ચાલે તોપણ નમે કે ડોલે નહિ. ગંગાનદીનો પ્રવાહ ઉપર ચાલે તોપણ પાણીમાંહિ ભેદાય નહિ. પાલામાંથી સમયે સમયે એક એક વાળાગ્ર કાઢીયે, એમ કાઢતાં જેટલે કાળે પાલો ખાલી થાય, બાકી એકે રજ રહે નહિ, તેટલા કાળને બાદર ઉદ્ધાર પલ્યોપમ કહીયે. તે પલ્યોપમ સંખ્યાત સમયનો જાણવો. એહવા દશ ક્રોડાક્રોડિ પલ્યોપમે બાદર ઉદ્ધાર સાગરોપમ થાય. કેવળ પરૂપણા માત્ર છે. એ બાદર ઉદ્ધાર પલ્યોપમ ૧, સુક્ષ્મ ઉદ્ધાર પલ્યોપમનું માન કહે છે—જેમ એક જોજનનો પાલો કલ્પિયે તે પૂર્વવત તે પાલામાંહિ દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના જુગલીયાના માથાના કેશ એક દિનથી સાત દિનના ઉગ્યા વાલાગ્ર લઇયે. એકેકા વાલાગ્રના અસંખ્યાતા ખંડ કરીયે, તે ખંડ કેવડા નાહના થાય—ચક્ષુ ઇંદ્રિયની અવઘેણાથી અસંખ્યાતમે ભાગે અને નાહના સુક્ષ્મ વનસ્પતિ જીવના શરીરની અવઘેણાથી અસંખ્યાતગુણા મહોટા, અને જેવડું એક બાદર પૃથ્વીકાયના જીવનું શરીર તેવડા વાળાગ્રના ખંડ નાહના થાય. તે વાલાગ્રના ખંડ અગ્નિયે બળે નહિ, વાયરે ઉડે નહિ, તે વાલાગ્રને ખંડે કરી પાલો ઠાંસી ભરીયે, તે પાલામાંહિથી સમયે સમયે એકેકો વાલાગ્રનો ખંડ કાઢીયે. એમ કાઢતાં જેટલે કાળે તે પાલો ખાલી થાય, તેટલા કાળને સુક્ષ્મ ઉદ્ધાર પલ્યોપમ કહીયે. એ પલ્યોપમ અસંખ્યાતા સમયનો થાય. એહવા દશ ક્રોડાક્રોડી પલ્યોપમે ૧ સુક્ષ્મ ઉદ્ધાર સાગરોપમ થાય. એ સાગરોપમે દ્વિપ સમુદ્રનું માન વર્ણવ્યું છે. અઢી ઉદ્ધાર સાંગરોપમના જેટલા સમય થાય તેટલા દ્વિપ સમુદ્ર ત્રિછા લોકમાં છે. જંબુદ્વિપ એક લાખ જોજનનો લાંબો ને પહોળો એમ ઠામ બમણો લવણ સમુદ્ર બે લાખ જોજનનો. ધાતકી ખંડ ૪ લાખ જોજનનો, એમ ઠામ બમણા અસંખ્યાતા દ્વિપ સમુદ્ર જાણવા. એ સુક્ષ્મ ઉદ્ધાર પલ્યોપમ ૨,

અદ્ધા પલ્યોપમનું સ્વરૂપ કહે છે તેના ૨ ભેદ—સુક્ષ્મ ને બાદર-તેમાં બાદર અદ્ધા પલ્યોપમ કેહને કહીયે. એક જોજનનો લાંબો, પહોળો ને ઉંડો ચારે હાંશે સરખો પુર્વવત પાલો કલ્પીયે. દેવ-કુરૂ, ઉત્તરકુરૂ જુગલીયા મનુષ્યના વાળાગ્રે કરી પાલો ઠાંસી ભરીયે. પછી સો સો વરસે એકેકો વાલાગ્ર કાઢીયે એમ કાઢતાં જેટલે કાળે તે પાલો ખાલી થાય, તેટલા કાળને બાદર અદ્ધા પલ્યોપમ કહીયે. એ પલ્ય સંખ્યાતા ક્રોડિ વરસે થાય. એહવા દસ ક્રોડાક્રોડી બાદર અદ્ધા પલ્યોપમે ૧ બાદર અદ્ધા સાગરોપમ થાય. કેવલ પ્રરૂપણા માત્ર છે. ૧. સુક્ષમ અદ્ધા પલ્યોપમનું સ્વરૂપ કહે છે. એક જોજનનો લાંબો, પહોળો ને ઉંડો પાલો પુર્વવત્ કલ્પીયે. તેહમાં પુર્વવત્ દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ ક્ષેત્રના જુગ-લીયાના વાલાગ્રને અસંખ્યાતા ખંઠ કરી ભરીયે, પાલામાંથી સો સો વરસે એકેક ખંડ કાઢીયે, જેટલે કાલે તે પાલો ખાલી થાય, તેટલા કાળને સુક્ષમ અદ્ધા પલ્યોપમ કહીયે. એહવા દશ ક્રોડા-ક્રોડી પલ્યોપમે ૧ સુક્ષ્મ અદ્ધા સાગરોપમ થાય, એ સાગરોપમ નારકી, તિર્યંચ, મનુષ્ય અને દેવતા એ ૪ ગતિના આયુષ વર-ણવ્યા છે. ૨. ક્ષેત્ર પલ્યોપમ કહે છે, ક્ષેત્ર પલ્યોપમના ૨ ભેદ-સુક્ષ્મ ને બાદર. તેમાં બાદર ક્ષેત્ર પલ્યોપમ કેહને કહીયે. એક જોજનનો લાંબો, પહોળો ને ઉંડો પુર્વવત્ પાલો કલ્પીયે, તેમાં પુર્વવત્ દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ ક્ષેત્રના જુગલીયાના માથાના વાળાગ્રે ભરીયે તે પાલા માંહિલા વાળાગ્રના ફરસ્યા આકાશ પ્રદેશને સ-મયે સમયે અપહરતા જેટલે કાળે તે પાલો ખાલી થાય, તેટલા કાળને બાદર ક્ષેત્ર પલ્યોપમ કહીયે. એ પાલો ખાલી થતાં અસંખ્યાતિ અવસર્પિણી ઉત્સર્પિણી વહી જાય, એહવા દશ ક્રોડાક્રોડી પલ્યોપમે ૧ બાદર ક્ષેત્ર સાગરોપમ થાય. કેવલ પ્રરૂ-પણા માત્ર છે. મતાંતરે જીવ દ્રવ્યના પરિણામ દાખવ્યા છે. ૧. સુક્ષ્મ ક્ષેત્ર પલ્યોપમનું સ્વરુપ કહે છે. એક જોજનનો લાંબો પહોળો ને ઉંડો પુર્વવત્ પાલો કલ્પીએ, તેમાં દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ ક્ષેત્રના જુગલીયાના વાળાગ્રના અસંખ્યાતા ખંડ કરી ભરીયે, તે

પાલા માંહિલા વાળાગ્રના ફરસ્યા આકાશ પ્રદેશ તથા અણફરસ્યા આકાશ પ્રદેશ છે, તે ફરસ્યા અણુ ફરસ્યા આકાશ પ્રદેશને સમયે સમયે અપહરીયે. જેટલે કાળે પાલો ખાલી થાય, તેટલા કાળને ૧ સુક્ષ્મ ક્ષેત્ર પલ્યોપમ કહીયે. એહવા દશ ક્રોડાક્રોડી સુક્ષ્મ ક્ષેત્ર પલ્યોપમે ૧ સુક્ષ્મ ક્ષેત્ર સાગરોપમ થાય. એ સાગરોપમના દ્રષ્ટિવાદ સૂત્રે ભાવ વરણવ્યા છે. ૨. એ ત્રણ પ્રકારના અંગુલ તથા ત્રણ પ્રકારના પલ્યોપમનું માન કહ્યું. ઇતિ.

અથ શ્રી પચીસ બોલનો થોકડો.

૧ પહેલે બોલે મહાવીર પ્રભુએ એકાએક દીક્ષા લીધી અને મોક્ષ પણ એકાએક ગયા. ઉર્દ્ધલોકે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન એક લાખ જોજનનું છે, ત્રિછા લોકે જંબુદ્વીપ એક લાખ જોજનનો છે, અધો લોકે સાતમી નરકે અપઈઠાણ નરકાવાસો એક લાખ જોજનનો છે. ચિત્રા નક્ષત્ર, શાંતિ નક્ષત્ર, આર્દ્રા નક્ષત્ર એ ત્રણ નક્ષત્રનો એકેકો તારો કહ્યો છે. ૨ બીજે બોલે ધર્મકરણી કરતી વખતે બે દીશા સન્મુખ બેસી કરવી તે પૂર્વ અને ઉત્તર. બે પ્રકારે ધર્મ કહ્યો છે; ગૃહસ્થ ધર્મ, અને સાધુ ધર્મ. બે પ્રકારે જીવ કહ્યા છે, સિદ્ધના જીવ અને સંસારી જીવ. બે પ્રકારે દુઃખ કહ્યું છે, તે શારીરિક દુઃખ અને માનસિક દુઃખ. પૂર્વાફાલ્ગુણી નક્ષત્ર, ઉત્તરાફાલ્ગુણી નક્ષત્ર, પૂર્વાભાદ્રપદ અને ઉત્તરાભાદ્રપદ એ ચાર નક્ષત્રના બબે તારા કહ્યા છે. ૩ ત્રીજે બોલે શ્રાવક ત્રણ મનોરથ ચિંતવે તે એવી રીતે કે, હે ભગવાન ! હું આરંભ અને પરિગ્રહ ક્યારે છાંડીશ ? હે ભગવાન ! હું પંચ મહા વ્રતધારી ક્યારે થઈશ ? હે ભગવાન ! હું આલોયણા કરી સંથારો ક્યારે કરીશ ? તે વખતને ધન્ય છે. ત્રણ પ્રકારના જીન કહ્યાઃ-૧. અવધીજ્ઞાની જીન, ૨. મનઃપર્યવજ્ઞાની જીન. ૩. કેવળ-

જ્ઞાની જીન. ત્રણ પ્રકારના પાત્ર સાધુને ખપે તે–૧. માટીનું, ૨. તુંબડાનું, ૩. કાષ્ઠનું. સાત નક્ષત્રના ત્રણ ત્રણ તારા કહ્યા છે. અભિચ, શ્રવણ, અશ્વની, ભરણી, મૃગશર, પુષ્પ, જ્યેષ્ટા એ સાત નક્ષત્ર. ૪ ચોથે બોલે શ્રાવકને ચાર વીસામા કહ્યા છે. ભાર વહેનારને દૃષ્ટાંતે. એવી રીતે કે ભાર એક ખભેથી બીજે ખભે લે તે એક વીસામો ૧, કોઇ જગ્યાએ ઓટલે કે ચોતરે બોજો મુકીને પીશાબ કરવા જાય કે ઝાડે ફરવા જાય તે બીજો વીસામો ૨, ગામ દુર હોય, રસ્તામાં ધર્મશાળા કે જક્ષનું દેવળ આવે ત્યાં રાત રહે તે ત્રીજો વીસામો. ૩, પોતાને કે ધણીને ત્યાં ભાર મૂકે તે ચોથો વીસામો, ૪. હવે એ દૃષ્ટાંત શ્રાવકના ઉપર ઉતારે છે. તે જેમ ભાર લીધો તેમ શ્રાવકને બોજો તે અઢાર પાપ રૂપ. તેના ચાર વીસામા નીચે પ્રમાણે–શ્રાવક આઠમ, પાખી અપવાસ, એકાસણું કરે તે પાપ રૂપ બોજો–એક ખાંધેથી બીજે ખાંધે લેવા રૂપ તે પહેલો વીસામો. કેમકે અપવાસ કર્યો તે પોતાની જાતને માટે ખાવાનું બંધ કર્યું અથવા પાપ બંધ કર્યું પણ બીજાને માટે કરવું પડે છે, તેથી પહેલો વીસામો જાણવો. ૧, શ્રાવક એક સામાયક, બે સામાયક અથવા બે ઘડીનું ચાર ઘડીનું દેશાવગાસિક કરે તે બીજો વીસામો જાણવો. કેમકે એટલો વખત પાપમાંથી રોકાયો. ૨, શ્રાવક આઠમ પાખીના પોષધ કરે તે રાત રહેવા રૂપ ત્રીજો વીસામો. ૩, શ્રાવક આલોયણા કરી સંથારો કરે તે વારે સર્વ પાપથી નિવર્ત્યો એ ભાર ઘેર મુકવા રૂપ ચોથો વીસામો, ૪. શ્રાવકને ચાર પ્રકારનું રાત્રિ ભોજન કહ્યું છે તે જેમકે રાત્રિએ રાંધે અને દિવસે ખાય તે અશુદ્ધ. ૧, દિવસે રાંધે અને રાત્રિએ ખાય તે પણ અશુદ્ધ, ૨, રાત્રે રાંધે અને રાત્રે ખાય તે પણ અશુદ્ધ. ૩, દીવસે રાંધે અને દીવસે ખાય તે શુદ્ધ. ૪, વળી એજ ચાર ભાંગા બીજી રીતે કહે છેઃ– અંધારી જગ્યાએ રાંધે અને અજવાળે ખાય તે અશુદ્ધ. ૧, અજવાળામાં રાંધે અને અંધારી જગાએ ખાય તે પણ અશુદ્ધ. ૨, અંધારી જગ્યાએ રાંધે અને અંધારી જગ્યાએ ખાય તે

અશુદ્ધ. ૩ અજવાળી જગ્યાએ રાંધે અને અજવાળી જગ્યાએ ખાય તે શુદ્ધ ૪. પુર્વાષાઢા નક્ષત્ર, ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્ર, અનુંરાધા નક્ષત્ર, એ ત્રણુના ચાર ચાર તારા કહ્યા છે. ૫ પાંચમે બોલે સમકિતના લક્ષણુ પાંચ. સંમ ૧, સંવેગ ૨, નિર્વેગ ૩, અનુકંપા ૪, આસ્તા ૫. પાંચ સમકિતના દૂષણુ કહ્યા છે મિથ્યાત્વીએ બોલાવ્યા પહેલાં પોતે તેને બોલાવે તે. ૧, મિથ્યાત્વીના સામું વારંવાર જોવું તે. ૨, મિથ્યાત્વીને પહોંચાડવા જવું તે. ૩. કામવિના તેનાં મકાન ઉપર જવું તે. ૪. વારંવાર તેના મકાન ઉપર જવું તે. ૫. એ પાંચ દૂષણુ. પાંચ સમકિતના ભુષણુ કહે છે. ધર્મને વિષે ચતુરાઇ રાખે તે સમકિતનું ભુષણુ. ૧. જીનશાસનને અનેક રીતે દીપાવે તે, ૨. સાધુની સેવા કરે તે. ૩. ધર્મથી ડગતાને સ્થીર કરે તે. ૪. સાધુ સ્વધર્મીની વૈયાવચ્ચ કરે તે. ૫. એ પાંચ ભૂષણુ જાણુવા. શરીરમાંહેથી પાંચ ઠેકાણેથી જીવ નીકળે તે કહે છે. પગને તળીએથી નીકળે તે નરકે જાય. ૧. જાંગેથી નીકળે તે તીર્યંચમાં જાય. ૨. છાતીએથી નીકળે તે મનુષ્યમાં જાય, ૩. મસ્તકેથી નીકળે તે દેવલોકમાં જાય. ૪. અને સર્વાંગથી નીકળે તે મોક્ષ જાય. ૫. પાંચ પ્રકારે જીવ ધર્મ ન પામે તે કહે છે. અહંકારી ૧, ક્રોધી ૨, રોગી ૩, પ્રમાદી ૪. આળસુ ૫. પાંચ નક્ષત્રના પાંચ પાંચ તારા કહ્યા છે તે રોહીણી ૧, પુનર્વસુ ૨, ધનિષ્ટા ૩, વિશાખા ૪, હસ્ત ૫. ૬ છઠે બોલે છ પ્રકારે સાધુ આહાર કરે તે કહે છે—ક્ષુધાવેદની સમાવાને માટે. ૧, વૈયાવચ્ચ કરવાને માટે. ૨, ઈરીયાસુમતિ શોધવાને માટે. ૩, સંયમના નિર્વાહને માટે. ૪, આયુષ્ય નીભાવવાને માટે. ૪, રાત્રીએં ધર્મ જાગરણુ કરવાને માટે. ૬. છ ધર્મના દેવ ગુરૂના નામ કહે છે—જૈન ધર્મમાં દેવ અરિહંત, ગુરૂ-નિગ્રંથ. ૧, બોદ્ધ મતમાં દેવ બુદ્ધ, ગુરૂ કુંગી. ૨, શીવ મતમાં દેવ રૂદ્ર, ગુરૂ યોગી, ૩. દેવી મતમાં દેવી ધર્મ, ગુરૂ વૈરાગી. ૪. ન્યાય મતમાં દેવ જગતકર્તા, ગુરૂ સંન્યાસી. ૫. મીમાંશક

મતમાં દેવ અલખ, ગુરૂ દરવેશ. ૬. સમકીતની ૭ જતના કહે છે–અન્યતીર્થીના ગુણગ્રામ ન કરે. ૧, અન્યતીર્થીને માને, વાંદે ને પુજે નહિ. ૨, અન્યતીર્થીએ બોલાવ્યા વિના પોતે બોલે નહિ, ૩, વારંવાર એ સાથે અલાપ સલાપ કરે નહિ. ૪, અન્યતીર્થીને તરણતારણ માની અન્ન પાણી આપે નહિ. (દયાબુદ્ધિ, અનુકંપાનો આગાર) ૫; અન્યતીર્થીને ધર્મબુદ્ધિએ વસ્ત્ર પાત્ર આપે નહિ. સાતા નીમીત્તે આપે. ૬. ૭ લેશ્યાના વિચાર કહે છે. કૃષ્ણ લેશ્યાવાળાને જીવ હીંસા કરવાની ઈચ્છા હોય. ૧. નીલ લેશ્યાવાળાને ચોરીની ઇચ્છા હોય. ૨. કાપુત લેશ્યાવાળાને મૈથુનની ઇચ્છા હોય. ૩. તેજુ લેશ્યાવાળાને તપશ્ચર્યા કરવાની ઈચ્છા હોય. ૪. પદ્મ લેશ્યાવાળાને દાન દેવાની ઈચ્છા હોય. ૫. શુકલ લેશ્યાવાળાને મોક્ષની ઇચ્છા હોય. ૬. કૃતિકા, અશ્લેષા એ બે નક્ષત્રના છ છ તારા છે. ૭ સાતમે બોલે સાત કારણે છદ્મસ્ત જાણવો. પ્રાણાતીપાત લગાડે. ૧, મૃષાવાદ લગાડે. ૨, અદત્તાદાન લગાડે. ૩, શબ્દ, રૂપ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ તેનો સ્વાદ લે. ૪, પૂજા સત્કાર વાંછે. ૫; નિર્વદ્ય પરૂપે પણ સાવદ્ય લાગે. ૬, જેવું પરૂપે તેવું કરી શકે નહિ. ૭, એ સાતવાના જેનામાં હોય તે છદ્મસ્ત જાણવો. સાત પ્રકારે આઉખું ઘટે તે કહે છે.–ધ્રાસ્કો પડવાથી મરે. ૧, શસ્ત્રથી મરે. ૨, મંત્ર સુઠથી મરે. ૩, ઘણે આહારે અજીર્ણથી મરે. ૪, શુલાદિક વેદનાથી મરે. ૫, સર્પાદિક કરડેથી મરે. ૬, શ્વાસોશ્વાસ રૂંધાવાથી મરે. ૭, એ સાત પ્રકારે આઉખુ તુટે. ૭. હવે સાત નય કહે છે. નિગમ નય. ૧, સંગ્રહ નય. ૨, વ્યવહાર નય. ૩, રૂજુ સુત્ર નય. ૪, શબ્દ નય. ૫, સમીરૂઢ નય. ૬, એવભૂત નય. ૭, એ સાત પ્રકારે નય કહ્યા. મઘા નક્ષત્રના સાત તારા કહ્યા છે. ૮. આઠમે બોલે આચાર્યની આઠ સંપદા. આચાર સંપદા. ૧, શરીર સંપદા. ૨, સૂત્ર સંપદા. ૩, વચન સંપદા. ૪, પ્રયોગ સંપદા. ૫, મતિ સંપદા. ૬, સંગ્રહ સંપદા. ૭, વાચના સંપદા. ૮, એકલવિહારી સાધુ–સાધ્વીના આઠ અવગુણ કહ્યા છે તેના

નામ-ક્રોધી હોય તે એકલો રહે. ૧, અહંકારી હોય તે એકલો રહે. ૨, કપટી હોય તે એકલો રહે. ૩, લોભી હોય તે એકલો રહે. ૪, પાપ કરવામાં આશક્ત હોય તે એકલો રહે. ૫, કતોહલી મશ્કરો હોય તે એકલો રહે. ૬, ધુતારો હોય તે એકલો રહે. ૭, માઠા આચારનો ધણી હોય તે એકલો રહે. ૮, આઠ ગુણનો ધણી એકલો હોય તેના નામ-સંયમને વિષે દૃઢ પ્રણામનો ધણી ગુરૂની આજ્ઞા લઇ એકલો રહે. ૧, ઘણા સૂત્રનો જાણ એકલો રહે. ૨, જઘન્ય દશ પૂર્વનો ભણેલો ઉત્કૃષ્ટ ચઉદ પૂર્વનો ભણેલો એકલો રહે. ૩, ચાર જ્ઞાનનો ધણી એકલો રહે. ૪, મહાબળનો ધણી એકલો રહે. ૫, કલેશ રહીત હોય તે એકલો રહે. ૬, સંતોષી હોય તે એકલો રહે. ૭, ધૈર્યવંત હોય તે એકલો રહે. ૮. આઠ ઠેકાણે મનુષ્યને ઘેલાપણું ઉત્પન્ન થાય તે કહે છે—નરનારી પરસ્પર વાતો કરે ત્યારે ઘેલા. ૧, બાળકને રમાડે ત્યારે ઘેલા. ૨, કલેશ કરે ત્યારે ઘેલા. ૩, દારૂ, ભાંગ કેફી પદાર્થ પીએ ત્યારે ઘેલા. ૪, પેચબંધ પાઘડી બાંધીને ફરે ત્યારે ઘેલા. ૫, અરીસામાં મુખ જુએ ત્યારે ઘેલા. ૬, શયન સમય ઘેલા. ૭, હોળીમાં પુરૂષો અને આષાઢી પુનમે સ્ત્રીઓ. ૮. દેખતા આઠ પ્રકારે અંધ કહ્યા તે કહે છે. કામાંધ ૧, ક્રોધાંધ ૨, કૃપણાંધ ૩, માનાંધ ૪, મદ્યાંધ ૫, ચોરાંધ ૬, જુગટચાંધ ૭. ચુગલ્યાંધ ૮. એ આઠ આંધળા જાણવા. આઠ મહા પાપી કહે છે—આત્મઘાતી મહા પાપી. ૧, વિશ્વાસઘાતી મહા પાપી. ૨, ગુણ ઓળવનાર મહા પાપી ૩, ગુરૂ દ્રોહી મહા પાપી. ૪, કુડી સાક્ષી પુરે તે મહા પાપી. ૫, ખોટી સલાહ આપે તે મહા પાપી. ૬, પચ્ચખાણ વારંવાર ભાંગે તે મહા પાપી. ૭, હીંસામય ધર્મ પરૂપે તે મહા પાપી. ૮, નવમે બોલે નવ પ્રકારે શરીરમાં રોગ ઉપજે તે કહે છે—ઘણું ખાય તો રોગ ઉપજે. ૧, અજીરણમાં ખાય તથા ઘણું બેસી રહે તો રોગ ઉપજે. ૨, ઘણું ઉંઘે તો રોગ ઉપજે. ૩, ઘણું જાગે તો રોગ ઉપજે ૪, દિશા રોકે તો રોગ ઉપજે. ૫, પિશાબ રોકે તો રોગ ઉપજે. ૬, ઘણું ચાલે તો રોગ ઉપજે. ૭, અણગમતી

વસ્તુ ભોગવે તો રોગ ઉપજે. ૮, વારંવાર વિષય સેવે તો રોગ ઉપજે. ૯. નવ બોલ સમજવાના કહ્યા તે કહે છે—રજપુતને ક્રોધ ઘણો. ૧, ક્ષત્રીયને માન ઘણું. ૨, ગુણકાને માયા ઘણી. ૩, બ્રાહ્મણને લોભ ઘણો. ૪, મિત્રને રાગ ઘણો. ૫, શ્યોકને દ્વેષ ઘણો. ૬, જુગારીને શોચ ઘણો. ૭, ચોરની માતાને ચિંતા ઘણી. ૮, કાયરને ભય ઘણો. ૯. દશમે બોલે નારકીના જીવને દશ પ્રકારની વેદના કહે છે—અનંતી ભૂખ. ૧, અનંતી તરસ. ૨, અનંતી ટાઢ. ૩, અનંતી ગરમી. ૪, અનંતો દાધ. ૫, અનંતો ભય. ૬, અનંતો જવર. ૭, અનંતી ખરજ. ૮, અનંતો પરવશપણો. ૯, અનંતો શોક ૧૦. દશ પ્રકારે શ્રાવકને પસ્તાવું પડે તે કહે છે—સાધુની જોગવાઈ હોય અને પ્રશ્નાદિક પૂછે નહિ તો સાધુ વિહાર કર્યા પછી પસ્તાવું પડે. ૧, વખાણ વાણી સાંભળે નહિ તો પસ્તાવું પડે. ૨, સામાયિક પ્રતિક્રમણ કરે નહિ તો પસ્તાવું પડે. ૩, આહાર પાણી અસુઝતો હોય તો પસ્તાવું પડે. ૪, ભણવાની જોગવાય હોય અને ભણે નહિ તો પસ્તાવું પડે. ૫, સ્વધર્મીની ખબર લે નહી તો પસ્તાવું પડે. ૬, ધર્મ જાગરણ જાગે નહિ તો પસ્તાવું પડે. ૭, સાધુની વિનયભક્તિ કરે નહિ તો પસ્તાવું પડે. ૮, સાધુની સાર સંભાળ લે નહિ તો પસ્તાવું પડે. ૯, સાધુ વિહાર કરી જાય ને ખબર ન પડે તો પસ્તાવું પડે. આ દશ કારણે દેવતાનું આયુષ્ય બંધાય. ૧૦—દશ પ્રકારે જ્ઞાનમાં વૃદ્ધિ કરનાર નક્ષત્રનાં નામ—મૃગસર. ૧, આર્દ્રા. ૨, પુષ્ય. ૩, પૂર્વા ભાદ્રપદ. ૪, પૂર્વાષાઢા. ૫, પૂર્વાફાલ્ગુની. ૬, મૂળ. ૭, અશ્લેષા. ૮, હસ્ત. ૯, ચિત્રા. ૧૦, એ દશ નક્ષત્રમાં જ્ઞાન ભણે તો વૃદ્ધિ થાય ને વિઘ્ન જાય. ૧૧ અગીઆરમે બોલે મહાવીરના ૧૧ ગણધરના નામ કહે છે—ઇંદ્રભુતી. ૧, અગ્નિભુતિ. ૨, વાયૂભુતિ. ૩, વ્યક્ત. ૪, સુધર્મા સ્વામી. ૫, મંડિત પુત્ર. ૬, મૌરીપુત્ર. ૭, અકંપીત. ૮, અચળ ભ્રાતા. ૯, મહેતાર્ય. ૧૦, પ્રભાસ. ૧૧. અગિઆર બોલે જ્ઞાન વધે તે કહે છે—ઉદ્યમ કરતા જ્ઞાન વધે. ૧, નિદ્રા તજે તો જ્ઞાન

વધે. ૨, અણોદરી કરે તો જ્ઞાન વધે. ૩, થોડું બોલે તો જ્ઞાન વધે. ૪, પંડિતની સોબત કરે તો જ્ઞાન વધે. ૫, વિનય કરે તો જ્ઞાન વધે. ૬, કપટરહિત તપ કરે તો જ્ઞાન વધે. ૭, સંસાર અસાર જાણે તો જ્ઞાન વધે. ૮, માંહોમાંહી ચર્ચા–વાર્તા કરે તો જ્ઞાન વધે. ૯, જ્ઞાની પાસે ભણે તો જ્ઞાન વધે. ૧૦, ઇંદ્રિયોના વિષયનો ત્યાગ કરે તો જ્ઞાન વધે. ૧૧, મુળ નક્ષત્રના અગીઆર તારા છે. ૧૨–બારમે બોલે બાર કારણે આત્માનું પરમ કલ્યાણ થાય તે કહે છે–સમકિત નિર્મળ પાળે તો આત્માનું પરમ કલ્યાણ થાય–શ્રેણીક રાજાની પેરે ૧, નીયાણારહીત કરણી કરે તો પરમ કલ્યાણ થાય–તામલી તાપસની પેરે. ૨, મન વચન કાયાના જોગ કબજે રાખે તો પરમ કલ્યાણ થાય–ગજસુખમાલ મુનિની પેરે. ૩, છતી શક્તિએ ક્ષમા કરે તો પરમ કલ્યાણ થાય–પરદેશી રાજાની પેરે. ૪, પાંચ ઇંદ્રિને દમન કરે તો પરમ કલ્યાણ થાય–ધર્મરૂચી અણગારની પેરે. ૫, સાધુનો શુદ્ધ આચાર પાળે તો પરમ કલ્યાણ થાય–ધના અણગારની પેરે. ૬, ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા પ્રતિત રાખે તો પરમ કલ્યાણ થાય–વરૂણ નાગ નતુયાના મિત્રની પેરે. ૭, માયા કપટ છાંડે તો પરમ કલ્યાણ થાય–મલ્લિનાથના છ મીત્રની પેરે. ૮, આશ્રવમાં સંવર નીપજાવે તો પરમ કલ્યાણ થાય–સંજતિ રાજાની પેરે. ૯, રોગ આવે હાય ઓય ન કરે તો પરમ કલ્યાણ થાય–અનાથી નિગ્રંથની પેરે. ૧૦, પરિસહ આવ્યા સમભાવ રાખે તો પરમ કલ્યાણ થાય–મેતારજ મુનિની પેરે ૧૧, તૃષ્ણા ઉત્પન્ન થઇ તેને પાછી વાળે તો પરમ કલ્યાણ થાય–કંપીલ કેવળીની પેરે. ૧૨. ૧૩–તેરમે બોલે તેર તણુખા કહે છે–જન્મરૂપી રૂ અને મરણરૂપી તણુખો. ૧, સંજોગીરૂપી રૂ અને વિજોગરૂપી તણુખો. ૨, શાતારૂપી રૂ અને અશાતારૂપી તણુખો. ૩, સંપદારૂપી રૂ અને આપદારૂપી તણુખો. ૪, હરખરૂપી રૂ અને રોગરૂપી તણુખો. ૫, શીલરૂપી રૂ અને કુશીલરૂપી તણુખો. ૬, જ્ઞાનરૂપી રૂ અને અજ્ઞાનરૂપી તણુખો. ૭, સમક્તિરૂપી રૂ અને

મિથ્યાત્વરૂપી તણુખો. ૮, સંજમરૂપી રૂ અને અસંજમરૂપી તણુખો. ૯, તપસ્વીરૂપી રૂ અને ક્રોધરૂપી તણુખો. ૧૦, વિવેકરૂપી રૂ અને અભિમાનરૂપી તણુખો. ૧૧, સ્નેહરૂપી રૂ અને માયારૂપી તણુખો. ૧૨, સંતોષરૂપી રૂ અને લોભરૂપી તણુખો. ૧૩, એ તેર તણુખા. હવે તેર કાઠીઆ કહે છે. જુગાર ૧, આળસ ૨, શોક ૩, ભય ૪, વીકથા ૫, કૌતક ૬, ક્રોધ ૭, કૃપણુ બુદ્ધિ ૮, અજ્ઞાન ૯, વહેમ ૧૦, નિદ્રા ૧૧, મદ ૧૨, મોહ ૧૩, એ તેર કાઠીઆ. ૧૪–ચૌદમે બોલે વ્યાખ્યાન સાંભળનારના ૧૪ ગુણુ કહે છે–ભક્તિવંત હોય ૧, મીઠા બોલો હોય ૨, ગર્વ રહીત હોય ૩, સાંભળ્યા ઉપર રૂચી હોય ૪, ચપળતારહિત એકાગ્ર ચિત્તે સાંભળનાર હોય ૫, જેવું સાંભળે તેવું પૂછનારને બરાબર કહે ૬, વાણીને પ્રકાશમાં લાવનાર હોય ૭, ઘણુા શાસ્ત્ર સાંભળીને તેના રહસ્યનો જાણુ હોય ૮, ધર્મકાર્યમાં આળસ ન કરનાર હોય ૯, ધર્મ સાંભળતા નિદ્રા ન કરનાર હોય ૧૦, બુદ્ધિવંત હોય ૧૧, દાતાર ગુણુ હોય ૧૨, જેની પાસે ધર્મ સાંભળે તેના ગુણુનો ફેલાવો કરનાર હોય ૧૩, કોઈની નિંદા ન કરે તેમજ તેમનો વાદવિવાદ ન કરે ૧૪. ૧૫ પંદરમે બોલે વનીત શિષ્યના પંદર ગુણુ કહે છે--ગુરૂથી નીચા આસને બેસવાવાળો હોય ૧, ચપળપણુા રહિત હોય ૨, માયા રહિત હોય ૩, કતોહળ રહિત હોય ૪, કરકસ વચનરહિત હોય ૫, લાંબો વખત પહોંચે તેવો ક્રોધ ન કરનાર હોય ૬, મિત્ર સાથે મિત્રતા રાખે ૭, સુત્ર ભણી મદ ન કરે ૮, આચાર્યાદિકની નિંદા ન કરે. ૯, શિખામણુ દેનાર ઉપર ક્રોધ ન કરે ૧૦, પુઠ પાછળ વાલેસરીના ગુણુ બોલે ૧૧, કલેશ મમતા રહિત હોય ૧૨, તત્વનો જાણુ હોય ૧૩, વિનયવંત હોય ૧૪, લજ્જાવંત ઇંદ્રિનો દમનાર હોય ૧૫. ૧૬–સોલમે બોલે સોલ પ્રકારના વચન જાણુવા તે કહે છે–એક વચન ઘટ, પટ, વૃક્ષ ૧, દ્વિવચન ઘટૌ, પટૌ, વૃક્ષૌ ૨, બહુવચન ઘટા, પટા, વૃક્ષા ૩, સ્રીલીંગે વચન–કુમારી, નગરી, નદી. ૪, પુરૂષલિંગે વચન--દેવ, નર, અરિહંત, સાધુ. ૫, નપું-

સકલિંગે વચન--કપટ, કમળ, નેત્ર. ૬, અતીતકાળ વચન (ગયો કાળ)--કરેલું, થએલું. ૭ અનાગતકાળ વચન (આવતો કાળ)--કરશે, થશે, ભાંગશે. ૮, વર્તમાનકાળ વચન--કરે છે, થાય છે, ભણે છે. ૯ પરોક્ષ--વચન--એ કાર્ય તેણે કર્યું ૧૦, પ્રત્યક્ષ વચન એમજ છે ૧૧, ઉપનિત વચન--એ પુરૂષ રૂપવંત છે ૧૨, અપનીત વચન જેમ એ પુરૂષ કુરૂપવંત છે ૧૩, ઉપનીત અપનીત વચન--જેમ એ રૂપવંત પણ કુશીલિઓ છે ૧૪, અપનીત ઉપનીત વચન--જેમ એ પુરૂષ કુશીલિઓ પણ રૂપવંત છે ૧૫, અધ્યાત્મ વચન--ભમ્રબોલે (તુટેલું વચન), રૂ વાણીઆની પેરે રૂ પા. ૧૬. ૧૭--સત્તરમે બોલે સત્તર પ્રકારનો સંયમ કહે છે--પૃથ્વીકાયની દયા પાળવી તે સંયમ ૧, અપકાયની દયા પાળવી તે સંયમ ૨, તેઉકાયની ૩, વાયુકાયની ૪, વનસ્પતિકાયની ૫, બેઇંદ્રિયની ૬, તેઈંદ્રિયની ૭, ચઉરેંદ્રિયની ૮, પચેંદ્રિયની ૯, અજીવકાયની ૧૦, પેહાની ૧૧, ઉપેહાની ૧૨, પમજણાની ૧૩, પરીઠાવણીઆ ૧૪, મન ૧૫, વચન ૧૬, કાયા ૧૭, એ સત્તર પ્રકારનો સંયમ. ૧૮ અઢારમે બોલે અઢાર દ્રવ્ય દીશા કહે છે. પૂર્વ ૧, પશ્ચિમ ૨, ઉત્તર ૩, દક્ષિણ ૪, ઈશાન ખુણો ૫, અગ્નિખુણો ૬, નૈઋત્ય ખુણો ૭, વાયવ્ય ખુણો ૮, વિદીશીના આઠ આંતરા એ બધા થઈને સોળ, ઉંચી સત્તર અને નીચી અઢાર, એ અઢાર. અઢાર ભાવ દિશા કહે છે--પૃથ્વી ૧, અપ ૨, તેઉ ૩, વાયુ ૪, અગ્રબીઆ ૫, મુળબીઆ ૬, પોરબીઆ ૭, ખંધબીઆ ૮, બેઇંદ્રિય ૯, તેઈંદ્રિય ૧૦, ચઉરેંદ્રિય ૧૧, પચેંદ્રિય ૧૨, તિર્યંચ ૧૩, કર્મભૂમિ ૧૪, અકર્મભૂમિ ૧૫, છપન અંતરદ્વીપા ૧૬, દેવતા ૧૭, નારકી ૧૮. એ અઢાર. ૧૯--ઓગણીસમે બોલે કાઉસગ્ગના ઓગણીશ દોષ કહે છે. ઢીંચણ ઉપર એક પગ રાખીને કાઉસગ્ગ કરે તો દોષ ૧, કાયા આઘીપાછી હલાવે તો દોષ ૨, ઉઠીંગણ દે તો દોષ ૩, માથું નમાવી ઉભો રહે તો દોષ ૪, બે હાથ ઉંચા રાખે તો દોષ ૫, મોઢે માથે ઓઢે તો દોષ ૬, પગ ઉપર પગ રાખે તો દોષ ૭, શરીર

વાંકુ રાખે તો દોષ ૮, સાધુની બરાબર રહે તો દોષ ૯, ગાડાની ઉધની પેરે ઉભો રહે તો દોષ ૧૦, કેડથી વાંકો ઉભો રહે તો દોષ ૧૧, રજહરણ ઉંચો રાખે તો દોષ ૧૨, એક આસને ન રહે તો દોષ ૧૩, આંખ ઠેકાણે ન રાખે તો દોષ ૧૪, માથું હલાવે તો દોષ ૧૫, ખોંખારો કરે તો દોષ ૧૬, ડીલ હલાવે તો દોષ ૧૭, ડીલ મરડે તો દોષ ૧૮, શૂન્ય ચિત્ત રાખે તો. દોષ ૧૯, ૨૦–વીસમે બોલે વીસ પ્રકારે જીવ તીર્થંકર ગોત્ર બાંધે તે કહે છેઃ–અરિહંતના ગુણગ્રામ કરે તો કર્મની ક્રોડ ખપાવે, ઉતકૃષ્ટ રસ આવે તો તીર્થંકર ગોત્ર બાંધે ૧, સિદ્ધના ગુણગ્રામ કરે તો ૨, સિદ્ધાંતના ગુણગ્રામ કરે તો ૩, ગુરુના ગુણગ્રામ કરે તો ૪, સ્થિવરના ગુણગ્રામ કરે તો ૫, બહુસૂત્રીના ગુણગ્રામ કરે તો ૬, તપસ્વીના ગુણગ્રામ કરે તો ૭, જ્ઞાન ઉપર ઉપયોગ વારંવાર રાખે તો ૮, શુદ્ધ સમકિત પાળે તો ૯, વિનય કરે તો ૧૦, બે વખત પ્રતિક્રમણ કરે તો ૧૧, વ્રત પચ્ચખાણ ચોખ્ખાં પાળે તો ૧૨, ધર્મધ્યાન, શુકલધ્યાન ધ્યાવે તો ૧૩, બાર ભેદે તપ કરે તો ૧૪, સુપાત્રને દાન દે તો ૧૫, વયાવચ્ચ કરે તો ૧૬, સર્વ જીવને સુખ ઉપજાવે તો ૧૭, અપુર્વ જ્ઞાન ભણે તો ૧૮, સૂત્રની ભકિત કરે તો ૧૯, તીર્થંકરનો માર્ગ દીપાવે તો ૨૦, એ વીસ. ૨૧–એકવીશમે બોલે શ્રાવકના એકવીશ ગુણ કહે છેઃ–અક્ષુદ્ર ૧, જશવંત ૨, સૌમ્ય પ્રકૃતિ ૩, લોકપ્રિય ૪, સ્વભાવ આકરો નહિ ૫, પાપથી ડરે ૬, શ્રદ્ધાવંત ૭, લબ્ધલક્ષ ૮, લજ્જાવંત ૯, દયાવંત ૧૦, મધ્યસ્થ ૧૧, ગંભીર ૧૨, સૌમ્યદ્રષ્ટિ ૧૩, ગુણરાગી ૧૪, ધર્મકથક ૧૫, સાચાનો પક્ષ કરનાર ૧૬, શુદ્ધ વિચારી ૧૭, ઘરડાની રીતે ચાલનાર ૧૮, વિનયવંત ૧૯, કીધેલા ગુણને ભુલે નહી ૨૦, પરહિતકારી ૨૧, એ એકવીશ. ૨૨–બાવીસમે બોલે બાવીસ જણ સાથે વાદ ન કરવો તે કહે છેઃ–ધનવંત સાથે ૧, બળવંત સાથે ૨, ઘણા પરિવાર સાથે ૩, તપસ્વી સાથે ૪, હલકા માણસ સાથે ૫, અહંકારી સાથે ૬, ગુરૂ સાથે ૭, સ્થી-

વર સાથે ૮, ચોર સાથે ૯, જુગારી સાથે ૧૦. રોગી સાથે ૧૧, ક્રોધી સાથે ૧૨, જુઠાબોલા સાથે ૧૩, કુસંગી સાથે ૧૪, રાજા સાથે ૧૫, શીતળ લેશાવાળા સાથે ૧૬, તેજુ લેશાવાળા સાથે ૧૭, મોઢે મીઠાબોલા સાથે ૧૮, દાનેશ્રી સાથે ૧૯, જ્ઞાની સાથે ૨૦, ગુણકા સાથે ૨૧, બાળક સાથે ૨૨, એ બાવીસ. ૨૩--ત્રેવીસમે બોલે પાંચ ઇંદ્રિયના ત્રેવીસ વિષય કહે છેઃ--શ્રોતેંદ્રિયના ત્રણ વિષય--જીવ શબ્દ ૧, અજીવ શબ્દ ૨, મિશ્ર શબ્દ ૩; ચક્ષુ ઈંદ્રિયના પાંચ વિષય--કાળો ૧, પીળો ૨, લીલો ૩, રાતો ૪, ધોળો ૫. ઘ્રાણેંદ્રિયના બે વિષય--સુર્ભી ગંધ ૧, દુર્ભી ગંધ ૨, કુલ દશ. ફરસ ઇંદ્રિયના આઠ વિષય તે ખરખરો ૧૧, સુંહાળો ૧૨, હલકો ૧૩, ભારે ૧૪, ટાઢો ૧૫, ઉનો ૧૬, લુખો ૧૭, ચીકણો ૧૮, રસઇંદ્રિયના પાંચ વિષય--તીખો ૧૯. કડવો ૨૦, કષાયલો ૨૧, ખાટો ૨૨, મીઠો ૨૩. ૨૪--ચોવીસમે બોલે ચોવીસ ટોટા કહે છેઃ--ભણવા ગણવાની આળસ કરે તો જ્ઞાનનો ટોટો--બહુસૂત્રીની શાખ ૧, સાધુ સાધ્વીના દર્શન ન કરે તો સમકિતનો ટોટો--સોમિલ બ્રાહ્મણની સાખ ૨, વખતસર પ્રતિક્રમણ ન કરે તો વૃત--પચ્ચખાણનો ટોટો--ઉત્તરાધ્યયન અધ્યયન ૨૫ ની શાખ ૩, સાધુ-સાધ્વી માંહોમાંહી વયાવચ્ચ ન કરે તો તીર્થનો ટોટો--ઠાણાંગની શાખ ૪, તપસ્યાની ને આચારની ચોરી કરે તો દેવતામાં ઉચી પદવીનો ટોટો--દશવૈકાલિક, ભગવતીની શાખ ૫, કઠણ કલુશ ભાવ રાખે તો શીતળતાનો ટોટો--સમવાયંગની શાખ ૬, અજતનાથી ચાલે તો જીવ--દયાનો ટોટો--દશવૈકાલીકની શાખ ૭, રૂપનો ને યોવનનો મદ કરે તો શુભ કર્મનો ટોટો--પન્નવણાની શાખ ૮, મોટાનો વિનય ન કરે તો તીર્થંકરની આજ્ઞાનો ટોટો--વ્યવહાર સૂત્રની શાખ ૯, માયા કપટ કરે તો જશ-કીર્તિનો ટોટો--આચારંગની શાખ ૧૦, પાછલી રાત્રે ધર્મ જાગ્રિકા ન જાગે તો ધર્મ ધ્યાનનો ટોટો નીશીથની શાખ ૧૧, ક્રોધ કલેશ કરે તો સ્નેહભાવનો ટોટો--ચેડા કુર્ણીકની શાખ ૧૨, મન ઉંચું નીચું કરે તો

અક્કલનો ટોટો--ભ્રગુ પ્રોહીતની શાખ ૧૩, સ્રીના લાલચુને બ્રહ્મચર્યનો ટોટો--ઉત્તરાધ્યયનની શાખ ૧૪, સાધુ--સાધ્વી, શ્રાવક શ્રાવિકા માંહોમાંહી હેત મેળાપ ન રાખે તો જૈન ધર્મનો ટોટો-શંખ પોખલીજીની શાખ ૧૫, સુપાત્રને ઉલટ ભાવે દાન ન આપે તો પુણ્ય પ્રકૃતિનો ટોટો-કપીલા દાસીની શાખ ૧૬, સાધુ ગામ નગર વિહાર ન કરે તો ધર્મ કથાનો ટોટો-શેલક રાજઋષિની શાખ ૧૭, ભણે ગણે નહિ તો જીનશાસનનો ટોટો-સમાચારીની શાખ ૧૮, વ્રત પચ્ચખાણુની આલોયણા કરે નહિ તો મોક્ષના સુખનો ટોટો-પાર્શ્વનાથની બસેં છપ્પન સાધ્વીની શાખ ૧૯, અરીહંત, ધર્મ ને ચાર તીર્થના અવર્ણવાદ બોલે તો સત્ ધર્મનો ટોટો-ઠાણુંગની શાખ ૨૦, સાધુનું વચન માને નહિ તો ઉંચી ગતિનો ટોટો-બ્રહ્મદત્તની શાખ ૨૧, સાધુ-સાધ્વી, ગુરૂ-ગુરૂણીની આજ્ઞા ઉલ્લંઘે તો આરાધકપણાનો ટોટો-સુકુમાલીકાની શાખ તથા ખંધકજીની શાખ ૨૨, ભગવાનના વચન ઉપર શ્રદ્ધા ન રાખે તો શુદ્ધ માર્ગનો ટોટો-જમાલીની શાખ ૨૩, ભણેલું વારંવાર સંભારે નહિ તો મેળવેલી વિદ્યાનો ટોટો-જવઋષિની શાખ ૨૪. ૨૫-પચીસમે બોલે સાડાપચીશ આર્યદેશ તથા તેની નગરીના નામ કહે છે-મગધ દેશ-રાજગ્રી નગરી ૧, અંગ દેશ-ચંપાનગરી ૨, વંગ દેશ-તામલીક નગરી ૩, કલીંગ દેશ-કંચનપુર નગરી ૪, કાશી દેશ-વણારસી નગરી ૫, કોશળ દેશ-અયોધ્યા નગરી ૬, કુરૂ દેશ-ગજપુર નગરી ૭, કુષવર્ત દેશ-સોરીપુર નગરી ૮, પંચાળ દેશ-કંપીલપુર નગરી ૯, જંગલ દેશ-હઈછત્તા નગરી. ૧૦, કચ્છ દેશ-કોસંબી નગરી ૧૧, સાંડીલ દેશ-નંદીપુર નગરી ૧૨, માળવ દેશ-ભદિલપુર નગરી ૧૩, વચ્છ દેશ-વૈરાટનગરી ૧૪, દશારણુ દેશ-મૃગાવતી નગરી ૧૫, વરણુ દેશ-ઇચ્છાપુર નગરી ૧૬, વિદેહ દેશ-શિવાવતી નગરી ૧૭, સિંધ દેશ-વિતીભય પાટણુ નગરી ૧૮, સૌવીર દેશ-મથુરા નગરી ૧૯, વિદેહ દેશ-મીથીલા નગરી ૨૦, સુરસેન દેસ-પાવાપુર નગરી ૨૧, ભંગ દેશ-માંસપુર નગરી ૨૨,

પાટણ દેશ-કાંડાવતી નગરી ૨૩, કુણાલ દેશ-સાવર્થી નગરી ૨૪, સોરઠ દેશ-દ્વારકા નગરી ૨૫, કેકાર્ધ દેશ-સિતાંબીકા નગરી ૨૬, એ સાડીપચીસ આર્ય દેશ. ઇતિ શ્રી પચીસ બોલ.

અથ શ્રી શ્રોતા અધીકાર.

શ્રી નંદિસૂત્રમાં શ્રોતા અધિકાર નીચે મુજબ છે;—

ગાથા-[1]સેલ ઘણ, [2]કુડગ, [3]ચાલણી, [4]પરિપુણગ, [5]હંસ, [6]મહિસ, [7]મેસે ય; [8]મસગ, [9]જલુગ, [10]બિરાલી, [11]જાહગ, [12]ગો, [13]ભેરિ, [14]આભીરી સા. ૧

ચૌદ પ્રકારના શ્રોતા છે, તેમાં

૧. સેલ ઘણ—તે પત્થર ઉપર જેમ મેઘ વરસે પણ પત્થર પાણીથી ભીંજાય નહિ, તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિક સાંભળે પણ સમ્યક્ જ્ઞાન પામે નહિ, બુદ્ધ થાય નહિ.

દૃષ્ટાંતઃ—કુશિષ્ય રૂપી પત્થર, સદ્‌ગુરૂ રૂપી મેઘ અને બોધ રૂપ પાણી. મુંગશેલીઆ તથા પુષ્કરાવર્ત્ત મેઘનું દૃષ્ટાંતઃ જેમ પુષ્કરાવર્ત્ત મેઘથી મુંગશેલીઓ પલળ્યો નહિ તેમ એકેક કુશિષ્ય મહાન્ સંવેગાદિક ગુણયુક્ત આચાર્યના પ્રતિબોધ્યા પણ સમજે નહિ, વૈરાગ્ય રંગ પામે નહિ માટે તે શ્રોતા છાંડવાયોગ્ય છે. એ અવિનિતનો દૃષ્ટાંત જાણવો.

જેમ કાળી ભૂમિને વિષે મેઘ વરસે તો તે ઘણી ભીંજે તથા પાણી પણ રાખે, તથા ગોધૂમાદિક (ઘઉં પ્રમુખ) ની ઘણી નિષ્પત્તિ કરે તેમ વિનિત સુશિષ્ય પણ ગુરૂની ઉપદેશરૂપ વાણી સાંભળી હૃદયમાં ધારી રાખે, વૈરાગ્યે કરી ભીંજાય અને અનેક બીજા ભવ્ય જીવને વિનય ધર્મ વિષે પ્રવર્ત્તાવે માટે તે શ્રોતા આદરવાયોગ્ય છે. ૧

૨ કુડગઃ—કુંભનો દૃષ્ટાંત. તે કુંભના આઠ ભેદ છે તેમાં પ્રથમ ઘડો સંપૂર્ણ ઘડાના ગુણે કરી વ્યાપ્ત છે તેના ત્રણ ગુણ. ૧ તે મધ્યે પાણી ભર્યા થકાં કિંચિત્ બહાર જાય નહિ. ૨ પોતે શીતળ છે માટે બીજાની પણ તૃષા ઉપશમાવે-શીતલ કરે. ૩ પરની મલિનતા પણ પાણીથી દૂર કરે. તેમ એકેક શ્રોતા વિનયાદિ ગુણે કરી સંપૂર્ણ ભર્યા છે તે ત્રણ ગુણ કરે. ૧ ગુર્વાદિકનો ઉપદેશ સર્વ ધારી રાખે-કિંચિત્ વિસારે નહિ. ૨ પોતે જ્ઞાન પામી શીતલ દશા પામ્યા છે અને ભવ્ય જીવને ત્રિવિધ તાપ સમાવી શીતળ કરે. ૩ ભવ્ય જીવની સંદેહ રૂપી મલિનતા ટાળે. એ શ્રોતા આદરવાયોગ્ય છે.

૨ એક ઘડો પડખે કાણો છે તેમાં પાણી ભરે તો અડધું પાણી રહે ને અડધું પાણી વહી જાય. તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સાંભળે તો અડધું ધારી રાખે-અડધું વિસરી જાય.

૩ એક ઘડો હેઠે કાણો છે તેમાં પાણી ભરે તો સર્વ પાણી વહી જાય પણ રહે નહિ, તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સાંભળે તો સર્વ વિસારે પણ ધારે નહિ.

૪ એક ઘડો નવો છે તેમાં પાણી ભરે તો થોડે થોડે ઝમાને ખાલી થાય, તેમ એકેક શ્રોતા જ્ઞાનાદિ અભ્યાસ કરે પણ થોડે થોડે જ્ઞાન વિસારે.

૫ એક ઘડો દુર્ગંધ વાસિત છે, તેમાં પાણી ભરે તો પાણીના ગુણને બગાડે, તેમ એકેક શ્રોતા મિથ્યાત્વાદિક દુર્ગંધે કરી વાસિત છે તેમને સૂત્રાદિક ભણાવતાં જ્ઞાનના ગુણને વિણસાડે.

૬ એક ઘડો સુગંધે કરી વાસિત છે તેમાં પાણી ભરે તો પાણીના ગુણને વધારે, તેમ એકેક શ્રોતા સમકિતાદિક સુગંધે કરી વાસિત છે તેમને સૂત્રાદિક ભણાવતાં જ્ઞાનના ગુણને દીપાવે.

૭ એક ઘડો કાચો છે તેમાં પાણી ભરે તો તે ઘડો ભીંજાઇને વિણસી જાય, તેમ એકેક શ્રોતા અલ્પ બુદ્ધિવાળાને સૂત્રાદિકનું જ્ઞાન આપતાં તે નયપ્રમુખને નહિ જાણવાથી તે જ્ઞાનથી તથા માર્ગથી ભ્રષ્ટ થાય.

૮ એક ઘડો ખાલી છે તે ઉપર બુઝારૂ ઢાંકી વર્ષાકાળે નેવાં હેઠે પાણી ઝીલવા મૂકયું, પણ પાણી અંદર આવે નહિ ને તળે પાણી ઘણું થવાથી ઉપર તરે ને વાયરાદિકે કરી ભીંત પ્રમુખે અથડાઇને ફૂટી જાય; તેમ એકેક શ્રોતા સદ્‌ગુરૂની સભામાં વ્યાખ્યાન સાંભળવા બેસે પણ ઉંઘ પ્રમુખના યોગે કરી જ્ઞાનરૂપ પાણી હૃદયમાં આવે નહિ ને ઘણી ઉંઘના પ્રભાવે કરી ખોટા ડોળરૂપ વાયરે કરી અથડાય છે, તો સભાથી અપમાન પ્રમુખ પામે તથા ઉંઘમાં પડવાથી પોતાના શરીરને નુકસાન થાય.

૩ **ચાલણીઃ**--એકેક શ્રોતા ચાલણી સમાન છે. ચાલણીના બે પ્રકાર--૧. એવો છે કે ચાલણી પાણીમાં મુકે ત્યારે પાણીથી સંપૂર્ણ ભરી દેખાય અને ઉપાડી લઇએ ત્યારે ખાલી દેખાય, તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સભામાં સાંભળવા બેસે ત્યારે વૈરાગ્યાદિ ભાવનાએ કરી સંપૂર્ણ ભર્યા દેખાય અને સભાથી ઉઠી બહાર જાય ત્યારે વૈરાગ્ય રૂપ પાણી કિંચિત્ પણ દેખાય નહિ. એ શ્રોતા છાંડવાયોગ્ય છે.

૨. ચાલણીએ ઘઉં પ્રમુખનો આટો (લોટ) ચાળવા માંડીએ, ત્યારે આટો નીકળી જાય, ને કાંકરા પ્રમુખ કચરો ગ્રહી રાખે, તેમ એકેક

શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સાંભળતાં ઉપદેશક તથા સૂત્રના ગુણ ગુણ જાવા દે, અને સ્ખલના પ્રમુખ અવગુણ રૂપ કચરો ગ્રહી રાખે માટે તે છાંડવાયોગ્ય છે.

૪ **પરિપુણગઃ**—તે સુઘરી પક્ષીના માળાનો દૃષ્ટાંત. સુઘરી પક્ષીના માળાથી ઘૃત (ઘી) ગાળતાં ઘૃત ઘૃત નીકળી જાય અને કીટી પ્રમુખ કચરો ગ્રહી રાખે, તેમ એકેક શ્રોતા આચાર્ય પ્રમુખના ગુણ ત્યાગ કરી અવગુણ ગ્રહણ કરે એ શ્રોતા છાંડવાયોગ્ય છે.

૫ **હંસ**—હંસને દૂધ પાણી એકઠાં કરી પીવા માટે આપ્યાં હોય તો તે પોતાની ચાંચમાં ખટાશના ગુણે કરી દૂધ પીએ ને પાણી ન પીએ, તેમ વિનિત શ્રોતા ગુર્વાદિકના ગુણ ગ્રહે ને અવગુણ ન લે એ આદરણીય છે.

૬ **મહિષ**—ભેંસો જેમ પાણી પીવા માટે જલાશયમાં જાય; પાણી પીવા જલમાં પ્રથમ પ્રવેશ કરે, પછી મસ્તક પ્રમુખે કરી પાણી ડોહળે ને મલમૂત્ર કરી પછી પોતે પીવે, પણ શુદ્ધ જલ પોતે ન પીએ, અન્ય યૂથને પણ પીવા ન દે; તેમ કુશિષ્ય શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિકમાં ક્લેશરૂપ પ્રશ્નાદિકે કરી વ્યાખ્યાન ડોહળે, પોતે શાંતપણે સાંભળે નહિ ને અન્ય સભાજનોને શાંત રસથી સાંભળવા ન દે એ છાંડવાયોગ્ય છે.

૭ **મેષ**—બકરાં જેમ પાણી પીવા જલસ્થાનકે નદી પ્રમુખમાં જાય, ત્યારે કાંઠે રહી પગ નીચા નમાવી પાણી પીએ, ડોહળે નહિ, ને અન્ય યૂથને પણ નીર્મલું પીવા દે. તેમ વિનિત શિષ્ય શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિક નમ્રતા તથા શાંત રસથી સાંભળે, અન્ય સભાજનોને સાંભળવા દે, એ આદરણીય છે.

૮ **મસગ**—તેના બે પ્રકાર-૧ મસગ તે ચામડાની કોથલી તેમાં વાયરો ભરાય ત્યારે અત્યંત ફૂલેલી દેખાય પણ તૃષા શમાવે નહિ, પણ વાયરો નીકળી જાય ત્યારે ખાલી થાય, તેમ એકેકે શ્રોતા અભિમાનરૂપ વાયરે કરી શુષ્ક જ્ઞાનીવત્ તડાકા મારે પણ પોતાના તથા અન્ય આત્માને શાંત રસ પમાડે નહિ, એ છાંડવાયોગ્ય છે.

૨. મસગ તે મચ્છર નામે જંતુ અન્યને ચટકા મારી પરિતાપ ઉપજાવે પણ ગુણ ન કરે અને ખણુજ ઉત્પન્ન કરે તેમ એકેક કુશ્રોતા ગુર્વાદિકને, જ્ઞાન-અભ્યાસ કરાવતાં ઘણો પરિશ્રમ આપે તથા કુવચનરૂપ ચટકા મારે પણ ગુણ તે વૈયાવચ્ચ પ્રમુખ કાંઇ પણ ન કરે અને ચિત્તમાં અસમાધિ ઉપજાવે; એ છાંડવાયોગ્ય છે.

૯ જલુગ—તેના બે પ્રકાર–૧. જલો નામે જંતુ-ગાયના પ્રમુખના સ્તનમાં વળગે ત્યારે લોહી પીએ પણ દૂધ ન પીએ, તેમ એકેક અવનિત કુશિષ્ય શ્રોતા આચાર્યાદિકના સાથે રહ્યા થકા તેમનાં છિદ્રો ગવેષે પણ ક્ષમાદિક ગુણ ન ગ્રહણ કરે; માટે છાંડવાયોગ્ય છે.

૨. જળો નામે જંતુ ગુમડા ઉપર મુકીએ ત્યારે ચટકો મારે ને દુઃખ ઉપજાવે અને મુડદાલ (બગડેલું) લોહી પીએ ને પછી શાંતિ કરે, તેમ એકેક વિનિત શિષ્ય શ્રોતા આચાર્યાદિક સાથે રહ્યા થકા પ્રથમ વચનરૂપ ચટકો ભરે–કાલે, અકાલે બહુ અભ્યાસ કરતાં મહેનત કરાવે–પછી સંદેહરૂપી બિગાડ કાઢી ગુર્વાદિકને શાંતિ ઉપજાવે–પરદેશી રાજાવત્, એ આદરવાયોગ્ય છે.

૧૦ બિરાલી—બિલાડી દૂધનું ભોજન સીંકાથી ભોંયપર નીચું નાંખીને રજકણ સહિત દૂધ પીએ, તેમ એકેક શ્રોતા આચાર્યાદિક પાસેથી સૂત્રાદિક અભ્યાસ કરતાં અવિનય બહુ કરે, તથા પર પાસે પ્રશ્ન પૂછાવી સૂત્રાર્થ ધારે પણ પોતે વિનય કરી ધારે નહિ; માટે તે શ્રોતા છાંડવાયોગ્ય છે.

૧૧ જાહગ—સેંહલો તે તિર્યંચની જાત વિશેષ–તે પ્રથમ પોતાની માતાનું દૂધ થોડે થોડે પીએ ને તે પાચન થયા પછી વળી થોડું પીએ એમ થોડે થોડે દૂધથી પોતાના શરીરને પુષ્ટ કરે, પછી મોટા ભુજંગનાં માન મર્દન કરે; તેમ એકેક શ્રોતા આચાર્યાદિક પાસેથી પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે કાલે કાલે થોડે થોડે સૂત્રાદિ અભ્યાસ કરે; અભ્યાસ કરતાં ગુર્વાદિકને અત્યંત સંતોષ ઉપજાવે, કેમકે આપેલો પાઠ બરાબર અસ્ખલિત કરે ને તે કર્યા પછી વળી બીજીવાર અને ત્રીજીવાર એમ થોડે થોડે લે ને પછી બહુશ્રુત થઇ મિથ્યાત્વી લોકોનાં માન મર્દન કરે એ આદરવાયોગ્ય છે.

૧૨ ગો—ગો તે 'ગાય' ના બે પ્રકાર ૧ જેમ દૂધવતી ગાયને કોઈ એક શેઠ પાડોશીને ત્યાં આપી ગામ જાય, પણ તે પાડોશી ઘાસ પાણી પ્રમુખ બરાબર ગાયને નહિ આપવાથી ગાય ભૂખે તૃષાએ પીડાઈ થકી દૂધમાં સૂકાય, ને દુઃખી થાય, તેમ એકેકે અવિનિત શ્રોતા એ ગુર્વાદિકનો, આહાર પાણી પ્રમુખે વૈયાવચ્ચ નહિ કરવાથી તેમનો દેહ ગ્લાનિ પામે ને સૂત્રાદિકમાં ઘટાડો થાય ને અપયશ પામે.

૨. એક શેઠ પાડોશીને દૂઝણી ગાય સોંપી ગામ ગયો. પાડોશીએ ઘાસ, પાણી પ્રમુખ રૂડે પ્રકારે આપવાથી દૂધમાં વધારો થયો ને તે કીર્તિને પામ્યો, તેમ એકેક વિનિત શ્રોતા (શિષ્ય) ગુર્વાદિકનો આહાર પાણી

પ્રમુખ વૈયાવત્યની વિધિએ કરી ગુર્વાદિકને શાતા ઉપજાવે તો તેમને જ્ઞાનમાં વધારો થાય ને તે કીર્તિને પામે, એ શ્રોતા આદરવાયોગ્ય છે.

૧૩ **ભેરી**—તેના બે પ્રકાર-૧ એ છે જે, ભેરીનો વગાડનાર પુરૂષ રાજાના હુકમ પ્રમાણે ભેરી વગાડે તો રાજા ખુશી થઇ તેને પુષ્કળ દ્રવ્ય આપે, તેમ વિનિત શિષ્ય તીર્થંકર તથા ગુર્વાદિકની આજ્ઞા પ્રમાણે સૂત્રાદિકની સ્વાધ્યાય તથા ધ્યાન પ્રમુખ અંગીકાર કરે તો કર્મરૂપ રોગ મટે અને સિદ્ધ ગતિમાં અનંત લક્ષ્મી પામે; એ આદરવાયોગ્ય છે.

૨. જેમ ભેરીનો વગાડનાર પુરૂષ રાજાના હુકમ પ્રમાણે ભેરી વગાડે નહિ તો રાજા કોપાયમાન થઇ દ્રવ્ય આપે નહિ, તેમ અવિનિત શિષ્ય તીર્થંકરની તથા ગુર્વાદિકની આજ્ઞા પ્રમાણે સૂત્રાદિકની સ્વાધ્યાય ધ્યાન કરે નહિ, તો તેમનો કર્મરૂપ રોગ મટે નહિ અને સિદ્ધ ગતિનું સુખ પામે નહિ એ છાંડવાયોગ્ય છે.

૧૪ **આભીરી—તેના બે પ્રકાર—૧.** આભીર સ્ત્રી-પુરૂષ એક ગ્રામથી પાસેના શહેરમાં ચાલતા ગાડામાં ઘૃત ભરી વેચવા ગયાં. ત્યાં બજારમાં ઉતારતાં ઘૃત ભાજન-વાસણ ફૂટી ગયું. ઘૃત ઢળી ગયું. પુરૂષે સ્ત્રીને ઘણા ઠપકાવાળા કુવચનો કહ્યાં, ત્યારે સ્ત્રીએ પણ તે ભર્તારને સામાં કુવચનો કહ્યાં. આખરે ઘૃત બધું ઢોળાઇ ગયું ને બન્ને બહુ શોક કરવા લાગ્યાં. જમીનપરનું ઘૃત પાછળથી લુછી લીધું ને વેચ્યું. કીમત મળી, તે લઇ સાંજે ગામ જતાં, ચોરોએ લૂંટી લીધી. બહુ નિરાશ થયા. લોકોએ પૂછવાથી સર્વ વૃત્તાન્ત કહ્યો. લોકોએ ઠપકો દીધો. તેમ ગુરૂએ વ્યાખ્યાન ઉપદેશમાં આપેલ સાર ઘૃતને લડાઇ-ઝગડો કરી ઢોળી નાંખે ને છેવટે ક્લેશ કરી દુર્ગતિ પામે. આ શ્રોતા છાંડવા યોગ્ય છે.

૨. ઘૃત ભરી શહેરમાં જતાં બજારમાં ઉતારતાં વાસણ ફૂટયું કે તરતજ એકદમ મળી ભેગા થઇ તે ઘૃત ભરી લીધું પણ બહુ નુકશાન થવા દીધું નહિ, તે ઘૃતને વેચી પૈસા મેળવી સારા સંઘાત સાથે ગામમાં સુખે સુખે જેમ અન્ય સુજ્ઞ પુરૂષો પહોંચે; તેમ વિનીત શિષ્ય શ્રોતા ગુરૂ પાસેથી વાણી સાંભળી શુદ્ધ ભાનપૂર્વક તે અર્થ-સૂત્રને ધારી રાખે, સાચવે, અસ્ખલિત કરે, વિસ્મૃતિ થાય તો ગુરૂ પાસે ફરી ફરી માફ માગી ધારે, પૂછે; પણ કકલાટ, ઝગડો કરે નહિ, જે ઉપર ગુરૂ પ્રસન્ન થાય, સંયમ-જ્ઞાનની વૃદ્ધિ થાય. પરિણામે સદ્ગતિ મળે. આવા શ્રોતા આદરણીય છે.

અથ શ્રી બત્રીસ અસઝાય

(આ બત્રીશ પ્રકારની અસઝાયને વખતે સૂત્ર સિદ્ધાંત વાંચવા નહીં.)

૧ નજીકમાં હાડકાં પડયાં હોય.
૨ માંસ પડયું હોય,
૩ લોહી પડયું હોય.
૪ વિષ્ટા પડી હોય.
૫ સ્મશાન હોય.
૬ ચંદ્રગ્રહણ હોય.
૭ સૂર્યગ્રહણ હોય.
૮ મોટું [પ્રખ્યાત] માણસ ગુજરી ગયું હોય.
૯ રાજ્યમાં વિઘ્ન હોય.
૧૦ નજીકમાં પંચેન્દ્રિતું કલેવર હોય.
૧૧ તારા ખર્યા હોય.
૧૨ દશે દિશા રાતી થઇ હોય (દિશાઓ પડી હોય)
૧૩ અકાળે ગાજવીજ થાય.
૧૪ અકાળે વીજળી થાય.
૧૫ અકાળે કડાકા થાય.
૧૬ બાળ ચંદ્રમાં [બીજના ચંદ્રને રોજ ચાર ઘડી.]
૧૭ આકાશમાં નવીન ચિન્હ થાય.
૧૮ ધુમસ પડતી હોય.
૧૯ ઠાર તથા ઝાકળ પડતો હોય.
૨૦ ઘણો તોફાની પવન વાતો હોય.
૨૧ અશાડ સુદ ૧૫ ને રોજ.
૨૨ અશાડ વદ ૧.
૨૩ ભાદરવા શુદ ૧૫.
૨૪ ભાદરવા વદ ૧.
૨૫ કારતક શુદ ૧૫.
૨૬ કારતક વદ ૧.
૨૭ ચૈત્ર શુદ ૧૫.
૨૮ ચૈત્ર વદ ૧.
૨૯ પ્રભાતે ૨ ઘડી સુધી [સૂર્ય ઉગ્યા પહેલાં].
૩૦ મધ્યાને બે ઘડી સુધી.
૩૧ સાંજે બે ઘડી સુધી [સૂર્ય અસ્ત થયા પછી].
૩૨ મધ્ય રાત્રે બે ઘડી સુધી.

સૂત્ર ભણનારાઓએ આ અસઝાય અવસ્ય જાણી તે પ્રમાણે વર્તવું જોઇએ.

અથ શ્રી અધ્યયનો.

શ્રી સુયગડાંગ સૂત્રનું મહાવીર સ્તુતિ નામે છઠ્ઠું અધ્યયન.

પુચ્છિસ્સુણં સમણા માહણાય, આગારિણોયા પરિતિત્થિયાય; સે કેઇણેગંત હિયં ધમ્મમાહુ, અણેલિસં સાહુ સમિખ્ખયાએ. ૧ કહંચ નાણું કહં દંસણું સે, સીલં કહં નાયસુયસ્સ આસી; જાણાસિણું ભિખ્ખુ જહાતહેણું, અહાસુયં બુહિ જહાણિસંતં. ૨ ખેયનેસે કુસલે મહેસી, અનંતનાણી ય અણુંતદંસી, જસંસિણો ચખુ પહેઠિયસ્સ, જાણાઇ ધમ્મં ચ ધિયં ચ પેહા. ૩. ઉઢ્ઢં અહેયં તિરિયં દિસાસુ, તસાય જે થાવર જેય પાણા; સે નિચ્ચનિચ્ચેહિં સમિખ્ખ પન્ને, દીવેવ ધમ્મં સમિયં ઉદાહુ. ૪. સે સવ્વદંસી અભિભુઈનાણી, નિરામગંધે ધિઈમ ઠિયપ્પા; અણુત્તરે સવ્વ જગંસિવિજ્જં, ગંથા અતીતે અભયે અણાઉ. ૫. સે ભુઈ પન્ને અણિએઅચારિ, ઉહંતરે ધીર અણુંત ચખ્ખુ; અણુત્તરે તપઈ સૂરિએવા, વયરોયણીદેવ તમ્મં પભાસે. ૬. અણુત્તરં ધમ્મમિણું જિણાણું, નેયા મુણી કાસવ આસુપન્ને; ઈંદેવ દેવાણું મહાણુભાવે, સહસ્સણેતા દિવિણુંવિસેઠે. ૭. સે પન્નયા અખ્ખય સાગરેવા, મહોદહીવ્વાવિ અણુંતપારે; અણાઇલેયા અકસાઈ ભિખ્ખુ, સકેવ દેવાહિવઈ જુઇમ્મં. ૮. સે વીરિએણું પડિપુન્ન વીરિએ, સુદંસણેવા નગ સવ્વ સેઠે; સુરાલએવાસિ મુદાગરેસે, વિરાયઈ ણેગગુણો વવેએ. ૯. સયંસહસ્સાણુઉ જોયણાંણું, તિકંડસે પંડગ વેજયંતે; સે જોયણે ણુવનવઈ સહસ્સે, ઉદ્ધુસિએ હેઠ સહસ્સમેગં, ૧૦. પુઠે નભે ચિઠ્ઠઈ ભુમિવઠીએ, જં સૂરિયા અંણુંપરિયટ્ટયંતિ; સેહેમવન્ને બહુ નંદણેય, જંસી રઈ વેદયંતી મહિંદા. ૧૧. સે પવ્વએ સદ્દ મહાપગાસે, વિરાંયઈ કંચણ મઠ્ઠવન્ને; અસુત્તરે ગિરિસુ ય પવ્વદુગ્ગે, ગિરિવરે સે જલી એવ ભુમે. ૧૨. મહિએ મઝંમિ ઠિએ નગિંદે, પન્નાયતે સુરીએ સુદ્ધલેશે; એવં સિરી એઉ સ ભુરીવન્ને,

મણોરમે જોયઈ અચ્ચિમાલી. ૧૩. સુદંસણસ્સેવ જસો ગિરિસ્સ, પવુચઈ મહઓ પવ્વયસ્સ; એતોવમે સમણે નાયપુતે, જાઈ જસ્સો દંસણ નાણ સીલે. ૧૪. ગિરિવરેવા નિસહા યયાણં, રૂયએવ સેઠે વલયાયતાણં; તઉવમે સે જગભુઈ પન્ને, મુણીણ મઝે તમુદાહુ પન્ને. ૧૫ અણુત્તરં ધમ્મમુઇરતા; અણુત્તરં ઝાણવરં ઝીયાઇં; સુસુક્કસુક્કં અપગંડસુક્કં, સંખંદુવેગં તવદાતસુક્કં. ૧૬. અણુત્તરંગ પરમં મહેસી, અસ્સેસકમ્મં સુ વિસોહઈત્તા; સિધિંગએ સાઈમણંત પત્તે, નાણેણ સીલેણ ય દંશણેણં. ૧૭. રૂખે સુણા એ જહ સામલીવા, જંસી રયં વેદયંતિ સુવન્ના; વનેસુવા નંદણ માહુ સેઠં, નાણેણ સીલેણ ય ભુઈપન્ને. ૧૮, થણિએવ સદાણ અણુત્તરેઓ, ચંદોવ તારાણ મહાણુભાવે; ગંધેસુવા ચંદણ માહુ સેઠં, એવં મુણીણં અપ્પડિન્ન માહુ. ૧૯ જહા સયંભુ ઉદહીણ સેઠે, નાગેસુવા ધરણિંદ માહુ સેઠે; ખોઉદએવા રસવ્વેજયંતે, તવોવહાણે મુણી વેજયંતે. ૨૦ હથિસ્સુ એરાવણ માહુણાએ, સીહો મિયાણં સલિલાણ ગંગા; પખીસુવા ગુરૂલ વેણુદેવે, નિવ્વાણવાદીનિહ નાયપુતે. ૨૧ જોહેસુ ણાએ જહ વીસસેણે, પુફેસુવા જહઅરવિંદ માહુ; ખત્તીણ સેઠે જહ દંતવક્કે, ઈસીણ સેઠે તહ વદ્ધમાણે. ૨૧ દાણાણ સેઠં અભય પયાણં, સચ્ચેસુવા અણુવજ્જં વયંતિ; તવેસુવા ઉત્તમ બંભચેરં, લોગુત્તમે સમણે નાયપુતે. ૨૩. ઠિઇણ સેઠા લવસત્તમાવા, સભા સુહમ્માવ સભાણ સેઠા; નિવ્વાણ સેઠા, જહ સવ્વધમ્મા, ન નાયપુત્તા પરમથ્થિ નાણી. ૨૪. પુઢોવમે ધુણઈ વિગયગેહિં, ન સન્નિહં કુવ્વઈ આસુપન્ને; ત્તરિતુ સમુદ્દં ચ મહાભવોહં, અભયંકરે વીર અણંતચખ્ખુ. ૨૫. કોહં ચ માણં ચ તહેવ માયં, લોભં ચઉત્થં અઝથદોસા; એયાણિ વંતા અરહામહેસી, ન કુવ્વઈ પાવ ન કારવેઈ. ૨૬. કિરિયા કિરિયં વિણઈયાણુવ્વાયં, અન્નાણિયાણં પડિયચ્ચ ઠાણં; સે સવ્વવાયં ઇતિવેદઈત્તા, ઉવઠ્ઠિએ ધમ્મ સદીહરાયં. ૨૭. સે વારિયા ઇથ્થિસરાઈ ભત્તં, ઉવ્વહાણવં દુખખયઠ્ઠયાએ; લોગં વિદિતા આરંપારં ચ, સવ્વં પભૂ વારિય સવ્વવારં. ૨૮. સોચ્ચા ય

ધમ્મં અરિહંતભાસિયં, શમાહિયં અઠ્ઠપઓવિશુદ્ધં; તંસદહંતા ય જણા અણાઉ, ઇંદેવ દેવાહિ વઈઆગમિસંતિ. ૨૯ તિબેમી.

પરચુરણ ગાથાઓ.

કાવ્યમ્–[શીયળના ગુણ કહે છે.]–પંચ મહવ્વય સુવય મુલં, સમણ મણાઇલ સાહુ સુચિન્નં; વેર વિરામણ પજ્જવસાણં, સવ્વ સમુદ્ મહોદધિતિથં. ૧. તીત્થંકરેહિં સુદેસીય મગ્ગં, નરગ તીરિખ વિવજય મગ્ગં, સવ્વ પવિત્તં સુનિમ્મિય સારં, સિદ્ધિં વિમાણં અવંગુય દારં. ૨. દેવ નરિંદ નમંસિય પુઈયં, સવ જગુત્તમ મંગલ મગ્ગં, દુદ્ધરિસં ગુણ નાયગ મેગં, મોખ પહસ્સ વડીં સગ ભુયં. ૩. (એ ગાથા પ્રશ્ન વ્યાકરણમાં છે.) અનુષ્ટુપવૃત્તમ્–(શીયળ પાળવાનું મહાતમ કહે છે.)–દેવ દાણવ ગંધવ્વા, જખ રખ્ખસ કિંન્નરા, બંભયારિ નમંસંતિ, દુકરં જે કરંતિતે. ૪. એસ ધમ્મે ધુવે નિયએ, સાસએ જિણદેસીએ; સિદ્ધાં સિઝંતિ ચાણેણં, સિઝીસંતિ તહાવરે. ૫. (ગાથા ઉત્ત-રાધ્યયનમાં છે.) આર્યા—અરિહંત સિદ્ધ પ્પવયણ, ગુરૂ થેરે બહુસુએ તવસ્સીસુ; વચ્છલયા ય તેસીં, અભિખ નાણાવઉગેય, દંસણ વીણએ આવસએય, સિલવએ નીરઈયારે, ખણલવ તવ ચિઆએ, વેયાવચ્ચે સમાહીએ. ૭. અપુવ નાણગહણે, સુયભત્તિ પ્પવયણ પ્પભાવણીયા, એએહિં કારણેહીં, તીથયરતં લહઈ જીવો. ૮. (એ ગાથા જ્ઞાતા મધ્યે છે.) જિણવયણે અણુરત્તા, જિણવયણં જે કરંતિ ભાવેણં, અમલા અસંકિલીઠા, તે હુતિ પરિત સંસારી. ૯. (એ ગાથા ઉત્તરાધ્યયનમાં છે.) સારં દંસણ નાણં, સારં તવ નીયમ સંજમં સીલં, સારં જિણવર ધમ્મં, સારં સલેખણા પડિય મરણં. ૧૦. અનુષ્ટુપવૃત્ત—કલ્લાણ કોડી કારણી, દુહગઈ દુહનિઠવણી, સંસાર જલ તારણી, એગંત હોઈ જીવદયા. ૧૧. એવં ખુ નાણિણો સારં, જં ન હિંસઈ કિંચણં, અહિંસા સમયં ચેવ, એતાવંત વિયાણીયા. ૧૨. લભં-તિ વીમલા ભોયા, લભંતિ સુર સંપયા, લભંતી પુત મીત્તંચ, એગો ધમ્મો ન લભ્ભઈ. ૧૩. સવણે નાણે ય વિનાણે, પચખાણે

ય સંજમે, અણુએહયે તવે ચેવ, વોદાણે અકિરિયા સિદ્ધિ. ૧૪. આરંભે નથી દયા, મહીલાએ બંભનાસઈ, સંકાએ સમત નાસઈ, પવ્વજા અથગહણુંચ. ૧૫. નવી સુહી દેવતા દેવલોએ, નવી સુહી પુઢવી પઈ રાયા, નવી સુહી સેઠ સેણાવઈય, એગંત સુહી મુણી વીયરાગી. ૧૬. નગરી સોહંતી જલ વૃક્ષ મુલા, રાજા સોહંતા ચતુરંગી સેના, નારી સોહંતી સુશીયલવંતી, સાધુ સોહંતા અમૃતવાણી. ૧૭. ચૌદ પુરવધારી કહીએ, જ્ઞાન ચાર વખાણીએ, જિન નહીં પણ જિન સરીખા, સુધર્મા સ્વામી જાણીએ. ૧. માત પિતા કુલ જાત નિર્મલ, રૂપ અનુપ વખાણીએ, દેવતાને વલ્લભ એવા, જંબુ સ્વામી જાણીએ. ૨.

શ્રી દશવૈકાલિક સુત્રનું પહેલું અધ્યયન.

(અનુષ્ટુપવૃત્તમ્)—ધમ્મો મંગલ મુક્કિઠં, અહિંસા સંજમો તવો, દેવા વિ તં નમંસંતિ, જસ્સ ધમ્મે સયા મણો. ૧. જહા દુમસ પુપ્ફેસુ, ભમરો આવિયઈ રસં, ન ય પુપ્ફં કિલામેઈ, સોય પીણેઈ અપ્પયં. ૨. એમે એ સમણા મુત્તા, જે લોએ સંતિ સાહુણો, વિહંગમાવ પુપ્ફેસુ, દાણ ભત્તે સણે રયા. ૩. વયં ચ વિત્તિ લપ્ભામો, ન ય કોઈ ઉવહમઈ, અહાગડેસુ રિયંતે, પુપ્ફેસુ ભમરા જહા. ૪. મહુકાર સમા બુદ્ધા, જે ભવંતિ અણેસિયા, નાણા પિંડ રયા દંતા, તેણં વુચંતિ સાહુણો. ૫. તિબેમી. ઈતિ દુમપુપ્ફિયં નામં પઢમં અઝયણં મમ્મંતં. ૧.

શ્રી દશવૈકાલિક સુત્રનું બીજું અધ્યયન.

કહં ન કુજ્જા સમાન્નં, જો કામે ન નિવારએ. પએપએ વિસીયંતો, સંકપ્પસં વસંગઉ. ૧. વત્થગંધ મલંકાર, ઈત્થિઓ સયણાણિ ય, અછંદા જે ન ભુજંતિ, ન સે ચાઈ ત્તિ વુચ્ચઈ. ૨. જે ય કંતે પિએ ભોએ, લધ્ધે વિપિઠિ કુવઈ, સાહીણે ચયઈ ભોએ, સે હુ ચાઈ ત્તિ વુચ્ચઈ. ૩. (કાવ્ય)—સમાઈ પેહાઈ પરિવયંતો, સિયા મણો નિસ્સરઈ બહિદ્ધા. ન સા મહં નોવિ અહંપિ તિસે, ઈચ્ચેવ તાઉ વિણએજ્જ રાગં. ૪. આયાવયા હી

ચય સોગમલ્લં, કામે કમાહિ કિમિયં ખુ દુખં, છિંદાહિ દોસં વિણુએજજ રાગં, એવં સુહી હોહિસિ સંપરાએ. ૫. (અનુષ્ટુપવૃત્ત)—પખંદે જલિયં જોઈ, ધુમકેઉ દુરાસયં, નેછંતિ વતંયં ભુત્તં, કુલે જાયા અગંધણે. ૬. ધિરત્થુ તે જસોકામી, જો તં જીવિય્ર કારણા, વંતં ઈછસિ આવેઉં, સેયં તે મરણું ભવે. ૭. અહં ચ ભોગરાયસ્સ, તં ચ સી અંધંગવિન્હિણો, મા કુલે ગંધણા હોમો, સંજમં નિહુઉ ચરં. ૮. જઈતં કાહિસિ ભાવં, જા જા દિચ્છસિ નારીઓ, વાયા વિધ્ધોવ હડો, અઠિઅપ્પા ભવિસ્સસિ. ૯. તીસે સો વયણું સોચા, સંજયાએ સુભાસિયં, અંકુસેણું જહા નાગો, ધમ્મે સંપડિવાઈ ઓ. ૧૦. એવં કરંતિ સંબુદ્ધા, પંડિયા પવિયખણા, વિણિ યટ્ટંતિ ભોગેસુ, જહા સે પુરિષોત્તમો. ૧૧. તિબેમી. ઇતિ સામન્નં પુવ્વિયં નામ બીયં અઝયણું સમ્મત્તં. ૨.

શ્રી દશવૈકાલીક સુત્રનું ત્રીજું અધ્યયન.

સંજમે સુઠિ અપાણું, વિપ્પ મુક્કાણુ તાઈણું, તેસિમેયમણાઈન્નં, નિગ્ગંથાણું મહેસિણું. ૧. ઉદ્દેસિયં કીયગડં, નિયાગં અભિહડાણિય, રાઈભતે સિણાણિય, ગંધ મલ્લેય વીયણે. ૨. સંનિહિ ગીહિમતે ય, રાયપિંડે કિ મિચ્છએ, (કાવ્યમ્) સંબાહણું દંત પહોયણાય, સંપુછણું દેહ પલોયણાય. ૩. (અનુષ્ટુપવૃત્તમ્)—અઠાવએ ય નાલિએ, છતસ ય ધારણ ઠાએ, તિગિછં પાહણા પાએ, સમારંભં ચ જોઈણો, ૪. સિઝાયર પિંડં ચ, આસંદી પલી યંકએ, ગિહંતર નિસિઝાએ, ગાયસુ વટ્ટણાણીય. ૫. ગિહિણો વેયાવડીયં, જાઈ આજીવ વત્તિયા; તત્તા નિવડ ભોઇતં, આઉર સ્સરણાણી ય. ૬. મૂલએ સિંગબેરે ય, ઉછુ ખંડે અનિવડે, કંદે મુલે ય સચિત્તે, ફલે બીએ ય આમએ. ૭. સોવચ્ચલે સિંધવેલોણે, રોમાલોણે ય આમએ, સામુદે પંસુખારે ય, કાલાલોણે ય આમએ. ૮. ધુવણિત્તિ વિમણે ય, વત્થિકમ્મ વિરેયણે, અંજણે દંત વણે ય, ગાયા ભિગં વિભુસણે. ૯. શવ-મેય-મણાઈન્નં, નિગ્ગંથાણું મહેશિણું, સંજમંમિ ય

જુત્તાણું, લહુભુય વિહારિણં. ૧૦. પંચાસવ પરિન્નાયા, તિ-ગુત્તા છસુ સંજયા, પંચ નિગહણા ધીરા, નિગંથા ઉજ્જુદંસિણો. ૧૧. આયાવયંતિ ગિમ્હેસુ, હેમંતેસુ અવાઉડા, વાસાસુ પડિસં-લીણા, સંજયાસુમાહિયા. ૧૨, પરિસહ રિઉ દંતા, ધુયમોહા જીઇંદિયા, સવ્વ દુખ પહિણઠા, પક્કમંતિ મહેસિણો. ૧૩. દુ-કરાઇં કરિત્તાણું, દુસહાઇં સહેતુ ય, કેઈત્થ દેવલોએસુ, કેઈ સિઝંતિ નીરયા. ૧૪. ખવિતા પુવ્વ કમાઇં, સંજમેણું તવેણુ ય સિદ્ધિમગ્ગ–મણુપત્તા, તાઈણોપરિનિવ્વુડે. ૧૫. તિબેમિ. ઇતિ ખુડગતિઆયાર કહાનામં તઈયં અઝયણં સમ્મતં.

શ્રી ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રનું ચત્તરંગી નામે ત્રીજું અધ્યયન.

ચત્તારી પરમંગાણિ, દુલ્લહાણીહ જંતુણો, માણુસત્તં સુઈ સદ્ધા, સંજમમ્મિ ય વીરિયં. ૧. સમાવન્નાણ સંસારે, નાણા ગોતાસુ જાઈસુ, કમ્મા નાણાવિહા કટ્ટુ, પુઢો વિસ્સં-ભિયાપયા. ૨. એગયા દેવલોએસુ, નરએસુ વિ એગયા, એગયા અસુરંકાયં, અહાકમ્મેહિં ગચ્છઈ. ૩. એગયા ખત્તિઓ હોઈ, તઓ ચંડાલ બુક્કસો, તઓકીડ પયંગો ય, તઓ કુંથું પિપી-લીયા. ૪. એવમાવટ જોણીસુ, પાણિણો કમ્મ કિવ્વિસા, ન નિ-વિજ્જન્તિ સંસારે, સવ્વઠેસુ ખત્તિઆ. ૫. કમ્મસંગેહિં સંમૂઢા, દુ-ખિયા બહુ વેયણા, અમાણુસાસુ જોણીસુ, વિણીહમ્મંતિ પાણિણો. ૬. કમ્માણું તુ પાહાણાએ, આણુપુવ્વી કયાઈઓ, જીવા સોહી-મણુપત્તા, આયયંતિ મણુસ્સયં. ૭. માણુસ્સં વિગહં લધ્ધું, સુઈ ધમ્મસ્સ દુલ્લહા, જં સોચ્ચા પંડીવઝંતી, તવં ખંતી–મહીં-સયં. ૮. આહચ્ચ સવણં લધ્ધું; સદ્ધા પરમ દુલ્લહા, સોચ્ચા નેયાઉયં મગ્ગં, બહવે પરિભસ્સઈ; ૯. સુઇં ચ લધ્ધું સદ્ધં ચ, વીરિયં પૂણુ દુલહં; બહવે રોયમાણાવિ, નો યણં પડિવઝ્ઝએ. ૧૦ માણુંસત્તંમિ આયાઓ, જો ધમ્મંસોચ્ચ સદહે; તવસ્સી વીરિયં લધ્ધું, સંવુડે નિધ્ધુણે રયં. ૧૧. સોહિ ઉજ્જુ ય ભૂયસ્સ, ધમ્મો સુદ્ધસ્સ ચિઠ્ઠઈ; નિવ્વાણં પરમં જાઇં, ઘયં સિત્તેવ પાવએ. ૧૨. વિગિંચ કમ્મુણો હેઉં, જસં સંચિણુ ખંત્તિએ;

પાઢવં સરીરં હિચ્ચા, ઉદ્ધં પક્કમઈ દિસં. ૧૩. વિસાલસેહિં સીલેહિં, જખા ઉત્તર ઉત્તરા; મહાસુક્કાવ દિપંતા, મન્નંતા અપુણુચવં. ૧૪. અપિયા દેવ કામાણં, કામરૂવ વિઉવ્વિણો; ઉદ્ધં કપ્પેસુ ચિઠંતિ, પુવ્વા વાસ સયા બહુ. ૧૫. તત્થ ઠિચ્ચા જહા ઠાણં, જખા આઉખએ ચુયા; ઉવંતિ માણુસં જોણી, સેદ-સંગેભિજાયએ. ૧૬. ખેત્તં વત્થુ હિરણં ચ, પસવો દાસ પોરૂસં; ચત્તારી કામ ખંધાણી, તત્થસે ઉવઝુંઈ. ૧૭. મિત્તવં નાયવં હોયી, ઉચ્ચાગોએ ય વન્નવં; અપ્પાયંકે મહાપન્ને, અભિજાયએ જસો બલે. ૧૮. ભોચ્ચા માણુસ્સએ ભોએ, અપ્પડિરૂવે અહા-ઉયં; પુવ્વિં વિસુદ્ધ સદ્ધમ્મે, કેવલં બોહિ બુઝિઆ. ૧૯. ચઉ-રંગં દુલ્લહં નચ્ચા, સંજમં પડવજ્જિયાં; તવસા ધુય કમ્મંસે સિદ્ધે હવઈ સાસએ ત્તિબેમિ. ૨૦.

શ્રી ઉત્ત૦ સૂત્રનું અસંખયં નામે ચોથું અધ્યયન.

અસંખયં જીવિય માં પમાયએ, જરોવણિયસ્સ હુ નત્થિ તાણં; એવં વિયાણાહિ જણે પમત્તે, કન્નુ વિહિંસા અજયા ગહિંતિ. ૧. જે પાવકમ્મેહિં ધણં મણુસ્સા, સમાયયંતિ અમયં ગહા ય; પહાય તે પાસ પયટ્ઠિએ નરે, વેરાણુબદ્ધા નરયં ઉવેંતિ. ૧. તેણે જહા સંધિ મુહે ગહીએ, સ કમ્મુણા કિચ્ચઈ પાવ-કારી; એવં પયા પેચ્ચ ઈહિં ચ લોએ, કડાણ કમ્માણ ન મોખ અત્થિ. ૩ સંસાર માવન્ન પરસ્સ અઠ્ઠા, સાહારણં જં ચ કરેઈ કમ્મં; કમ્મસ્સ તે તસ્સ ઉવેય કાલે, ન બંધવા બંધ વ્વયં ઉવેંતિ. ૪. વિત્તેણ તાણં ન લભે પમતે, ઈમંમિ લોએ અદુવા પરત્થા; દીવપ્પણઠેવ અણંત મોહે, નેયાઉયં દઠું-મદઠું-મેવ. ૫ સુત્તે સુયાવિ પડિબુદ્ધજીવી, ન વીસસે પંડિય આસુપન્ને; ઘોરા મુહુત્તાં અબલં સરીર, ભારંડ પખ્ખી વ ચરે પ્પમત્તો. ૬ ચરે પયાઈ પરિસંકમાણો, જં કિંચિ પાસં ઈહ મન્નમાણો; લાભંતરે જીવિય બુહઈત્તા, પછા પરિનાય મલાવધંસી. ૭. છંદં નિરો-હેણ ઉવેઈ મોખં, આસે જહા સિખિય વમ્મ ધારી; પુવાઈ વાસાઈ ચરે પમતો, તમ્હા મુણી ખિપ્પમુવેઇમોખં. ૮ સ પુવ્વ-મેવં ન

લભેઝ પચ્છા, એસોવમા સાસયવાઈયાણં; વિસીયઈ સિઢિલે આઉ-ય્યંમિ, કાલોવણીએ સરીરસ્સ ભેએ. ૯ ખિપ્પં ન સક્કેઈ વિવેગ મેઉં, તમ્હા સમુઠ્ઠાય પહાય કામે; સમિચ્ચ લોગં સમયા મહેસી; અપ્પાણુ રખિવ ચરેપમત્તો. ૧૦ મુહું મુહું મોહ ગુણે જયંત, અણેગરૂવા સમણું ચરંતં; ફાસા ફુસંતી અસમંજસંચ, ન તેસુ ભિખ્ખુ મણુસા પઉસે ૧૧. મંદાય ફાસા બહુ લોહણિજ્જા, તહ પ્પગારેસ્સુ મણું ન કુજ્જા; રખેજ્જ કોહં વિણુએજમાણું, માયં ન સેવેજ પહેઝ લોહં, ૧૨. જે સંખયા તુચ્છ પરપ્પવાઈ, તે પેજ્જ દોસાણુ ગયા પરજ્જા; એ એ અહંમ્મુત્તિ દુગંછ માણો, કંખે ગુણે જાવ સરીર ભેઉ. તિબેમિ. ૧૩.

અથ શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર.

[વસંતતિલકા વૃત્તમ.]

ભક્તામર પ્રણત મૌલિમણિપ્રભાણા-
મુદ્યોતકં દલિત પાપતમોવિતાનમ્ ।
સમ્યક્ પ્રણમ્યજિનપાદયુગં યુગાદા-
વાલંબનં ભવજલે પતતાં જનાનામ્ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ:—ભક્તિ કરનારા દેવો પગે લાગે છે, તે વખતે તેમના નમેલા મુગટની અંદર રહેલા મણિઓની કાન્તિને પણ પ્રકાશ આપનાર, પાપરૂપી અંધકારના સમૂહનો નાશ કરનાર, અને યુગાદિથી સંસારરૂપી સમુદ્રમાં પડેલા માણુસોને આશ્રયરૂપ, એવા શ્રી જીનેંદ્રસ્વામીના બંને ચરણુને રૂડેપ્રકારે નમસ્કાર કરીને—૧

યઃ સંસ્તુતઃ સકલવાઙ્મયતત્વબોધા-
દુદ્ભુતબુદ્ધિપટુભિઃ સુરલોકનાથૈઃ ।
સ્તોત્રૈર્જગત્રિતયચિત્તહરૈરૂદારૈઃ
સ્તોષ્યે કિલાહમપિતં પ્રથમં જીનેંદ્રમ્ ॥ (યુગ્મમ.)૨॥

ભાવાર્થ:—તમામ શાસ્ત્રોનું તત્વ જાણુવાથી ઉત્પન્ન થયેલી નિપુણુ બુદ્ધિવડે, ત્રણે લોકનું ચિત્ત હરણુ કરે એવા ઉદાર સ્તોત્રથી ઇંદ્ર દેવે પણુ

જેમની સ્તુતિ કરી છે; એવાં પ્રથમ જીનેંદ્ર શ્રી આદિનાથ સ્વામિની હું પણ સ્તુતિ કરીશ. ૨ (પ્રથમના આ બે શ્લોકનું યુગલ છે.)

બુદ્ધયા વિનાઽપિ વિબુધાર્ચિતપાદપીઠ
સ્તોતું સમુદ્યતમતિર્વિગતત્રપોઽહમ્ ।
બાલં વિહાય જલસંસ્થિત મિંદુબિંબ-
મન્યઃ ક ઇચ્છતિ જનઃ સહસા ગ્રહીતુમ્ ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થઃ—જેના પગ મૂકવાના આસનની પણ દેવતાઓએ પૂજા કરેલી છે, એવા હે જીનેંદ્ર ! જેમ કોઇ પણ સમજુ માણસ જળની અંદર પડેલા ચંદ્રના પ્રતિબિંબને એકદમ ગ્રહણ કરવાને ઇચ્છતો નથી, પણ માત્ર બાળકજ ઇચ્છે છે, તેમ મેં પણ બુદ્ધિ વિના લજ્જા રહિત થઇને તમારી સ્તુતિ કરવામાં પ્રવૃત્તિ કરી છે. ૩ (તે ખરેખર બાળચેષ્ટા જેવુંજ ગણાય એમ છે.)

વક્તું ગુણાન્ ગુણસમુદ્ર શશાંકકાંતાન્
કસ્તે ક્ષમઃ સુરગુરૂપ્રતિમોઽપિ બુદ્ધયા ।
કલ્પાંતકાલપવનોદ્ધતનક્રચક્રં
કો વા તરીતુમલમંબુનિધિં ભુજાભ્યામ્ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થઃ—હે ગુણસમુદ્ર ! સંહારકાળના પવનવડે જેની અંદર મગર આદિ પ્રાણીઓ ઉછળી રહ્યાં છે એવા સમુદ્રને હાથવડે તરવાને કોણ સમર્થ થાય છે ? (અર્થાત્ કોઇ નહિ.) તેમ ચંદ્રના જેવા મનોહર તમારા ગુણોને કહેવાને બૃહસ્પતિ જેવા બુદ્ધિમાન પણ કયાંથી સમર્થ થાય ? (ભાવાર્થ કે એવા પણ સમર્થ ન થાય તો પછી મારી શક્તિ તો તેમાં કયાંથીજ ચાલે ?)૪

સોઽહં તથાપિ તવ ભક્તિવશાન્મુનીશ
કર્તું સ્તવં વિગતશક્તિરપિ પ્રવૃત્તઃ ।
પ્રીત્યાત્મવીર્યમવિચાર્ય મૃગી મૃગેંદ્રમ્
નાઽભ્યેતિ કિં નિજશિશોઃ પરિપાલનાર્થમ્ ॥ ૫ ॥

ભાવાર્થઃ—હે મુનીશ્વર ! એ પ્રમાણે હું તમારી સ્તુતિ કરવામાં અશક્ત છું, છતાં પણ તમારી ભક્તિને આધિન થઈને જેમ મૃગપશુ પોતાના બાળકની પ્રીતિને આધિન થઈને તેનું રક્ષણ કરવાને પોતાના બળનો વિચાર છોડી દઇને પણ (પોતે તેના સામું થવાને અશક્ત છતાં પણ) સિંહની સામે થાય છે; તેમ હું પણ (મારી શક્તિનો વિચાર તજી દઇને) તમારી સ્તુતિ કરવાને પ્રવૃત્ત થયો છું. ૫

અલ્પશ્રુતં શ્રુતવતાં પરિહાસધામ
ત્વદ્ભક્તિરેવ મુખરીકુરૂતે બલાન્મામ્ ।
યત્કોકિલઃ કિલ મધૌ મધુરં વિરૌતિ
તચ્ચારૂચામ્રકલિકાનિકરૈકહેતુઃ ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ:—જેમ ચૈત્ર માસને વિષે આંબાના મોરના પ્રભાવથી કોયલ મધુર શબ્દો ઉચારે છે, તેમ મને પણ, હું થોડું જાણનાર [મૂર્ખ] અને શાસ્ત્રજ્ઞોના [વિદ્વાનોના] હાસ્યનું પાત્ર છતાં તમારી ભક્તિ [ના પ્રભાવથી] જ બળાત્કારથી બોલાવે છે. ૬ [આ સ્તુતિ કરવામાં પ્રવૃત્ત કરે છે.]

ત્વત્સંસ્તવેન ભવસંતતિસન્નિબદ્ધં
પાપં ક્ષણાત્ક્ષયમુપૈતિ શરીરભાજામ્ ।
આક્રાંતલોકમલિનીલમશેષમાશુ
સૂર્યાંશુભિન્નમિવ શાર્વરમંધકારમ્ ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થ—જેમ સૂર્યના પ્રકાશથી, રાત્રિને વિષે વ્યાપેલું ભમરાના જેવું કાળું અંધારૂં તત્કાળ નાશ પામે છે, તેમજ તમારી સ્તુતિ કરવાથી, દેહધારીઓનાં જન્મ પરંપરાનાં બાંધેલાં તમામ પાપો ક્ષણમાત્રમાં નાશ પામે છે. ૭

મત્વેતિ નાથ તવ સંસ્તવનં મયેદ-
મારભ્યતે તનુધિયાઽપિ તવ પ્રભાવાત્ ।
ચેતો હરિષ્યતિ સતાં નલિનીદલેષુ
મુક્તાફલદ્યુતિમુપૈતિ નનૂદબિંદુઃ ॥ ૮ ॥

ભાવાર્થ—અને એ પ્રમાણે સમજીને, જો કે હું અલ્પ બુદ્ધિવાળો છું તો પણ તમારી આ સ્તુતિ કરવાનો આરંભ કરૂં છું; તે જેમ કમળપત્રની અંદર પડેલું પાણીનું ટીપું, કમળપત્રના પ્રભાવથી મોતીના જેવી શોભા પામે છે, તેમજ આ સ્તોત્ર પણ તમારા પ્રભાવથી સજ્જનોના મનનું હરણ કરશે. ૮ (એવો શોભાયમાન-પ્રીતિ ઉપજાવનાર-થશે.)

આસ્તાં તવ સ્તવનમસ્તસમસ્તદોષં
ત્વત્સંકથાઽપિ જગતાં દુરિતાનિ હંતિ ।
દૂરે સહસ્રકિરણઃ કુરૂતે પ્રભૈવ
પદ્માકરેષુ જલજાનિ વિકાશભાંજી ॥ ૯ ॥

ભાવાર્થ—જેમ સૂર્ય ઘણે છેટે રહ્યો છે, તો પણ તેનાં કિરણો વડેજ સરોવરને વિષે રહેલાં કમળો પ્રફુલ્લિત થાય છે, તેમજ સર્વે પાપોનો

નાશ કરનારૂં તમારૂં સ્તવન ભલે (દૂર) હો, પણ તમારી કથા માત્ર લોકોના પાપોનો નાશ કરે છે! ૯

નાત્યદ્ભુતં ભુવનભૂષણ ભૂતનાથ
ભૂતૈર્ગુણૈર્ભુવિ ભવતમભિષ્ટુવંતઃ ।
તુલ્યા ભવંતિ ભવતો નનુ તેન કિં વા
ભૂત્યાશ્રિતં ય ઈહ નાત્મસમં કરોતિ ॥ ૧૦ ॥

ભાવાર્થ--હે ભુવનભૂષણ! હે ભૂતનાથ! તમારા અનેક સત્ય ગુણો વડે કરીને તમારી સ્તુતિ કરનાર, આ લોકમાંજ તમારા સરખો થાય, એમાં વિશેષ આશ્ચર્ય શું છે? કેમકે લોકમાં પણ જે જેનો આશ્રય કરીને રહે છે, તે તેને સંપત્તિવડે પોતાના સમાન નથી કરતો શું? કરે છેજ. ૧૦

દૃષ્ટ્વા ભવંતમનિમેષવિલોકનીયં
નાઽન્યત્ર તોષમુપયાતિ જનસ્ય ચક્ષુઃ ।
પીત્વા પયઃ શશિકરદ્યુતિદુગ્ધસિંધોઃ
ક્ષારં જલં જલનિધેરસિતું ક ઇચ્છેત્ ॥ ૧૧ ॥

ભાવાર્થ--હે ભગવાન્! એકી નજરે જોઇ રહેવા યોગ્ય આપનું સ્વરૂપ (એકવાર) જોયા પછી, માણસનાં નેત્ર બીજે ઠેકાણે સંતોષ પામતાં-ઠરતાં-નથી; કેમકે ચંદ્રના કિરણ જેવું ઉજવળ ક્ષિરસાગરનું દુધ પીધા પછી જળના સમુદ્રના ખારા પાણીને પીવાને કોણ ઇચ્છે છે? કોઇ નહી. ૧૧

યૈઃ શાંતરાગરૂચિભિઃ પરમાણુભિસ્ત્વં
નિર્માપિતસ્ત્રિભુવનૈકલલામભૂત ।
તાવંત એવ ખલુ તેઽપ્યણવઃ પૃથિવ્યાં
યત્તે સમાનમપરં ન હિ રુપમસ્તિ ॥ ૧૨ ॥

ભાવાર્થ--હે ત્રણ ભુવનને વિષે એકજ માત્ર આભૂષણરૂપ! જે શાંતરાગની છાયાના પરમાણુંઓવડે આપ નિર્માએલા છો. તે પરમાણુંઓ પૃથ્વીને વિષે તેટલાંજ હોવાથી, તમારા સમાન બીજાનું રૂપજ નથી! ૧૨

વક્ત્રં ક્વ તે સુરનરોરગનેત્રહારિ
નિઃશેષનિર્જિતજગત્રિતયોપમાનમ્ ।
બિંબં કલંકમલિનં ક્વ નિશાકરસ્ય
યદ્વાસરે ભવતિ પાંડુપલાશકલ્પમ્ ॥ ૧૩ ॥

ભાવાર્થ--દેવતાઓ, મનુષ્યો અને નાગ પ્રમુખના નેત્રોનું હરણ કરનાર એવું; અને ત્રણે જગતને વિષે રહેલાં ચંદ્ર, કમળ આદિક ઉપમાનને જીતનારૂં એવું તમારૂં મુખ ક્યાં? અને દિવસને વિષે ખાખરાના પાનના

જેવું ફીકું પડી જનારૂં એવું; તેમજ વળી કલંકવાળું, એવું ચંદ્રમાનું બિંબ; તે ક્યાં ? ૧૩

સંપૂર્ણમંડલશશાંકકલાકલાપ-
શુભ્રા ગુણાસ્ત્રિભુવનં તવ લંઘયન્તિ ।
યે સંશ્રિતાસ્ત્રિજગદીશ્વરનાથમેકં
કસ્તાન્નિવારયતિ સંચરતો યથેષ્ટમ્ ॥ ૧૪ ॥

ભાવાર્થ--સંપૂર્ણ ચંદ્રની કાન્તિ જેવા તમારા ઉજ્વળ ગુણો, ત્રણે જગતને ઉલ્લંઘન કરીને વ્યાપી રહ્યા છે; કેમકે ત્રણે જગતના આપ એકલાજ સ્વામી છો, તેથી તમારો આશ્રય કરીને રહેલા તે ગુણોને, ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તતાં કોણ અટકાવી શકે એમ છે ? ૧૪

ચિત્રં કિમત્ર યદિ તે ત્રિદશાંગનાભિ-
ર્નીતં મનાગપિ મનો ન વિકારમાર્ગમ્ ।
કલ્પાંતકાલમરૂતા ચલિતાચલેન
કિં મંદરાદ્રિશિખરં ચલિતં કદાચિત્ ॥ ૧૫ ॥

ભાવાર્થ--હે પ્રભુ ! દેવાંગનાઓ તમારા મનમાં કિંચિત્ માત્ર પણ વિકાર (કામવિકાર) લાવી શકી નહિ, તેમાં શું આશ્ચર્ય છે ? કેમકે સંહાર કાળના પવનથી તમામ પર્વતો ડોલે છે, તોપણ મેરૂ પર્વતનું શિખર કદાપિ ડોલે છે શું ? (નહીંજ) ૧૫

નિર્ધૂમવતિરપવર્જિતતૈલપૂર:
કૃત્સનં જગત્રયમિદં પ્રકટીકરોષિ ।
ગમ્યો ન જાતુ મરૂતાં ચલિતાચલાનાં
દીપોઽપરસ્ત્વમસિ નાથ જગત્પ્રકાશ: ॥ ૧૬ ॥

ભાવાર્થ--હે નાથ ! જેની અંદરથી ધૂમાડો નિકળતો નથી, જેને દીવેટની જરૂર નથી, અને તેલની પણ જરૂર નથી, જે આ સમગ્ર ત્રણે જગતને પ્રકાશીત કરે છે, અને પર્વતોને પણ ડોલાવી નાખે એવો પવન પણ જેની પાસે જઈ શકતો નથી; એવા વિલક્ષણ દીપ રૂપે આ જગતને વિષે તું પ્રકાશે છે. ૧૬

નાસ્તં કદાચિદુપયાસિ ન રાહુગમ્ય:
સ્પષ્ટીકરોષિ સહસા યુગપજ્જગન્તિ ।
નાંભોધરોદરનિરૂદ્ધમહાપ્રભાવ:
સૂર્યાતિશાયિ મહિમાસિ મુનીંદ્ર લોકે ॥ ૧૭ ॥

ભાવાર્થ--હે મુનીંદ્ર ! જગતને વિષે તમે સૂર્યના કરતાં પણ વધારે

મહિમાવાન છો! (સૂર્યની પેઠે) રાહુ તમને ઘેરી શકતો નથી, તમે કદી પણ અસ્ત પામતા નથી, મેઘ તમારા પ્રભાવનો અવરોધ કરી શકતો નથી, અને એકે કાળે તમો ત્રણે જગતને પ્રકાશીત કરો છો. (તેથી સૂર્યના કરતા પણ તમે અધિક માહિમાવાન છો એ સ્પષ્ટજ છે.) ૧૭

નિત્યોદયં દલિતમોહમહાંધકારં
ગમ્યં ન રાહુવદનસ્ય ન વારિદાનમ્ ।
વિભ્રાજતે તવ મુખાબ્જમનલ્પકાન્તિ
વિદ્યોતયજ્જગદપૂર્વશશાંકબિંબમ્ ॥ ૧૮ ॥

ભાવાર્થ—જેનો ઉદય હંમેશાં છે, જેણે મોહરૂપી અંધકારનો નાશ કરેલો છે, જેનો રાહુથી ગ્રાસ થઇ શકતો નથી, જેને મેઘ પણ ઘેરી શકતો નથી, તેમજ જેની કાંતિ કદી પણ ઓછી થતી નથી; એવું તમારૂં મુખ કમળ જગતને વિષે અપૂર્વ ચંદ્રબિંબની પેઠે શોભી રહે છે. ૧૮

કિં શર્વરીષુ શશિનાઽન્હિ વિવસ્વતાવા
યુષ્મન્મુખેંદુદલિતેષુ તમસ્સુ નાથ ।
નિષ્પન્નશાલિવનશાલિનિ જીવલોકે
કાર્યં કિયજ્જલધરૈર્જલભારનમ્રૈઃ ॥ ૧૯ ॥

ભાવાર્થ—હે નાથ! તમારા મુખરૂપી ચંદ્રમાથી જ્યારે અંધકારનો નાશ થાય છે, ત્યારે પછી રાત્રિને વિષે ઉગતા ચંદ્રમાનું શું કામ છે? તેમજ દિવસે ઉદય પામતા સૂર્યનું પણ શું કામ છે? કેમકે શોભાયમાન ડાંગેરનું ધાન્ય પાકી ચૂકયા પછી, આકાશમાં ચઢી આવેલા વર્ષાદનું શું પ્રયોજન રહે છે? (ભાવાર્થ કે તે જેમ નિરર્થક છે તેમજ સૂર્યચંદ્ર પણ તમારા મુખના પ્રકાશ આગળ નિરર્થકજ છે!) ૧૯

જ્ઞાનં યથા ત્વયિ વિભાતિ કૃતાવકાશં
નૈવ તથા હરિહરાદિષુ નાયકેષુ ।
તેજઃ સ્ફુરન્મણિષુ યાતિ યથા મહત્વં
નૈવં તુ કાચશકલે કિરણાકુલેઽપિ ॥ ૨૦ ॥

ભાવાર્થ—હે પ્રભુ! તમારા વિષે જ્ઞાન જેવી રીતે યથાવકાશથી શોભી રહે છે, તેવું હરિ, હર ઇત્યાદિક દેવોને વિષે શોભતું નથીજ. કેમકે પ્રકાશમાન રત્નોના સમૂહને વિષે જેવું તેજનું પ્રાબલ્ય ભાસે છે, તેવું કાચના ચળકતા કડકાને વિષે પણ જણાતું નથીજ. ૨૦

મન્યે વરં હરિહરાદય એવ દૃષ્ટા
દૃષ્ટેષુ યેષુ હૃદયં ત્વયિ તોષમેતિ ।

કિં વીક્ષિતેન ભવતા ભુવિ યેન નાન્ય:
કશ્ચિન્મનો હરતિ નાથ ભવાંતરેઽપિ ॥ ૨૧ ॥

ભાવાર્થ—હે સ્વામી ! હરિ, હર ઇત્યાદિ દેવો (મારી) દ્રષ્ટીએ પડયા તે સારૂંજ થયું છે. કેમકે તેમને દીઠાથી મારૂં હૃદય તમારે વિષેજ (તે સર્વેને દીઠાથી અને તે સર્વેથી તમે શ્રેષ્ઠ છો એમ જાણ્યાથી) સંતોષ પામે છે. આ લોકમાં તમને જોવાથી શું થયું છે? (તો એટલુંજ કહેવાનું છે કે) ભવાન્તરને વિષે પણ અન્યકોઇ દેવ મારૂં મન હરણ કરી શકનાર નથી. ૨૧

સ્ત્રીણાં શતાનિ શતશો જનયન્તિ પુત્રાન્
નાન્યા સુતં ત્વદુપમં જનની પ્રસૂતા ।
સર્વા દિશો દધતિ ભાનિ સહસ્રરશ્મિં
પ્રાચ્યેવ દિગ્જનયતિ સ્ફુરદંશુજાલમ્ ॥ ૨૨ ॥

ભાવાર્થ—જેમ તારાઓના સમૂહોને સર્વે દિશાઓ ધારણ કરે છે, પણ તેજસ્વી સૂર્યને તો માત્ર પૂર્વદિશાજ જન્મ આપે છે; તેમજ સેંકડો સ્ત્રીઓ ઘણાએ પુત્રોને જન્મ આપે છે, છતાં તમારા સમાન પુત્રને તો બીજી કોઇ જનેતા (સ્ત્રી) ઉત્પન્ન કરતીજ નથી! ૨૨

ત્વામામનંતિ મુનય: પરમં પુમાંસ
માદિત્યવર્ણમમલં તમસ: પુરસ્તાત્ ।
ત્વામેવ સમ્યગુપલભ્ય જયંતિ મૃત્યું
નાન્ય: શિવ: શિવપદસ્ય મુનીંદ્ર પંથા: ॥ ૨૩ ॥

ભાવાર્થ—હે મુનીંદ્ર તમને મુનિયો પરમ પુરૂષ માને છે, અને તમે અંધકાર આગળ નિર્મળ સૂર્ય જેવા છો; વળી તમને રૂડે પ્રકારે પામવાથી (જાણવાથી) મૃત્યુને પણ જીતી શકાય છે. અને (એ કારણથી) તમારા સિવાય બીજો (કોઇપણ) મોક્ષ (મુક્તિ) પામવાનો કલ્યાણકારક માર્ગ નથીજ! ૨૩

ત્વામવ્યયં વિભુમચિંત્યમસંખ્યમાદ્યં
બ્રહ્માણમીશ્વરમનંતમનંગકેતુમ્ ।
યોગીશ્વરં વિદિતયોગમનેકમેકં
જ્ઞાનસ્વરૂપમમલં પ્રવદંતિ સંત: ॥ ૨૪ ॥

ભાવાર્થ—હે પ્રભુ! તમને અવ્યય, વિભુ, અચિંત્ય, અસંખ્ય, આદ્ય, બ્રહ્મા, ઇશ્વર, અનંત, અનંગ-કેતુ, યોગીશ્વર, યોગને જાણનાર, અનેક, અને એક; એવી રીતે સત્પુરૂષો અનેક વિશેષણોથી જ્ઞાનના સાક્ષાત સ્વરૂપ રૂપે, અને વળી નિર્મળ પણ કહે છે! ૨૪

બુદ્ધસ્ત્વમેવ વિબુધાર્ચિત બુદ્ધિબોધાત્
ત્વં શંકરોસિ ભુવનત્રયશંકરત્વાત્ ।
ધાતાસિ ધીર શિવમાર્ગવિધેર્વિધાનાત્
વ્યક્તં ત્વમેવ ભગવન્ પુરૂષોત્તમોઽસિ ॥ ૨૫ ॥

ભાવાર્થ—હે વિબુધાર્ચિત! તમે બુદ્ધિનો બોધ કરો છો તેથી બુદ્ધજ છો. તમે ત્રણે જગતનું કલ્યાણ કરનાર છો તેથી શંકર રૂપજ છો. અને કલ્યાણકારક માર્ગના વિધિને ધારણ કરનારા—જાણનાર છો તેથી તમેજ ધાતા છો. અને હે ભગવન્ તમેજ સ્પષ્ટ પુરૂષોત્તમ એટલે નારાયણ રૂપ છો! ૨૫

તુભ્યં નમસ્ત્રિભુવનાર્તિહરાય નાથ
તુભ્યં નમઃ ક્ષિતિતલામલભૂષણાય ।
તુભ્યં નમસ્ત્રિજગતઃ પરમેશ્વરાય
તુભ્યં નમો જીન ભવોદધિશોષણાય ॥ ૨૬ ॥

ભાવાર્થ—હે નાથ! ત્રણે જગતની પીડાને હરણ કરનાર આપને મારા નમસ્કાર હો! પૃથ્વીના તળ ઉપર અમલ—નિર્મળ—ભૂષણ રૂપ આપને મારા નમસ્કાર હો! વળી ત્રૈલોકના પરમેશ્વર એવા આપને મારા નમસ્કાર હો! હે જીન! આ સંસાર રૂપ સાગરને શોષણ કરનાર—નહીં સરખો કરી દેનાર—આપને મારા નમસ્કાર હો! ૨૬

કો વિસ્મયોઽત્ર યદિ નામ ગુણૈરશેષૈ-
સ્ત્વં સંશ્રિતો નિરવકાશતયા મુનીશ ।
દોષૈરૂપાત્તવિવિધાશ્રયજાતગર્વૈઃ
સ્વપ્નાંતરેઽપિ ન કદાચિદપીક્ષિતોઽસિ ॥ ૨૭ ॥

ભાવાર્થ—હે મુનીંદ્ર તમામ ગુણોજ તમારામાં પરિપૂર્ણ રીતે આશ્રય કરીને રહેલા છે, તેમાં શું આશ્ચર્ય છે! કેમકે અનેક સ્થળે આશ્રય મળવાથી જેમને ગર્વ ઉત્પન્ન થએલો છે, એવા દોષોએ તો તમને સ્વપ્નાંતરે—સ્વપ્નમાં—પણ જોયેલાજ નથી! (ભાવાર્થ કે તમારામાં ગુણ સિવાય દોષ બીલકુલ છેજ નહીં.) ૨૭

ઉચ્ચૈરશોકતરૂસંશ્રિતમુન્મયૂખ-
માભાતિ રુપમમલં ભવતો નિતાંતમ્ ।
સ્પષ્ટોલ્લસત્ કિરણમસ્તતમોવિતાનં
બિંબં રવેરિવ પયોધરપાર્શ્વવર્તિ ॥ ૨૮ ॥

ભાવાર્થ—હે જીનેશ્વર! જેમ મેઘના સમીપમાં રહીને, અંધકારનો

નાશ કરીને, અને સ્પષ્ટ ઉંચાં કિરણો પ્રસારીને, સૂર્ય શોભી રહે છે; તેમજ અશોકવૃક્ષની નીચે રહેલું આપનું સ્વરૂપ (પાપરૂપી અંધકારનો નાશ કરીને અને) ઉંચાં કિરણ પ્રસારીને, અત્યંત નિર્મળ, શોભી રહે છે. ૨૮

સિંહાસને મણિમયૂખશિખાવિચિત્રે
વિભ્રાજતે તવ વપુઃ કનકાવદાતમ્ ।
બિંબં વિયદ્વિલસદંશુલતાવિતાનં
તુંગોદયાદ્રિશિરસીવ સહસ્રરશ્મેઃ ॥ ૨૯ ॥

ભાવાર્થ—જેવી રીતે ઉંચા ઉદયાચળ પર્વતના ઉપર, આકાશને વિષે પ્રકાશમાન કિરણો રૂપી લતાઓના સમૂહવડે, સૂર્યનું બિંબ શોભે છે; તેવીજ રીતે હે જીનેંદ્ર! મણિયોના કિરણોની પંક્તિઓવડે કરીને, વિચિત્ર દેખાતા સિંહાસનને વિષે, સુવર્ણ જેવું મનોહર આપનું શરીર, અત્યંત શોભે છે. ૨૯

કુંદાવદાતચલચામરચારૂશોભં
વિભ્રાજતે તવ વપુઃ કલધૌતકાંતમ્ ।
ઉદ્યચ્છશાંકશુચિનિર્ઝરવારિધાર-
મુચ્ચૈસ્તટં સુરગિરેરિવ શાતકૌંભમ્ ॥ ૩૦ ॥

ભાવાર્થ—જેમ ઉદય પામેલા ચંદ્રમાના જેવી, નિર્મળ પાણીનાં ઝરણુની ધારાઓ વડે, મેરૂપર્વતનું સુવર્ણમય ઉંચુ શિખર શોભી રહે છે; તેમ મોગરાના પુષ્પ જેવા ધોળા વીંજાતા (ફરતા) ચામરો વડે, સોનાના જેવું મનોહર આપનું શરીર શોભી રહે છે. ૩૦

છત્રત્રયં તવ વિભાતિ શશાંકકાંત-
મુચ્ચૈઃ સ્થિતં સ્થગિતભાનુકરપ્રતાપમ્ ।
મુકતાફલપ્રકરજાલવિવૃદ્ધશોભં
પ્રખ્યાપયત્ ત્રિજગતઃ પરમેશ્વરત્વમ્ ॥ ૩૧ ॥

ભાવાર્થ—હે ભગવન્ (તારા સહિત) ચંદ્રના જેવાં મનોહર, સૂર્યના કિરણના તાપનું નિવારણ કરનાર, અને મોતીઓના સમૂહની રચનાથી શોભાયમાન, એવાં તમારા ઉપર રહેલાં તમારાં ત્રણ છત્રો શોભી રહ્યાં છે; તે જાણે તમારૂં ત્રણે જગતનું અધિપતિપણુંજ જાહેર કરતાં હોય નહી શું? તેમ શોભે છે. ૩૧

ગંભીરતારરવપૂરિતદિગ્વિભાગ-
સ્ત્રૈલોક્યલોકશુભસંગમભૂતિદક્ષઃ ।

સદ્ધર્મરાજજયઘોષણઘોષકઃ સન્
ખે દુંદુભિર્ધ્વનતિ તે યશસઃ પ્રવાદી ॥ ૩૨ ॥

ભાવાર્થ—ઉંચા અને ગંભીર શબ્દવડે જેણે દિશાઓના વિભાગો પૂરી દીધા છે. ત્રણે જગતના લોકોને શુભસમાગમની સંપત્તિ આપવામાં જે કુશળ છે, અને સત્યધર્મના રાજાના જયના શબ્દને જે જાહેર કરે છે, એવો તમારો જે દુંદુભિ, તે આકાશને વિષે ગર્જના કરી રહ્યો છે! ૩૨

મંદારસુંદરનમેરૂસુપારિજાત-
સંતાનકાદિકુસુમોત્કરવૃષ્ટિરૂદ્ધા ।
ગંધોદબિંદુશુભમંદમરૂત્પ્રપાતા
દિવ્યા દિવઃપતતિ તે વચસાં તતિર્વા ॥ ૩૩ ॥

ભાવાર્થ—મંદાર, સુંદર નમેરૂ, પારિજાત, અને સંતાનક ઇત્યાદિ વૃક્ષોના પુલોની જે દિવ્ય વૃષ્ટિ, સુગંધીદાર પાણીના બિંદુઓ વડે શીતળ અને મંદવાયુ એ પ્રેરાએલી, સ્વર્ગમાંથી ઘણીજ પડે છે; તે જાણે તમારા ભાષણની દીવ્યમાળાજ પડતી હોય નહી શું! ૩૩

શુંભત્પ્રભાવલયભૂરિવિભા વિભોસ્તે
લોકત્રયદ્યુતિમતાં દ્યુતિમાક્ષિપન્તી ।
પ્રોદ્યત્દિવાકરનિરંતરભૂરિસંખ્યા
દીપ્ત્યા જયંત્યપિ નિશામપિસોમસૌમ્યા ॥ ૩૪ ॥

ભાવાર્થ—હે વિભુ! શોભાયમાન છે પ્રભામંડળ તે જેનું એવી ઘણીજ તેજસ્વી તમારી કાન્તિ; ત્રણે જગતના તેજસ્વી પદાર્થોના તેજને ઝાંખુ પાડે છે-જીતે છે-આક્ષેપ કરે છે. તે તમારી કાન્તિ, અસંખ્ય સૂર્યના સરખી તેજસ્વી હોવા છતાં, ચંદ્રના જેવી શીતળ પ્રભાથી રાત્રિને પણ જીતે છે! ૩૪.

સ્વર્ગાપવર્ગગમમાર્ગવિમાર્ગણેષ્ટ-
સદ્ધર્મતત્વકથનૈકપટુસ્ત્રિલોકયામ્ ।
દિવ્યધ્વનિર્ભવતિ તે વિશદાર્થસર્વ-
ભાષાસ્વભાવપરિણામગુણૈઃ પ્રયોજ્યઃ ॥ ૩૫ ॥

ભાવાર્થ—સ્વર્ગ અને મોક્ષનો માર્ગ બતાવવામાં ઇષ્ટ, તેમજ ત્રણે લોકને વિષે સત્યધર્મનું તત્વ કહેવામાં જે એકજ માત્ર નિપુણ છે, એવો તમારો જે દિવ્યધ્વનિ તે નિર્મળ અર્થવાળો હોવાથી સર્વ ભાષાના સ્વભાવના ગુણને પામીને (સર્વત્ર) થાય છે. ૩૫.

ઉન્નિદ્રહેમનવપંકજપુંજકાંતી
પર્યુલ્લ ન્નખમયૂખશિખાભિરામૌ ।

પાદૌ પદાનિ તવ યત્ર જિનેંદ્ર ધત્તઃ
પદ્માનિ તત્ર વિબુધાઃ પરિકલ્પયંન્તિ ॥ ૩૬ ॥

ભાવાર્થ—હે જીનેંદ્ર ! સુવર્ણનાં નવાં ખીલેલાં કમળોના સમૂહની કાંતિ જેવા પ્રસરી રહેલા નખોનાં કિરણોની પંક્તિ વડે જે સુંદર દેખાય છે, એવા તમારા પગો પૃથ્વી ઉપર જ્યાં જ્યાં ડગલાં ભરે છે, (તમે જ્યાં જ્યાં વિચરો છો) તે તે ઠેકાણે દેવતાઓ કમળની કલ્પના–રચના–કરે છે. ૩૬

ઇત્થં યથા તવ વિભૂતિરભૂજ્જિનેંદ્ર
ધર્મોપદેશનવિધૌ ન તથા પરસ્ય ।
યાદૃક્પ્રભા દિનકૃતઃ પ્રહતાંધકારા
તાદૃક્ કુતો ગ્રહગણસ્ય વિકાસિનોઽપિ ॥ ૩૭ ॥

ભાવાર્થ—હે જીનેંદ્ર ! એ પ્રકારની (પાછળ જણાવેલા અષ્ટ પ્રાતિહાર્યની) તમને જે જે સંપત્તિયો ધર્મનો ઉપદેશ કરતી વખતે (સમવસરણમાં) થઇ, તે પ્રમાણે અન્ય ને (હરિહરાદિક પરધર્મના દેવોને કદી પણ) થઈ નથી. (તે યોગ્યજ છે) કેમકે અંધકારનો સમૂળ નાશ કરનાર સૂર્યની જેવી પ્રભા છે, તેવી પ્રકાશ પામેલા ગ્રહોની પણ ક્યાંથી જ હોય ? ૩૭.

શ્ચ્યોતન્મદાવિલવિલોલકપોલમૂલં
મત્તભ્રમદ્ભ્રમરનાદવિવૃદ્ધકોપમ્ ।
ઐરાવતાભમિભમુદ્ધતમાપતંતં
દૃષ્ટ્વા ભયં ભવતિ નો ભવદાશ્રિતાનામ્ ॥ ૩૮ ॥

ભાવાર્થ—જેનું ગંડસ્થળ ઝરતા મદવડે કરીને ખરડાએલું છે, વળી જે માથું ધુણાવ્યા કરે છે, અને તેની આજુબાજુ ભમતા ઉન્મત્ત ભમરાઓના ગુંજારવ વડે, જેનો કોપ વૃદ્ધિને પામેલો છે, વળી જે ઉદ્ધત ઐરાવત જેવો છે, એવો હાથી પણ જો (કદાચ) સામો આવે, તો પણ તેને દેખીને તમારો જે આશ્રિત હોય છે તેને ભય ઉપજતો નથી. ૩૮

ભિન્નેભકુંભગલદુજ્જ્વલશોણિતાક્ત
મુક્તાફલપ્રકરભૂષિતભૂમિભાગઃ ।
બદ્ધક્રમઃક્રમગતં હરિણાધિપોઽપિ
નાક્રામતિ ક્રમયુગાચલસંશ્રિતં તે ॥ ૩૯ ॥

ભાવાર્થ—જેણે હાથીઓનાં કુંભસ્થળ છેદીને, તેમાંથી ગળતાં ઉજ્જ્વળ અને લોહીથી ખરડાએલાં મોતી વડે પૃથ્વી શોભાવી છે; એવા બળવાન દોડતા સિંહની દોટમાં જે માણસ આવી પડયો હોય, તે પણ જો તમારા

ચરણ રૂપી પર્વતનો આશ્રય લે, તો તેને તેવો સિંહ ત્રણ (મારી શકતો નથી.) આક્રમણ કરી શકતો નથી-પંઝામાં લઈ શકતો નથી. ૩૯

કલ્પાંતકાલપવનોદ્ધતવન્હિકલ્પં
દાવાનલં જ્વલિતમુજ્વલમુત્સ્ફુલિંગમ્ ।
વિશ્વં જિઘત્સુમિવ સંમુખમાપતંતં
ત્વન્નામકીર્તનજલં શમયત્યશેષમ્ ॥ ૪૦ ॥

ભાવાર્થ—જે; પ્રલયકાળના પવનથી ઉદ્ધત થયેલા અગ્નિ જેવો, જેની અંદરથી ઘણા ઓઢા (તનખા) ઉડે છે એવો, અને ઘણાજ પ્રકાશવાળો એવો દાવાનળ-વનનો અગ્નિ-જાણે જગતને બાળી નાખવાની જ ઇચ્છા કરતો હોય નહી! તેમ જોરમાં સળગતો સળગતો સન્મુખ આવે; તો તેને પણ તમારા નામનું કીર્તન રૂપી-તમારૂં સ્તવન રૂપી-જળ અશેષ સમાવી દે છે-સમગ્ર બુઝાવી નાખે છે. ૪૦

રક્તેક્ષણં સમદકોકિલકંઠનીલં
ક્રોધોદ્ધતં ફણિનમુત્ફણમાપતંતમ્ ।
આક્રામતિ ક્રમયુગેન નિરસ્તશંક-
સ્ત્વન્નામનાગદમની હૃદિ યસ્ય પુંસઃ ॥ ૪૧ ॥

ભાવાર્થ—લાલચોળ આંખોવાળો, મદોન્મત્ત કોયલના કંઠ (ગળું) જેવો કાળો, અને ક્રોધે કરીને ઉદ્ધત, (છંછેડાયેલો) એવો સર્પ ઉંચી ફેણ કરીને સામો ધસી આવતો હોય તેને પણ, જે માણસની પાસે તમારા નામરૂપી નાગ-દમની (સર્પનું દમન કરનાર ઔષધી) હોય છે, તે માણસ નિઃશંકપણે ઓળંગી જાય છે! [ભાવાર્થ કે એવો સાપ પણ તમારા ભક્તને કરડી શકતો નથી.] ૪૧

વલ્ગત્તુરંગગજગર્જિતભીમનાદ-
માજૌ બલં બલવતામપિ ભૂપતીનામ્ ।
ઉદ્યદ્દિવાકરમયૂખશિખાપવિદ્ધં
ત્વત્કીર્તનાત્તમ ઇવાશુ ભિદામુપૈતિ ॥ ૪૨ ॥

ભાવાર્થ—જેની અંદર ઘોડાઓ કૂદી રહ્યા છે, અને હાથીઓની ગર્જનાના ભયાનક શબ્દો થઈ રહ્યા છે, એવા રણને વિષે રહેલા બળવાન ભૂપતિના સૈન્યને પણ, જેમ ઉદય પામેલા સૂર્યનાં કિરણોની શિખાઓવડે, અંધકારનો નાશ કરી શકાય છે, તેમજ તમારા કીર્તનથી ભેદી શકાય છે! (ભાવાર્થ કે તમારી ભક્તિથી એવું સૈન્ય પણ જીતી શકાય છે.) ૪૨

કુંતાગ્રભિન્નગજશોણિતવારિવાહ-
વેગાવતારતરણાતુરયોધભીમે ।

યુદ્ધે જયં વિજિતદુર્જયજેયપક્ષા-
સ્ત્વત્પાદપંકજવનાશ્રયિણો લભંતે ॥ ૪૩ ॥

ભાવાર્થ—ભાલાઓની અણીઓ વડે છેદાઇ ગયેલા હાથીઓના રુધિરનો પ્રવાહ જ્યાં આગળ વેહે છે, અને જ્યાં તે પ્રવાહની અંદર યોદ્ધાઓ તરવામાં આતુર થઈ ગયેલા છે, એવા ભયાનક યુદ્ધને વિષે; જેને તમારા ચરણ કમળ રૂપી વનનો આશ્રય હોય છે, તેઓ અજીત શત્રુઓને પણ જીતી શકે છે. ૪૩

અંભોનિધૌ ક્ષુભિતભીષણનક્રચક્ર-
પાઠીનપીઠભયદોલ્બણવાડવાગ્નૌ ।
રંગત્તરંગશિખરસ્થિતયાનપાત્રા-
સ્ત્રાસં વિહાય ભવત: સ્મરણાદ્વ્રજન્તિ ॥ ૪૪ ॥

ભાવાર્થ—ભયંકર મગરમચ્છ આદિ–નક્રચક્ર જળચર જંતુઓ–જેની અંદર ઊછળી રહ્યા છે, અને ભયાનક વાડવાગ્નિ જેની અંદર અતિશય પ્રજ્વલિત થઇ રહ્યો છે, તથા મોટા મોટા મોજાઓ જેની અંદર ઉછળી રહ્યા છે, એવા તોફાની સમુદ્રની અંદર જે વહાણો (વહાણની અંદરનાં મનુષ્યો) આવી પડેલાં હોય છે, તેપણ તમારા સ્મરણથી નિર્ભયપણે જઇ શકે છે! (સમુદ્રમાં જોખમાયા સિવાય રહી શકે છે.) ૪૪

ઉદ્ભૂત ભીષણજલોદરભારભુગ્ના:
શોચ્યાંદશામુપગતાશ્ચ્યુતજીવિતાશા: ।
ત્વત્પાદપંકજરજોઽમૃતદિગ્ધદેહા
મર્ત્યા ભવંતિ મકરધ્વજતુલ્યરૂપા: ॥ ૪૫ ॥

ભાવાર્થ—ભયંકર જળોદર રોગના ભારથી નમી ગએલા, અને તેથી કરીને જેમણે જીવતરની આશા છોડી દીધી છે; એવી મહા દુઃખદ અવસ્થાને જેઓ પામેલા હોય છે; તેઓ પણ તમારા ચરણ કમળની રજ-રૂપી અમૃતનું જો પોતાના શરીરને લેપન કરે તો [રોગથી રહિત થઇને] કામ દેવ જેવા સુંદર શરીરવાળા થાય છે! ૪૫

આપાદકંઠમુરુશૃંખલવેષ્ટિતાંગા
ગાઢં બૃહન્નિગડકોટિનિઘૃષ્ટજંઘા: ॥
ત્વન્નામમંત્રમનિશં મનુજા: સ્મરંત:
સદ્ય: સ્વયં વિગતબંધભયા ભવંતિ ॥ ૪૬ ॥

ભાવાર્થ—પગથી તે ગળાસુધી જડેલી બેડીઓવડે જેનાં અંગ વિટાઇ ગયાં છે, અને–તે મોટી બેડીઓના ગાઢ બંધનથી–તેની કોટીઓની

ઝીણી અણીઓવડે જેમની જાંગો ઘસાયા કરે છે, તે માણસો પણ જો તમારા નામનું નિરંતર સ્મરણ કરે છે, તો ઉતાવળા પોતાની મેળેજ બંધનના ભયથી મુક્ત થઇ જાય છે. (કેદમાંથી છુટે છે.) ૪૬

મત્તદ્વિપેંદ્રમૃગરાજદવાનલાહિ-
સંગ્રામવારિધિમહોદરબંધનોત્થમ્ ।
તસ્યાશુ નાશમુપયાતિ ભયં ભિયેવ
યસ્તાવકં સ્તવમિમં મતિમાનધીતે ॥ ૪૭ ॥

ભાવાર્થ—જે બુદ્ધિમાન માણસ તમારૂં આ સ્તવન [આ ભક્તામર સ્તોત્ર] ભણે છે,-પાઠ કરે છે,-તેનો; મદોન્મત્ત હાથીથી, સિંહથી, દાવાનળ અગ્નિથી, યુદ્ધથી, સમુદ્રથી અને જળોદર તથા બંધન; (પાછલાં કાવ્યોમાં જણાવેલાં) એ સર્વેથી ઉત્પન્ન થએલો ભય; ભયથીજ જેમ નાશ પામતો હોય તેમ (આ સ્તોત્રના પાઠથી) ઝટ નાશ પામે છે ! ૪૭

સ્તોત્રસ્રજં તવ જીનેંદ્ર ગુણૈર્નિબદ્ધાં
ભક્તયા મયા વિવિધવર્ણવિચિત્રપુષ્પામ્ ॥
ધત્તે જનો ય ઇહ કંઠગતામજસ્રં
તં માનતુંગમવશા સમુપૈતિ લક્ષ્મીઃ ॥ ૪૮ ॥

ભાવાર્થ—હે જીનેંદ્ર ! આ સ્તોત્રરૂપી માળા મેં તમારા ગુણરૂપી દોરાવડે, વિચિત્ર અક્ષરરૂપી રંગવાળાં પુષ્પોથકી ભક્તિવડે ગુંથેલી છે; તેને જે માણસ હમેશાં પોતાના કંઠને વિષે ધારણ કરશે, તે સન્માન થકી ઉંચા થયેલા એવા (હોઇને) સ્વતંત્ર લક્ષ્મીને પામશે. ૪૮

અથ શ્રી કલ્યાણ મંદીર સ્તોત્ર.

[હરીગીત છંદ.]

કલ્યાણનું મંદિર અને ઉદાર ઇચ્છીત આપવે,
દાતા અભય ભયભીતને સમર્થ દુરિત કાપવે;
સંસાર દરિયે ડુબતાને નાવરૂપે જે વળી,
નિર્દોષ પ્રભુના પદકમળને પ્રથમ હું પ્રેમે નમી. ૧
સાગર સમા જેના મહિમાની સ્તુતિ કરવા વિષે,
વિશાળ બુદ્ધિ સુરગુરૂ તે છેક શક્તિ હીણ દીસે;
વળી કમઠ કેરા ગર્વને જે બાળવે અગ્નિ અરે,
તીર્થેશની સ્તુતિ કરીશજ તેમની હું તો ખરે. ૨

સામાન્ય રીતે પણ તમારા રૂપને વિસ્તારવા,
જીનરાજ શક્તિમાન દુર્લભ મૂઢ મુજ સમ છે થવા;
દિન અંધ ધીરજવાન બચ્ચું ઘુડનું જે તેહથી,
નહિં સૂર્ય કેરા રૂપને વર્ણિ શકાશે સ્નેહથી. ૩
અનુભવ કરે તુજ ગુણ તણો જન મોહના ટળવા થકી,
નહિં પાર પામે નાથ તે પણ આપ ગુણ ગણતાં કદી;
જ્યમ પ્રલયકાળવડે ખસેલા જળથકી સમુદ્રના,
ખુલા થએલા રત્ન ઢગલા કોથી માપી શકાય ના. ૪
દેદીપ્યમાન અસંખ્ય ગુણની ખાણ નાથ તમારી હું,
આરંભ તો કરવા સ્તુતિ પણ મંદ બુદ્ધિમાન છું;
શું બાળપણ કેતું નથી લંબાવી બેઉ હાથને,
નિજ બુદ્ધિના અનુસારથીજ સમુદ્રના વિસ્તારને. ૫
હે ઇશ યોગી પણ તમારા ગુણ જે ન કહી શકે,
સામર્થ્ય મારૂં ક્યાંથી વર્ણન મુજથી તેનું થઇ શકે;
વિચાર વિણનું કાર્ય આ ગણાય મારૂં તેહથી,
પણ પક્ષી શું પોતા તણી ભાષા કહો વદતા નથી. ૬
અચિંત્ય મહિમાવાન સ્તુતિ આપની હો જીનરે,
તુજ નામ પણ સંસારથી ત્રૈલોક્યનું રક્ષણ કરે;
જ્યમ ગ્રીષ્મ કેરા સખત તાપવડે મુસાફર જે દુઃખી,
તે થાય કમળ તળાવ કેરા શીતળ વાયુથી સુખી. ૭
હે સ્વામી આપ હૃદય વિષે આવો તદા પ્રાણી તણાં,
ક્ષણમાત્રમાં દ્રઢ કર્મ બંધન જાય તૂટી જગ તણાં;
વનમાં મયુરો મધ્યમાં જેવી રીતે આવ્યાં થકી,
ચંદન તણાં તરૂથીજ સર્પો સઘ છુટે છે નકી. ૮
દર્શન અહો જીનેંદ્ર માત્ર મનુષ્યને જો થાય છે,
તો સેંકડો દુઃખ ભય ભરેલા સ્હેજમાં ટળી જાય છે;
ગોવાળ કીંવા સૂર્ય તેજસ્વી તણાં દીઠાં થકી,
પશુઓ મૂકાયે સઘ જેવા નાસતા ચોરો થકી. ૯
તારક તમે જીનરાજ કેવી રીતથી સંસારીના,
તમને હૃદયમાં ધારી ઉલટા તારતા સંસારીયા;
આશ્ચર્ય છે પણ ચર્મ કેરી મસકથી સાચું ઠરે;
અંદર ભરેલા વાયુના આધારથી જળને તરે. ૧૦

હરી હર અને બ્રહ્માદિના પ્રભાવને જેણે હણ્યો,
ક્ષણમાત્રમાં તે રતિ પતિને સ્હેજમાં આપે હણ્યો;
જે પાણી અગ્નિ અન્યને બુઝાવતું પળ વારમાં,
તે પાણીને વડવાનળે પીધું ન શું ક્ષણવારમાં. ११
હે સ્વામી અતિશય ભારવાળા આપને પામ્યા પછી,
કેવી રીતે પ્રાણી અહો નીજ હૃદયમાં ધાર્યા થકી;
અતિ લઘુપણે ભવરૂપ દરીયો સ્હેજમાં તરી જાય છે,
અથવા મહાન જનોતણો મહીમા અચિંત્ય ગણાય છે. १२
હે પ્રભુ જ્યારે પ્રથમથી આપે હણ્યો તો ક્રોધને,
આશ્ચર્ય ત્યારે કેમ બાળ્યા કર્મરૂપી ચોરને;
અથવા નહીં આ અવનીમાં શું દેખાવમાં આવતું,
શીતળ પડે જે હીંમ તે લીલાં વનોને બાળતું. १३
હે જીન યોગી આપને પરમાત્મ રૂપેથી સદાં,
નિજ હૃદય કમળે જ્ઞાનરૂપી ચક્ષુથી અવલોકતા;
પુનીત નીર્મળ કાંતીવાળા કમળાનું બી સંભવે,
શું કમળ કેરી કર્ણિકાન મધ્ય વિણ બીજે સ્થળે. १४
ક્ષણમાત્રમાં જીનરાજ ભવીજન આપકેરા ધ્યાનથી,
પામે દશા પરમાત્માની તજી દેહને પ્રભુ જ્ઞાનથી;
જયમ તિવ્ર અગ્નિ તાપથી મિશ્રીત ધાતુ હોય તે,
પથરપણાંને ત્યાગીને તત્કાળ સોનું થાય છે. १५
હે જીન હમેશાં ભવ્ય જન જે દેહના અંતર વિષે,
ધરતાં તમારૂં ધ્યાન તેનો નાશ કરતા કેમ તે;
અથવા સ્વભાવ મહાનજન મધ્યસ્થનો એવો સદાં,
વિગ્રહતણો કરી નાશને શાંતી પ્રસારે ઉભયથા. १६
નહીં ભેદ હે પ્રભુ આપને આત્મા વિષે આ બુદ્ધિથી,
ચિંતન કરે પંડિત અહીં તે આપ સમ થાયે નકી;
જે જળ વિષે શ્રદ્ધા થકી અમ્રત્ તણું ચીંતન કરે,
તે જળ ખરેખર વિષના વીકારને શું ના હરે. १७
તમનેજ અજ્ઞાને રહિત પરધર્મિ પણ નામાંતરે,
વિભુ હરિ હરાદિક બુદ્ધિથી નીશ્ચય કરી પામે ખરે;
કમળા તણાં રોગોથી જેના નેત્ર પ્રભુ પીળાં રહે,
તે સાફ ધોળા શંખને શું પીતવર્ણિ નહીં કહે. १८

ધર્મોપદેશ તણાં સમયમાં આપના સહવાસથી,
તરૂ પણ અશોકજ થાય તો શું મનુજનું કે'વું પછી;
જ્યમ સૂર્યના ઉગ્યાં થકીના માત્ર માનવી જાગતાં,
પણ વૃક્ષ પલ્લવ પુષ્પ સાથે સહેજમાં પ્રફુલીત થતાં. ૧૯
ચારે દીશાયે દેવ જે પુષ્પોતણી વૃષ્ટી કરે,
આશ્ચર્ય નીચા મુખ વાળા દીંટથી તે ક્યમ પડે;
હે મુનિશ અથવા આપનું સામીપ જબ પમાય છે,
પંડીત અને પુષ્પો તણાં બંધન અધોમુખ થાય છે. ૨૦
જે આપના ગંભીર હૃદય સમુદ્રમાંથી ઉપજે,
તે વાણીમાં અમૃતપણું લોકો કહે તે સત્ય છે,
કાંકે કરીને પાન પરમાનંદને ભજતાં થકાં,
ભવિજન અહો એથી કરીને શીઘ્ર અજરામર થતા. ૨૧
દેવો વીંઝે જે પવિત્ર ચામ્ર સ્વામિ આપ સમીપ તે,
હું ધારૂં છું નીચા નમી ઉંચા જતાં એમજ કહે;
મુનિ શ્રેષ્ટ એવા પાર્શ્વને જે નમન કરશે સ્નેહથી,
તે શુદ્ધ ભાવી ઉર્ધ્વ ગતીને પામશે નિશ્ચયથકી. ૨૨
સુવર્ણ રત્નોથી બનેલા ઉજળા સીંહાસને,
ગંભીર વાણીવાન રૂપે શ્યામ સ્વામી આપને;
ઉત્સુક થઇને ભવ્ય જનરૂપી મયુરો નિરખે,
મેરૂ શિરે અતિ ગાજતા નવ મેઘ સમ પ્રીતિવડે. ૨૩
ઉંચે જતી તુમ શ્યામ ભામંડળ તણી કાંતિવડે,
લોપાય રંગ અશોક કેરા પાનનો સ્વામી ખરે;
પ્રાણિ સચેતન તો પછી વીતરાગ આપ સમાગમે,
રે કોણ આ સંસારમાં પામે નહી વૈરાગ્યને. ૨૪
રે રે પ્રમાદ તજો અને આવી ભજો આ નાથને,
જે મોક્ષપુરિ પ્રત્યે જતાં વ્યાપારી પાર્શ્વનાથને;
સુર દુંદુભીનો શબ્દ જે આકાશમાં વ્યાપી રહે,
હું માનું છું હે દેવ તે ત્રૈલોકને એમજ કહે. ૨૫
હે નાથ ત્રૈલોકમાં પ્રકાશ જવ આપે કર્યો,
તારા સહીત આ ચંદ્રમા તવ હીણ અધિકારી ઠર્યો;
મોતી સમૂહે શોભતા ત્રણ છત્રના મીસે કરી,
તે આવ્યો પ્રભુની પાસ નકી રૂપ ત્રણ જાણે ધરી. ૨૬

કીર્તિ પ્રતાપજ કાંતી કેરા સમુહથી ત્રૈલોક આ,
ગોળારૂપે ભગવાન જ્યમ આપે પૂરેલાં હોય ના;
રૂપુ સુવર્ણ અને વળી માણેક્યથી નિર્મિત ખરે,
ચોપાસથી શોભી રહ્યાં ત્યમ આપ ત્રણ કિલ્લાવડે. २७
પડતી પ્રભુ તુમ પાદમાં દેવેંદ્ર નમતા તેમની,
રત્ને રચીત મુગટો તજીને દિવ્યમાળા પુષ્પની;
હું માનુ છું મનમાં ખરે એ યોગ થાયે સર્વથી,
વિભુ આપનો સંગમ થતાં સુમનો બીજે રમતા નથી. २८
હે નાથ આ સંસાર સાગરથી તમે વિમુખ છતે,
નિજ આશ્રીતોને તારતા વિશ્વેશ તે તો યોગ છે;
લોકોતરે માટીતણાં ઘટ કર્મ પાક સહીતથી,
આશ્ચર્ય વિભુ પણ આપ તો છો રહીત કર્મ વિપાકથી. २९
વિશ્વેશ જનપાલક છતાં પણ આપ દુર્ગત દીશતા,
હે ઇશ અક્ષર છે તથાપિ રહીત લિપી સર્વથા;
વળી દેવ છે અજ્ઞાનિને પણ તારનાર સદૈવ જે,
વિચિત્ર તે ત્રૈલોક બોધકજ્ઞાન આપ વિષે સ્ફુરે. ३०
આકાશ આચ્છાદીત કરે એવી અતિશય ધુળ જે,
શઠ કમઠ દૈત્યે ક્રોધથી ઉડાડી સ્વામિ આપને;
છાયા પરંતુ નાથ તેથી આપની ઢંકાઇ નથી,
ઉલટો છવાયો દુષ્ટ પોતે કૃત્ય પોતાના થકી. ३१
વિજળી સહિત ઘનઘોર મુશળધારથી વળી વર્ષતો,
વર્ષાદ દુસ્તર કમઠ દૈત્યે છોડીયો પ્રભુ ગાજતો;
તેણે અહો જિનરાજ ઉલટું રૂપ ત્યા સ્હેજે ધર્યું,
તિક્ષણ છુરી તલવાર કેરૂં કામ તે સામું કર્યું. ३२
વિકાળ ઉંચા કેશ લટકે માળ શબના શીરની,
ભયકારી અગ્નિ મુખ વિષેથી નીકળે જેના વળી;
એવા સમુહ પિશાચનો જે આપ પ્રત્યે પ્રેરીયો,
હે દેવ પ્રતી ભવ દુઃખકારિ તેહને તે તો થયો. ३३
હે ત્રણ ભુવનના નાથ જેઓ અન્ય કાર્યો છોડીને,
ત્રિકાળ વિધીવત પૂજતા તુજ ચરણને ચીત્ત જોડીને;
વળી ભક્તિનાં ઉલ્લાસથી રોમાંચવાળો દેહ છે,
આ પૃથ્વીમાં તે ભવ્યજનને હે પ્રભુજી ધન્ય છે. ३४

હે મુનિશ આ સંસાર રૂપ અપાર સાગરને વિષે,
હું માનુછું તુમ નામ નહીં મુજ શ્રવણમાં આવ્યું હશે;
શુણ્યાં છતાંય પવિત્ર મંત્રરૂપી તમારા નામને,
આપત્તિ રૂપી સર્પિણી શું સમીપમાં આવી શકે. ૩૫
હે દેવ જન્માંતર વિષે પણ આપના એ ચરણ જે,
બળવાન ઈચ્છિત આપવે તે મેં નહીં પુજ્યા હશે;
હે મુનીશ હું તેથી કરીને જરૂર આ ભવને વિષે,
સ્થળ હૃદય વેધક પરાભવનું થયેલો જાતે દીસે. ૩૬
નિશ્ચય અરે મોહાંધકારે વ્યાપ્ત એવાં નેત્રથી,
પૂર્વે કદી મેં એક વેળાં પણ પ્રભુ જોયા નથી;
કેવી રીતે થઇ હૃદયભેદક અન્યથા પીડે મને,
બળવાન બંધનની ગતીવાળા અનર્થો શરીરને. ૩૭
કદી સાંભળ્યાં પૂજ્યા ખરેખર આપને નિરખ્યા હશે,
પણ પ્રીતિથી ભક્તિવડે નહિ હૃદયમાં ધાર્યા હશે;
જનબંધુ તેથી દુઃખપાત્ર થયેલ છું ભવને વિષે,
કાંકે ક્રીયા ભાવે રહિત નહી આપતી ફળ કાંઇએ. ૩૮
સુખકારી શરણાંગત પ્રભુ હિતકારી જન દુઃખીયા તણાં,
હે યોગીયોમાં શ્રેષ્ટ સ્થળ કરૂણાં અંને પુણ્ય જ તણાં;
ભક્તિથકી નમતો હું તે મહેશ મારા ઉપરે,
તત્પર થશો દુઃખ અંકુરોને ટાળવા કરૂણાવડે. ૩૯
અસંખ્ય બળનું શરણને વળી શરણ કરવા યોગ્ય જે,
અરિનાશથી થઇ કીર્તિ એવા આપના પગ કમળને;
શરણે છતાં પણ ભુવન પાવન ધ્યાનથી કદી હીણતો,
હું પ્રથમથી જ હણાયલો હણવા જ માટે યોગ્ય જે. ૪૦
હે અખિલ વસ્તુ જાણનારા વંદ્ય હે દેવેંદ્રને,
સંસારના તારક અને ભુવનાધિ નાથ પ્રભુ તમે;
ભયકારી દુઃખ દરીયાથકી આજે પવીત્ર કરો અને,
કરૂણા તણા હે સિંધુ તારો દેવ દુખીયાને મને. ૪૧
હે નાથ આપ ચરણકમળની નિત્ય સંચિત જે કરી,
તે ભક્તિ કેરી સંતતિનું હોય ફળ કદી જો જરી;
તો શરણ કરવા યોગ્ય માત્ર જ આપને શરણે રહ્યો,
તે અહીં અને ભવ અન્યમાં પોતેજ મુજ સ્વામી થજો. ૪૨

એ રીતથી રૂડે પ્રકારે સ્થિર બુદ્ધિવાનને,
અતિ હર્ષથી રોમાંચી જેના શરીર કેરા અંગને;
તુજ મુખકમળ નિર્મળ વિષે જીનેંદ્ર બાંધી દૃષ્ટિને,
જે ભવ્યજન હે પ્રભુ રમે છે આપ કેરી સ્તુતિને. ૪૪

[પુષ્પિતાગ્ર છંદ.]

જન નયન કુમુદ ચંદ્ર સ્વામિ,
ચળકતી સંપદ સ્વર્ગનીજ પામી;
નિરમળ મનના થવા થકીએ,
તુરત જશે જન મોક્ષને વિષે તે. ૪૫

શ્રી ચિંતામણી પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર.

(શાર્દૂલ છંદ.)

*કિં કર્પુરમયં સુધારસમયં કિં ચંદ્રરોચિર્મયં ।
કિં લાવણ્યમયં મહામણિમયં કારૂણ્યકેલિમયં ॥
વિશ્વાનંદમયં મહોદયમયં શોભામયં ચિન્મયમ્
શુકલધ્યાનમયં વપુર્જીનપતે ર્ભુયાદ્દભવાલંબનમ્ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થઃ—શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાનનું શરીર અહા ! કર્પુર જેવું શ્વેત, અમૃત જેવું મીષ્ટ, ચંદ્રની કાન્તિ જેવું શીતળ અને પ્રકાશીત, સુંદર, મોટા મણી જેવું પ્રકાશીત, કારૂણ્યતાની ભૂમીકારૂપ, સમગ્ર વિશ્વને આનંદમય, મહા ઉદયવાળું, શોભાવાળું, સચીત સ્વરૂપ, શુકલ ધ્યાનમાં નિમગ્ન, એવાં શ્રી જિનેન્દ્ર ભગવાન સંસારના આધાર રૂપે હો. ॥ ૧ ॥

પાતાલંકલયન્ ધરાંધવલયન્નાકાશ મા પૂરયન્ ।
દિક્ચક્રં ક્રમયન્ સુરાસુરનર શ્રેણી ચ વિસ્માપયન્ ॥
બ્રહ્માંડં સુખયન્ જલાનિ જલધેઃ ફેનોત્થલાલોલયન્ ।
શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વસંભવયશો હંસશ્ચિરંરાજતે ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થઃ—પાતાળમાં પણ પ્રવેશ કરી રહેલો, પૃથ્વીને ઉજ્વલ કરતો, આકાશમાં સર્વ સ્થળે વ્યાપ્ત થતો, દિશાઓના ચક્રને પણ ઉલંઘી

* किं શબ્દ આશ્ચર્યતા સૂચવે છે. એનો અર્થ અહા ! જેવો થાય છે. તો દરેક વિશેષણની શરૂઆતમાં વાપરી લેવો.

જનો, દેવ દાનવોને વિસ્મય પમાડતો, ત્રણે જગતને સુખ આપતો, સમુદ્રમાં શ્વેત ફીણથી શોભાયમાન જળને ડહોળી નાંખતો; એવો શ્રી પાર્શ્વનાથ ચિંતામણીનો યશરૂપી હંસ ચીરંકાળ શોભે છે. ॥ ૨ ॥

પુણ્યાનાં વિપણિ સ્તમોદિનમણિઃ કામેભકુંભે સૃણિઃ ।
મોક્ષે નિસ્સરણિઃ સુરેંદ્રકરિણિઃ જ્યોતિઃ પ્રકાશારણિ ॥
દાને દેવમણિર્નતોત્તમજનશ્રેણીઃ કૃપાસારણી ।
વિશ્વાનંદ સુધા ઘુણિર્ભવભિદે શ્રીપાર્શ્વચિંતામણિ ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થઃ—પુણ્યના હાટ (ભંડાર) રૂપ, પાપરૂપી અંધકારમાં સૂર્યરૂપ, વિષયરૂપી હાથીને વશ કરવામાં અંકુશરૂપ, મોક્ષમાં ગમન કરવા માટે નિસરણીરૂપ, આત્મજ્ઞાનરૂપ જ્યોતીને પ્રકાશ આપવામાં અરણીના વૃક્ષ સમાન, દાન દેવામાં ઇન્દ્ર સમાન, એમની (શ્રી પાર્શ્વનાથની) આગળ નમન કરી રહેલી સજ્જન પુરૂષોની પંક્તિને કૃપાની નદી સમાન, વિશ્વમાં આનંદરૂપી અમૃતના તરંગ સમાન શ્રી પાર્શ્વ ચિંતામણી (ભગવાન) સંસાર સમુદ્રનું ઉચ્છેદન કરનાર આપજ છો. ॥૩॥

શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વવિશ્વજનતા સંજીવનસ્ત્વં મયા ।
દૃષ્ટ સ્તાત તતઃ શ્રિયઃ સમ ભવન્નાશ ક્રમા ચક્રિણમ્ ॥
મુક્તિઃ ક્રીડતિ હસ્તયો બર્હુ વિધં સિદ્ધં મનોવાંચ્છિતં ।
દુર્દૈવંદુરિતં ચ દુર્દિનં ભયં કષ્ટં પ્રનષ્ટં મમ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થઃ—હે તાત! (હે શ્રી ચિંતામણી પાર્શ્વનાથ!) આખા વિશ્વના જીવનરૂપ, સચ્ચીદાનંદ શ્રી ચિંતામણી પાર્શ્વનાથ જ્યારથી મને આપનાં દર્શન થયાં છે, ત્યારથી જ ઇન્દ્ર દેવ તથા ચક્રવર્તિ પર્યંતની સમૃદ્ધિ મને પ્રાપ્ત થઇ છે. મારા હસ્તમાંજ મુક્તિરૂપી દેવી ક્રીડા કરી રહી છે, મારી વિવિધ પ્રકારની મનની અભિલાષાઓ સિદ્ધ થઇ છે, અને મારૂં દુર્દૈવ, મારૂં પાપ અને મારૂં દુઃખ તથા મારો દારિદ્રતાનો ભય સમૂળ નાશ પામ્યો છે. ॥ ૪ ॥

યસ્ય પ્રૌઢતમઃ પ્રતાપ તપનઃ પ્રોદ્દામધામા જગ ।
જંઘાલઃ કલિકાલ કેલિ દહનો મોહાન્ધ વિધ્વંસકઃ ॥
નિત્યોદ્યોતપદં સમસ્ત કમલા કેલિગ્રહં રાજતે ।
સ શ્રી પાર્શ્વજીનો જનંહિત કૃતશ્ચિંતામણી પાતુ મામ્ ॥૫॥

ભાવાર્થઃ—હે અતિશય પ્રતાપવાન્ સૂર્યરૂપ, અતિ ઉત્કટ જગતરૂપી ધામને તથા કળીકાળના મહિમાને દહન કરનારા, મોહરૂપી અંધકારનો નાશ કરનારા, અને જેનું સમસ્ત પ્રકારની સમૃદ્ધિ ધારણ કરનાર પદ હમેશ

શોભી રહ્યું છે એવા શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાન જગતના જીવોનું હીત કરનાર ચિંતામણી મારૂં રક્ષણ કરો. ॥ ૫ ॥

વિશ્વવ્યાપિ તમોહિનસ્તિ તરણિર્બાલોડપિ કલ્પાંકુરો ।
દારિદ્રાણિ ગજાવલીં હરિ શિશુઃ કાષ્ટાનિ વહ્નેઃ કણઃ ॥
પીયૂષસ્યલવોપિ રોગનિવહં યદ્વત્તથા તે વિભો ।
મૂર્તિઃ સ્ફુર્તિમતી સતી ત્રી જગતાં કષ્ટાનિ હર્તું ક્ષમા ॥૬॥

ભાવાર્થઃ—સૂર્ય બાલ્યાવસ્થામાં હોવા છતાં પણ વિશ્વમાં વ્યાપી રહેલા અંધકારનો નાશ કરે છે, કલ્પવૃક્ષનો એકજ અંકુર (ફણગો) દારિદ્રતાનો નાશ કરવામાં સમર્થ છે, સિંહનું એક નાનું બાળકજ હાથીઓના સમૂહનો નાશ કરે છે, અગ્નિનો એક સૂક્ષ્મ કણ કાષ્ટના જથ્થાને ભસ્મવત્ કરી નાંખે છે, અમૃતનું એકજ બિંદુ રોગને નિર્વંશ કરે છે; તેજ પ્રમાણે હે વિભો! મનુષ્યોની મતિમાં સ્ફુરણા કરનારૂં તમારૂં શરીર ત્રણે જગતનાં દુઃખો હણવાને માટે સમર્થ છે. ॥ ૬ ॥

શ્રી ચિંતામણિ મંત્ર મોંકૃતિયુતં હ્રીંકાર સારાશ્રિતં ।
શ્રી મર્હંનમિઉણં પાશ કલિતં ત્રૈલોક્ય વશ્યા વહં ॥
દ્વેધા ભૂત વિષાપહં વિષહરંશ્રેયઃ પ્રભાવાશ્રયં ।
સોલ્લાસં વસહાંકિતં જીન ફુલ્લિંગા નંદનં દેહિનાં ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થઃ—ૐ શબ્દની આકૃતિવાળો હ્રીંકારથી યુક્ત શ્રી મર્હંનમિઉણના મંત્રથી બદ્ધ થયેલો ત્રણે લોકને વશ વર્તાવનાર વિષયરૂપી ઝેરનો નાશ કરનાર, કલ્યાણકારક, પ્રભાવવાળો, વ સ હ ઇત્યાદિ અક્ષરોથી યુક્ત એવા મનુષ્ય માત્રને આનંદરૂપ શ્રી ચિંતામણી નામનો મંત્ર છે. ॥ ૭ ॥

હ્રીં શ્રીં કારવરં નમોક્ષરપરં ધ્યાયન્તિ યે યોગીનો ।
હૃત્પદ્મે વિનિવેશ્ય પાર્શ્વમધિપંચિંતામણિ સંજ્ઞકં ॥
ભાલે વામભુજેચ્ય નાભિકરયોર્ભુયોર્ભુજે દક્ષિણે ।
પશ્ચાદષ્ટ દલેષુતે શિવપદં દ્વીત્રર્ભવૈર્યાત્યહો ॥ ૮ ॥

ભાવાર્થઃ—હ્રીં શ્રીં ઇત્યાદિ આકારથી યુક્ત મંત્રનું જે યોગીઓ હૃદયકમળમાં અધિષ્ટાતા ભગવાનના ચિંતામણીની સંજ્ઞાવાળો જેની પૂર્વમાં નમો મુકેલા છે એવો હ્રીં શ્રીંકારાદિ ઉત્તમ વર્ણયુક્ત મંત્રને હૃદયકમળમાં ધારણ કરીને કપાળને વિષે, ડાબા હાથને વિષે, નાભિમાં અને બન્ને બાગે જમણા હાથમાં અને ત્યાર પછી આઠે દલોની વિષે ધ્યાન ધરે છે તે બે ત્રણ ભવ પછી મોક્ષ ધામમાં સિધારે છે. એ શું આશ્ચર્યજનક નથી! ॥૮॥

(સગ્ધરા છંદ.)

નોરોગા નૈવશોકા ન કલહ કલના નારિ મારિ પ્રચારા ।
નૈ વ્યાધિર્ના સમાધિર્ન ચહર દુરિતે દુષ્ટ દારિદ્રતાનો ॥
નોશાકિન્યોગ્રહાનો નહરિકરિગણાવ્યાલ વૈતાલ જાલા
જાયન્તે પાર્શ્વચિંતામણિપ્રતિવસતાંપ્રાણિનાં ભક્તિભાજાં. ૯

ભાવાર્થ:—જે ભક્તિવાન પ્રાણીઓ શ્રી ચિંતામણી પાર્શ્વનાથમાં પોતાની વૃત્તિ જોડે છે, તેઓને રોગ, શોક, ક્લેષ, અશાન્તિ, ભય, પાપ, દુષ્ટ, દારિદ્રપણું, શત્રુદ્વારા ઉપજતી વ્યાધિ તથા શાકિની, ભૂત, પિશાચ વિગેરે તથા હાથી તથા સિંહના સમુહો દુ:ખરૂપ થઈ શક્તાં નથી. ॥ ૯ ॥

(શાર્દૂલ છંદ.)

ગીર્વાણ દ્રુમધેનુ કુંભમણિ યસ્તસ્યાંગણે રંગીણો ।
દેવા દાનવ માનવાઃ સવિનયં તસ્મૈહિતં ધ્યાયિન: ॥
લક્ષ્મી સ્તસ્ય વશાવશે વગુણિનાં બ્રહ્માંડ સંસ્થાયિની ।
શ્રીચિંતામણિપાર્શ્વનાથ મનિશં સંસ્તૌતિયો ધ્યાયતિ ॥૧૦॥

ભાવાર્થ:—જે પ્રાણી શ્રી ચિંતામણી પાર્શ્વનાથની હંમેશ સ્તુતિ કરે છે તથા ધ્યાન ધરે છે તેના આંગણામાં રાગાદિ આનંદ થવા જ કરે છે. તેને કલ્પવૃક્ષ, કામદુર્ઘા ધેનુ, પારસમણી ઇત્યાદિ અલૌકિક પદાર્થ પ્રાપ્ત થાય છે. દેવ દાનવ અને મનુષ્યો સુદ્ધાં વિનયથી તેના હિતનું જ ચિંતવન કર્યા કરે છે. ગુણવાન પુરૂષોને આ બ્રહ્માંડમાં પ્રાપ્ત થતી સમસ્ત લક્ષ્મિ તેને વશ વર્તે છે. ॥ ૧૦ ॥

(માલીની છંદ.)

ઇતિ જીનપતિ પાર્શ્વ પાર્શ્વ: પાર્શ્વાખ્ય યક્ષ: ।
પ્રદલિત દુરિતૌઘ: પ્રીણિતપ્રાણિ સાર્થ: ॥
ત્રિભુવન જન વાંચ્છા દાન ચિંતામણિક: ।
શિવપદ તરૂ બીજં બોધિબીજં દદાતુ ॥ ૧૧ ॥

ભાવાર્થ:—આ પ્રમાણે જીનપતિ પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પાસે રહેનારો પાર્શ્વ નામનો યક્ષ, જેનાં પાપકર્મો નષ્ટ થઇ ગયાં છે, અને તે ભગવાને જનસમુદાયને સંતુષ્ટ કર્યાં છે, અને જે ત્રણે ભુવનની વાંચ્છા પુરવામાં ચિંતામણી સમાન છે, તે મોક્ષપદરૂપી વૃક્ષનું બીજરૂપ સમક્રીત મને અર્પણ કરો. ॥ ૧૧ ॥

શ્રી ચોવીસ જીનની આરતી.

જય મુક્તિદાતા, પ્રભુ જય મુક્તિદાતા,
તુજને વંદન કરીએ [૨], ગુણુ તારા ગાતાં; જયદેવ, જયદેવ. એ ટેક.
આદિનાથ અજીત, સંભવ સુખકારી, પ્રભુ સંભવ સુખકારી;
કષ્ટ અમારાં કાપો (૨), હે ભવ ભયહારી. જય૦ ૧
અભીનંદન સુમતી, પદ્મ તું મુજ પ્યારો, પ્રભુ પદ્મ તું મુજ પ્યારો;
સુપાર્શ્વ ચંદ્ર સુબુદ્ધિ (૨), શીતળ ભવતારો. જય૦ ૨
શ્રેયાંસ વાસુ વીમળ, અનંત ગુણુ ભરીયા, પ્રભુ અનંત ગુણુ ભરીયા;
કષ્ટ ભવોના કાપી (૨), શીવ રમણી વરીયા. જય૦ ૩
ધર્મ ધુરંધર નાથ, આપ વસ્યા મુક્તિ, પ્રભુ આપ વસ્યા મુક્તિ;
શાન્તિનાથ સૂણો શ્રવણે (૨), દાસતણી યુક્તિ. જય૦ ૪
કુંથુનાથ કોડે, કાઢય કુવનમાંથી, પ્રભુ કાઢય કુવનમાંથી;
અર મલ્લીને પ્રણમું (૨), તારો કર સાથી. જય૦ ૫
મુનિસુવ્રત મહારાજ, અગણિત મુજ ખામી, પ્રભુ અગણિત મુજ ખામી;
વંદુ શીર હું નામી (૨), તાર્યે અંતરજામી. જય૦ ૬
નમી નાથ ભગવાન, ભાવ ધરી ભાળો, પ્રભુ ભાવ ધરી ભાળો;
નિર્મળ નેમ નગીના (૨), દુઃખ સર્વે ટાળો. જય૦ ૭
પાર્શ્વ પરમ કૃપાળ, જન પાલનહારો, પ્રભુ જન પાલનહારો;
વર્દ્ધમાન જીન વંદુ (૨), ભવજળથી તારો. જય૦ ૮
ચોવીસ જીન ભક્તિ, ભાવ ધરી કરશે, પ્રભુ ભાવ ધરી કરશે;
જન્મ, મરણુ દુઃખ ટાળી (૨), મુક્તિને વરશે. જય૦ ૯
નમી તુજને કહે નેમ, નાથ તું છે મારો, પ્રભુ નાથ તું છે મારો;
જૈન પ્રવર્તક મંડળ (૨), શાસન સહુ તારો. જય૦ ૧૦

ગુરૂને પ્રત્યક્ષ અભિવંદન.

[શાર્દૂલ વિક્રીડિત.]

વંદુ વીર નમાવી શીર તમને, સન્માનું હું સર્વદા;
સત્કારૂં સદ્દબુદ્ધિ એ શુભ ગુરૂ, આચાર સુંદર સદા,
કલ્યાણી કરૂણા ધરી ગુણુ મણિ, માંગલ્યકારી મુનિ;
જીવોને સુખદાય માય સરખા, ગંભીરતાદિ ગુણી.

પ્રભુ પાસે પ્રાર્થના.

[શું કહું કથની મારી રાજ...એ રાગ.]

અરજી એક અમારી, ના...થ અરજી એક અમારી;
લ્યો અધમપણાથી ઉગારી, ના...થ અરજી૦ એ ટેક.
દુષ્ટ જનોની મટી દુષ્ટતા, શ્રેય સર્વનું થાઓ;
અધમ જનોની મટી અધમતા, ધર્મ પથે ધાઓ. ના...થ૦ ૧
સવળા માર્ગે સુજે સહુને, અવળાથી અળસાઓ;
ડરે કામ દોષિત કરવામાં, એ સદ્બુદ્ધિ આપો. ના...થ૦ ૨
સંત શિષ્ય વ્યાધિ સહુ વીરમી, પરમાનંદ પથરાઓ;
વિષમ મતિ બદલીને બહુધા, સમ રસ માંહે સમાઓ. ના...થ૦ ૩

મૈત્રી ભાવના વિષે.

[રાગ-ઉપરનો.]

સદ્ગુણ રસથી સુધારી ના...થ, તારક લ્યો હવે તારી,
મૈત્રી ભાવ સદા રહે મનમાં, દુસ્મનતા દૂર થાઓ;
નીરખી પરના ગુણ મુજ અંતર, પ્રસનતા પ્રસરાઓ નાથ. તારક૦ ૧
દોષ નહી દેખાય દ્રષ્ટિમાં, ઊંચ્ચ ગુણો ઉભરાઓ;
ઇર્ષ્યા માત્ર નહી ઉપજે એવાં, વાદળને વરસાવો નાથ. તારક૦ ૨
નામે નહી પરનિંદા કરવી, દુષણ માત્ર દબાવો;
બીમપણાનો ભાવ તજીને, નીજરૂપે નીરખાઓ નાથ. તારક૦ ૩
સંત શિષ્ય વીનવે કરજોડી, એ અરજી અવધારો;
પૂર્ણ વિવેકી પ્રભુ બનાવી, વિરોધ કરતાં નીવારો નાથ. તારક૦ ૪

અથ શ્રી નરભવની સજઝાય.

આ ભવ રત્ન ચિંતામણી સરીખો, વારંવાર ન મળશેજી;
ચેતી શકે તો ચેતજે જીવડા, આવો સમય નહિ મળશેજી. આ ભવ૦ ૧
ચાર ગતી ચોરાશી લક્ષ યોનિ, તેમા તું ભમી આવ્યો જી;
પુન્ય સંયોગે સ્વપ્નની સંગતે, માનવનો ભવ પાયો જી. આ૦ ૨
વહેલો થા તું વહેલો જીવડા, જીનવરનું જપ નામજી,
કુગુરૂ કુદેવ કુધર્મને છંડી, કીજે આતમ કામ જી. આ૦ ૩
જેમ કઠીયારે ચિંતામણી લાધ્યો, પુણ્ય તણે સંયોગે જી;
કાંકરાની પેરે નાંખી દીધો, ફરી નહિ મળવા જોગ જી. આ૦ ૪
એક કાળે તું આવ્યો જીવડા, એક કાળે તું જાશે જી;
તેની વચ્ચે તું બેઠો જીવડા, કાળ આહેડી નીકાસે જી. આ૦ ૫
ધન્ય સાધુ જે સંયમ પાળે, સુધો મારગ દાખે જી;
સાચું નાણું ગાંઠે બાંધે, ખોટી દૃષ્ટિ ન રાખે જી. આ૦ ૬
માત પીતા દારા સુત બાંધવ, બહુવિધમાં વિરતી જોડે જી;
તે માંહેથી જો કાજ સરે તો, સાધુ ઘર કેમ છોડે જી. આ૦ ૭
માયા મમતા વિષય સહુ છંડી, સંવર ક્ષમા એક કીજેજી;
ગુરૂ ઉપદેશ સદા સુખકારી, સુણી અમૃત રસ પીજે જી. આ૦ ૮
જેમ અંજળીમાં નીર ભરાણું, ક્ષણ ક્ષણ ઓછું થાય જી;
ઘડી ઘડીએ ઘડીયાળા વાગે, ક્ષણ લાખેણો જાય જી. આ૦ ૯
સામાયક મન શુદ્ધે કીજે, શીવરમણી ફળ પામીજે જી;
માનવભવ મુક્તિનો કામી, તેમાં ભરૂંસો શાનો લીજે જી. આ૦ ૧૦
દેવ ગુરૂ-તમે દૃઢ કરી ધારો, સમકીત શુદ્ધ આરાધો જી;
છકાય જીવની રક્ષા કરીને, મુક્તિનો પંથ જ સાધો જી. આ૦ ૧૧
હૈડા ભીતર મમતા રાખો, જનમ ફરી નવી મળશે જી;
કાયર તો કાદવમાં ખૂંચ્યા, શૂરા પાર ઉતરશે જી. આ૦ ૧૨
ગુરૂ કંચન ગુરૂ હીરા સરીખા, ગુરૂ જ્ઞાનના દરીયા જી;
કહે અભયરામ ગુરૂ ઉપદેશે, જીવ અનંતા તરીયાજી. આ૦ ૧૩

